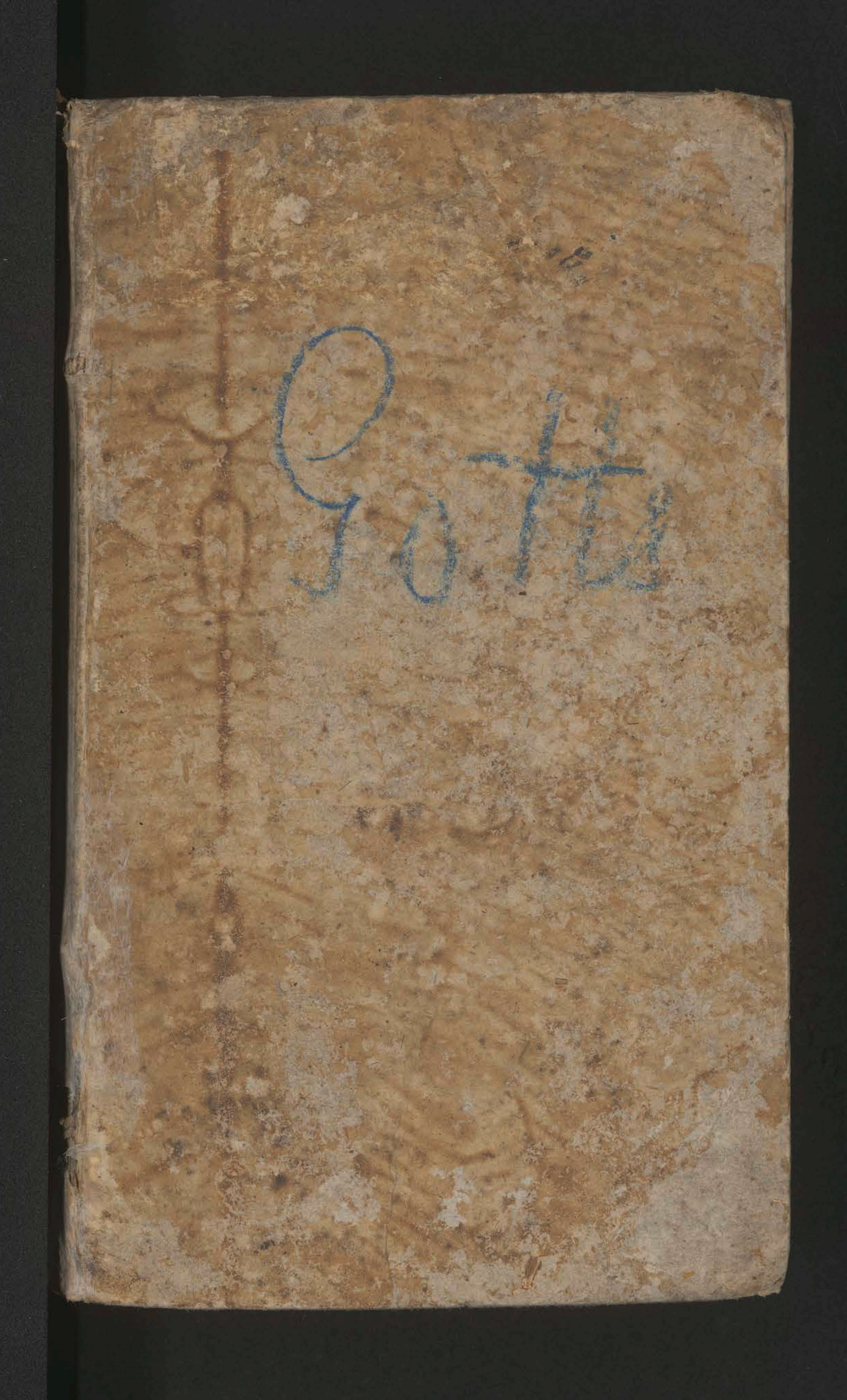
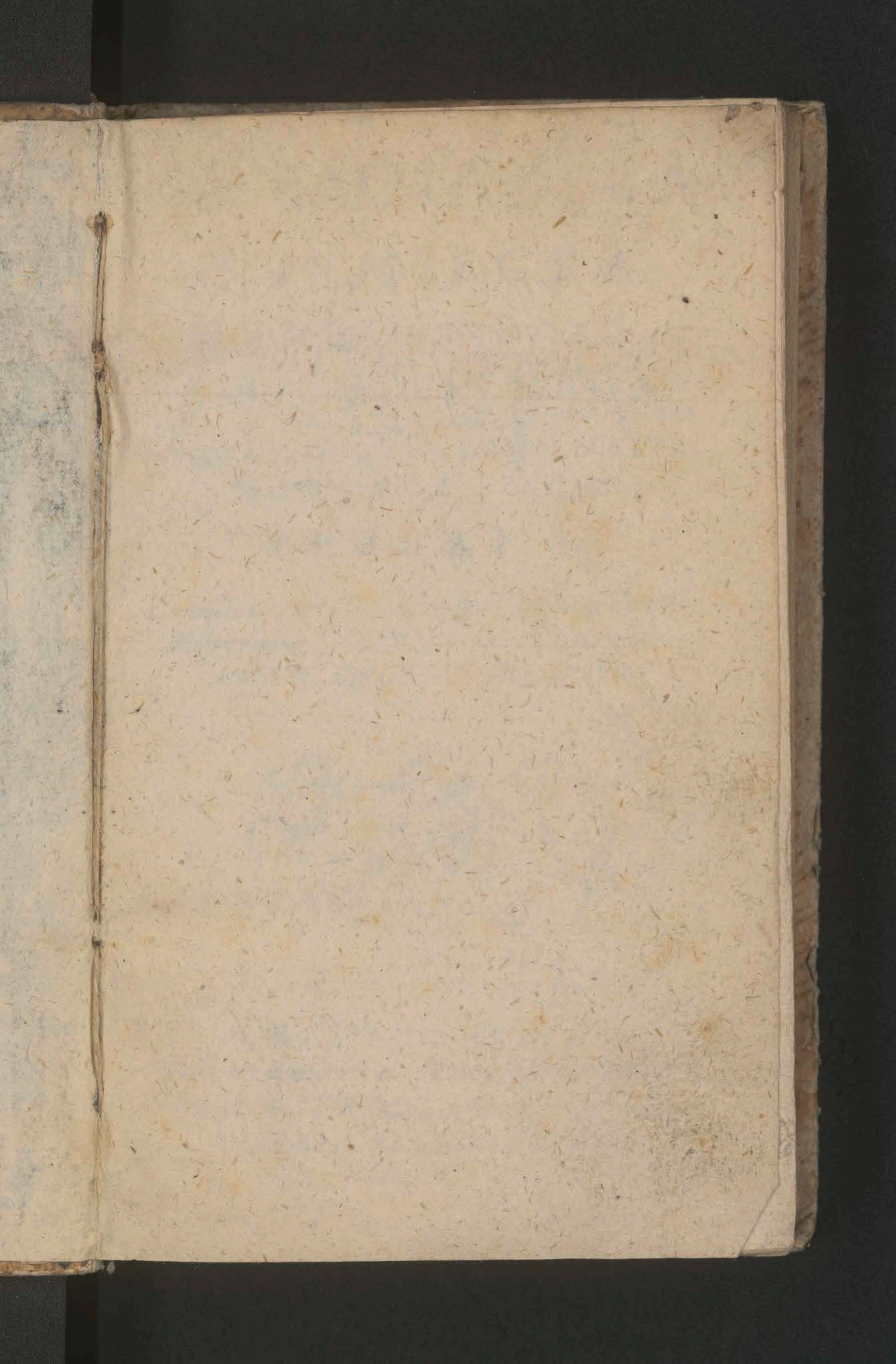

Gotts


V
B J
C
51839
I



GRAMMATYKA NIEMIECKA

PODŁUG REGUŁ

J. K. GOTTSCHEDA

SŁAWNEGO AKADEMII LIPSKIEY PROFESSORA Y REKTORA

ZEBRANA.

Przydane ſą: Rozmowy Potoczne, krotkie Hiſtoryiki, y Bayki G. E. Lessinga, *tudzież Liſty* C. F. Gellerta.



w WARSZAWIE 1787.

w Drukarni J. K. Mci, y Rzeczypoſpolitey u XX. *Scholarum Piarum.*

GRAMMATYKI NIEMIECKIEY CZĘŚĆ I.

O PISOWNI CZYLI ORTOGRAFII.

§. I.

O Literach czyli Głoskach Niemieckich, y o wymawianiu onychże.



Niemcy maią liter czyli głosek wszystkich razem 25, z literami czyli głoskami q y v, które oni od Łacinników maią, a Polacy ich nie zażywaią.

𝔄 𝔅 ℭ 𝔇 𝔈 𝔉 𝔊 ℌ ℑ 𝔎 𝔏 𝔐 𝔑 𝔒 𝔓 𝔔 ℜ 𝔖 𝔗 𝔘 𝔙 𝔚 𝔛 𝔜 ℨ.
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V W X Y Z.
𝔞 𝔟 𝔠 𝔡 𝔢 𝔣 𝔤 𝔥 𝔦 𝔨 𝔩 𝔪 𝔫 𝔬 𝔭 𝔮 𝔯 𝔰 𝔱 𝔲 𝔳 𝔴 𝔵 𝔶 𝔷.
a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u v w x y z.

Te wszystkie głoski są albo *Vocales*, czyli Samogłoski albo *Consonantes* czyli Spółgłoski, y tak się wymawiaią:

A, a, Wymawia się iak polskie a, np. der Abend, wieczor, der Affe małpa, wymawiay: abend, affe.

a a, Wymawia się iak polskie a z przeciąganiem, np. der Aal węgorz, die Quaal utrapienie, wym: al, kwal.

ä, albo Ae iak polskie e np. die Aehnlichkeit podobieństwo, ärgerlich gorszący, wym: enlichkeit, ergerlich.

ai, albo ay, iak w polskim słowie day, np. der May miesiąc May, Kayser Cesarz, der Meyn Menus rzeka, wym: May, Kayser, Meyn.

au, iak w polskim słowie August, np. der Brauch czyli Gebrauch zwyczay, der Traum sen, wym: brauch, traum.

äu, ay, iak ey, np. die Läuffer laufrowie, die Säuffer piianice, Bayern Bawarya, wym: leyffer, seyffer, Beyern.

B, b, wymawia się iak polskie b, np. der Baum drzewo, das Bley ołow, wym: baum, bley.

C, c, iest głoska z Łacińskiego Języka wzięta, rzadko się od niey wyrazy Niemieckie zaczynaią, chyba obce, w których położona przed a, o, u, l, r, t, czyta się iak k, np. der Calender kalendarz, das Confect konfekt, Croatien Kroacya, wym: kalender, konfekt, Kroacyen.

c, przed e, i, y, wymawia się iak polskie c, np. der Centner cetnar, die Cither cytra, Cypern wyspa Cyprus, wym: centner, cyter, Cypern.

ch, wymawia się iak w polskim ch, np. das Buch książka, die Furcht boiaźń, wym: buch, furcht. Excepcya 1mo. Kiedy po ch następuie ſ albo s, wtenczas wymawia się iak k, np. die Achſel bark, der Ochs wół, wym: aksel, oks. 2do. chr, czyta się iak k w wyrazach pochodzących z Greckiego Języka; także y w tych wyrazach Chur y Chor ze wszystkiemi z nich się składaiącemi, np. das Chriſtenthum Chrześciaństwo, der Churfürſt Elektor, das Chorhemd alba, wym: Krystenthum, Kurfirszt, korhemd. 3tio. mſch, nſch, ſch, wymawia się iak w polskim sz, np. der Menſch człowiek, menſchlich ludzki, der Schatz skarb, der Schutz obrona, wym: Mensz, menszlich, szac, szuc. 4to. tſch, wymawia się iak polskie cz, delikatnie iednak dotykaiąc t, np.

der Kutscher stangryt, peitschen bić, wym: kutczer, peitczen.

ck, wymawia się iak podwoyne kk, np. das Stůck sztuka, hacken siekać, wym: sztikk, hakken.

D, d, wymawia się iak polskie d, np. drey trzy, drucken drukować, wym: drey, drukken.

E, e, mow iak polskie e, np. das Element element, das Ebenholz heban, wym: element, ebenholc.

Przestroga: e, cokolwiek zamilcza się, maiąc po sobie konsonę czyli spółgłoskę w ostatniey sylabie, np. das Getůmmel tumult, der Degen szpada, wym: getimmel, degen. Wyiątek: W iednozgłoskowych zaś wyrazach, y przed dwiema spółgłoskami wymawia się iak polskie e, np. der ten, wer kto, Herr Pan, wym: der, wer, herr.

ee, wymawia się iak polskie é z przedłużeniem, np. der Schnee śnieg, das Meer morze, die See iezioro, wym: szné, mer, se.

eh, wymawia się także iak polskie é, z przedłużeniem; np. die Ehe Stan Małżeński, die Ehre Chwała, wym: ee, ere.

ei, eu, ey, iak w polskim twey, łaskawey, np. der Stein kamień, die Freude radość, beyde obydwa, wym: sztein, freyde, beyde

F, f, wymawia się iak polskie f, np. der Graf Graf, die Feder pioro.

G, g, wymawia się iak polskie g, np. das Glůck szczęście, die Gans gęś, die Glocke dzwon, wym: glikk, gans, glokke.

Przestroga. Trzeba generalnie wiedzieć, że g w Niemieckim Języku przed samogłoską położone, delikatniey się wymawia, którey to delikatności z słuchania mówiących Niemców naylepiey nauczyć się można.

H, h, w wyrazach zaczynaiących się od tey głoski albo składaiących się z przysłówków w drugiey zgło-

 sce,

sce, czyli sylabie albo położone będąc po t, wymawia się iak polskie h. np. das Haus dom, hoch wysoki, wohin dokąd, dahin tam, erhöhen wywyższać, thun czynić, der Thurm wieża, wym: haus, hoch, wohin, dahin, erheen, thun, thurm. Wyiątek: 1mo. h, położone w drugiey zgłosce między dwiema samogłoskami, albo na końcu Rzeczownika nie wymawia się, ale samogłoska przeciąga się w mówieniu, np. gehen iść, drohen grozić, der Rath rada, Muth odwaga, wym: geen, droen, rat, mut. 2do. h, po samogłosce przed spółgłoską położone, nie wymawia się, y samogłoska w mówieniu przeciągać się powinna, np. führen prowadzić, wehlen obierać: wym: firen, welen. 3tio. h, maiąc przed sobą p, wymawia się iak polskie f. np. Philipp, Pharao, wym: Filipp, Farao.

J, i, wymawia się iak polskie i, np. der Fisch ryba, der Tisch stół, wym: fisz, tisz.

ie, tylko i się wymawia, e się opuszcza. np. die ta, sie ona, wie iako, wym: di, si, wi. Wyiątek: w wyrazach z Łacińskiego ięzyka pochodzących, ie wymawia się, np. Historien Historye, Comedien Komedye, wym: hystoryen, komedyen.

j, tak się wymawia, iak w polskim, i położone przed a, e, i, o, u, np. das Jahr rok, das Joch iarźmo, jemand ktoś, jung młody, wym: jar, joch, jemand, jung.

K, k, tak się wymawia iak polskie k, np. können modz, der König Król, wym: kennen, Kenig.

Przestroga. c położone przed k, w mówieniu opuszcza się: o czym patrz nauki pod ck.

L, l, czyli iedno czy dwa będą, wymawia się iak polskie l, np. die Lage położenie, die Luft powietrze, fallen upaść, stillen uciszyć, wym: lage, luft, fallen, sztillen.

M, m, nie rożni się w wymawianiu od polskiego, chyba że z większym przyciskiem wymawia się, kie-

dy iest podwoyne, np. die Flamme płomień, der Namen imię, wym: flamme, namen.

N, , czyta się iak polskie n, np. man kan można, die Stolzen pyszni, wym: man kan, sztolcen. Wyiątek: n znayduiące się przed g, delikatniey się wymawia, właśnie iak ę, zamiast n. np. Finger palec, singen śpiewać, die Menge obfitość, mengen mieszać, die Strenge surowość, wym: finger, singen, menge, męgen, sztręge.

nsch, o tym patrz nauki pod głoską ch.

O, o, wymawia się iak polskie o, np. die Noth potrzeba, der Tod śmierć, myw: not, tod.

ö, wymawia się iak polskie e, ale z przyciśnieniem nieiakim, np. hören słuchać, die Königinn Królowa, wym: heren, Keniginn.

P, p, wymawia się iak polskie p, np. der Puder puder, der Priester Xiądz, wym: puder, pristeh.

ph, o tym patrz nauki pod głoską h.

pf, razem się wymawiaią, głośniey iednak f, niżeli p, np. das Pfand fant, der Pfeffer pieprz, der Kopf głowa, der Hopfen chmiel, wym: pfand, pfeffer, kopf, hopfen.

Q, q, wymawia się iak w polskim k, np. die Quelle źrzodło, es quillt wytryska źrzodło, wym: kwelle, kwilt.

R, r, wymawia się iak w polskim języku, np. das Rad koło, der Richter Sędzia, der Irrthum błąd, wym: rad, richter, irrthum.

S, s, przed samogłoską położone, iedni wymawiaią iak polskie s, a drudzy iak z, np. der Sommer lato, ablösen odwiązać, erlösen wybawić, iedni mywawiaią: sommer, ablesen, a drudzy zommer, ablezen, erlezen; ale cię tego zwyczay naylepszy Języka Mistrz nauczy.

sch, patrz o tym pod głoską ch.

sk, sp, st, w Rzeczownikach, czyli złożonych wyrazach wymawia się szk, szp, szt, np. der Sklav niewolnik, sprechen gadać, stehen stać, der Verstand rozum,

wohl-

wohlgestalt urodziwy, die Nachstellung samołowka, der Fürst Xiążę, wym: szklaw, szprechen, szteen, fersztand, wolgesztalt, nachsztellung, Firszt. Wyiątek: st znayduiące się wśrzod lub na końcu Rzeczownika, wymawia się iak polskie st, np. gestern wczoray, das Nest gniazdo, Ostern Wielkanoc, das Register regestr, Kastanien kasztany, wym: gestern, nest, ostern, register, kastanien.

s, ß, nayczęściey się kładą na końcu wyrazów, y wymawiaią się iak polskie s, np. das Maas miara, der Baß bas, wym: mas, bas.

ss wymawia się iak polskie ss, np. hassen nienawidzić, besser lepiey, wym: hassen besser.

T, t, wymawia się iak polskie t, np. die Tafel stół, der Tod śmierć, wym: tafel, tod.

th, patrz o tym pod głoską h.

tz, wymawia się iak polskie c, np. der Blitz błyskawyca, setzen położyć, wym: blic, secen.

Przestroga. Niektórzy Grammatycy zamiast tz kładą samo z w tych osobliwie wyrazach, w których z po iakiey następuie spółgłosce, iakoto: das Herz serce, der Herzog Xiążę, a nie Hertz, Hertzog.

U, u, wymawia się iak polskie u, np. das Blut krew, der Grund fundament, wym: blut, grund.

ů, albo ue, wymawia się iak polskie i, np. blůhen kwitnąć, grůssen pozdrawiać, wym: blien, grissen, die Uebung ćwiczenie, die Ueberhand zwycięstwo, wym: ibung, iberhand.

V, v, po polsku fau, położone przed iaką samogłoską, czyta się iak polskie f, np. der Vater Oyciec, von od, wym: Fater, fon.

W, w, czyta się iak polskie w, np. die Wolle wełna, der Wille wola, wym: wolle, wille.

X, x, wymawia się iak x albo ks, np. die Hexe czarownica, die Axt siekiera, wym: hekse, akst.

Y, y, tak się wymawia iak y, położone w polskim języ-

ięzyku po samogłoskach w tych wyrazach: moy, twoy, roy, np. freyen żenić się, meynen miarkować, frey wolny, wym: freyen, meynen, frey.

Z, z, po polsku cet, wymawia się iak polskie c, die Zahl liczba, das Zeichen znak, zwey und zwanzig dwadzieścia dwa, wym: cal, ceichen, cwey und cwancyg.

§. II.

O Powszechnych Prawidłach dobrego Pisania.

PRawidło I. Głoski wyrazów pochodnych, nigdy się nie odmieniaią, ale się tak piszą, iak ich pierwotne wyrazy, od których pochodzą, np. die Gabe podarunek, ich gebe daię, piszą się przez g y b, tak iak gib, od którego pochodzą. Aeltern rodzice, Vögel ptastwo, pierwszy pisze się przez a, drugi pisze się przez v, iak ich pierwotne wyrazy alt, Vogel, lubo w mówieniu odmieniaią się na e.

Prawidło II. Chcąc wiedzieć iak się wyrazy pierwotne pisać powinny, trzeba zważać zakończenia onychże w następuiących przypadkach albo czasach, np. ponieważ w przypadku drugim pisze się des ewigen, zeitigen, freundlichen, herzlichen więc w przypadku pierwszym pisać trzeba ewig wieczny, zeitig wczesny. a nie ewich, zeitich; freundlich ludzki, herzlich serdeczny, a nie freundlig, herzlig. Tak też wyrazy Haus dom, Glas szkło, Gras trawa, piszą się przez iedno ſ, bo w przypadku drugim des Hauſes, des Glaſes, des Graſes, iedno znayduie się ſ. W wyrazach zaś Biß ukąszenie, Fluß rzeka, pisze się podwoyne ß, bo w przypadku drugim des Biſſes, des Fluſſes, znayduie się podwoyne ſſ. Podobnym sposobem, ponieważ się pisze w Trybie oznaymuiącym (*modo Indicativo*) y Imiesłowie ich treffe, getroffen, ich eſſe, gegeſſen, ich meſſe, gemeſſen, więc w

Try-

Trybie Rozkazuiącym iako pierwotnym pisać się powinno: triff trafiay, iß iedz, miß mierzay, a nie trif, iß, miß.

Prawidło III. Podług pospolitey nauki Pisaniamistrzów podwoyna spółgłoska, nigdy się nie pisze po spółgłosce następuiąca, np. schärfen ostrzyć, pisać się powinno, a nie schärffen, werfen rzucać, a nie werffen. Herzen serce, a nie Hertzen, Werken dzieła, a nie Wercken, wirken sprawować, a nie wircken. Spółgłoski zaś b, c, d, g, h, q, v, w, x, y, nigdy się podwoyne nie piszą: wyiąwszy b, d, g, w tych następuiących wyrazach: Ebbe, odchodzenie y przychodzenie morza, Ribbe ziobro, Abba, Rabbi, Sabath, Widder skop, Egge brona.

Prawidło IV. Imiona cudzoziemskie piszą się tak iak w tym ięzyku, z którego wzięte są. np. Cicero, Lucullus, Kamieniec, Wyżga.

Prawidło V. Niechcąc błądzić w pisaniu, trzeba iść za zwyczaiem przez doskonałych Pisaniamistrzów od dawności wprowadzonym. np. 1mo. Głoska i nigdy się nie kładzie na końcu wyrazów, bez po niey następuiącey głoski e, trzeba więc pisać: die Melodie ta melodia, a nie di Melodi, wie iako, a nie wi. 2do. Głoska także y zawsze się na końcu kładzie zamiast głoski i, zkąd pisać trzeba frey wolny: sey bądź, Geschrey hałas, a nie frei, sei, Geschrei. 3tio. Podług tegoż zwyczaiu nigdy się nie pisze podwoyne kk, albo zz, lecz zamiast ich kładzie się ck, tz; dla czego pisać się powinno Glück szczęście, backen piec, hetzen szczwać, schätzen szacować, a nie Glükk, hakken, hezzen, schäzzen.

Prawidło VI. Wyrazy, które iednakowo się wymawiaią, a nie iednakowe znaczenie maią, przez głoski różnić potrzeba, np. hey hey: Heu siano, heirathen żenić się, einmal raz, Abendmahl wieczerza, Grabmal nagrobek, Thon glina, Ton ton, Thau rosa, Tau lina okrętowa, meine moia, ich meyne myślę, wieder znowu, wider przeciwko, daß że, das to, die Waare towar, wahr

pra-

prawdziwy, weis biały, ich weiß wiem, wenn kiedy, wen kogo.

Prawidło VII. Głoski pierwsze pisać się powinny wielkie tam, gdzie u Łacinników. To tylko uważać należy, że u Niemców we wszystkich Rzeczownikach czyli Substantywach na początku głoski wielkie pisać się powinny.

Prawidło VIII. Znamiona ortograficzne w Niemieckim Języku. 1mo. powszechne są te: ,;:.?!()= 2do. osobliwie w druku są tę: å, o̊, ů, d', zamiast de; m̄, n̄, zamiast m, n; u. zamiast und.

Prawidło IX. Głoska ß y ch, czyli to przed dwugłoskami, czyli też przed samogłoskami położone, w sylabizowaniu wyrazu, nigdy się nie rozłączaią, y należą do pierwszey albo do drugiey zgłoski. np. riechen wąchać, ſtechen kłoć, weißen bielić, ſtoßen pchać, häßlich szpetny, Fluß-Waſſer woda rzeczna, sylabizuy: ri-chen, ſte-chen, wei-ßen, ſto-ßen, häß-lich, Fluß-Waſ-ſer.

Prawidło X. Głoski ſſ, ß, s, podług doskonałych Pisaniamistrzów wielką różność między sobą maią; albowiem ſſ, nigdy się na końcu wyrazów nie pisze, y w sylabizowaniu rozłącza się. np. müſſen musić, freſſen zrzyć, sylabizuią się müſ-ſen, freſ-ſen. Drugie zaś ß kładzie się na końcu wyrazów, albo w śrzodku wyrazów złożonych, lecz zawsze w iedney zgłosce, y przyostrzey go w wymawianiu słychać. np. Faß beczka, groß wielki, Groß-Vater dziad, Groß-Mutter babka, vergrößern przymnożyć, sylabizuią się Faß, groß, Groß-Va-ter Groß-Mut-ter, ver-grö-ßern. Trzecie zaś s, nazwane małe, bardzo delikatnie się wymawia, y nigdy się przed samogłoskami nie kładzie, ale, albo przed spółgłoską, albo na samym końcu wyrazów; które ieżeli są Rzeczowniki, w przypadkach drugim, y inszych, odmieniaią s małe, w przygrubszę ſ. np. das Getös trzask, des Getöſes, dem Getöſe, das Reis gałąź, des Reiſes, dem Reiſe, der Greis starzec, des Greiſes, dem Greiſe ꝛc.

Czwar-

Czwarte ſ, nazwane przygrubsze, nigdy się na końcu wyrazów nie kładzie, ale zawsze albo z początku albo we śrzodku. np. die Sonne słońce, die Brust pierś, iak się zaś wymawia, patrz o tym nauki pod głoską S.

CZĘŚĆ. II.

O ETYMOLOGII.

§. I.

O Wyrazach Grammatycznych.

Ablativus *przypadek szósty.*
Accusativus *przypadek czwarty.*
Activum verbum *czynne słowo.*
Adjectivum *Przymiotnik.*
Adverbium *Przysłowek.*
Analogia *podobieństwo.*
Appellativa nomina *pospolite imiona.*
Articulus *przedimek.*
definitus *pewny.*
indefinitus *niepewny.*
Auxiliare verbum *posiłkowe słowo.*
Casus *przypadek.*
Colon, duo puncta *dwukropek.*
Comma *przecinek.*
Comparatio *stopnowanie.*
positivus *stopień równy.*
comparativus *wyższy.*
superlativus *naywyższy.*
Conjugatio *czasowanie.*
Conjunctio *spoynik.*
Consonans *spółgłoska.*
Dativus *prz padek trzeci.*
Declinatio *przypadkowanie.*
Defectivum verbum *ułomne słowo.*
Dyphtongus *dwugłosek.*
Etymologia *Etimologia.*
Genera verborum *gatunki słów.*
activum *czynne.*

passi-

passivum *bierne.*
neutrum *niiakie.*
Genitivus *przypadek drugi.*
Genus masculinum *rodzay męski.*
fæmininum *żeński.*
neutrum *niiaki.*
Interjectio *wykrzyknik*
Modi verborum *tryby słów.*
optativus *życzący*
imperativus *rozkazuiący.*
indicativus *oznaymuiący.*
infinitivus *bezokoliczny.*
Neutrum verbum *niiakie słowo.*
Nomen *imie.*
Adjectivum *przymiotne.*
appelativum *pospolite.*
primitivum *pierwotne.*
derivativum *pochodne.*
proprium *własne.*
substantivum *rzeczowne.*
Nominativus *przypadek pierwszy.*
Numerus *liczba.*
Participium *imiesłów.*
Passivum verbum *bierne słowo.*
Pluralis numerus *mnoga liczba.*
Præpositio *przyimek.*
Pronomen *zaimek.*
Singularis numerus *poiedyńcza liczba.*
Verbum *słowo.*
personale *osobiste.*
impersonale *nieosobiste.*
regulare *foremne.*
irregulare *nieforemne.*
Vocalis *samogłoska.*
Vocativus *przypadek piąty.*

§. II.

O Częściach Mowy.

MOwa iest wyrażeniem myśli; do wyłuszczenia myśli potrzebne są wyrazy, te zaś składaią się z zgłosek czyli sylab, zgłoski składaią się z głosek czyli liter.

Głoski albo litery są znaki potrzebne do ułożenia zgłoski i wyrazów.

Zgłoska iest część wyrazu, która się powinna wymówić iednem brzmieniem, np. Wissenschaft nauka, składa się z trzech zgłosek Wis-sen-schaft. Kiedy iest wyraz złożony z iedney zgłoski, zowie się iednozgłoskowym, np. Gott Bóg, Rath Rada.

Wyraz

Wyraz składa się z iedney lub więcey zgłosek, czyli sylab, np. Wissenschaft, Gott.

Wyłuszczenie myśli składa się z kilku wyrazów, z których staie się cały sens, np. wo kommen sie her? zkąd WP. idziesz?

Przypadków w Niemieckim Języku iest sześć: pierwszy, drugi, trzeci czwarty, piąty, szósty, ale trzeci y szósty zawsze są sobie podobne.

Rodzaiów iest trzy: Męski, Zeński, y Niiaki, Rodzay męski iest naznaczony Przedimkiem ein, albo der, Rodzay Zeński eine, albo die, Rodzay Niiaki ein, albo das.

Przedimek iest dwoiaki, pewny der, die, das; y niepewny ein, eine, ein.

Liczba iest dwoiaka poiedyńcza y mnoga, mówiąc o iedney rzeczy, iest poiedyńcza liczba, np. der Soldat żołnierz, mówiąc o wielu rzeczach, iest mnoga liczba, np. die Soldaten zołnierze.

Gatunków słów iest trzy: Gatunek Czynny, Bierny, y Gatunek Niiaki. Trybów iest cztery: Oznaymuiący, Rozkazuiący, Zyczący, y Bezokoliczny.

Stopniów Przymiotników iest trzy: Równy, Wyższy, y Naywyższy.

Cała mowa składa się z dziewięciu części 1. iest Przedimek. 2. Imię. 3. Zaimek. 4. Słowo. 5. Imiesłów 6. Przysłowek. 7. Przyimek. 8. Spoynik. 9. Wykrzyknik.

§. III.

O Przedimku.

PRzedimek u Niemców iest dwoiaki, pewny der, die, das, ten, ta, to, y niepewny ein, eine, ein, ieden, iedna, iedno Pierwszy kładzie się, kiedy determinuiemy rzecz iaką, y niby palcem na nię skazuiemy, np. der Mond Xiężyc. Drugi kładzie się

mówiąc

mówiąc o rzeczy iakiey w ogólności, np. ein Stern pewna gwiazda.

Przedimek niepewny ein, tak się przypadkuie w poiedyńczey Liczbie.

Przypad:	Rodz: Męski.	Rodz: Zeński.	Rodz: Niiaki.
1.	ein Mann	eine Frau	ein Kind
	pewny Mąż	pewna Pani	pewne Dziecię
2.	eines Mannes	einer Frau	eines Kindes
	- - Męża	- - Pani	- - Dziecięcia
3.	einem Manne	einer Frau	einem Kinde
	- - Mężowi	- - Pani	- - Dziecięciu
4.	einen Mann	eine Frau	ein Kind
	- - Męża	- - Panią	- - Dziecię
5.	o du Mann	o du Frau	o du Kind
	- - o Mężu	- - o Pani	- - o Dziecię
6.	von einem Manne	von einer Frau	von einem Kinde
	- - od Męża	- - od Pani	od Dziecięcia

W mnogiey Liczbie nie przypadkuie się, ale imię samo się kładzie, np. Männer müssen nicht wie Kinder fechten, Mężczyzni nie powinni się potykać iak Dzieci.

Przedimek pewny der, tak się przypadkuie. w poiedyńczey Liczbie.

1.	der Mann	die Frau	das Kind
	ten Mąż	ta Pani	to Dziecię
2.	des Mannes	der Frau	des Kindes
3.	dem Manne	der Frau	dem Kinde
4.	den Mann	die Frau	das Kind
5.	o du Mann	o du Frau	o du Kind
6.	von dem Manne	von der Frau	von dem Kinde

w mnogiey Liczbie.

1.	die Männer	Frauen	Kinder
	ci Mężczyzni	te Panie	te Dzieci
2.	der Männer	Frauen	Kinder
3.	den Männern	Frauen	Kindern

4. die

4. die Männer	Frauen	Kinder
5. o ihr Männer	Frauen	Kinder
6. von den Männern	Frauen	Kindern

Prawidło I. Zadne imie Niemieckie, osobliwie w poiedynczey Liczbie wzięte, nie kładzie się bez Przedimku. Zle się więc mówi: ich liebe Mann, er hat Kleid, zamiast: ich liebe den Mann kocham tego Męża: er hat ein Kleid ma suknią. Wyiątek I. Opuszcza się Przedimek przed imionami, które Artykuł niedeterminuiący dzielący francuzki du, albo des, przyimuią, np. boire du Vin, Wein trinken wino pić, manger des Cerises Kirschen essen wiśnie ieść. II. Nie dodaie się Przedimek imionom, które z energią wymawiamy, np. Fürsten sind Menschen, und können ja nicht helfen, y Monarchowie są Ludzie, nie mogą we wszystkim pomodz. Ohne Glauben ist unmöglich Gott zu gefallen, bez wiary nie można się podobać Bogu. III. Temu imieniu Gott znacząc Naywyższego, np. Gott hat alle Dinge gemacht, Bóg stworzył wszystko. IV. Przed Imionami własnemi y godność znaczącemi, np. Saul hat tausend geschlagen, und David zehen tausend, Saul zabił tysiąc ludzi, a Dawid dziesięć tysięcy. Kayser Cesarz, König von Pohlen Król Polski.

Przestroga I. Imionom fałszywych Bogów dodaie się Przedimek, np. der Gott des Krieges Bóg woyny. II. Imionom własnym, maiącym przed sobą przymiotnika właściwego, np. der große Casimir Kazimierz wielki, der weise Salomon mądry Salomon. III. Imionom własnym cudzoziemskim, które zakończenia nie odmieniaią, np. Tyrsis liebet den Amintas Tyrsys kocha Amintę, Daphnis hasset den Koridon, Dafnis nienawidzi Korydona. IV. Imionom własnem położonem za pospolite, np. Er ist der Cicero seiner Zeit, on iest swego wieku drugim Cyceronem. Sie ist die Semiramis ihrer Zeit, ona iest swego wieku drugą Semiramidą.

Prawi-

Prawidło III. Przedimek niepewny położony przed Przymiotnikami z pospolitemi Rzeczownikami, zamilcza się, z dodaniem iednak ostatniey głoski Przedimku Przymiotnikowi, a z wyrzuceniem wzaiem ostatniey iego głoski, np. Er ist eines aufgereimten Gemüths, można mówić: Er ist aufgeräumtes Gemüths. Ich versichere sie einer aufrichtigen Freundschaft, albo: Ich versichere sie aufrichtiger Freundschaft. Jest wesołego umysłu. Upewniam WPana o moiey stateczney przyiaźni.

Prawidło IV. Przedimek pewny często się złącza z Przyimkami przed imieniem położonemi, tym sposobem:

am zamiast an dem np: am Tage w dzień.
ans - an das - ans Licht do światła.
aufs - auf das - aufs Feld w pole.
aufm - auf dem - aufm Kopfe na głowie.
ausm - aus dem - ausm Kopfe na pamięć.
durchs - durch das - durchs Wasser przez wodę.
fürs - für das - fürs Geld za pieniądze.
hinterm - hinter dem - hinterm Ofen za piecem.
hintern - hinter den - hintern Ofen za piec.
im - in dem - im Himmel w niebie.
ins - in das - ins Feure w ogień.
vom - von dem - vom Uebel ode złego.
vors - vor das - vors Fenster przed okno.
vorm - vor dem - vorm Thore przed bramą.
vorn - vor den - vorn Richter przed Sędziego.
überm - über dem - überm Feuer nad ogniem.
übern - über den - übern Zaun przez płot.
übers - über das - übers Meer przez morze.
unterm - unter dem - unterm Kopfe pod głową.
untern - unter den - untern Männern między mężami.
unters - unter das - unters Geld między pieniądze.
widers - wider das - widers Verboth przeciw zakazowi.
widern - wider den - widern König przeciw Królowi.

zum - zu dem - zum guten na dobro.
zun - zu den - zun Priestern do Xięży.
zur - zu der - zur Güte dla dobra.

Wyiątek, an y in nie złączaią się nigdy z Przedimkiem w przypadku czwartym, np. an den Mann bringen, albo an Mann bringen, do tego Człeka zaniesć, in den Himmel kommen, albo in Himmel kommen, do Nieba dostać się.

§. IV.

O IMIENIU.

NAUKA I.

O różnem znaczeniu Imienia.

IMię iest to, co wszystkim rzeczom nadaie y wyraża nazwisko, y przed którem się kładzie Przedimek der, die, das, ein, eine, ein.

Imię iest dwoiakie: Rzeczowne y Przymiotne.

Imię Rzeczowne iest to, co kładzie imię rzeczy, tak: że można zaraz znać rzecz tę, która się mianuie, np. die Nase nos; Dzieli się I. na Własne, np. Peter Piotr, y Pospolite, np. das Holz drzewo, II. na Pierwotne y Pochodne, np. der Garten ogrod, der Gärtner ogrodnik. II. na Niezłożone y Złożone, np. die Feder pioro, die Schreib Feder pioro do pisania.

Przymiotnik iest to, co samo przez się nic nie znaczy, np. lieblich miły, chyba przydane do Rzeczownika, der liebliche Hippolitus miły Hippolit.

NAUKA II.

O Rodzaiach Rzeczowników.

Rzeczowniki w Niemieckim Języku do trzech Rodzaiów należą, do Męskiego, Żeńskiego, y do Niiakiego, które przez znaczenie albo przez zakończenie poznać można.

Prawidła Rodzaiu Męzkiego przez Znaczenie.

I. Imiona Mężów, Bogów, Aniołów, Miesięcy, np. der Paulus Paweł, der Sohn Syn, der Bauer Chłop, der Apollo Apollo, der Gabriel Gabriel, der Jänner Styczeń.

II. Imiona Zwierząt, np. der Affe małpa, der Adler orzeł, der Bär niedzwiedź, der Drache smok, der Floh pchła.

Wyiątek I. Zeńskiego Rodzaiu są następuiące:

z Zwierząt: die Gemse koza dzika, Maus mysz: Ratte szczur, Ziege koza.

z Ptastwa: die Amsel kos, Dole kawka, Drossel drozd, Elster sroka, Eule sowa, Krähe wrona, Lerche skowronek, Meise sikota, Schwalbe iaskółka, Taube gołąb, Wachtel przepiorka.

z Ryb: die Aalraupe albo Quappe miętus, Barbe barwena, Bricke albo Neunauge minog, Forelle pstrąg Karausche karaś, Schmerle kiełb, Scholle albo Plateis płaszczka.

z Gadzin: die Ameise mrowka, Biene pszczoła, Bremse kliszcz, Eidexe iaszczurka, Fliege mucha, Hornisse szerszeń, Hummel trąd, Kröte ropucha, Laus wesz, Made robak w mięsie, Mücke komar, Otter żmiia, Raupe gąsienica, Schlange wąż, Wanze pluskwa, Wespe osa.

Wyiątek II. Niiakiego Rodzaiu są, które pod iednem Imieniem znaczą samca y samicę: das Volk pospól-

spólstwo, das Thier zwierzę, Ungeziefer robactwo, Ferkel prosię, Füllen źrzebie, Kameel wielbląd, Laam iagnie, Pferd koń, Reh sarna, Rind wół, Schaaf owca, Schwein świnia, Nasenhorn iednoroziec.

Przestroga: Wiele zwierząt maią osobliwe tak dla samca, iako y dla samicy imiona. np. der Bär niedźwiedź, die Bärinn niedźwiedzica, der Bock koziol, die Ziege koza, der Eber kiernoz, die Sau świnia, der Fuchs lis, die Füchsin liszka, der Ganter gąsior, die Gans gęś, der Hahn kogut, die Henne kokosz, der Hengst ogier, die Stutte klacz, der Hund pies, Pätze suka, der Kater kot, die Katze kotka &c.

III. Imiona Gór, zioł, wiatrów, nawałności, y odmian czasów.

z Gór: der Apenin Apenin, der Kaukasus Kaukaz &c.

z Ziol: der Salat sałata, der Knoblauch czosnek. Wyiątek: die Nessel pokrzywa, die Raute ruta, die Krausemünze mięta.

z Wiatrów: der Zephir Zefir, y imiona kończące się na wind: der Nordwind wiatr północny.

z Nawałności: der Blitz błyskawica, der Thau rosa, &c. Wyiątek: die Hitze upał, die Kälte zimno.

z Czasów: der Frühling wiosna, der Tag dzień, der Abend wieczor. Wyiątek: die Nacht noc, die Stunde godzina, die Minute minuta, die Woche tydzień, die Mittwoche środa, das Jahr rok, das Jahrhundert wiek.

Prawidła Rodzaiu Męzkiego przez zakończenie.

I. Imiona kończące się na ahn, al, alm, all, and, arm, ang, ank, apf, auch, aum.

ahn, np. der Kahn czołno, der Zahn ząb. Wyiątek: die Bahn tor.

ahl albo al: der Phal pal, der Saal sala. Wyiątek: die Wahl obieranie, die Qual utrapienie, die Zahl liczba, das Mahl plama, das Thal pagórek, das Linial linia.

all:

all: der Ball piłka do grania, der Fall upadek.
alm: der Halm źdźbło.
and: der Band oprawa u Xiążki, der Sand piasek, Wyiątek: die Hand ręka, die Wand ściana, das Band wstęga, das Land kray, das Pfand fant, das Gewand odzież.
arm: der Arm ramię, der Darm kiszka.
ang albo ank: der Zwang przymuszenie, der Drang konieczna potrzeba, der Dank dzięki, der Stank smrod, Wyiątek: die Bank ława.
apf: der Napf czara, der Zapf czop &c.
auch: der Hauch tchnienie, der Schlauch rura mosiężna.
aum: der Gaum podniebienie, der Daum palec calowy &c.

II. Imiona kończące się na eig, el, elm, en, eim, er eis, np.

eig: der Teig ciasto, der Zeig materya &c.
el: der Nagel gwoźdź, der Spiegel zwierciadło. Wyiątek: die Eichel żołądź, die Geisel rękoymia, die Geissel batog, die Gurgel szyia, die Insel wyspa, die Kachel kafel, die Nadel igła, die Orgel organy, die Regel reguła, die Zwiebel cebula, die Kugel kula, das Lägel łagiew, das Segel żagiel, y po większey części Imiona zaczynaiące się na ge: das Geflügel ptastwo domowe, das Getümmel tumult, das Exempel przykład, są radzaiu Niiakiego.
elm: der Helm szyszak, der Schelm szelma &c.
en: der Segen błogosławieństwo, der Schinken szynka, der Wagen wóz. Wyiątek: das Allmosen iałmużna, das Becken miednica, das Küssen poduszka, das Wappen herb, das Zeichen znak, das Wesen istność, y wszystkie Imiona pochodzące od Bezokolicznego Trybu, np. das Lesen czytanie, das Schreiben pisanie, zawsze są rodzaiu Niiakiego.
eim: der Leim kley, der Schleim flegma &c.

er: der Hammer młotek, der Schlummer drzymanie &c. Wyiątek: die Kammer komora, die Klammer klamra, das Messer nož; das Wasser woda, das Zimmer pokoy, apartament, die Leiter drabina, das Leder skóra.

eis. der Fleiß pilność, der Preis cena, der Greis starzec &c: Wyiątek: das Eis lod, das Reis chrust, y Imiona zaczynaiące się na ge: das Geheiß.

III. Imiona kończące się na ieb, ich, icht, ieg, irbs, isch, itz, np.

eb: der Dieb złodziey, der Hieb cios &c. Wyiątek: das Sieb przetak.

ich: der Stich sztych, der Dietrich wytrych, &c.

icht der Bericht oznaymienie, der Bösewicht niecnota. Wyiątek: die Geschichte dzieie, die Gicht łamanie w stawach, die Pflicht obowiązek, das Licht światło, y wszystkie wyrazy zaczynaiące się na ge: das Gedicht wiersz poetycki, das Gesicht twarz.

ieg: der Krieg woyna, der Sieg zwycięstwo, &c.

irbs: der Kierbs dynia, der Knirbs pędrak, &c.

isch: der Fisch ryba, der Wisch ścierka &c. Wyiątek: das Gebisch chruścina, das Gemisch mieszanina, y insze Imiona zaczynaiące się na ge.

itz: der Ritz szpara, der Witz przebiegłość umysłu &c. Wyiątek: das Antlitz oblicze, das Geschütz strzelba.

IV. Imiona kończące się na og, ock, of, ohn, on, ol, oll, olch, opf, orn, ord, ost, otz, np.

og, ock: der Trog stągiew, der Rock suknia, der Block pniak &c. Wyiątek: das Schock kopa.

of: der Soff czerpanie, der Hof dwór, &c.

ohn albo on: der Thon glina, der Spion szpieg &c.

ol, oll, olch: der Pohl Polak, der Groll nienawiść zastarzała, der Dolch puginał &c. Wyiątek: das Zoll cal.

opf: der Knopf guzik, der Topf garnek, &c.

orn: der Zorn gniew, der Dorn ciernie &c. Wyiątek: das Horn róg, das Korn zboże.

ort,

ort, ord: der Ort mieysce, der Mord zaboystwo, &c. Wyiątek: das Wort słowo.
oſt: der Froſt mróz, der Troſt pociecha &c. Wyiątek: die Koſt płaca, die Poſt poczta.
otz: der Trotz upor, der albo das Klotz kłoda.

V. Imiona kończące się na und, uch, uck, ug, unk, umpf, uß, utz, np.

und: der Mund usta, der Bund przymierze, związek &c. Wyiątek: das Pfund funt, das Rund okrągłość das Bund wiąska.
uch: der Beſuch wizyta, der Spruch przypowieść &c. Wyiątek: das Buch Xiążka. das Geſuch badanie, das Tuch sukno.
uck, ug: der Druck druk, der Krug dzban, &c.
unk: der Trunk picie, der Strunk tułów, &c.
umpf: der Strumpf pończocha, der Trumpf kozera &c.
uß: der Gruß pozdrowienie, der Kuß pocałowanie, &c. Wyiątek: die Nuß orzech.
utz: der Schutz obrona, der Putz ubior &c.

Prawidła Rodzaiu Zeńskigo przez znaczenie.

I. Wszystkie Imiona Godności, Tytuły, Przezwiska Białogłowskie, np. die Kunegunda Kunegunda, die Mutter Matka, die Fürſtinn Xiężna, die Kammerherrinn Podkommorzyna, die Hofräthinn Konsyliarzowa, die Bürgerinn Mieszczka, die Stubenmagd pokoiowa &c. Wyiątek: das Weib niewiasta, das Menſch dziewka, das Frauenzimmer Froncymer, das Fräulein szlachetna Panienka, das Magdlein albo Mädchen dzieweczka.

II. Imiona Rzek, Drzew, Kwiatów, Owoców: np. Rzeki: die Weichſel Wisła, die Elbe Elba &c. Wyiątek: der Euphrat, Eufrat, der Ganges Ganges, der Meyn Menus, der Nil Nil, der Po Padus, der Pregel Pregla, der Rhein Ren, der Dnieper Dniepr, der Köcher, der Necker, der Tagus 2c.

Drze-

Drzewa: die Eiche dąb, die Linde lipa &c. Wyiątek: der Busch krzew, der Hollunder bez, der Wacholder iałowiec, y wszystkie Imiona drzew, kończące się na baum, busch, stock: der Kirschenbaum wiśnia, der Buxbaum bukszpan.

Kwiąty: die Hyazinthe hiacynt, die Rose roża &c. Wyiątek: der Klee koniczyna, der Lewandel lewanda, das Tausendschön szarlat.

Owoce: die Pflaume śliwka, die Mandel migdał, die Gurke ogórek &c. Wyiątek: der Apfel iabłko, der Knoblauch czosnek, der Kürbis dynia, der Ysop hysop.

Prawidła Rodzaiu Zeńskiego przez zakończenie.

I. Imiona kończące się na ät, acht, aft, au, np.

ät: die Universität Akademia, die Quantität ilkość &c.

acht: die Macht władza, die Wacht straż &c. Wyiątek: der Pacht aręda, der Schacht gruba kruscowa, die Pracht okazałość, der Pracht zbytek.

aft: die Kraft siła, die Erbschaft dziedzictwo &c. Wyiątek: der Saft sok, der Schaft drzewce, der Taft kitayka.

au: die Klau szpony, die Schau widok &c. Wyiątek: der Bau budowanie, der Thau rosa, das Tau lina okrętowa.

II. Imiona kończące się na e krótkie, np. die Gabe podarunek, die Ehre honor, die Gnade łaska. Wyiątek: der Bube chłopiec, der Glaube wiara, der Same siemię, der Knabe wyrostek, der Rabe kruk.

III. Imiona kończące się na heit, keit, enz ey, np.

heit: die Gewogenheit przychylność, die Zufriedenheit ukontentowanie &c.

keit: die Mäßigkeit pomiarkowanie, die Sterblichkeit śmiertelność &c.

enz:

enz: die Condolenz kondolencya, die Magnifizenz magnificencya &c.
ey: die Zauberey czaroxięstwo, die Dieberey złodzieystwo &c. Wyiątek: der Brey kliek, das Eyiaie, y Imiona zaczynaiące się na ge: das Geschrey hałas.

IV. Imiona kończące się na ie, ick, ift, niß, on, np.
ie: die Astronomie Astronomia, die Historie Historya &c.
ick: die Aritmetick Arytmetika, Logick Logika &c. Wyiątek: der Blick spoyrzenie, der Strick powróz, das Genick kark.
ift: die Mitgift posag, die Schrift pismo &c. Wyiątek: das Gift trucizna, das Stift Kollegiata, der Stift sztyft.
niß: die Aergerniß zgorszenie, die Erkäntniß poznanie &c.
on: die Ambition ambicya, die Nation Nacya &c. Wyiątek: der Lohn zapłata, der Ton ton, der Thon glina, der Thron tron, der Hohn afront.

V. Imiona kończące się na uld, und, uth, ur, ucht, uft, unft, np.
uld: die Huld fawor, die Geduld cierpliwoć &c.
ung: die Aenderung odmiana, Meynung zdanie &c. Wyiątek: der Sprung skok.
uth: die Armuth ubóstwo cnota, die Wuth okrucieństwo, &c. Wyiątek: das Armuth ubóstwo ludzie, das Blut krew, das Guth dobro, der Huth kapelusz, der Muth odwaga, y wszystkie Imiona składaiące się: der Edelmuth umysł szlachetny, der Heldenmuth wspaniałość serca &c. der Schutt gruz.
ur: die Uhr zegar, die Cur kuracya &c.
ucht: die Flucht ucieczka, die Zucht karność &c.
unft: die Ankunft przyiście, die Vernunft rozum &c.
uft: die Luft powietrze, die Kluft przepaść &c.

Prawidła Rodzaiu Niiakiego przez znaczenie.

I. Imiona Zwierząt samca y samicę znaczące: das Vieh bydlę, das Kalb cielę &c. Wyiątek: der Elephant słoń, der Vogel ptak, der Fisch ryba, der Wurm robak, der Storch bocian, der Rabe kruk, der Fasan bażant, der Frosch żaba, der Sperling wróbel, y wszystkie Zeńskiego rodzaiu Imiona kończące się na e.

II Imiona Krain, Prowincyi, Miast, Fortec, Wiosek, Metallów y Liter, np. das Pohlen Polska, das Dresden Drezno, das Leipzig Lipsko, das Gold złoto, das Meßing mosiądz, das ABC abc &c. Wyiątek: die Mark Margrabstwo, die Schweiß Szwaycarya, die Pfalz Palatynat, die Lausitz Luzacya, y wszystkie Prowincye kończące się na an, schaft, albo ey, die Grafschaft Hrabstwo, die Lombardey Lombardya, die Wallachey Wołochy, der Stahl stal, der Tomback tombak, der Zink ołów biały.

III. Wszystkie Imiona Zdrobniałe, tudzież pochodzące od słow, y zaczynaiące się od Sylaby ge albo kończące się na Sylabę en, np. das Thierchen zwierzątko, das Töchterlein coreczka, das Söhnlein Synaczek; das Gepränge parada, das Leben życie, das Singen śpiewanie &c.

Prawidła Rodzaiu Niiakiego przez zakończenie.

Imiona kończące się na ad, at, ech, et, iv, np.

ad, at: das Bad kąpiel, das Rectorat Rektorstwo &c. Wyiątek: der Pfad ścieszka, der Rath rada, der Staat Stan Królestwa, die Saat osiew.

ech: das Blech blacha, das Pech smoła &c.

et: das Biret biret, Privet kloaka &c. Wyiątek: der Komet kometa, der Magnet magnes, der Planet planeta.

ier: das Bier piwo, das Papier papier &c. Wyiątek: die Begier chciwość, die Zier ozdoba.

iv: das Perspectiv perspektywa, das Vomitiv womitorium.

II. Imiona kończące się na och, ot, or, oos, oß, np.
och: das Joch iarżmo, das Loch dziura &c. Wyiątek: der Koch kucharz.
ot: das Brod chleb, das Loth łut &c. Wyiątek: der Spott afront, der Koth błoto, die Noth potrzeba.
or: das Chor chur, das Ohr ucho. Wyiątek: der Flor krepa.
oos, os: das Loos los szczęścia, das Schlos zamek, forteca. Wyiątek: der Kloos kołaczek.
oß. der Stoß raz, der Troß bagaże żołnierskie, der Schooß łono, der Schoß podatek.

III. Imiona kończące się na um, thum, np. das Collegium Kollegium, das Christenthum Chrześciaństwo Wyiątek: der Ruhm wziętość, der Thum Kościoł Katedralny.

Prawidła powszechne trzem Rodzaiom razem służące.

I. Imiona składaiące się ze dwóch albo z więcey Imion, należą od tego Rodzaiu, w którym iest ostatnie Imie, np. der Handschuh rękawiczka, die Sanduhr klepsydra, das Zuchthaus cuchtaus. Wyiątek: das Dreyeck troygraniec, das Viereck czworgraniec &c.

II. Imiona Przyimek iaki przyimuiące, z którym złożone insze znaczenie maią, należą do tego Rodzaiu, w którym przed złożeniem były, np. die Unlust nieukontentowanie, der Aberwitz szaleństwo, das Beywort przysłowie. Wyiątek: die Antwort odpowiedź, die Demuth pokora; die Großmuth, die Schwermuht, die Wehmuth 2c.

NAU-

NAUKA III.

O Deklinacyi czyli przypadkowaniu Imion.

Wszystkie Rzeczowniki w Niemieckim Języku redukuią się do pięciu następuiących Deklinacyi.

I. Ma pod sobą Imiona, które w Poiedyńczey y Mnogiey Liczbie zakończenie maią iednakowe, np. der Säbel szabla, die Säbel szable.

II. Ma Imiona, którym się w Mnogiey Liczbie dodaie głoska e, np. die Hand ręka, die Hände ręce.

III. Ma Imiona przyimuiące w Mnogiey Liczbie zgłoskę en, np. die Frau Pani, die Frauen Panie.

IV. Zamyka w sobie Imiona przyimuiące w Mnogiey Liczbie głoskę n, np. die Regel reguła, die Regeln reguły.

V. Zamyka w sobie Imiona przyimuiące w Mnogiey Liczbie zgłoskę er, np. das Pfand fant, die Pfänder fanty.

Deklinacya I.

Imiona kończące się na el, er, en, należą do tey Deklinacyi, y są różnego Rodzaiu, dodaie im się w Poiedyńczey Liczbie w Przypadku Drugim głoska s, w Mnogiey Liczbie w Przypadku Trzecim y Szóstym głoska n, wyiąwszy te Imiona, które się kończą na n, głoski zaś a, o, u, odmieniaią w å, ö, ü.

Przykład:

P. L.	M. L.
1. der Himmel to niebo	die Himmel te nieba
2. des Himmels tego nieba	der Himmel tych niebów
3. dem Himmel temu niebu	den Himmeln tym niebom
4. den Himmel to niebo	die Himmel te nieba

5. o du

5. o du Himmel o niebo — o ihr Himmel! o nieba
6. von dem Himmel od tego nieba. — von den Himmeln od tych niebów.

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona kończące się na el, y są Męskiego albo Niiakiego Rodzaiu.

der Bengel knybel
Beutel worek
Engel anioł
Esel osieł
Flegel cepy
Flügel skrzydło
Gümpel gil
Gürtel pas.
Handel handel
Haspel rogatka
Henkel ucho u dzbanka
Hobel hybel
Hügel pagórek
Kegel kręgel
Kümmel kmin
Kringel krążek
Kübel kufa
Löffel łyżka
Lümmel leniwiec
Mangel niedostatek
Mantel płaszcz
Mörsel moździerz
Nabel pępek
Nagel gwóźdź
Nebel mgła
Pöbel pospólstwo
Prügel kiy
Riegel haczyk
Säbel szabla

der Schimmel zapleśnienie
Schlägel tłuczek
Schlingel ladaco
Schlüssel klucz
Schnabel dziob
Spargel szparag
Spiegel zwierciadło.
Sprengel sidło
Stängel głąb
Stifel bót
Tempel Kościoł
Teufel czart
Tiegel tygiel
Titel tytuł
Vogel ptak
Winkel kąt
Würbel zakręt
Würfel kostka
Ziegel cegła
Zipfel róg stołu
Zirkel cyrkiel
Ziegel cugle
Zwikel klin &c.



das Exempel przykład
Ferkel prosię
Geflügel drób

Geklin-

das Geklingel dzwięk
Gemurmel mruczenie
Gevögel ptastwo
Lägel flaszka
Mittel sposób
das Räthsel zagadka
Segel żagiel
Siegel pieczątka
Stopfel korek &c.

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona kończące się na er, y są Męskiego albo Niiakiego Rodzaiu. Tu także należą die Mutter Matka, die Tochter córka, ale się im nie dodaie w Przypadku Drugim litera s, y w Liczbie Mnogiey samogłoski u y o odmieniaią na ů, ő.

der Anker kotwica
Anger pastwisko
Apotheker aptekarz
Arbeiter robotnik
Aufpasser szpieg
Aufseher dozorca
Bader łaziennik
Bäcker piekarz
Bauer chłop
Bereuter bereyter
Beschützer obrońca
Bettler żebrak
Beutler robimieszek
Buchbinder introligator
Böttcher kołodziey
Bohrer świder
Brauer piwowar
Bürger mieszczanin
Büttner bednarz
Centner cetnar
Deker nakrywacz
Dichter wierszopis
Donner piorun
Drechsler tokarz
der Dräscher młocek
Drucker drukarz
Eimer wiadro
Ferber farbierz
Faullenzer próżniak
Fechter szermierz
Fischer rybak
Fleischer rzeźnik
Führer przewodnik
Gärtner ogrodnik
Geiger skrzypek
Gerber garbarz
Geyer sęp
Glaser szklarz
Glückner dzwonnik
Gräber grabarz
Gürtler pasiennik
Gypser gipsarz
Hammer młotek
Haber owies
Häscher pachołek
Henker kat
Hudler kuglarz
Hüter stróż

Jäger

der Jäger myśliwy
Kater kot
Keyser Cesarz
Kerker więzienie
Klaffer szpara
Klempner blacharz
Klipper kotlarz
Köder potraw
Köhler węglarz
Körper ciało
Kober kosz
Kramer kramarz
Kreuzer graycar pieniądz
Kürschner kuszmierz
Küster organista
Kutscher woźnica
Lästerer obmówca
Laufer biegun.
Lauser wszarz
Lecker lizuś
Leuchter świcznik
Lügner kłamca
Macher działacz
Mahner napominacz
Mäkler iednacz kupca
Mahler malarz
Märtyrer męczennik
Maurer mularz
Mautner mytnik
Meister mistrz
Metzger rzeźnik
Mörder zabóyca
Müller młynarz
Müntzer mincarz
Nadler iglarz
Pfeifer piszczek

der Pfeiler słup
Pfuscher partacz
Praler chełpniś
Pranger pręgierz
Priester Xiądz
Quacksalber ciarlatan
Räuber zbóyca
Raufer rwacz
Reiger czapla
Reiter ieździec
Retter wybawiciel
Richter sędzia
Riemer rzemieniarz
Ritter kawaler
Römer rzymianin
Rothgießer mosiężnik
Sänger śpiewak
Sammler zbieracz
Säuffer piiak
Sattler siodlarz
Schäfer pasterz
Schaffner szafarz
Schiffer żeglarz
Schimmer lsknienie
Schinder kat, oprawca
Schläfer śpioch
Schläger zabiiacz
Schlösser slosarz
Schlummer drzymanie
Schmaucher kopciarz
Schnarcher chrapała
Schneider krawiec
Schorsteinfeger kominiarz
Seiger zegarek ciekący
Schuster szewc
Seiler powroźnik

der Sieder warzyciel
Sperber krogulec
Spieler gracz
Spötter naśmiewca
Springer skoczek
Sticker haftarz
Strücker tkacz
Stümler partacz
Sudler źmindak
Tänzer tanecznik
Täuber gołąb
Täufer chrzciciel
Taucher nurek ptak
Teller talerz
Thürmer wieżnik
Tischler stolarz
Töpfer gancarz
Traber trociarz
Träger drążnik
Treffer bilet w loteryi
Trichter liiek
Triller trel
Trödler wendetarz
Tuchmacher sukiennik
Vater Oyciec
Wächter stróż
Wagner stelmach
Wölker blecharz
Wäscher pracz
Werber podchwytacz
Widder baran
Winzer winiarz

der Würger dawiciel
Zahler płatnik
Zeiger skazyciel
Zieler okresiciel
Zober ceber
Zunder pruchno
Zuschauer patrzacz
Zwucker mieszaniec &c.
das Fenster okno
Feuer ogień
Fieber febra
Fuder fura
Futter podszewka
Gitter krata
Gewässer powodź
Gewitter nawalnica
Laster występek
Leder skóra
Messer nóż
Muster model
Opfer ofiara
Pflaster bruk
Polster wezgłowie
Pulver proch
Ruder wiosło
Ufer brzeg
Ungewitter grzmot
Ungeziefer robactwo
Wasser woda
Wetter powietrze
Zimmer izba &c.

Do pierwszey Deklinacyi należą także Imiona Męskiego Rodzaiu kończące się na en, iako to: Balken belka, Bogen łuk, Braten pieczenia, Degen szpada,

Faden

Faden nić &c: y Imiona Rodzaiu Niiakiego pochodne od Bezokolicznego Trybu, iakoto: das Gehen iście, das Geben dawanie &c: z tą tylko różnicą, że ponieważ kończą się na en, iuż się im głoska n w Trzecim y Szóstym Przypadku Liczby Mnogiey nie dodaie.

Deklinacya II.

Do tey Deklinacyi należą Imiona ze trzech Rodzaiów, przyimuiące w Mnogiey Liczbie w Przypadku Pierwszym, Drugim, Czwartym, Piątym, głoskę e, w Trzecim y Szóstym głoskę n, z tą iednak różnicą, że Męskiego y Niiakiego Rodzaiu Imiona maią w poiedyńczey Liczbie w Przypadku Drugim sylabę es, w Trzecim y Szóstym głoskę e, Imiona zaś Zeńskiego Rodzaiu zakończenia swego w Poiedyńczey Liczbie nie odmieniaią.

Przykład Imion Męskiego Rodzaiu.	Przykład Rodzaiu Niiakiego.
P. L.	P. L.
1. der Stand ten stan	das Thier to zwierzę
2. des Standes tego stanu	des Thieres tego zwierzęcia
3. dem Stande temu stanowi	dem Thiere temu zwierzęciu
4. den Stand ten stan	das Thier to zwierzę
5. o du Stand o stanie	o du Thier o zwierzę
6. von dem Stande od tego stanu.	von dem Thiere od tego zwierzęcia.
M. L.	M. L.
1. die Stände te stany	die Thiere te zwierzęta
2. der Stände tych stanów	der Thiere tych zwierząt
3. den Ständen tym stanóm	den Thieren tym zwierzętom
4. die Stände te stany	die Thiere te zwierzęta
5. o ihr Stände o stany	o ihr Thiere o zwierzęta

6. von den Ständen od tych stanów. | von den Thieren od tych zwierząt.

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona Rodzaiu Męskiego odmieniaiące w Mnogiey Liczbie samogłoski.

w Poiedyńczey Liczbie.	w Mnogiey Liczbie.
der Ast gałąź,	die Aeste gałęzie,
Band oprawa,	Bände,
Barsch okuń,	Bärsche,
Bart broda,	Bärte,
Bauch brzuch,	Bäuche,
Baum drzewo,	Bäume,
Bock kozieł,	Böcke,
Born zdróy,	Börne,
Brand zapalenie,	Brände,
Damm tama,	Dämme,
Dampf stęchlina,	Dämpfe,
Dunst para,	Dünste,
Duft wapor,	Düfte,
Fall upadek,	Fälle,
Fang łapanie,	Fänge,
Flor krepa,	Flöre,
Fuchs lis,	Füchse,
Fuß noga,	Füße,
Fund znalezienie,	Fünde,
Gang kurytarz,	Gänge,
Gaul koń szkapa,	Gäule,
Gesang śpiewanie,	Gesänge,
Grund fundament,	Gründe,
Gruß pozdrowienie,	Grüße,
Guß lanie,	Güße,
Hahn kogut,	Hähne,
Kahn czółno,	Kähne,
Kamm grzebień,	Kämme,
Kampf poiedynek,	Kämpfe,

der Klang

w Poiedyńczey Liczbie.	w Mnogiey Liczbie.
der Klang dzwonienie,	die Klänge,
Kopf głowa,	Köpfe,
Krug dzban,	Krüge,
Kuß pocałowanie,	Küſſe,
Lauf bieg,	Läufe,
Markt rynek,	Märkte,
Palaſt pałac,	Paläſte,
Pfahl pal,	Phäle,
Pflock kół,	Pflöcke,
Pfuhl bagnisko,	Pfühle,
Platz plac,	Plätze,
Rath rada,	Räthe,
Raum przestronność,	Räume,
Rauſch piiaństwo,	Räuſche,
Rock suknia,	Röcke,
Saal sala,	Säle,
Sarg trumna,	Särge,
Saum kray szaty,	Säume,
Schatz skarb,	Schätze,
Schlaf skronie,	Schläfe,
Schlag uderzenie,	Schläge,
Schlauch wór skórzany,	Schläuche,
Schlund gardło,	Schlünde,
Schluß konkluzya,	Schlüße,
Schmauß traktament,	Schmäuſe,
Schuß postrzał,	Schüße,
Schwamm gąbka,	Schwämme,
Schwan łabędź,	Schwäne,
Schwanz ogon,	Schwänze,
Sohn syn,	Söhne,
Span wior,	Späne,
Sprung skok,	Sprünge,
Stall staynia,	Ställe,
Stamm pień, pokolenie,	Stämme,
Stock kiy, laska,	Stöcke,

w Poiedyńczey Liczbie.	w Mnogiey Liczbie.
der Stoß potrącenie,	die Stöße,
Strom strumień,	Ströme,
Strumpf pończocha,	Strümpfe,
Strunk pniak,	Strünke,
Stuhl stołek,	Stühle,
Sturm wicher,	Stürme,
Ton ton,	Töne,
Traum sen,	Träume,
Trog koryto,	Tröge,
Thurm wieża,	Thürme,
Trumpf kozera,	Trümpfe,
Wurm robak,	Würme,
Zahn ząb,	Zähne,
Zaum wędzidło,	Zäume,
Zaun płot,	Zäune,
Zoll cło,	Zölle,
Zug przeciąg, cug koni.	Züge.

Imiona nie odmieniaiące samogłosek w Mnogiey Liczbie są te:

der Aal węgorz
Arm ramię
Drat drut
Grad stopień
Hund pies
Lachs łosoś

der Port port
Punct punkt
Staar szpak
Strauß struś
Tag dzień.

Imiona nie przypadkuiące się w Mnogiey Liczbie są następuiące:

der Argwohn podeyrzenie
Bund związek
Glanz lustr
Gram zgryzota
Kummer frasunek
Leim kley

der Thau rosa
Harm utrapienie
Haß nienawiść
Klee koniczyna
Kram kram
Trost pociecha

der Mund usta	der Trotz upor
Neid zazdrość	Trug zdrada
Putz ubior	Verstand rozum
Rauch dym	Wahn opinia
Reif obręcz	Witz dowcip
Sand piasek	Zang swar
Schmuck ozdoba	Zwang gwałt
Sund ciaśnina morza	Zwirn nić.

Do teyże Deklinacyi należą y następuiące Imiona, które wszystkie są Rodzaiu Zeńskiego, y samogłoski w Liczbie Mnogiey odmieniaią.

w P. Liczbie.	w M. Liczbie.
die Bank ława	die Bånke ławy
Braut oblubienica	Bråute
Brunst pożar	Brůnste
Brust pierś	Brůste
Gans gęś	Gånse
Gruft iama	Grůfte
Gunst fawor	Gůnste
Haut skóra	Håute
Kluft przepaść	Klůfte
Kraft siła	Kråfte
Kuh krowa	Kůhe
Kunst sztuka	Kůnste
Laus wesz	Låuse
Magd służebnica	Mågde
Macht moc	Måchte
Maus mysz	Måuse
Nath szwa	Nåthe
Noth potrzeba	Nŏthe
Nuß orzech	Nůsse
Sau świnia	Såue
Stadt miasto	Ståдte
Wand ściana	Wånde
Zunft cech.	Zůnfte.

Imiona nie przypadkuiące się w Mnogiey Liczbie, są następuiące:

die Ankunft przybycie
Burg zamek
Kenntniß poznanie
Pracht pompa
Rückkunft powrot
Schmach wstyd
die Schwulst nabrzmienie
Vernunft rostropność
Zier ozdoba
Zucht karność
Zukunft przyiście

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona, które samogłotek a, o, u, w Mnogiey Liczbie nie odmieniaią.

das Handwerk rzemiesło, die Handwerke
Huf kopyto
Kameel wielbłąd
Kreutz krzyż
Loos los
Loth łòt
Maas miara
Metall metal
das Pfund funt, die Pfunde
Rohr rura
Roß koń, rumak
Salz sól
Schaf owca
Tau lina okrętowa
Thor brama
Wort słowo
Zeug materya.

Imiona nie przypadkuiące się w Mnogiey Liczbie, są następuiące:

das Bast łyko
Dacht knot
Heu siano
Kupfer miedź
Mehl mąka
Garn nić gruba
Gedächtniß pamięć
Gefieder puch
Genist śmiecie
das Bley ołów
Getös trzask
Gold złoto
Meßing mosiądz
Moos mech
Silber srebro
Stroh słoma
Vieh bydło
Unschlitt łóy.

Dekli-

Deklinacya III.

Do tey Deklinacyi należą Imiona ze trzech Rodzaiów, przyimuiące w Mnogiey Liczbie we wszystkich Przypadkach głoskę *en*, w Poiedyńczey zaś Liczbie Męskiego Rodzaiu Imiona oprócz Pierwszego y Piątego Przypadku, kończą się także na *en*. Zeńskiego Rodzaiu Imiona zachowuią zakończenie Przypadku Pierwszego.

P. L.

1. der Mensch ten Człowiek.
2. des Menschen tego Człowieka.
3. dem Menschen temu Człowiekowi.
4. den Menschen tego Człowieka.
5. o du Mensch o Człowiecze.
6. von dem Menschen od tego Człowieka.

M. L.

1. die Menschen ci Ludzie.
2. der Menschen tych Ludzi.
3. den Menschen tym Ludziom.
4. die Menschen tych Ludzi.
5. o ihr Menschen o Ludzie.
6. von den Menschen od tych Ludzi.

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona.

der Aff malpa, die Affen
Atheist Ateist ; y wszystkie kończące się na ist.
Bär niedźwiedź
Basilisk bazyliszek
Bauer chłop
Both posłaniec
Brunn studnia
Bub chłopiec, wyrostek

der Communicant Kommunikant
Delinquent delinkwent, y wszystkie kończące się na ant, ent, it.
Deutsche Niemiec
Franzos Francuz, y wszystkie Imiona Nacyi co się nie kończą na er.

der Falk

der Falk sokół
Fürst Xiążę
Graf Hrabia
Hans Jan
Held bohatyr
Herr pan
Knabe chłopiec
Knapp czeladnik sukiennik
Komet kometa
Löwe lew
Mohr murzyn
Mond miesiąc, xiężyc
Narr błazen
der Ochs wół
Path Oyciec chrzesny
Pfaff pop
Pfarrer pleban
Pfau paw
Pfantast szalony
Poet wierszopis
Prinz Królewic
Prophet Prorok
Schmertz żal
Sklav niewolnik
Soldat żołnierz
Thor błazen
Türk Turczyn.

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona Rodzaiu Zeńskiego z tą tylko różnicą: że w Poiedyńczey Liczbie zakończenia nie odmieniaią.

die Begegnung potkanie
Belagerung oblężenie
Brustwehr parapet
Brut płod
Drohung łaianie
Erbarmung litość
Fahrt powóz
Festung twierdza
Figur wyobrażenie
Fluth powodż
Fracht frakt od towarów
Frölichkeit wesołość
Furcht boiaźń
Gasterey bankiet
Gegend okolica
Gesinnung sentyment
Glut zarzewie
Hinderung przeszkoda
die Kleidung ubior
Leistung oświadczenie
Nachtigall słowik
Nation nacya
Natur natura
Neugung przywiązanie
Papagay papuga
Pflicht obowiązek
Post poczta
Quittung kwit
Regung ruszenie się
Saat siew
Schlacht bitwa
Schuld dług
Spur ślad
That uczynek
Tracht zwyczay, moda
Tugend cnota

die Uhr

die Uhr zegar
Zeit czas, y wszystkie Imiona, które się w Poiedyńczey Liczbie kończą na e, inn, keit, heit, ung, np.

die Taube gołębica
Königinn Królowa
Schuldigkeit powinność
Seltenheit rzadkość.

NOTA. Imię to Herz serce, Schmerz ból, należą także do tey Deklinacyi, ale tylko w Mnogiey Liczbie. W Poiedyńczey bowiem Drugi Przypadek maią na ns, a Trzeci y Szósty na en.

Deklinacya IV.

Imiona wszystkie Rodzaiu Zeńskiego zakończone na el, er, należą do tey Deklinacyi w Liczbie Mnogiey dodaie, im się głoska n.

Przykład:

P. L.	M. L.
1. die Nadel ta igła	die Nadeln te igły
2. der Nadel tey igły	der Nadeln tych igieł
3. der Nadel tey igle	den Nadeln tym igłom
4. die Nadel tę igłę	die Nadeln te igły
5. o du Nadel o igło	o ihr Nadeln o igły
6. von der Nadel od tey igły.	von den Nadeln od tych igieł.

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona kończące się na el.

die Amsel kos
Achsel bark
Angel wędka
Bibel biblia
Capsel kapsulka
Carfunkel karbunkuł
Cymbel cymbały

die Dattel daktyl
Deichsel dyszel
Distel oset
Drossel drozd ptak
Eichel żołądź
Fabel bayka
Fackel pochodnia.

die Fi-

die Fibel tablica szkolna
Fidel skrzypce
Fuchtel kiy żołnierski
Gabel widelec
Geißel batog
Gurgel gardziel
Haspel motowidło
Hechel gręplа
Hummel trąd robak
Insel wysep
Infel infuła
Kachel kafel
Kanzel ambona
Klingel dzwonek
Kugel kula
Mispel niesplik
Muschel skorupa, muszla
Nessel pokrzywa
Nestel tasiemka
Nichtel synowica
Orgel organy

die Pappel ślaz
Raspel tarka
Regel prawidło
Schachtel pudełko
Schaufel szufla
Scheitel wierzch głowy
Schindel gąnt
Schüßel misa
Sichel sierp
Spindel wrzeciono
Staffel stopień
Stappel rzysko
Striegel zgrzebło
Tafel tablica, stół
Tarantel krzeczek
Trummel bęben
Wachtel przepiorka
Weichsel wisła
Windel powicie
Wurzel korzeń
Zwiebel cebula.

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona kończące się na er.

die Ader żyła
Aelster sroka
Blatter krosta
Eller olsza
Feder pioro
Folter tortura
Goldammer wilga
Halfter uzda
Hummer rak morski
Jungfer panna
Kammer komora
Kelter tłokarnia winna

die Klafter sążeń
Klammer klamra
Klapper cacko dziecęce
Leber wątroba
Leiter drabina
Lorber laur drzewo
Marter męczeństwo
Natter żmiia
Nummer liczba
Schulter ramię
Schwester siostra
Schwieger świekra

die,

die Steuer podatek	die Ziffer cyfra
Trauer żałoba	Zither cytra
Vesper nieszpor	

Deklinacya V.

Do tey Deklinacyi należą Imiona przyimuiące w Mnogiey Liczbie zgłoskę er, y w Przypadkach Trzecim y Szóstym n, odmieniaiąc samogłoski a, o, u, w å, ô, ů, w Poiedynczey zaś Liczbie w Przypadku Drugim maią es, w Trzecim y Szóstym e, a wszystkie są Męskiego albo Niiakiego Rodzaiu.

Przykład:

P. L.	M. L.
1. der Mann ten mąż	die Månner ci mężowie
2. des Mannes tego męża	der Månner tych mężów
3. dem Manne temu Mężowi	den Månnern tym mężom
4. den Mann tego męża	die Månner tych mężów
5. o du Mann o mężu	o ihr Månner o mężowie
6. von dem Manne od tego męża.	von den Månnern od tych mężów.

Tym sposobem przypadkuią się następuiące Imiona Rodzaiu Męskiego.

der Dorn ciern, die Dörner	der Pflock kołek, die Pflöcker
Fleck plama, Flecker	Rand brzeg, die Rånder
Kloß bryła, Klößer	Schild tarcza, Schilder
Halm zdźbło, Hålmer	Strauß bukiet, die Stråuser
Klotz pień, Klötzer	Wald las, Wålder
Klumpf massa, die Klümpfer	Wurm robak, Würmer.
Leib ciało, die Leiber	

Rodza-

Rodzaiu Niiakiego.

das Bad łaźnia, die Bäder
Band wstęga, Bänder
Bild obraz, Bilder
Blatt liść, Blätter
Brett deska, Bretter
Buch xięga, Bücher
Dach dach, Dächer
Dorf wieś, Dörfer
Faß beczka, Fäßer
Feld pole, Felder
Floß tratfa Flößer
Geld pieniądz, Gelder
Gewölb sklepienie, Gewölber
Glas szkło, Gläser
Glied członek, Glieder
Grab grób, Gräber
Gut dobro, Güter
Haupt głowa, Häupter
Haus dóm, Häuser
Holz drzewo, Hölzer
Horn róg, Hörner
Kalb cielę, Kälber
Kind dziecię, Kinder
Kleid suknia, Kleider

das Korn zboże, die Körner
Kraut ziele, Kräuter
Kreutz krzyż, Kreutzer
Lamm iagnię, Lämmer
Land kray, Länder
Licht światło, Lichter
Lied piosnka, Lieder
Loch dziura, Löcher
Maul gęba, Mäuler
Pfand fant, Pfänder
Rad koło, Räder
Regiment regiment, Regimenter
Reis chrust, Reiser
Rind wół, Rinder
Scheit polano, Scheiter
Schloß zamek, Schlößer
Schwert miecz, Schwerter
Stift fundacya, Stifter
Thal pagórek, Thäler
Wamms kaftan, Wämmser
Weib niewiasta, Weiber
Zelt namiot, Zelter.

Przeſtroga I Imiona, które ſię w Mnogiey Liczbie nie przypadkuią, ſą naſtępuiące!

1. Imiona własne Kraiów, Miast, Wsi, Gór, Rzek, Wiatrów, y Miesięcy.

2. Imiona części Dnia, Gwiadz, części Roku, y odmian powietrza; np. Morgen, Mittag, Abend, Mitternacht, Ost, Süd, West, Nord, der Saturn, Jupiter, Mars, Venus, Mercur, Orion, Wagen, Jakobstab, die Leyer, Gluckhenne,

henne, Lenz, albo Frühling, Sommer, Herbst, Winter, Hagel, Regen, Schnee, Reif, Thau, Frost, ꝛc.

3. Imiona zboż y nasion; np. Roggen, Weitzen, Gersten, Haber, Hirschen, Heidekorn, Reiß, Grütze, Grieß, Mehl, Heu, Stroh, Hanf, Flachs, Lein, Hopfen, ꝛc. Wyiątek: Linsen, Erbsen, Bohnen.

4. Imiona korzeni; np. Indigo, Pfeffer, Ingwer, Zittwer, Galgant, Saffran, Zucker, Fenchel, Levandel, Kalmus, Kümmel, Majoran, Pertersilge, Salvey, Senf, Timian, Ysop, ꝛc.

5. Imiena kruszców y metalów; np. Gold, Silber, Zinn, Bley, Meßing, Kupfer, Eisen, Stahl, Erz, Zinober, Alaun, Salpeter, Zink.

6. Imiona rzeczy do iadła służących; np. Milch, Oel, Eßing, Thee, Cafee, Speck, Butter, Schmalz, Fleisch, Fett, Sauerkraut, Wildprät, Geflügel, Weidewerck, tudzież: Talg, Inselt albo Unschlitt, ꝛc.

7. Imiona rzeczy do odzieży służących; np. Garn Kamelot, Kartun, Leinwand, Parchent, Seide, Wolle, Zwirn, ꝛc. Wyiątek: Atlasse, Damaste, Dradore, Flanelle, Goldstücke, Samte, Stoffe, Tücher, albo Tuche, Taffente, Zitze, ꝛc.

8. Imiona poruszenia umysłu y ciała, passyi, chorob, cnot y występków; np. Eifer, Eifersucht, Furcht, Grimm, Haß, Kummer, Liebe, Neid, Schrecken, Verzweiflung, Zorn, Gefühl, Gehör, Geruch, Geschmack, Gestanck, Licht, Dunkel, Krachen, Prasseln, Kälte, Hitze, Härte, Weiße, Schwärze, Röthe, Schall, Klang, Getümmel, tudzież: Durchfall, Friesel, Gicht, Husten, Krätze, Krampf, Pogagra, Ruhr, Schnupfen, Zipperlein, Besserung, Demuth, Ehrbarkeit, Frömmigkeit, Keuschheit, Mäßigkeit, Sparsamkeit, Würdigkeit, Falschheit, Hochmuth, Lastersucht, Spielsucht, Unzucht, Verschwendung, ꝛc. Wyiątek: die Erbarmungen, Fröhlichkeiten, Freuden, Gesinnungen, Traurigkeiten, die Schatten, Finsternisse, Süßigkeiten, Bitterkeiten, die Fieber, ꝛc.

9. Imio-

9. Imiona znaczące maiętność; np. Geräth, Geschmeid, Gesing, Hausrath, Schmuck, Vieh, Vorrath, Zugehör, &c.

Przestroga II. Imiona, które się w Poiedyńczey Liczbie nie przypadkuią, są następuiące: die Aeltern, Ahnen, Alpen, Graupen, Hefen, Leute, Ostern, Pfingsten, Trebern, Weihnachten, mówi się też: Bohnen, Capern, Erbsen, Gurken, Linsen, Schoten, chociaż się w Poiedyńszey Liczbie przypadkuią.

Przestroga III. Imiona kończące się na ten wyraz Mann, odmieniaią się w Mnogiey Liczbie na Leute, np. Ackermann, Amtmann, Bettelmann, Edelmann, Fuhrmann, Hauptmann, Kaufmann, Kundmann, Landmann, Spielmann, Trödelmann, nie mówi się Ackermänner, ale: Ackersleute, Amtleute, Bettelleute, Edelleute, Fuhrleute, Hauptleute, Kaufleute, Kundleute, Landsleute, Spielleute, &c. Wyiątek: Leyermann, Leyermänner, Lampenmann, Lampenmänner.

§. V.

O IMIENIU PRZYMIOTNEM.

NAUKA I.

O Składaniu Imion Przymiotnych.

IMiona Przymiotne po większey części składaią się I. z Imion Rzeczownych, y z następuiących zgłosek ig, lich, icht, haft, reich, er, ern, &c. y z Imion Macht moc, Gott Bóg, Berg góra, Herz serce, Volk pospólstwo, Gold złoto, Holz drzewo, składa się mächtig waleczny, göttlich Boski, bergicht górzysty, herzhaft odważny, volkreich ludny, golden złoty, hölzern drewniany, &c. II. Składaią się Imiona Przymiotne z słów,

wyrzu-

wyrzucaiąc z Bezokolicznego Trybu zgłoskę en, albo literę n, a dodaiąc niektórą z wyż położonych, albo z następuiących zgłosek: bar, sam, &c. y z słów brauchen potrzebować, wirken sprawować, zanken swarzyć się, sterben umierać, haben mieć, składaią się brauchbar pożyteczny, wirksam skuteczny, zankisch swarliwy, sterblich śmiertelny, habhaft maiętny, &c.

NAUKA II.

O Deklinacyach czyli Przypadkowaniu Imion Przymiotnych.

Imiona Przymiotne troiako się przypadkuią. I. z Przedimkiem niepewnym ein, eine, ein. II. z Przedimkiem pewnym der, die, das. III. bez Przedimku.

Przykład Deklinacy Imion Przymiotnych z Przedimkiem niepewnym.

P.	L.
1. ein junger Mann młody człowiek	eine junge Frau młoda pani
2. eines jungen Mannes młodego człowieka	einer jungen Frau młodey pani
3. einem jungen Manne młodemu człowiekowi	einer jungen Frau młodey pani
4. einen jungen Mann młodego człowieka	eine junge Frau młodą panią
5. o ein junger Mann o młody człowiecze	o eine junge Frau o młoda pani
6. von einem jungen Manne od młodego człowieka.	von einer jungen Frau od młodey pani.

P.	L.
1. ein junges Kind młode dziecię	2. eines jungen Kindes młodego dziecięcia

3. einen

3. einem jungen Kinde
młodemu dziecięciu
4. ein junges Kind
młode dziecię
5. o ein junges Kind
o młode dziecię
6. von einem jungen Kinde
od młodego dziecięcia.

Przestroga: Przedimek ein w Liczbie Mnogiey nie przypadkuie się, y natenczas Przymiotnik przypadkuie się bez Przedimku, iak będzie niżey.

Przykład Deklinacyi Imion Przymiotnych z Przedimkiem pewnym.

P. L.

1. der arme Mann
ubogi człowiek
2. des armen Mannes
ubogiego człowieka
3. dem armen Manne
ubogiemu człowiekowi
4. den armen Mann
ubogiego człowieka
5. o du armer Mann
o ubogi człowieku
6. von dem armen Manne
od ubogiego człowieka.

die arme Frau
uboga pani
der armen Frau
ubogiey pani
der armen Frau
ubogiey pany
die arme Frau
ubogą panią
o du arme Frau
o uboga pani
von der armen Frau
od ubogiey pani.

P. L.

1. das arme Kind
ubogie dziecię
2. des armen Kindes
ubogiego dziecięcia
3. dem armen Kinde
ubogiemu dziecięciu
4. das arme Kind
ubogie dziecię
5. o du armes Kind
o ubogie dziecię
6. von dem armen Kinde
od ubogiego dziecięcia.

W Mno-

W Mnogiey Liczbie Imię Przymiotne iednakowe ma na trzy Rodzaie, y we wszystkich Przypadkach zakończenie na en.

	M.	L.	
1. die armen Männer ubodzy ludzie		Frauen panie	Kinder dzieci
2. der armen Männer ubogich ludzi		Frauen pań	Kinder dzieci
3. den armen Männern ubogim ludziom		Frauen paniom	Kindern dzieciom
4. die armen Männer ubogich ludzi		Frauen panie	Kinder dzieci
5. o ihr armen Männer o ubodzy ludzie		Frauen panie	Kinder dzieci
6. von den armen Männern od ubogich ludzi.		Frauen pań	Kindern dzieci.

Przykład Deklinacyi Imion Przymiotnych bez Przedimku.

P.	L.
1. starker Wein mocne wino	feine Haut cienka skóra
2. starkes Weines mocnego wina	feiner Haut cienkiey skóry
3. starkem Weine mocnemu winu	feiner Haut cienkiey skórze
4. starken Wein mocne wino	feine Haut cienką skórę
5. o starker Wein o mocne wino	o feine Haut o cienka skóra
6. von starkem Weine od mocnego wina.	von feiner Haut od cienkiey skóry.

P.	L.
1. zartes Papier delikatny papier	2. zartes Papieres delikatnego papieru

3. zartem Papiere delikatnemu papierowi	5. o zartes Papier o delikatny papier
4. zartes Papier delikatny papier	6. von zartem Papiere od delikatnego papieru.

M. L.

1. starke Weine mocne wina	feine Häute cienkie skóry
2. starker Weine mocnych win	feiner Häute cienkich skór
3. starken Weinen mocnym winom	feinen Häuten cienkim skórom
4. starke Weine mocne wina	feine Häute cienkie skóry
5. o starke Weine o mocne wina	o feine Häute o cienkie skóry
6. von starken Weinen od mocnych win.	von feinen Häuten od cienkich skór.

M. L.

1. zarte Papiere delikatne papiery	4. zarte Papiere delikatne papiery
2. zarter Papiere delikatnych papierów	5. o zarte Papiere o delikatne papiery
3. zarten Papieren delikatnym papierom	6. von zarten Papieren od delikatnych papierów.

Przestroga. Jako Przedimek w Liczbie Mnogiey na wszystkie trzy Rodzaie iest ieden, tak też y Przymiotnik bez Przedimku w Liczbie Mnogiey na trzy Rodzaie iednakowo się przypadkuie.

Prawidła powszechne służące do Deklinacyi Imion Przymiotnych.

I. Kiedy Przymiotnik kładzie się za Rzeczownika, natenczas dodaie mu się którykolwiek Przedimek podług

dług Rodzaiu Męskiego, Zeńskiego, y Niiakiego wzięty, y z nim przypadkuiąc się, takie ma zakończenie w Przypadkach Poiedyńczey y Mnogiey Liczby, iakie miały Przymiotniki z Przedimkiem ein, eine, ein, albo der, die, das, położone, np. Ein Weiser ist besser als ein Starker. Der Weise ist besser als der Starke. Mądry więcey waży niż mocny. Kiedy się zaś takie Imiona kładą w Mnogiey Liczbie, to powinien się im koniecznie dodawać Przedimek; np. źle się mówi: Gelehrten sagen es, Weisen wissen es, ale: die Gelehrten sagen es uczeni to mówią, die Weisen wissen es Mądrzy to wiedzą, &c. Podług teyże Reguły mówić się powinno: Ein Großes, ein Kleines, ein Vieles, ein Langes, ein Breites, np. Dieses Gesetz trägt ein Großes (nie Großes) zur gemeinen Wohlfart bey, to prawo wiele pomaga do uszczęśliwienia powszechnego. Kto niechce iść za tą Regułą, niechże mówi: es thut viel, es trägt viel dazu bey.

II. Kiedy po Rzeczowniku kładzie się Przymiotnik, natenczas traci Przedimek, Przypadek, Liczbę, y Rodzay, a staie się podobnym Przysłowkowi, np. Der Held ist groß, ten Bohatyr iest wielki. Das Land ist reich, ten Kray iest bogaty. Die Menschen sind sterblich, Ludzi są śmiertelni &c.

III. Nie trzeba kłaść Przymiotników, za Rzeczowniki, kiedy się łatwo przez Przymiotniki wytłómaczyć można; źle się mówi: das Große, das Schöne, das Edle, ponieważ są Rzeczowniki: die Größe, die Schönheit, der Adel, &c.

N A U K A III.

O Odmianie Przymiotników przez Stopnie.

Przymiotniki w Niemieckim ięzyku odmieniaią się przez trzy Stopnie; taka odmiana nazywa się Stopniowaniem

waniem. Pierwszy Stopień Równy ani podwyższa rzecz iaką, ani poniża, np. Hektor ist tapfer Hektor iest mężny. Drugi Stopień Wyższy trochę podwyższa rzecz iaką, albo poniża, np. Achilles ist tapferer Achilles iest mężnieyszy. Trzeci Stopień Naywyższy rzecz iaką nadto podwyższa, albo nadto poniża, np. Alexander ist der tapferste Alexander iest naymężnieyszy. Poznać więc można, że na zgłoskach er y ster albo ste Stopniowanie Przymiotników zawisło. O Równym Stopniu mowy tu nie będzie, każdy bowiem Przymiotnik czyli z Przedimkiem, czyli bez Przedimku położony, tyle waży co y Równy Stopień, iednakowe przyimuiąc z odmianą Przedimków zakończenie. Co się tycze Wyższego y Naywyższego Stopnia, następuiące Reguły obiaśniaią.

I. Przymiotniki maiące w Stopniu Równym samogłoski a, o, u, odmieniaią ie w å, ö, ů, w Wyższym y Naywyższym stopniu, np.

lang długi, långer dłuższy, der långste naydłuższy.
nah bliski, näher bliższy, der nächste naybliższy.
schwach słaby, schwächer słabszy, der schwächeste naysłabszy.
schwarz czarny, schwärzer czarnieyszy, der schwärzeste nayczarnieyszy.
stark mocny, stårker mocnieyszy, der stårkeste naymocnieyszy
fromm skromny, frömmer skromnieyszy, der frömmste nayskromnieyszy.
groß wielki, größer większy, der größeste naywiększy.
dumm głupi, dümmer głupszy, der dümmeste nayglupszy.
gesund zdrowy, gesůnder zdrowszy, der gesůndeste nayzdrowszy.
kurz krótki, kůrzer krótszy. der kůrzeste naykrótszy.

II. Przy-

II. Przymiotniki maiące w Równym Stopniu odmienione samogłoski a, o, u, w å, ő, ů, zachowuią ie w Wyższym y Naywyższym Stopniu, np.

ſpåt poźny, ſpåter poźnieyszy, der ſpåteſte naypoźnieyszy.
bős zły, bőſer gorszy, der bőſeſte naygorszy.
ſchőn piękny, ſchőner pięknieyszy, der ſchőneſte naypięknieyszy.
frůh ranny, frůher rannieyszy, frůheſte nayrannieyszy.
hůbſch ładny, hůbſcher ładnieyszy, der hůbſcheſte nayładnieyszy, &c.

III. Następuiące Imiona Przymiotne, nie odmieniaią samogłosek a, o, u, w Wyższym y Naywyższym Stopniu, np.

gerad	gerader	der geradeſte
prosty	prostszy	nayprostszy
hohl	hohler	hohleſte
wydrążony	wydrążeńszy	naywydrążeńszy
lahm	lahmer	lahmeſte
kulawy	kulawszy	naykulawszy
los	loſer	loſeſte
rozpustny	rozpustnieyszy	nayrozpustnieyszy
rund	runder	rundeſte
okrągły	okrągleyszy	nayokrągleyszy
ſanft	ſanfter	ſanfteſte
powolny	powolnieyszy	naypowolnieyszy
ſchlank	ſchlanker	ſchlankeſte
chybki	chybszy	naychybszy
toll	toller	tolleſte
szalony	szaleńszy	nayszaleńszy
zahm	zahmer	zahmeſte
ugłaskany	ugłaskańszy	nayugłaskańszy
herzhaft	zerzhafter	herzhafteſte
odważny	odważnieyszy	nayodważnieyszy

grausam	grausamer	grausamste
okrutny	okrutnieyszy	nayokrutnieyszy.

IV. Podług doskonałych Językamistrzów samogłoska e w Naywyższym stopniu po spółgłoskach g, h, l, m, n, &c. położona, zamilcza się, np. der tollste nayszaleńszy, zamiast der tolleste &c.

V. Wyrazy etwas, viel, noch, ungleich, um ein großes, dodaią się Stopniowi Wyższemu dla większey energii, iako też wyraz aller, Stopniowi Naywyższemu, np, etwas besser trochę lepiey, noch größer ieszcze większy, viel klüger daleko rostropnieyszy, das allerbeste naylepsze, das allerschönste naypięknieysze.

Przéstroga: Przysłowki tym się tylko różnią od Przymiotników, że się im dodaie w Wyższym Stopniu zgłoska er, a w Naywyższym na początku am, a na końcu sten, np. oft często öfter, am öftesten.

Przysłówki Nieforemne są następuiące:

bald prędko, eher prędzey, am ehesten nayprędzey.
gern chętnie, lieber chętniey, am liebsten naychętniey.
gut dobrze, besser lepiey, am besten naylepiey.
viel wiele, mehr więcey, am mehresten albo
am meisten naywięcey.

Przymiotniki z Przedimkami zakończenie odmieniaią, np.

ein großer	ein grösserer	der größeste Mann
wielki	większy	naywiększy człowiek
eine schöne	eine schönere	die schönste Frau
piękna	pięknieysza	naypięknieysza Pani
ein wildes	ein wilderes	das wildeste Thier
dzikie	dziksze	naydziksze zwierzę
der reiche	der reichere	der reicheste Fürst
bogaty	bogatszy	naybogatszy Xiążę

die gnädige — die gnädigere — die gnädigste Fürstin
łaskawa — łaskawsza — nayłaskawsza Xiężna
das glückliche — das glücklichere — das glücklichste Volk
szczęśliwe — szczęśliwsze — nayszczęśliwsze Pospolstwo.

Przestroga. Jakim sposobem, przypadkuie się Przymiotnik w pierwszym Stopniu położony, czyli to z Przedimkiem, czyli bez niego, tymże samym sposobem przypadkuie się, gdy iest w drugim lub trzecim Stopniu. Zaczym osobne Deklinacye drugiego y trzeciego Stopnia tu nie kładą się.

Przestroga. Ponieważ w każdym rodzaiu rzeczy, ta która iest naylepsza albo naygorsza, musi być koniecznie iedna tylko, y sama determinowana, więc Stopień Naywyższy nigdy się z Przedimkiem niedeterminuiącym ein, eine, ein, nie kładzie, ale z Przedimkiem determinuiącym der, die, das, np. der gelehrteste Mann naymędrszy człowiek, a nie ein gelehrtester Mann &c.

§. IV.

O Liczbie.

Liczba w Niemieckim Języku dzieli się na Główną, Porządkową, Dzielącą, Przymnażaiącą y Rozdzielaiącą.

I. Liczba Główna wyraża się następuiącym sposobem:

1 eins, albo ein, 2 zwey, 3 drey, 4 vier, 5 fünf, 6 sechs, 7 sieben, 8 acht, 9 neun, 10 zehn, 11, eilf, 12 zwölf, 13 dreyzehn, 14 vierzehn, 15 funfzehn, 16 sechszehn, 17 siebenzehn, 18 achtzehn, 19 neunzehn, 20 zwanzig, 21 ein und zwanzig, 22 zwey und zwanzig, 23 drey und zwanzig, 24 vier und zwanzig, 25 fünf und zwanzig, 26 sechs

und zwanzig, 27 sieben und zwanzig, 28 acht und zwanzig, 29 neun und zwanzig, 30 dreyzig albo dreyßig, 40 vierzig, 50 funfzig, 60 sechzig, 70 siebenzig, 80 achtzig 90 neunzig, 100 hundert, 101 hundert eins, 102 hundert zwey, 103 hundert drey, 104 hundert vier, 105 hundert fünf, 106 hundert sechs, 107 hundert sieben, 108 hundert acht, 109 hundert neun, 110 hundert zehn, 112 hundert zwölf, 120 hundert zwanzig, 150 hundert funfzig, 200 zwey hundert, 300 drey hundert &c. 900 neun hundert, 1000 Tausend, 2000 zwey Tausend, 3000 drey Tausend, &c. 9000 neun Tausend, 10,000 zehn Tausend, 11,000 eilf Tausend, 12,000 zwölf Tausend &c. 20,000 zwanzig Tausend, 30,0000 dreyßig Tausend, 100,000 hundert Tausend, 200,000 zweymal hundert Tausend &c. 1787 ein Tausend siebenhundert sieben und achtzig.

Przykład Deklinacyi pierwszey Liczby Glówney bez Przedimku.

	P. L.	
1. ein Mann	eine Frau	ein Kind
ieden mąż,	iedna pani,	iedno dziecię,
2. eines Mannes	einer Frau	eines Kindes
3. einem Manne	einer Frau	einem Kinde
4. einen Mann	eine Frau	ein Kind
6. von einem Manne	einer Frau	einem Kinde.

	M. L.	
1. zween Männer	zwo Frauen	zwey Kinder
dway mężowie,	dwie panie,	dwoie dzieci,
2. zweener Männer	zwoer Frauen	zweyer Kinder
3. zweenen Männern	zwoen Frauen	zweyen Kindern
4. zween Männer	zwo Frauen	zwey Kinder
6. zweenen Männern	zwoen Frauen	zweyen Kindern.

Prze-

Przestroga: Dla różnicy Przedimku niepewnego ein, eine, ein, od Liczby Główney, dodaie iey się czasem wyraz einziger, np. ein einziger Mann ieden tylko człowiek, eine einzige Frau iedna tylko pani, ein einziges Kind iedne tylko dziecię. Oprócz tego, Liczba Główna Przypadku Piątego nie ma, ani się w Mnogiey Liczbie przypadkuie iak w polskim ięzyku ieden, iedni; ale się wyraża przez słowa einige, albo alle beyde, alle zwey, drey, &c.

1. drey Männer	Frauen	Kinder
troie ludzi,	trzy pani,	troie dzieci,
2. dreyen Männer	Frauen	Kinder
3. dreyen Männern	Frauen	Kindern
4. drey Männer	Frauen	Kinder
6. von dreyen Männern	Frauen	Kindern.

Przestroga: vier cztery, fünf pięć, sechs sześć, sieben siedm, sechszehn szesnaście, funfzig pięćdziesiąt, &c. hundert sto, tausend tysiąc, odmiany żadney w Przypadkach nie maią. Położone zaś za Imiona Rzeczowne dodaie im się w Przypadku Trzecim y Szóstym zgłoska en, np. er fähet mit vieren, mit sechsen, mit achten, iedzie czterema, sześcią, ośmią, dorozumiey się końmi, die Soldaten gehen zu zehnen, sechszehnen in einem Gliede żołnierze idą po dziesięciu, szesnastu w szeregu.

Przykład Deklinacyi drugiey, Liczby Główney z Przedimkiem pewnym.

	P. L.	
1. der eine Baum	die eine Blume	das eine Thier
iedno drzewo,	ieden kwiat,	iedno zwierzę,
2. des einen Baumes	der einen Blume	des einen Thieres
3. dem einen Baume	der einen Blume	dem einen Thiere

4. den

4. den einen Baum	die eine Blume	das eine Thier
6. von dem einen Baume	der einen Blume	dem einen Thiere.

	M.	L.
1. die zween Bäume dwa drzewa,	zwo Blumen dwa kwiaty,	zwey Thiere dwa zwierza,
2. der zween Bäume	zwoer Blumen	zwey Thiere
3. den zweenen Bäumen	zwoen Blumen	zweyen Thieren
4. die zween Bäume	zwo Blumen	zwey Thiere
6. von den zweenen Bäumen	zwoen Blumen	zweyen Thieren

II. Liczba Porządkowa pochodzi po większey części od Liczby Główney, y przez dodaną na końcu zgłoskę te albo ſte, staie się Imieniem Przymiotnym, y przyimuie wszystkie zakończenia Rodzaiów, y przypadkuie się tak, iak y Imiona Przymiotne z Przedimkami der, die, das, ein, eine, ein, albo bez Przedimków.

Imiona Liczby Porządkowey są następuiące.

Der Erſte pierwszy, der Zweyte drugi, Dritte trzeci, Vierte czwarty, Fünfte piąty, Sechſte szósty, Siebente siodmy, Achte osmy, Neunte dziewiąty, Zehnte dziesiąty, Eilfte iedenasty, Zwölfte dwunasty, Dreyzehnte trzynasty, Vierzehnte czternasty, Funfzehnte piętnasty, Sechszehnte szesnasty, Siebenzente siedmnasty, Achtzehnte ośmnasty, Neunzehnte dziewiętnasty, Zwanzigſte dwudziesty, Ein und zwanzigſte dwudziesty pierwszy, Zwey und zwanzigſte dwudziesty drugi, Drey und zwanzigſte dwudziesty trzeci, Vier und zwanzigſte dwudziesty czwarty, Fünf, Sechs, Sieben und zwanzigſte dwudziesty piąty, szósty, siodmy &c. Dreyßigſte trzydziesty, Vierzigſte czterdziesty, Hunderſte setny &c. Tauſendſte

tysiączny &c. Te wszystkie Liczby ponieważ są Przymiotnikami, więc się też iak Przymiotniki przypadkuią.

III. Liczba dzieląca troiako się formuie, dodaiąc Liczbie Główney Sylaby fach, fältig y mal, położona z Przedimkami der, die, das, ein, eine, ein, albo bez Przedimku przypadkuie się iak Imiona Przymiotne, wyraża się następuiącym sposobem.

Einfach iednostayny, zweyfach podwoyny, dreyfach potroyny, vierfach poczworny, fünffach pięcioraki, zehnfach dziesięcioraki, zwanzigfach dwudziescioraki, hundertfach setnoraki, tausendfach tysiącznoraki, einfältig iednostayny, zweyfältig dwoisty, dreyfältig troisty, vierfältig czworaki, fünffältig pięcioraki, zehnfältig dziesięcioraki, zwanzigfältig dwudziescioraki, hundertfältig setnoraki, tausendfältig tysiącznoraki, einmal raz, zweymal dwa razy, dreymal trzy razy, viermal cztery razy, fünfmal pięć razy, zehnmal dziesięć razy, zwanzigmal dwadzieścia razy, hundertmal sto razy, tausendmal tysiąc razy.

IV. Liczba Przymnażaiąca równa się Imionom Rzeczownym tak co do Rodzaiu, iako y do Deklinacyi, wyraża się następuiącym sposobem.

Eine Sechse szóstka, eine Siebene siodemka &c. eine Zwölfe dwunastka, das Zehnd dziesiątek, das Dutzend tuzin, das Schock kopa, die Zehne dziesiątek, das Mandel mendel, das Hundert sto.

V. Liczba Rozdzielaiąca nie przypadkuie się, y wyraża się następuiącym sposobem.

Erstlich naypierwiey, zweytens powtóre, drittens potrzecie, viertens poczwarte, je eins und eins po iednemu, je zwey und zwey po dwa, je drey und drey po trzy, je vier und vier po cztery, je fünf und fünf po pięć, je sechs und sechs po sześć, einerley iednakowy, zweyerley dwo-

dwoiaki, dreyerley troiaki, fünferley pięcioraki, sechserley sześcioraki, siebenerley siedmioraki, zwanzigerley dwudzieścioraki, dreyßigerley trzydziestoraki, hunderterley setnoraki, tausenderley tysiącznoraki, zehntausenderley 10 tysiącznoraki.

§. VII.

O ZAIMKACH.

Zaimki w Niemieckim Języku są pięciorakie 1. Osobiste, 2. Dzierżące, 3. Pokazuiące, 4. Skazuiące, 5. Pytaiące.

NAUKA I.

O Deklinacyach Zaimków Osobistych.

POnieważ trzy są osoby, to iest: Pierwsza, Druga, Trzecia, więc trzy rachuią się Zaimki osobiste ich ia, du ty, er albo sie, es on, ona, one.

P. L.	M. L.	P. L.	M. L.
1. ich ia,	wir my,	du ty,	ihr wy,
2. meiner mnie,	unser nas,	deiner ciebie,	euer was.
3. mir mnie,	uns nam,	dir tobie,	euch wam,
4. mich mnie,	uns nas,	dich ciebie,	euch was,
5. o ich o ia,	o wir o my,	o du o ty,	o ihr o wy,
6. von mir odemnie.	von uns od nas.	von dir od ciebie.	von euch od was.

	P. L.	
1. er on,	sie ona,	es one,
2. seiner onego,	ihrer oney,	seiner onego,
3. ihm onemu,	ihr oney,	ihm onemu,
4. ihn onego,	sie onę,	es one,
6. von ihm od niego,	von ihr od niey,	von ihm od niego.

M. L.

M. L.

1. sie oni, one, one,
2. ihrer onych, onych, onych,
3. ihnen onym, onym, onym,
4. sie onych, one, one,

6. von ihnen od onych, onych, onych.

Przestroga I. Dla większey expressyi, dodáią się Zaimkom Osobistym następuiące wyrazy: ich selbst, ich selber ia sam, du selbst, du selber ty sam, er selbst, er selber on sam, sie selbst, sie selber ona sama, wir selbst, wir selber, wir selbsten my sami, ihr selbst, ihr selber, ihr selbsten, wy sami, sie selbst, sie selber, sie selbsten, oni sami, one same. W Drugim zaś Przypadku mówi się: meiner selbst, nie selber mnie samego, deiner selbst nie selber ciebie samego, seiner selbst nie selber iego samego, unser selbst nie selber nas samych.

Przestroga II. Podług różności Języków, różne też bywaią sposoby mówienia przez Zaimki Osobiste, w Polskim Języku mówi się: Wasza Królewska Mość, w Niemieckim: Eure Majestät. Jego Królewska Mość, Seiner Majestät; mówiąc o Królowy Ihre Majestät. Wasza Xiążęca Mość, Eure Durchlauchten. Jaśnie Wielmożny WCPD. Eure Hoch und Wohlgebohrnen, Eure Excellenz, Ew. Gnaden. Eure Hochwürden, mówiąc do Prałata. WCPani, WCPan mi rozkazałeś, Sie haben mir befohlen. Dam to WCPani, WCPanu, Ich werde Ihnen das geben. Waszeć to powiedziała, powiedział, sie, er hat es gesaget. Wszak wy idziecie do domu, Ihr gehet nach Hause. Kaznodzieie, Krasomówcy, Wierszopisowie y Przyiaciele poufali, zażywaią w mówieniu Zaimku du ty: Zaimek Dero bierze się zawsze w Drugim Przypadku, np. Ew. Excellenz haben mir durch einen von Dero Leuten &c.

NAUKA II.

O Deklinacyach Zaimków Dzierżawczych.

Zaimki Dzierżawcze inaczey się przypadkuią znayduiąc się przed Rzeczownikami, a inaczey same przez się położone, iako się niżey pokaże.

P. L.

1. mein Mann	meine Frau	mein Kind
móy mąż,	moia żona,	moie dziecię,
2. meines Mannes	meiner Frau	meines Kindes
mego męża,	moiey żony,	mego dziecięcia,
3. meinem Manne	meiner Frau	meinem Kinde
memu mężowi,	moiey żonie,	memu dziecięciu,
4. meinen Mann	meine Frau	mein Kind
mego męża,	maią żonę,	moie dziecię,
5. o mein Mann	o meine Frau	o mein Kind
o moy mężu,	o moia żona,	o moie dziecię,
6. von meinem Manne	von meiner Frau	von meinem Kinde
od mego męża,	od moiey żony,	od mego dziecięcia.

M. L.

1. meine Männer	Frauen	Kinder
moi mężowie,	żony,	dzieci,
2. meiner Männer	Frauen	Kinder
moich mężów,	żon,	dzieci,
3. meinen Männern	Frauen	Kindern
moim mężom,	żonom,	dzieciom,
4. meine Männer	Frauen	Kinder
moich mężów,	żony,	dzieci,
5. o meine Männer	Frauen	Kinder
o moi mężowie,	żony,	dzieci,
6. von meinen Männern	Frauen	Kindern
od moich mężów.	żon.	dzieci.

Tym

Tym sposobem deklinuią się następuiące Zaimki.

dein twoy,	deine twoia,	dein twoie,
sein iego,	seine iego,	sein iego,
ihr ich swoy,	ihre ich swoia,	ihr ich swe,
unser nasz,	unsre nasza	unser nasze,
euer wasz,	eure wasza,	euer wasze,

Przestroga. Zaimek ihr powinien się dodawać Rzeczownikom Zeńskiego Rodzaiu, a nie sein, np. nie powinno się mówić: Frau hat sein Heirathsgut, ale Frau hat ihr Heirathsgut żona ma swoy posag.

Zaimki bez Rzeczowników położone, w tym się tylko od pierwszych różnią, że przyimuią w Poiedyńczey Liczbie w Przypadku Pierwszym w Męskim Rodzaiu zgłoskę er, w Niiakim Rodzaiu zgłoskę es, np.

meiner móy,	meine moia,	meines moie,
deiner twóy,	deine twoia,	deines twoie,
seiner iego,	seine iego,	seines iego,
ihrer ich,	ihre ich,	ihres ich.

Z tych znowu formuią się następuiące Zaimki przypadkuiące się zawsze z Przedimkiem der, die, das.

P. L.

1. der Meinige móy,	die Meinige moia,	das Meinige moie,
2. des Meinigen moiego,	der Meinigen moiey,	des Meinigen moiego,
3. dem Meinigen moiemu,	der Meinigen moiey,	dem Meinigen moiemu,
4. den Meinigen moiego,	die Meinige moią,	das Meinige moie,
6. von dem Meinigen od moiego.	von der Meinigen od moiey.	von dem Meinigen od moiego.

Tymże

Tymże sposobem przypadkują się: der Deinige twóy, Seinige iego, Unsrige nasz, Eurige wasz, Ihrige ich, a w Mnogiey Liczbie we wszystkich Rodzaiach y Przypadkach iednakowe zachowuią zakończenie.

NAUKA III.

O Deklinacyach Zaimków Pokazuiących.

	P.	L.
1. der ten,	die ta,	das to,
2. dessen tego,	deren tey,	dessen tego
3. dem temu,	der tey,	dem temu,
4. den tego,	die tę,	das to,
6. von dem od tego,	der od tey,	dem od tego,

M. L.

1. die ci, te, te,	4. die tych, te, te,
2. derer tych, tych, tych,	
3. denen tym, tym, tym,	6. von denen od tych, tych, tych.

P.	L.		M. L.
derselbe ten sam:	dieselbe taż sama,	dasselbe toż samo,	dieselben ciż sami,
desselben tegoż samego,	derselben tey samey,	desselben tegoż samego,	derselben
demselben temuż samemu,	derselben tey samey,	demselben temuż samemu,	denselben
denselben tegoż samego,	dieselbe tęż samę,	dasselbe toż samo.	dieselben
von demselben od tego samego,	von derselben od tey samey,	von demselben od tegoż samego.	denselben

Tym

Tym sposobem przypadkuią się derjenige ów sam, diejenige owa sama, dasjenige owo samo, derselbige, dieselbige, dasselbige.

Przestroga I. Jeden tylko Zaimek solcher, solche, solches, taki, może się kłaść z Przedimkiem niepewnym ein, eine, ein, np. ein solcher wie sie sind, kann Geld genug geben, taki iak WCP. iesteś, może dać dosyć pieniędzy.

Przestroga II. Wyraz eben dodaie się wzwyż położonym Zaimkom, kiedy iest mowa o tym, a nie innym Człowieku, np. eben dieser hat mir es gesagt tenże sam mi powiedział.

N A U K A IV.

O Deklinacyi Zaimka Skazuiącego.

Zaimek Skazuiący iest tylko ieden welcher, welche, welches, który, która, które, nawet y ten kładzie się między Zaimkami Pytaiącemi.

	P. L.		M. L.
1. welcher	welche	welches	welche
który,	która,	które,	którzy, które,
2. welches	welcher	welches	welcher
którego	którey,	którego	których,
3. welchem	welcher	welchem	welchen
któremu,	którey,	któremu,	którym,
4. welchen	welche	welches	welche
którego,	którą,	które,	których,
6. von welchem	welcher	welchem	von welchen
od którego,	od którey,	od którego,	od których.

Przestroga I. Zaimek Pokazuiący der, die, das, często się kładzie za Zaimek welcher, welche, chelches, np.

Derjenige, der mir das gesaget hat, albo derjenige, welcher mir das gesaget hat, ten, co mi to powiedział.

Przestroga II. Wyrazy: das to, was co, kładą się często za Skazuiący Zaimek w Rodzaiu Niiakim welches, y nie przypadkuią się, np. Er soll das thun, was seiner Pflicht oblieget, niech to czyni, co iego powinność każe, gdzie zamiast drugiego das mówi się: was seiner Pflicht oblieget.

Przestroga III. Wyraz so tak, kładzie się często za wyraz das, was, y za Zaimek Skazuiący welcher, welche, welches, tak w Poiedyńczey, iako y Mnogiey Liczbie, np. dasjenige so sie mir geschrieben, to coś mi WCPan pisał. Der Mann und die Frau, so zu erst in die Kirche getreten, Człowiek y Niewiasta, co naypierwey weszli do Kościoła.

NAUKA V.

O Deklinacyach Zaimków Pytaiących.

Zaimek Pytaiący iest tylko ieden, wer kto, was co, pierwszy kładzie się z Imionami Męskiego y Zeńskiego Rodzaiu, drugi z Imionami Niiakiego Rodzaiu.

P. L.

1. wer kto?	- -	was co?
2. wessen czyi	- - - -	
3. wem komu	- - - -	
4. wen kogo	- -	was co?
6. von wem od kogo	- -	

Wyrazy welcher iaki, was für einer co za ieden, kładą się za Zaimek Pytaiący, wer, was. Pierwszego Deklinacya położona iest pod Nauką IV. Drugi tak się przypadkuie:

P. L.

	P.	L.
1. was für einer? co za ieden	was für eine? co za iedna	was für eins? co za iedno
2. was für eines co za iednego	was für einer co za iedney	was für eines co za iednego
3. was für einem co za iednemu	was für einer co za iedney	was für einem co za iednemu
4. was für einen co za iednego	was für eine co za iednę	was für eines co za iedno
6. von was für einem od co za iednego	was für einer od co za iedney	was für einem od co za iednego.

M. L.

1. was für welche? co za iedni, iedne, iedne?
2. was für welcher co za iednych, iednych, iednych,
3. was für welchen co za iednym, iednym, iednym,
4. was für welche co za iedni, iedne, iedne,

6. von was für welchen od co za iednych, iednych, iednych.

Przestroga I. Zaimek man nie odmienia się przez Przypadki, y znaczy czasem toż samo, co jemand ktoś, np. Es wird jemand kommen, albo man wird kommen dir diese Neuigkeit zu erzehlen. Przyidzie ktoś, albo przyidą opowiedzieć ci tę nowinę, Man saget viel das nicht wahr ist mówią wiele co nie iest prawda; z tym Zaimkiem kładą się słowa w trzeciey osobie w Poiedyńczey Liczbie, np. man kommt, man sagt; tłómacząc zaś na Polski Język, słowo powinno się kłaść w trzeciey osobie, w Mnogiey Liczbie: idą, mówią.

Przestroga II. Zaimek es, zawsze się z inszemi słowami kładzie; a czasem w mówieniu, y poufałym tylko pisaniu opuszcza się litera e, np. Ich habs ihm gesagt zamiast ich habe es ihm gesagt mówiłem

 mu

mu o tym, er hats geſehen zamiast er hat es geſehen widział to.

Przestroga III. Zaimek einer kto, tyle znaczy co y man, np. was einer nicht gelernet hat, das kan er auch nicht, można mówić: was man nicht gelernet hat, das kan man auch nicht czego się kto nie nauczył, tego też nie umie.

§. VIII.

O Koniugacyach Słów.

SŁowo iest część mowy, które znaczy sąd czyli zdanie o rzeczy, y sensu całego dopełnia.

Gatunków Słów w Niemieckim Języku rachuie się trzy. Gatunek Czynny (*Activum*) Bierny (*Passivum*) y Niiaki (*Neutrum.*) W tych się zamykaią Słowa Czynne, Bierne, Niiakie, Posiłkowe, Złożone, Nieosobiste, Foremne, Nieforemne &c.

Koniugacya Słów składa się ze czterech części: z Trybów, z Czasów, z Osob y z Liczb.

Trybów iest cztery: Oznaymuiący, Rozkazuiący, Zyczący y Bezokoliczny.

Czasów iest pięć: Czas Teraźnieyszy, Czas Przeszły Niedokonany, Czas Przeszły Dokonany, Czas Zaprzeszły, Czas Przyszły. *Supinum* y *Gerundia*.

Osoby są trzy: pierwsza ich ia, druga du ty, trzecia er albo ſie on, ona. Liczby są dwie, Poiedyńcza y Mnoga.

N A U K A I.

O Słowach Posiłkowych.

Słów posiłkowych rachuie się trzy: 1. ich bin iestem. 2. ich habe mam. 3. ich werde staię się.

Kon-

Koniugacya Słowa Posiłkowego seyn bydź.

Tryb Bezokoliczny seyn, Imiesłów gewesen.

Czas Teraźnieyszy.

Tryb Oznaymuiący.	Tryb Zyczący.
P.L. Ich bin ia iestem,	Ich sey gdyż iestem,
Du bist ty iesteś,	Du seyst gdyż iesteś.
Er ist on iest.	Er sey gdyż iest.
M.L. Wir sind my iesteśmy	Wir seyn gdyż iesteśmy,
Ihr seyd wy iesteście,	Ihr seyd gdyż iesteście,
Sie sind oni są.	Sie seyn gdyż są.

Czas Przeszły Niedokonany.

P.L. Ich war	Ich wåre
byłem,	gdym był albo byłbym,
Du warest	Du wårest
byłeś,	gdyś był,
Er war	Er wåre
był.	gdy był.
M.L. Wir waren	Wir wåren
byliśmy,	gdyśmy byli,
Ihr waret	Ihr wåret
byliście,	gdyście byli,
Sie waren	Sie wåren
byli.	gdy byli.

Czas Przeszły Dokonany.

P.L. Ich bin gewesen	Ich sey gewesen
byłem,	gdyżem był przedtym,
Du bist gewesen	Du seyst gewesen
byłeś,	gdyżeś był,
Er ist gewesen	Er sey gewesen
był.	gdyż on był.
M.L. Wir sind gewesen	Wir seyn gewesen
byliśmy,	gdyżeśmy byli,
Ihr seyd gewesen	Ihr seyd gewesen
byliście,	gdyżeście byli,

Sie sind gewesen — Sie seyn gewesen
byli. — gdyż byli.

Czas Zaprzeszły.

P.L. Ich war gewesen — Ich wäre gewesen
byłem dawno, — gdym był albo byłbym był,
Du warest gewesen — Du wärest gewesen
byłeś - - — gdyś był,
Er war gewesen — Er wäre gewesen
był - - — gdy był.
M.L. Wir waren gewesen — Wir wären gewesen
byliśmy, — gdyśmy byli,
Ihr waret gewesen — Ihr wäret gewesen
byliście, — gdyście byli,
Sie waren gewesen — Sie wären gewesen
byli. — gdy byli.

Czas Przyszły.

P.L. Ich werde seyn — Ich werde seyn
ia będę, — gdy będę,
Du wirst seyn — Du werdest seyn
ty będziesz, — gdy będziesz,
Er wird seyn — Er werde seyn
on będzie. — gdy będzie.
M.L. Wir werden seyn — Wir werden seyn
my będziemy, — gdy będziemy,
Ihr werdet seyn — Ihr werdet seyn
wy będziecie, — gdy będziecie,
Sie werden seyn — Sie werden seyn
oni będą, — gdy będą.

Tryb Rozkazuiący.

Czas Teraźn.

P.L. Sey du — M.L. Seyd ihr
bądź ty. — bądźcie wy.

Czas Przyszły.

P. L. Du sollst seyn
bądź ty więc,
Er soll seyn
niech on będzie.

Supinum
zu seyn bywać.

M. L. Ihr sollet seyn
bądźcie wy więc,
Sie sollen seyn
niech oni będą.

Gerundium.
im seyn bywaiąc.
vom seyn od bywania.
zum seyn na bywanie.

Imiesłowy.

Czas Teraźnieyszy: Ein Wesender będący.
Czas Przeszły Dokonany: Ein Gewesener który był.
Czas Przyszły: Einer der da seyn wird ten co ma być.

Koniugacya Słowa Posiłkowego haben mieć.

Tryb Bezokoliczny haben, Imiesłów gehabt.

Tryb Oznaymuiący. Tryb Zyczący.

Czas Teraźnieyszy.

Tryb Oznaymuiący	Tryb Zyczący
P. L. Ich habe	Ich habe
ia mam,	gdy mam,
Du hast	Du habest
ty masz,	gdy masz,
Er hat	Er habe
on ma.	gdy ma.
M. L. Wir haben	Wir haben
my mamy,	gdy mamy,
Ihr habet	Ihr habet
wy macie,	gdy macie,
Sie haben	Sie haben
oni maią.	gdy maią.

Czas Przeszły Niedokonany.

P. L. Ich hatte	Ich hätte
ia miewałem,	gdybym ia miał,

Du

Du hattest	Du hättest
ty miewałeś,	gdybyś miał,
Er hatte	Er hätte
on miewał.	gdyby miał.
M.L. Wir hatten	Wir hätten
my miewaliśmy,	gdybyśmy mieli.
Ihr hattet	Ihr hättet
wy miewaliście,	gdybyście mieli,
Sie hatten	Sie hätten
oni miewali.	gdyby mieli.

Czas Przeszły Dokonany.

P.L. Ich habe gehabt	Ich habe gehabt
ia miałem,	gdybym miał,
Du hast gehabt	Du habest gehabt
ty miałeś,	gdybyś miał,
Er hat gehabt	Er habe gehabt
on miał.	gdyby miał.
M.L. Wir haben gehabt	Wir haben gehabt
my mieliśmy,	gdybyśmy mieli,
Ihr habet gehabt	Ihr habet gehabt
wy mieliście,	gdybyście mieli,
Sie haben gehabt	Sie haben gehabt
oni mieli.	gdyby mieli.

Czas Zaprzeszły.

P.L. Ich hatte gehabt	Ich hätte gehabt
ia miałem był,	gdybym ia był miał,
Du hattest gehabt	Du hättest gehabt
ty miałeś był,	gdybyś ty był miał,
Er hatte gehabt	Er hätte gehabt
on miał był.	gdyby on był miał.
M.L. Wir hatten gehabt	Wir hätten gehabt
my mieliśmy byli,	gdybyśmy byli mieli,
Ihr hattet gehabt	Ihr hättet gehabt
wy mieliście byli,	gdybyście byli mieli,

Sie

Sie hatten gehabt
oni mieli byli.

Sie hätten gehabt
gdyby byli mieli.

Czas Przyszły.

P. L. Ich werde haben
ia będę miał,
Du wirst haben
ty będziesz miał,
Er wird haben
on będzie miał.
M. L. Wir werden haben
my będziemy mieli,
Ihr werdet haben
wy będziecie mieli,
Sie werden haben
oni będą mieli.

Ich werde haben
gdy ia będę miał,
Du werdest haben
gdy będziesz miał,
Er werde haben
gdy będzie miał.
Wir werden haben
gdy będziemy mieli,
Ihr werdet haben
gdy będziecie mieli,
Sie werden haben
gdy będą mieli.

Tryb Rozkazuiący.
Czas Teraźn.

P. L. Habe du ty miey. M. L. Habet ihr wy mieycie.

Czas Przyszły.

P. L. Du sollest haben
mięy ty więc,
Er soll haben
niech on ma.

M. L. Ihr sollet haben
mieycie wy więc,
Sie sollen haben
oni niech maią.

Supinum.
zu haben na mienie.

Gerundium.
im haben mienia.
vom haben maiąc.
zum haben ku mieniu.

Imiesłowy.

Czas Teraźnieyszy: Ein habender, eine habende, ein habendes, maiący, maiąca, maiące.
Czas Przesz: Dokonany: Ein gehabter, eine gehabte, ein gehabtes, miany, miana, miane.
Czas Przyszły: Einer der da haben wird, który ma mieć.

Kon-

Koniugacya Słowa Posiłkowego werden stać się.

Tryb Bezokoliczny werden, Imiesłów geworden.

Tryb Oznaymuiący.	Tryb Zyczący.
Czas Teraźnieyszy.	
P. L. Ich werde	Ich werde
staię się,	gdy się staię,
Du wirst	Du werdest
staiesz się,	gdy się staiesz,
Er wird	Er werde
staie się.	gdy się staie,
M. L. Wir werden	Wir werden
staiemy się,	gdy się staiemy,
Ihr werdet	Ihr werdet
staiecie się,	gdy się staiecie,
Sie werden	Sie werden
staią się.	gdy się staią.
Czas Przeszły	Niedokonany.
P. L. Ich ward albo wurde	Ich würde
stawałem się,	gdym się stawał,
Du wurdest	Du würdest
stawałeś się,	gdyś się stawał,
Er wurde	Er würde
stawał się.	gdy się stawał.
M. L. Wir wurden	Wir würden
stawaliśmy się,	gdyśmy się stawali,
Ihr wurdet	Ihr würdet
stawaliście się,	gdyście się stawali,
Sie wurden	Sie würden
stawali się.	gdy się stawali.
Czas Przeszły	Dokonany.
P. L. Ich bin geworden	Ich sey geworden
stałem się,	gdym się stał,
Du bist geworden	Du seyst geworden
stałeś się,	gdyś się stał,

Er

Er ist geworden stał się.	Er sey geworden gdy się stał.
M.L. Wir sind geworden staliśmy się,	Wir seyn geworden gdyśmy się stali,
Ihr seyd geworden staliście się,	Ihr seyd geworden gdyście się stali,
Sie sind geworden stali się.	Sie seyn geworden gdy się stali.

Czas Zaprzeszły.

P.L. Ich war geworden stałem się był,	Ich wäre geworden gdym się stał był,
Du warest geworden stałeś się był,	Du wärest geworden gdyś się stał był,
Er war geworden stał się był.	Er wäre geworden gdy się stał był.
M.L. Wir waren geworden staliśmy się byli,	Wir wären geworden gdyśmy się stali byli,
Ihr waret geworden staliście się byli,	Ihr wäret geworden gdyście się stali byli,
Sie waren geworden stali się byli.	Sie wären geworden gdy się stali byli.

Czas Przyszły.

P.L. Ich werde werden stanę się,	Ich werde werden gdy się stanę,
Du wirst werden staniesz się,	Du werdest werden gdy się staniesz,
Er wird werden stanie się.	Er werde werden gdy się stanie,
M.L. Wir werden werden staniemy się,	Wir werden werden gdy się staniemy,
Ihr werdet werden staniecie się,	Ihr werdet werden gdy się staniecie,
Sie werden werden staną się.	Sie werden werden gdy się staną.

Tryb Rozkazuiący.

Czas Teraźn:

P.L. Werde du stań ty się. M.L. Werdet ihr stańcie wy się.

Czas Przyszły.

Laßt uns werden stańmy się więc.
Ihr sollet werden stańcie wy się.
Sie sollen werden niech oni się staną.

Supinum. zu werden na stanie się.

Gerundia.
im werden stania się.
vom werden staiąc się.
zum werden ku staniu się.

Imiosłowy.

Czas Teraźnieyszy: Ein werdender staiący się.
Czas Przesz: Dokon: Geworden seyn stać się było.
Czas Przyszły: Einer der da werden wird ten co się ma stać.

Słowa wollen chcieć, sollen bydź powinnym, können modz, dörfen śmieć, mögen chcieć, modz, müssen musieć, lassen pozwalać, niektórzy Językamistrzowie maią za Słowa Posiłkowe, lecz podobno tylko dlatego, że się zawsze kładą z Trybem Bezokolicznym. My ie między Słowami Nieforemnemi niżey położemy.

NAUKA II.

O Słowach Foremnych Czynnych y Biernych.

Słowa Foremne są te, które maią w Niedokonanym Czasie zgłoskę te, a w Imiesłowie et, np. ich ruhe spoczywam, ich ruhete spoczywałem, Słowa tym sposobem kończące się nie odmieniaią samogłosek. Te słowa, że iedną Formę maią, dosyć będzie, na przykład iedną Koniugacyą podać.

O For-

O Formowaniu y składaniu Czasów.

Naprzód wiedzieć potrzeba, że Tryb Bezokoliczny Słów Foremnych y Nieforemnych kończy się na en. Wyimuią się tylko te, które w ostatniey zgłosce, czyli sylabie maią, albo l albo r; W tych się bowiem e opuszcza, i dlatego kończą się tylko na ln, albo rn, np. mangeln nie mieć, segeln żeglować, hindern przeszkadzać, rudern wiosłem robić. Jeżeli iednak dwoiste iest l, lub r, na en się kończą, np. fallen upaść, sperren zamknąć. Jeżeli także przed l lub r iest h, wtenczas Tryb Bezokol: kończy się na en, np. bewahren obronić, fehlen omylić się, währen trwać.

Trybu Oznaymuiącego, Słów tak Foremnych iako Nieforemnych, czas teraźnieyszy, formuie się od Trybu Bezokol: odrzuciwszy głoskę n, gdy Tryb Bezokol: kończy się na en; gdy zaś na ln, lub rn, głoska n zamienia się na e, np. lieben, ich liebe, hindern, ich hindere.

Czas Niedokonany w Słowach Foremnych formuie się, dodawszy do czasu teraźnieyszego sylabę te, np. ich liebe, ich liebete. Słowa Nieforemne Czasu Niedokonanego nie formuią; iak go zaś maią, niżey się powie.

Czas Dokonany składa się z Czasu teraźnieyszego Trybu Oznaym: Słowa Posiłkowego ich habe, albo ich bin, y z Imiesłowu, nic go nie odmieniaiąc, np. ich habe geliebet, ich bin gereiset, ich habe geworfen, ich bin gestorben, gdzie geliebet, gereiset, geworfen, gestorben, są Imiesłowy.

Czas Zaprzeszły składa się z Czasu Niedoko: Słowa Posiłko: haben lub seyn, y z Imiesłowu, np. ich hatte geliebet, ich war gereiset.

Czas Przyszły wszystkich powszechnie Słów, żadnego nie wyiąwszy, składa się z Czasu Teraźnieysz: Słowa Posiłko: werden, y Trybu Bezokol: np. ich werde lieben.

Na

Na Tryb Roskazuiący bierze się pierwsza Osoba Czasu Teraźn: Trybu Oznaymui: np. ich liebe, liebe, kochay. W Słowach Nieforemnych głoska e w Trybie Rozkazui: opuszcza się, np. schreib pisz, trink piy. To także w Słowach Nieforem: uważać należy, że te, które w drugiey Osobie Czasu Teraźn: Trybu Oznaym: e odmieniaią na i, wRozkazui: Trybie także e odmieniaią na i, np. ich spreche, du sprichst, ma w Trybie Rozkazui: sprich.

Czas Teraźnieyszy Trybu Zyczącego tenże iest co y Trybu Oznaymui: co do pierwszey y drugiey Osoby liczby poiedyńczey y mnogiey. Tu ostrzedz należy, że Słowa Nieforemne, które w 2giey y 3ciey Osobie Czasu Teraźn: Trybu Oznaymui: liczby poiedyńczey samogłoskę odmieniały, w Trybie Zyczącym teyże nie odmieniaią, np. ich halte, du hältst, er hält, w Trybie Zyczącym a się nie odmienia: ich halte, du haltest, er halte.

Czas Niedokonany Trybu Zycząc: tenże iest co y Trybu Oznaymui: Uważać atoli tu należy *naprzód*, że lubo Czas Niedokonany Trybu Oznaymui: Słów Nieforemnych nie ma na końcu e, w Trybie iednak Zyczącym mieć ie powinien, np. ich schrieb, ich ließ, ich schriebe, ich ließe. *Powtóre*, że Słowa Nieforemne w Trybie Zyczącym Samogłoski a, o, u, kreskuią, np. ich kam, ich käme, ich schlug, ich schlüge.

Przestroga I. Słowa helfen pomagać, sterben umierać, werben werbować, werfen rzucać, verderben psuć, w Czasie Niedoko: Trybu Oznaymui: maią: half, starb, warb, warf, verdarb, a w Trybie Zyczącym hülfe, stürbe, würbe, würfe, verdürbe.

Przestroga II. Czas Niedokonany Trybu Zyczącego składa się także z möchte, a czasem z würde y z Trybu Bezokolicznego, np. ich möchte lieben albo ich würde lieben

Czasy

Czasy Dokonany y Zaprzeszły tak się składaią, iak w Trybie Oznaymuiącym z tą tylko różnicą, że Słowo Posiłkowe bierze się z Trybu Życzącego, np. ich habe geliebet, ich sey gereiset, ich hätte geliebet, ich wäre gereiset.

Czas Przyszły składa się iak w Trybie Oznaymuiącym, Słowo tylko Posiłkowe werden, bierze się z Trybu Życzącego, np. ich werde lieben, du werdest lieben, ich werde reisen, du werdest reisen.

Przykład Koniugacyi Słów Foremnych Czynnych.

Tryb Bezokoliczny loben, Imiesłów gelobet.

Tryb Oznaymuiący.	Tryb Życzący.
Czas Teraźnieyszy.	
P. L. Ich lobe	Ich lobe
ia chwalę,	gdy chwalę,
Du lobest	Du lobest
ty chwalisz,	gdy chwalisz,
Er lobet	Er lobe
on chwali.	gdy chwali.
M. L. Wir loben	Wir loben
my chwalemy,	gdy chwalemy,
Ihr lobet	Ihr lobet
wy chwalicie,	gdy chwalicie,
Sie loben	Sie loben
oni chwalą.	gdy chwalą.
Czas Przeszły Niedokonany.	
P. L. Ich lobete	Ich lobete
chwaliłem,	gdym chwalił,
Du lobetest	Du lobetest
chwaliłeś,	gdyś chwalił,
Er lobete	Er lobete
chwalił.	gdy chwalił.

M. L. Wir

M. L. Wir lobeten	Wir lobeten
chwaliliśmy,	gdyśmy chwalili,
Ihr lobetet	Ihr lobetet
chwaliliście,	gdyście chwalili,
Sie lobeten	Sie lobeten
chwalili.	gdy chwalili.

Czas Przeszły Dokonany.

P. L. Ich habe gelobet	Ich habe gelobet
chwaliłem dawno	gdym chwalił dawno,
Du hast gelobet	Du habest gelobet
chwaliłeś,	gdyś chwalił,
Er hat gelobet	Er habe gelobet
chwalił.	gdy chwalił,
M. L. Wir haben gelobet	Wir haben gelobet
chwaliliśmy,	gdyśmy chwalili,
Ihr habet gelobet	Ihr habet gelobet
chwaliliście,	gdyście chwalili,
Sie haben gelobet	Sie haben gelobet
chwalili.	gdy chwalili.

Czas Zaprzeszły.

P. L. Ich hatte gelobet	Ich hätte gelobet
chwaliłem był dawno,	gdym był chwalił,
Du hattest gelobet	Du hättest gelobet
chwaliłeś był,	gdyś był chwalił,
Er hatte gelobet	Er hätte gelobet
chwalił był,	gdy był chwalił,
M. L. Wir hatten gelobet	Wir hätten gelobet
chwaliliśmy byli,	gdyśmy byli chwalili,
Ihr hattet gelobet	Ihr hättet gelobet
chwaliliście byli,	gdyście byli chwalili.
Sie hatten gelobet	Sie hätten gelobet
chwalili byli.	gdy byli chwalili.

Czas Przyszły.

P. L. Ich werde loben	Ich werde loben
będę chwalił,	gdy będę chwalił,

Du

Du wirst loben
będziesz chwalił,
Er wird loben
będzie chwalił.
M. L. Wir werden loben
będziemy chwalili,
Ihr werdet loben
będziecie chwalili,
Sie werden loben
będą chwalili.

Du werdest loben
gdy będziesz chwalił.
Er werde loben
gdy będzie chwalił.
Wir werden loben
gdy będziemy chwalili,
Ihr werdet loben
gdy będziecie chwalili,
Sie werden loben
gdy będą chwalili.

Tryb Rozkazuiący.
Czas Teraźn.
P. L. Lobe du ty chwal.
M. L. Lobet ihr wy chwalcie.

Czas Przyszły.
Laßt uns loben chwalmy,
Ihr sollt loben
chwalcie wy,
Sie sollen loben
niech oni chwalą.

Supinum.
zu loben na chwalenie.

Gerundia.
im loben chwaleniu.
vom loben chwaląc.
zum loben ku chwaleniu.

Imiesłów.
ein Lobender chwalący.

Słowa Bierne składaią się z Imiesłowu y z Słowa Posiłkowego werden, to iest: w iakim czasie chcę mieć Słowo Bierne położone, w takim kładę Słowo Posiłkowe werden, dodaiąc do niego Imiesłów tego Słowa, które biernie ma bydź położone, np. Czas Teraźnieyszy Trybu Oznaymuiącego. Ich werde gelobet, Czas Niedokonany Ich wurde gelobet, iak następuiąca Forma pokazuie.

Przykład Koniugacyi Słów Foremnych Biernych.

Tryb Oznaymuiący. Tryb Życzący.

Czaz Teraźnieyszy.

P. L. Ich werde gelobet
mnie chwalą,

Ich werde gelobet
gdy mnie chwalą,

Du wirst gelobet	Du werdest gelobet
ciebie chwalą.	gdy cię chwalą,
Er wird gelobet	Er werde gelobet
onego chwalą.	gdy go chwalą.
M.L. Wir werden gelobet	Wir werden gelobet
nas chwalą,	gdy nas chwalą,
Ihr werdet gelobet	Ich werdet gelobet
was chwalą,	gdy was chwalą,
Sie werden gelobet	Sie werden gelobet
onych chwalą.	gdy onych chwalą.

Czas Przeszły Niedokonany.

P.L. Ich wurde gelobet	Ich würde gelobet
mnie chwalono,	gdyby mnie chwalono,
Du wurdest gelobet	Du würdest gelobet
ciebie chwalono,	gdyby cię chwalono,
Er wurde gelobet	Er würde gelobet
onego chwalono.	gdyby go chwalono.
M.L. Wir wurden gelobet	Wir würden gelobet
nas chwalono,	gdyby nas chwalono,
Ihr wurdet gelobet	Ihr würdet gelobet
was chwalono,	gdyby was chwalono,
Sie wurden gelobet	Sie würden gelobet
onych chwalono.	gdyby onych chwalono.

Czas Przeszły Dokonany.

P.L. Ich bin gelobet worden	Ich sey gelobet worden
mnie chwalono dawno,	gdyby mnie chwalono dawno,
Du bist gelobet worden	Du seyst gelobet worden
Ciebie chwalono,	gdyby cię chwalono,
Er ist gelobet worden	Er sey gelobet worden
onego chwalono,	gdyby go chwalono,
M.L. Wir sind gelobet worden	Wir seyn gelobet worden
nas chwalono,	gdyby nas chwalono,
Ihr seyd gelobet worden	Ihr seyd gelobet worden
was chwalono,	gdyby was chwalono,

Sie

Sie sind gelobet worden
onych chwalono.

Sie seyn gelobet worden
gdyby onych chwalono.

Czas Zaprzeszły.

P.L. Ich war gelobet worden
mnie chwalono było,
Du warest gelobet worden
ciebie chwalono,
Er war gelobet worden
onego chwalono.
M.L. Wir warē gelobet wordē
nas chwalono,
Ihr waret gelobet worden
was chwalono,
Sie waren gelobet worden
onych chwalono.

Ich wåre gelobet worden
gdyby mnie było chwalono
Du wårest gelobet worden
gdyby cię było chwalono,
Er wåre gelobet worden
gdyby go było chwalono.
Wir wåren gelobet worden
gdyby nas było chwalono,
Ihr wåret gelobet worden
gdyby was było chwalono,
Sie wåren gelobet worden
gdyby onych było chwa-
lono.

Czas Przyszły.

P.L. Ich werde gelobet werden
mnie będą chwalili,
Du wirst gelobet werden
ciebie będą chwalili,
Er wird gelobet werden
onego będą chwalili.
M. Wir werden gelobet werdē
nas będą chwalili,
Ih werdet gelobet werden
was będą chwalili,
Sie werden gelobet werden
onych będą chwalili,

Ich werde gelobet werden
gdy mnie będą chwalili,
Du werdest gelobet werden
gdy cię będą chwalili,
Er werde gelobet werden
gdy go będą chwalili,
Wir werden gelobet werden
gdy nas będą chwalili,
Ihr werdet gelobet werden
gdy was będą chwalili,
Sie werden gelobet werden
gdy onych będą chwalili.

Tryb Rozkazuiący.

Czas Teraźnieyszy.

P.L. werde du gelobet
ciebie niech chwalą.

Tryb Bezokoliczny.

Gelobet werden
być chwalonym.

M.L. Werdet ihr gelobet was niech chwalą.	Czas Dokonany. Gelobet worden seyn być chwalonym.
Czas Przyszły.	Czas Przyszły.
P.L. Du sollst gelobet werden niech cię więc chwalą. Er soll gelobet werden onego niech chwalą.	Werden gelobet werden bydź chwalonym na potym.
M.L. Wir, ihr, sie sollen gelobet werden was, nas, onych niech więc chwalą.	*Supinum.* Gelobet zu werden ku chwaleniu. Imiesłów. Ein gelobter chwalony.

Przestroga. Czas przyszły może się także mówić z Słowem wollen, np. Ich will loben będę chwalił, du willst loben &c. Czas zaś Przyszły Niedokonany Trybu Życzącego z Słowem mögen, albo werden, np. Ich möchte loben, albo Ich würde loben &c.

NAUKA III.

O Słowach Foremnych Niiakich.

Słowa Niiakie pospolicie nazywamy w Niemieckim Języku te, które się posiłkuią słowem seyn bydź, np. Er ist gestorben umarł. Gdyby to prawidło powszechne było, wszelkaby trudność w poznawaniu Słów Niiakich ustała, ale że są także, które się posiłkuią Słowem haben mieć, więc daleko łatwiey y beśpieczniey iest powiedzieć: że Słowa Niiakie są te, które nie mogą przyimować znaczenia Biernego, np. nie mówi się: ich werde gelebet, ich werde gestorben; ale ich lebe żyię, ich sterbe umieram. Ponieważ żaś między słowami Gatunku Niiakiego znayduią się także Nieforemne, więc Formę Koniugacyi tych Słów Nieforemnych pod Nauką IV. położemy, do następuiącey Koniugacyi same Foremne należeć będą.

Przy-

Przykład Koniugacyi Słów Foremnych Niiakich.

Tryb Bezokoliczny reisen, Imiesłów gereiset.

Tryb Oznaymuiący.	Tryb Zyczący.
	Czas Teraźnieyszy.
P. L. Ich reise	Ich reise
ia iadę,	gdy iadę,
Du reisest	Du reisest
ty iedziesz,	gdy iedziesz,
Er reiset	Er reise
on iedzie.	gdy iedzie,
M. L. Wir reisen	Wir reisen
my iedziemy,	gdy iedziemy,
Ihr reiset	Ihr reiset
wy iedziecie,	gdy iedziecie,
Sie reisen	Sie reisen
oni iadą.	gdy iadą.
Czas Przeszły	Niedokonany.
P. L. Ich reisete	Ich reisete
iechałem,	gdym iechał lub iechałbym,
Du reisetest	Du reisetest
iechałeś,	gdyś iechał,
Er reisete	Er reisete
iechał.	gdy iechał.
M. L. Wir reiseten	Wir reiseten
iechaliśmy,	gdyśmy iechali,
ihr reisetet	Ihr reisetet
iechaliście,	gdyście iechali,
Sie reiseten	Sie reiseten
iechali.	gdy iechali.
Czas Przeszły	Dokonany.
P. L. Ich bin gereiset	Ich sey gereiset
iechałem dawno,	gdym iechał dawno,

Du bist gereiset
iechałeś dawno,
Er ist gereiset
iechał dawno.
M. L. Wir sind gereiset
iechaliśmy dawno,
Ihr seyd gereiset
iechaliście dawno,
Sie sind gereiset
iechali dawno.

Du seyst gereiset
gdyś iechał,
Er sey gereiset
gdy iechał.
Wir seyn gereiset
gdyśmy iechali,
Ihr seyd gereiset
gdyście iechali,
Sie seyn gereiset
gdy iechali.

Czas Zaprzeszły.

P. L. Ich war gereiset
iechałem był,
Du warest gereiset
iechałeś był,
Er war gereiset
iechał był.
M.L. Wir waren gereiset
iechaliśmy byli,
Ihr waret gereiset
iechaliście byli,
Sie waren gereiset
iechali byli.

Ich wäre gereiset
gdybym był iechał,
Du wärest gereiset
gdybyś był iechał,
Er wäre gereiset
gdyby był iechał.
Wir wären gereiset
gdybyśmy byli iechali,
Ihr wäret gereiset
gdybyście byli iechali,
Sie wären gereiset
gdyby byli iechali.

Czas Przyszły.

P.L. Ich werde reisen
poiadę,
Du wirst reisen
poiedziesz,
Er wird reisen
poiedzie.
M.L. Wir werden reisen
poiedziemy,
Ihr werdet reisen
poiedziecie,

Ich werde reisen
gdy poiadę,
Du werdest reisen
gdy poiedziesz,
Er werde reisen
gdy poiedzie.
Wir werden reisen
gdy poiedziemy,
Ihr werdet reisen
gdy poiedziecie,

Sie

Sie werden reisen poiadą. | Sie werden reisen gdy poiadą.

Tryb Rozkazuiący.

Czas Teraźnieyszy.
Reise du iedź ty,
Reiset ihr iedźcie wy.

Czas Przyszły.
du sollest reisen iedź ty więc,
er soll reisen niech on iedzie,
wir sollen reisen iedźmy więc,
ihr sollet reisen iedźcie wy,
sie sollen reisen niech oni iadą,

Supinum.
zum reisen na iechanie.

Gerundia.
im, vom, zum reisen w iechaniu, do iechania, ku iechaniu.

Imiesłów.
ein reisender albo das reisende iadący, iądące.

Czas Przyszły.
reisen werden iechać na potym

Słowa Niiakie tak Foremne iako y Nieforemne posiłkuiące się Słowem seyn być, są następuiące:

Arten ceremonie czynić.
Begegnen potykać kogo.
Bemühen starać się.
Bergen taić.
Bersten rozpuknąć się.
Beweiben żenić się.
Bleiben zostać się.
Eilen śpieszyć się.
Ergrimmen gniewać się.
Erkalten oziębić się.
Erlahmen okuleć.
Erstaunen zdumieć się.
Erstarren zdrętwieć.
Erstummen zaniemić.
Sich befleißigen starać się.
Dringen przynaglać.
Erfrieren zmarznąć.
Erschallen zabrzmieć.
Erschröcken przestraszyć się.
Flattern skrzydłami ruszać.
Folgen naśladować.
Fahren iechać wozem.
Fallen upaść.
Fliegen latać.
Fliehen uciekać.
Fließen ciec.
Frieren ziębnąć.
Gelangen dostąpić.
Gewöhnen przyzwyczaić się
Gedeyhen pomocnym bydź.
Gehen iść.
Genesen ozdrowieć.

Gl[illegible]

Gleiten potknąć się.
Klettern piąć się.
Kommen przychodzić,
Kriechen czołgać się.
Lagern obozować.
Landen przybywać.
Laufen biegać.
Reisen woiażować.
Rennen biedz
Rollen toczyć się.
Reiten ieździć konno.
Rinnen potoczyć się.
Segeln płynąć.
Stolpern chromać.
Schleichen wemknąć się.
Schreiten postępować.
Schwellen nadymać się.
Schwimmen pływać.
Schwinden schnąć.
Sinken tonąć.
Sinnen zamyślać.
Sitzen siedzieć.
Springen skakać.
Stranden wpaść na piasek.
Straucheln nogę za sobą pociągać.
Stehen stać.
Steigen wstępować.
Sterben umierać.
Stutzen zadumieć się.
Traben tratować.
Veraltern zestarzeć się.
Verarmen zubożeć.
Verblinden oślepnąć.
Verstummen zaniemić.
Versauren skwaśnieć.
Verwesen zgnić.
Verwildern zdziczeć.
Verzagen wątpić.
Wandern wendrować.
Verbleichen blednąć.
Verderben psować się.
Verlöschen gasić
Verschwinden zniknąć
Wachsen rość.
Weichen wyboczyć.

Przestroga. Reszta słów Niiakich posiłkuie się słowem haben Nawet y te, kiedy się staią Zaimkowemi, mogą się słowem haben posiłkować, np. ich habe mich verblindet oślepiłem się, ich habe mich erkältet oziębiłem się &c. Formy Koniugacyi tych patrz pod Nauką VI. o słowach zaimkowych. Tamtych pod Nauką II. o słowach Foremnych Czynnych.

§. IV.
O Słowach Nieforemnych.

Słowa Nieforemne poznać można I. w Trybie Oznaymuiącym z Czasu Niedokonanego, który po

wię-

większey części bywa iednozgłoskowy, np. ich sprach gadałem, ich schrieb pisałem, ich nahm wziąłem. II. W Imiesłowie zawsze się kończą na en, np. gesprochen, geschrieben. III. W Trybie Rozkazuiącym także częstokroć iednozgłoskowe bywaią, np. sprich gaday, nimm weś, komm przyidź. IV. Czas Niedokonany w Trybie Zyczącym maią kończący się na e, y samogłoski a, o, u, odmieniaią w ä, ö, ü, np. daß ich sähe gdym widział, daß ich löge gdym kłamał, daß ich schlüge gdym uderzał. V. Nie zachowuią zawsze tych samych samogłosek, które się w pierwszey Osobie Trybu Oznaymuiącego znayduią, np. ich schlage, du schlägst, er schlägt, ich trage, du trägst, er trägt, ich breche, du brichst, er bricht &c. Trudność poznania tych pięciorakich znaków, obiaśnia generalna słów Nieforemnych Tablica na sześć szeregów podzielona, y następuiące Koniugacye.

Przykład Koniugacyi Słów Nieforemnych z Słowem Posiłkowym haben.

Tryb Bezokoliczny sehen, Imiesłów gesehen.

Tryb Oznaymuiący.	Tryb Zyczący.
Czas Teraźnieyszy.	
P. L. Ich sehe	Ich sehe
ia widzę,	gdy widzę,
Du siehest	Du sehest
ty widzisz,	gdy widzisz,
Er sieht	Er sehe
on widzi.	gdy widzi.
M. L. Wir sehen	Wir sehen
my widziemy,	gdy widziemy,
Ihr sehet	Ihr sehet
wy widzicie,	gdy widzicie,
Sie sehen	Sie sehen
oni widzą.	gdy widzą.

Czas

Czas Przeszły Niedokonany.

P. L. Ich ſah	Ich ſähe
ia widziałem,	gdy widziałem lub widziałbym.
Du ſahſt	Du ſäheſt
ty widziałeś,	gdy widziałeś,
Er ſah	Er ſähe
on widział.	gdy widział.
M. L. Wir ſahen	Wir ſähen
my widzieliśmy,	gdy widzieliśmy,
Ihr ſahet	Ihr ſähet
wy widzieliście,	gdy widzieliście,
Sie ſahen	Sie ſähen
oni widzieli.	gdy widzieli.

Czas Przeszły Dokonany.

P. L. Ich habe geſehen	Ich habe geſehen
ia widziałem dawno,	gdym widział dawno.
Du haſt geſehen	Du habeſt geſehen
ty widziałeś,	gdyś widział,
Er hat geſehen	Er habe geſehen
on widział.	gdy widział.
M. L. Wir haben geſehen	Wir haben geſehen
my widzieliśmy,	gdy widzieliśmy,
Ihr habet geſehen	Ihr habet geſehen
wy widzieliście,	gdy widzieliście,
Sie haben geſehen	Sie haben geſehen
oni widzieli.	gdy widzieli.

Czas Zaprzeszły.

P. L. Ich hatte geſehen	Ich hätte geſehen
ia widziałem był dawno	gdybym widział był,
Du hatteſt geſehen	Du hätteſt geſehen
ty widziałeś był,	gdybyś widział był,
Er hatte geſehen	Er hätte geſehen
on widział.	gdyby widział był.

M. L. Wir hatten gesehen	Wir hätten gesehen
my widzieliśmy,	gdybyśmy widzieli byli,
Ihr hattet gesehen	Ihr hättet gesehen
wy widzieliście byli,	gdybyście byli widzieli,
Sie hatten gesehen	Sie hätten gesehen
oni widzieli byli.	gdyby byli widzieli.

Czas Przyszły.

P. L. Ich werde sehen	Ich werde sehen
będę widział,	gdy będę widział,
Du wirst sehen	Du werdest sehen
będziesz widział,	gdy będziesz widział,
Er wird sehen	Er werde sehen
będzie widział.	gdy będzie widział.
M. L. Wir werden sehen	Wir werden sehen
będziemy widzieli,	gdy będziemy widzieli,
Ihr werdet sehen	Ihr werdet sehen
będziecie widzieli,	gdy będziecie widzieli,
Sie werden sehen	Sie werden sehen
będą widzieli.	gdy będą widzieli.

Tryb Rozkazuiący.

Czas Teraźn.

P. L. Sieh du widź ty. M. L. Sehet ihr widźcie wy.

Czas Frzysz.	*Supinum.*
Lasset uns sehen	zu sehen na widzenie.
widźmy,	*Gerundium.*
Ihr sollet sehen	im sehen widzenia,
widźcie,	vom sehen widząc,
Sie sollen sehen	zum sehen ku widzeniu.
niech oni widzą.	

Imiesłów.

Czas Teraźnieyszy.

Ein sehender albo der, die, das sehende widzący.

Przestroga. Słowa Nieforemne tak się Koniuguią biernie, iak y Słowa Foremne; to iest: czasuie się tylko Słowo posiłkowe werden y dodaie się Imiesłów Słowa tego, które się biernie ma czasować, iak się wyżey powiedziało, np. Ich werde gesehen mnie widzą, Ich wurde gesehen mnie widziano, Ich bin gesehen worden mnie widziano dawno, Ich war gesehen worden, Ich werde gesehen werden &c.

Przykład Koniugacyi Słów Nieforemnych z Słowem Posiłkowym seyn.

Tryb Bezokoliczny gehen, Imiesłów gegangen.

Tryb Oznaymuiący.	Tryb Życzący.
Czas Teraźnieyszy.	
P. L. Ich gehe	Ich gehe
ia idę,	gdy idę,
Du gehest	Du gehest
ty idziesz,	gdy idziesz,
Er gehet	Er gehe
on idzie.	gdy idzie.
M. L. Wir gehen	Wir gehen
my idziemy,	gdy idziemy,
Ihr gehet	Ihr gehet
wy idziecie,	gdy idziecie,
Sie gehen	Sie gehen
oni idą.	gdy idą.
Czas Przeszły Niedokonany.	
P. L. Ich gieng	Ich gienge
ia szedłem,	gdym szedł lub szedłbym,
Du giengst	Du giengest
szedłeś,	gdyś szedł,
Er gieng	Er gienge
szedł.	gdy szedł.

M. L.

M.L. Wir giengen szliśmy,	Wir giengen gdyśmy szli,
Ihr gienget szliście,	Ihr gienget gdyście szli,
Sie giengen szli.	Sie giengen gdy szli.

Czas Przeszły Dokonany.

P.L. Ich bin gegangen szedłem dawno,	Ich sey gegangen gdym szedł dawno,
Du bist gegangen szedłeś,	Du seyst gegangen gdyś szedł dawno,
Er ist gegangen szedł.	Er sey gegangen gdy szedł dawno.
M.L. Wir sind gegangen szliśmy,	Wir seyn gegangen gdyśmy szli,
Ihr seyd gegangen szliście,	Ihr seyd gegangen gdyście szli,
Sie sind gegangen szli.	Sie seyn gegangen gdy szli.

Czas Zaprzeszły.

P.L. Ich war gegangen szedłem był,	Ich wäre gegangen gdybym był szedł,
Du warest gegangen szedłeś był,	Du wärest gegangen gdybyś był szedł,
Er war gegangen szedł był.	Er wäre gegangen gdyby był szedł.
M.L. Wir waren gegangen szliśmy byli,	Wir wären gegangen gdybyśmy byli szli,
Ihr waret gegangen szliście byli,	Ihr wäret gegangen gdybyście byli szli,
Sie waren gegangen szli byli.	Sie wären gegangen gdyby byli szli.

P.L.

Czas Przyszły.

P. L. Ich werde gehen
poydę, poydziesz &c.
będę szedł,
Du wirst gehen
będziesz szedł.
Er wird gehen
będzie szedł.
M.L. Wir werden gehen
będziemy szli,
Ihr werdet gehen
będziecie szli,
Sie werden gehen
będą szli.

Ich werde gehen
gdy poydę &c.
gdy będę szedł,
Du werdest gehen
gdy będziesz szedł,
Er werde gehen
gdy będzie szedł.
Wir werden gehen
gdy będziemy szli,
Ihr werdet gehen
gdy będziecie szli,
Sie werden gehen
gdy będą szli.

Tryb Rozkazuiący.

Czas Teraźn.

P. L. Geh du idź ty. M.L. Gehet ihr idźcie wy.

Czas Przyszły.

Du sollst gehen idź tywięc,
Er soll gehen niech on idzie,
Laßt uns gehen idźmy więc,
Ihr sollt gehen idźcie wy więc,
Sie sollen gehen niech oni idą.

Supinum.

zu gehen na iście.

Gerundium.

im, vom, zum gehen chodzenia, chodząc, ku chodzeniu.

Imiesłów.

Czas Teraźn: Ein Gehender albo der, die, das Gehende idący.



GENE-

GENERALNA TABLICA.

Poznania Koniugacyi Słów Nieforemnych na sześć Szeregów podzielona.

SZEREG I.

Słowa Nieforemne kończące się w czasie Niedokonanym na te są następuiące:

Bringen przynieść, ich brachte, gebracht.
Denken myśleć, ich dachte, gedacht.
Dörfen śmieć, ich darf dorfte, gedorft.
Dürfen śmieć, ich darf durfte, gedurft.
Können modz, ich kann, konnte, gekonnt.
Sollen bydź powinnym, ſoll, ſollte, geſollt.
Mögen modz, mag, mochte, gemocht.
Müſſen musieć, muß, mußte, gemußt.
Wiſſen wiedzieć, weiß, wußte, gewußt.
Wollen chcieć, will, wollte, gewollt.

SZEREG II.

Zamyka w sobie Słowa Nieforemne przyimuiące w Niedokonanym czasie literę a.

Befehlen rozkazywać, ich befehle, du befiehlſt, er befiehlt, ich befahl, befohlen, befiehl.
Beginnen zaczynać, ich beginne, du beginnſt, er beginnt &c. ich begann, begonnen, beginn.
Bergen chować, ich berge, du birgſt, er birgt &c. ich barg, geborgen, birg.
Berſten rozpuknąć się, ich berſte, du birſteſt, er birſt, ich barſt, geborſten, birſt.
Beſinnen miarkować się, ich beſinne, du beſinnſt, er beſinnt, ich beſann, beſonnen, beſinn.

Binden wiązać, ich binde, du bindest, er bindt, ich band, gebunden, bind.
Bitten prosić, ich bitte, du bittest, er bittet, ich bat, gebeten, bitt.
Brechen łamać, ich breche, du brichst, er bricht, ich brach, gebrochen, brich.
Dringen przynaglać, ich dringe, du dringest, er dringt, ich drang, gedrungen, dring.
Empfinden czuć, ich empfinde, du empfindest, er empfindet, ich empfand, empfunden, empfind.
Erschrecken przeleknąć się, ich erschrecke, du erschrickst, er erschrickt, ich erschrack, erschrocken, erschrick.
Essen ieść, ich esse du issest, er ißt, ich aß, gegessen, iß.
Finden znaleść, ich finde, du findest, er findet, ich fand, gefunden, find.
Fressen zrzyć, ich fresse, du frissest, er frißt, ich fraß, gefressen, friß.
Geben dać, ich gebe, du giebst, er giebt, ich gab, gegeben, gieb.
Gelten ważyć, popłacać, ich gelte, du gilst, er gilt, ich galt, gegolten, gilt.
Genesen ozdrowieć, ich genese, du genesest, er geneset, ich genaß, genesen.
Geschehen przytrafiać się, es geschiht, es geschah, es ist geschehen.
Gewinnen wygrać, ich gewinne, du gewinst, er gewinnt, ich gewann, gewonnen, gewinn.
Helfen pomagać, ich helfe, du hilfst, er hilft, ich half, geholfen, hilf.
Klingen dzwonić, ich klinge, du klingst, er klingt, ich klang, geklungen, kling.
Kommen przychodzić, ich komme, du kommst, er kommt, ich kam, gekommen, komm.
Lesen czytać, ich lese, du liesest, er liest, ich las, gelesen, lis.
Messen mierzyć, ich messe, du missest, er mißt, ich maß, gemessen, miß.

Nehmen brać, ich nehme, du nimmſt, er nimmt, ich nahm, genommen, nimm.

Ringen pasować się, ich ringe, du ringſt, er ringt, ich rang, gerungen, ring.

Schelten łaiać, ich ſchelte, du ſchiltſt, er ſchilt, ich ſchalt, geſcholten, ſchilt.

Schlingen połykać, ich ſchlinge, du ſchlingſt, er ſchlingt, ich ſchlang, geſchlungen, ſchling.

Schwimmen pływać, ich ſchwimme, du ſchwimmſt, er ſchwimmt, ich ſchwamm, geſchwommen, ſchwimm.

Schwinden schnąć, ich ſchwinde, du ſchwindeſt, er ſchwindt, ich ſchwand, geſchwunden, ſchwind.

Schwingen wywiiać, ich ſchwinge, du ſchwingeſt, er ſchwingt, ich ſchwang, geſchwungen, ſchwing.

Sehen widzieć, ich ſehe, du ſiehſt, er ſieht, ich ſah, geſehen, ſieh.

Sinken tonąć, ich ſinke, du ſinkſt, er ſinkt, ich ſank, geſunken, ſink.

Singen śpiewać, ich ſinge, du ſingſt, er ſingt, ich ſang, geſungen, ſing.

Sinnen myślić, ich ſinne, du ſinneſt, er ſinnt, ich ſann, geſonnen, ſinn.

Sitzen siedzieć, ich ſitze, du ſitzeſt, er ſitzt, ich ſaß, geſeſſen, ſitz.

Spinnen prząść, ich ſpinne, du ſpinnſt, er ſpinnt, ich ſpann, geſponnen, ſpinn.

Sprechen gadać, ich ſpreche, du ſprichſt, er ſpricht, ich ſprach, geſprochen, ſprich.

Springen skakać, ich ſpringe, du ſpringſt, er ſpringt, ich ſprang, geſprungen, ſpring.

Stechen kłóć, ich ſteche, du ſtichſt, er ſticht, ich ſtach, geſtochen, ſtich.

Stehen stać, ich ſtehe, du ſtehſt, er ſteht, ich ſtand, geſtanden, ſteh.

Stehlen kraść, ich ſtehle, du ſtiehlſt, er ſtiehlt, ich ſtohl, geſtohlen, ſtiehl.

Sterben umierać, ich sterbe, du stirbst, er stirbt, ich starb, gestorben, stirb.
Stinken śmierdzieć, ich stinke, du stinkst, er stinkt, ich stank, gestunken, stink.
Thun czynić, ich thue, du thust, er thut, ich that, gethan, thu.
Treffen trafiać, ich treffe, du triffst, er trifft, ich traff, getroffen, triff.
Treten deptać, ich trete, du trittst, er tritt, ich trat, getreten, tritt.
Trinken pić, ich trinke, du trinkst, er trinkt, ich trank, getrunken, trink.
Verderben psuć się, ich verderbe, du verdirbst, er verdirbt, ich verdarb, verdorben, verdirb.
Vergessen zapominać, ich vergesse, du vergissest, er vergißt, ich vergaß, vergessen, vergiß.
Versehen zmylić się, ich versehe, du versiehst, er versieht, ich versah, versehen, versieh.
Verschwinden zniknąć, ich verschwinde, du verschwindst, er verschwindt, ich verschwand, verschwunden, verschwind.
Werben werbować, ich werbe, du wirbst, er wirbt, ich warb, geworben, wirb.
Werfen rzucać, ich werfe, du wirfst, er wirft, ich warf, geworfen, wirf.
Winden kręcić, ich winde, du windest, er windet, ich wand, gewunden, wind.
Zwingen przymusić, ich zwinge, du zwingst, er zwingt, ich zwang, gezwungen, zwing.

Przestroga I. Słowa erschrecken przestraszyć, verderben zepsuć są foremne.

Przestroga II. Słowo kommen przyiść, drugą y trzecią osobę Czasu teraźnieyszego Trybu Oznaymuiącego ma dwoiako du kommst, albo du kömmst, er kommt, albo er kömmt.

Przestroga III. Słowa trinken pić, singen śpiewać, mogą także mieć w Czasie Niedokonanym trunk, sung, zamiast trank, sang.

Przestroga IV. Czasy Niedokonane Trybu Życzącego stünde, stürbe, verdürbe, würbe, zamiast stånde, stårbe, verdårbe, wårbe, powszechnie są używane, iak się wyżey o formowaniu Czasów na karcie 78. iuż powiedziało.

SZEREG III.

Zamyka w sobie Słowa Nieforemne przyimuiące w Niedokonanym Czasie zgłoskę ie, y nieodmieniaiące samogłosek w Trybie Rozkazuiącym.

Blasen trąbić, ich blase, du blåsest, er blåst, ich blies, geblasen, blas.
Bleiben zostać się, ich bleibe, du bleibst, er bleibt, ich blieb, geblieben, bleib.
Braten piec, ich brate, du bråtest, er bråt, ich briet, gebraten, brat.
Fallen upadać, ich falle, du fållst, er fållt, ich fiel, gefallen, fall.
Fangen łapać, ich fange, du fångst, er fångt, ich fieng, gefangen, fang.
Gehen iść, ich gehe, du gehst, er geht, ich gieng, gegangen, geh.
Halten trzymać, ich halte, du håltst, er hålt, ich hielt, gehalten, halt.
Hangen wisieć, ich hange, du hångst, er hångt, ich hieng, gehangen, hang.
Hauen rąbać, ich haue, du haust, er haut, ich hieb, gehauen, hau.
Heißen nazywać, ich heiße, du heißest, er heißt, ich hieß, geheißen, heiß.

Lassen niechać, ich lasse, du lässest, er läßt, ich ließ, gelassen, laß.
Laufen biegać, ich laufe, du läufst, er läuft, ich lief, gelaufen, lauf.
Leihen pożyczać, ich leihe, du leihst, er leiht, ich lieh, geliehen, leih.
Meiden ustrzec się, ich meide, du meidest, er meidt, ich mied, gemieden, meid.
Preisen wychwalać, ich preise, du preisest, er preist, ich preis, gepriesen, preis.
Reiben trzeć, ich reibe, du reibst, er reibt, ich rieb, gerieben, reib.
Rathen radzić, ich rathe, du räthst, er räth, ich rieth, gerathen, rath.
Rufen wołać, ich rufe, du rufst, er ruft, ich rief, gerufen, ruf.
Scheiden odłączać, ich scheide, du scheidst, er scheidt, ich schied, geschieden, scheid.
Scheinen zdawać się, ich scheine, du scheinst, er scheint, ich schien, geschienen, schein.
Schlafen spać, ich schlafe, du schläfst, er schläft, ich schlief, geschlafen, schlaf.
Schneyen śnieg pada, es schneyet, es schnie, geschnien.
Schreiben pisać, ich schreibe, du schreibst, er schreibt, ich schrieb, geschrieben, schreib.
Schreyen krzyczeć, ich schreye, du schreyst, er schreyt, ich schrie, geschrien, schrey.
Schweigen milczeć, ich schweige, du schweigst, er schweigt, ich schwieg, geschwiegen, schweig.
Speyen pluć, ich speye, du speyst, er speyt, ich spie, gespien, spey.
Steigen wstępować, ich steige, du steigst, er steigt, ich stieg, gestiegen, steig.
Stoßen popychać, ich stoße, du stößest, er stößt, ich stieß, gestoßen, stoß.

Trei-

Treiben pędzić, ich treibe, du treibst, er treibt, ich trieb, getrieben, treib.
Verzeihen przepuścić, ich verzeihe, du verzeihst, er verzeiht. ich verzieh, verziehen, verzeih.
Weisen pokazywać, ich weise, du weisest, er weist, ich wieß, gewiesen, weis.
Zeihen przeświadczyć, ich zeihe du zeihst, er zeiht, ich zieh, geziehen, zeih.

Przestroga I. Słowo hängen lub henken zawiesic, iest foremne, hängte, gehängt.

Przestroga II. Słowa hauen rąbać, preisen chwalić, niektórzy foremnie czasuią, hauete, gehauet, preisete, gepreiset.

SZEREG IV.

Zamyka w sobie Słowa Nieforemne przyimuiące w Niedokonanym Czasie głoskę i z dwoistą spółgłoską.

Befleissen starać się, ich befleiße, du befleißest, er befleißt, ich befliß, beflissen, befleiß.
Beißen gryść, ich beiße, du beißest, er beißt, ich biß, gebissen, beiß.
Gleichen być podobnym, ich gleiche, du gleichst, er gleicht, ich glich, glichen, gleich.
Gleißen ślnieć, ich gleiße, du gleißest, er gleißt, ich gliß, geglissen, gleiß.
Gleiten potknąć się, ich gleite, du gleitest, er gleitet, ich glitt, geglitten, gleit.
Greifen dotykać, ich greife, du greifst, er greift, ich griff, gegriffen, greif.
Kneifen gracować, ich kneife, du kneifst, er kneift, ich kniff, gekniffen, kneif.
Kneipen szczypać, ich kneipe, du kneipst, er kneipt, ich knipp, geknippen, kneip.

Leiden cierpieć, ich leide, du leidest, er leidet, ich litt, gelitten, leid.

Pfeifen gwizdać, ich pfeife, du pfeifst, er pfeift, ich pfiff, gepfiffen, pfeif.

Reissen rysować, ich reiße, du reißest, er reißt, ich riß, gerissen, reiß.

Reiten ieździć, ich reite, du reitest, er reitet, ich ritt, geritten, reit.

Schleichen wmykać się, ich schleiche, du schleichst, er schleicht, ich schlich, geschlichen, schleich.

Schleiffen ostrzyć, ich schleife, du schleifst, er schleift, ich schliff, geschliffen, schleif.

Schleißen skubać, ich schleiße, du schleißest, er schleißt, ich schliß, geschlissen, schleiß.

Schmeißen rzucać, ich schmeiße, du schmeißest, er schmeißt, ich schmiß, geschmissen, schmeiß.

Schneiden kraiać, ich schneide, du schneidst, er schneidt, ich schnitt, geschnitten, schneid.

Schreiten postępować, ich schreite, du schreitst, er schreitet, ich schritt, geschritten, schreit.

Streichen głaskać, ich streiche, du streichest, er streicht, ich strich, gestrichen, streich.

Streiten walczyć, ich streite, du streitst, er streitet, ich stritt, gestritten, streit.

Verbleichen blednąć, ich verbleiche, du verbleichst, er verbleicht, ich verblich, verblichen, verbleich.

Vergleichen przyrównać, ich vergleiche, du vergleichst, er vergleicht, ich verglich, verglichen, vergleich.

Weichen, zboczyć, ich weiche, du weichst, er weicht, ich wich, gewichen, weich.

Przestroga. befleißigen applikować się, należy do Słów Foremnych.

SZE-

SZEREG V.

Zamyka w sobie Słowa Nieforemne przyimuiące w Niedokonanym Czasie głoskę o.

Biegen giąć, ich biege, du beugſt, er beugt, ich bog, gebogen, beug.

Betrůgen oszukać, ich betrůge, du betreugſt, er betreugt, ich betrog, betrogen, betreug.

Bewegen poruszać się, ich bewege, du bewegſt, er bewegt, ich bewog, bewogen, beweg.

Biethen ofiarować, ich biethe, du beuteſt, er beut, ich both, gebothen, beut.

Dreſchen młócić, ich dreſche, du driſcheſt, er driſcht, ich droſch, gedroſchen, driſch.

Erſchallen brzmieć, es erſchallet, es erſcholl, es iſt erſchollen.

Erwågen zważać, ich erwåge, du erwågſt, er erwågt, ich erwog, erwogen, erwåg.

Fechten fechtować, ich fechte, du fichſt, er ficht, ich focht, gefochten, ficht.

Flechten pleść, ich flechte, du flichſt, er flicht, ich flocht, geflochten, flicht.

Fliegen latać, ich fliege, du fleugſt, er fleugt, ich flog, geflogen, fleug.

Fliehen uciekać, ich fliehe, du fleuchſt, er fleucht, ich floh, geflohen, fleuch.

Flißen ciec, ich fließe, du fleußeſt, er fleußt, ich floß, gefloſſen, fleuß.

Frieren marznąć, ich friere, du freuerſt, er freuert, ich fror, gefroren, frier.

Gebiethen nakazywać, ich gebiethe, du gebeutſt, er gebeut, ich geboth, gebothen, gebeut.

Genießen zażywać, ich genieße, du geneuſeſt, er geneußt, ich genoß, genoſſen, geneuß.

Gießen lać, ich gieße, du geußeſt, er geußt, ich goß, gegoſſen, geuß.

Glim-

Glimmen gorzeć, ich glimme, du glimmst, er glimmt, ich glomm, geglommen, glimm.
Heben dźwigać, ich hebe, du hebest, er hebt, ich hob, gehoben, heb.
Kriechen czołgać się, ich krieche, du kreuchst, er kreucht, ich kroch, gekrochen, kreuch.
Löschen gasnąć, ich lösche, du lischest, er lischt, ich losch, geloschen, lisch.
Lügen kłamać, ich lüge, du leugst, er leugt, ich log, gelogen, leug.
Melken doić, ich melke, du melkest, er melket, ich molk, gemolken, melk.
Quellen wytryskać, ich quelle, du quillst, er quillt, ich quoll, gequollen, quill.
Riechen wąchać, ich rieche, du reuchst, er reucht, ich roch, gerochen, reuch.
Saufen upiiać się, ich saufe, du säufst, er säuft, ich soff, gesoffen, sauf.
Saugen ssać, ich sauge, du saugest, er saugt, ich sog, gesogen, saug.
Scheren strzyc, ich schere, du schierst, er schiert, ich schor, geschoren, schier.
Schieben potoczyć, ich schiebe, du schiebst, er schiebt, ich schob, geschoben, schieb.
Schießen strzelać, ich schieße, du schießest, er schießt, ich schoß, geschossen, schieß.
Schließen zamykać, ich schließe, du schleußest, er schleußt, ich schloß, geschloßen, schleuß.
Schmelzen topnieć, ich schmelze, du schmilzest, er schmilzt, ich schmolz, geschmolzen, schmilz.
Sieden warzyć, ich siede, du siedest, er siedet, ich sott, gesotten, sied.
Stieben pruszyć, ich stiebe, du stiebst, er stiebt, ich stob, gestoben, stieb.
Schweren wrzodowacieć, es schweret, es schwor, geschworen.

Trie-

Triefen kapać, ich triefe, du treufst, er treuft, ich troff, getroffen, treuf.
Verdrießen obmierznąć, es verdreußt albo es verdrießt, es verdroß, verdrossen
Verhölen taić, ich verhöle, du verhölest, er verhölt, ich verhol, verholen, verhöl.
Verlieren gubić, ich verliere, du verleurst, er verleurt, ich verlor, verloren, verleur.
Verwirren pomięszać, ich verwirre, du verwirrst, er verwirt, ich verworr, verworren, verwirr.
Wiegen ważyć, ich wiege, du wiegst, er wiegt, ich wog, gewogen, wieg.
Ziehen ciągnąć, ich ziehe, du zeuchst, er zeucht, ich zog, gezogen, zeuch.

Przestroga I. Bewegen ruszać co, löschen gasić, schmelzen, roztapiać, wiegen kołysać, należą do Słów Foremnych.

Przestroga II. Można mówić y pisać: ich verwirrte, du fliegst, er fliegt, fliege. du fliehst, er flieht, du fließest, er fließt. du frierst, er friert. du gebiethest, er gebiethet. du genießest, er genießt. du giessest, er gießt. du krichst, er kricht. Du lügest, er lüget, lüge. Du riechest, er riechet. du scherest, er scheret, schere. Du schließest, er schließt. schließ. es verdrißt. Du verlierst, er verliert, verlier. du ziehst, er zieht.

SZEREG VI.

Zamyka w sobie Słowa Nieforemne przyimuiące w Niedokonanym Czasie głoskę u.

Backen piec, ich backe, du bäckst, er bäckt, ich buck, gebacken, back.
Fahren iechać, ich fahre, du fährst, er fährt, ich fuhr, gefahren, fahr.

Gelin-

Gelingen szczęścić się, es gelingt, es gelung, es ist gelungen.

Graben kopać, ich grabe, du gräbst, er gräbt, ich grub, gegraben, grab.

Laden pakować, ich lade, du ládst, er ládet, ich lud, geladen, lad.

Mahlen mleć, ich mahle, du mählst, er mählt, ich muhl, gemahlen, mahl.

Schaffen stworzyć, ich schaffe, du schaffst, er schafft, ich schuff, geschaffen, schaff.

Schinden oprawiać, ich schinde, du schindst, er schindt, ich schund, geschunden, schind.

Schlagen bić, ich schlage, du schlägst, er schlägt, ich schlug, geschlagen, schlag.

Schlingen połykać, ich schlinge, du schlingst, er schlingt, ich schlung, geschlungen, schling.

Schwören przysięgać, ich schwöre, du schwörst, er schwört, ich schwur, geschworen, schwör.

Tragen nosić, ich trage, du trägst, er trägt, ich trug, getragen, trag.

Wachsen rosnąć, ich wachse, du wächsest, er wächst, ich wuchs, gewachsen, wachs.

Waschen prać, ich wasche, du wäschest, er wäscht, ich wusch, gewaschen, wasch.

Przestroga I. Słowa schaffen robić, wymyślić, malen malować, są foremne.

Przestroga II. Niektórzy słowa schwören przysięgać, używaią w Czasie Niedokonanym ich schwor zamiast ich schwur.

NAU-

NAUKA V.

O Słowach Złożonych.

Słowa Złożone zowią się te, którym się dodaie ia-
ki Przyimek lub Partykuła odłączaiące się albo nie-
odłączaiące.

I. Partykuły nieodłączaiące się od Słowa są: after,
be, emp, ent, er, od którey pochodzą, aner, aufer, auſer,
potym partykuły ge, hinter, miß, ur, ver, a z tey złożo-
ne anver, mißver, verab, veran, verun, nakoniec Party-
kuły wider, zer. np. ich aftrede złorzeczę, ich beſehe oglą-
dam, ich empfehle zalecam, ich entbehre obchodzę się
bez czego, ich erſchöpfe wyczerpam, ich anerbiete ofia-
ruię, ich auferziehe wychowuię, ich auserwähle wybie-
ram, ich gebiete rozkazuię, ich hinterbringe donoszę, ich
mißtraue nie dowierzam, ich urtheile sądzę, ich verachte
gardzę, ich anvertraue powierzam, ich mißverſtehe źle
rozumiem, ich verabſäume zaniedbywam, ich veranlaſſe
zaczepiam, ich verunehre znieważam, ich widerlege zbi-
iam, ich zertrenne rozpruwam.

Nie odłączaią się także w Słowach maiących czwarty
przypadek. 1. Partykuła durch znacząc toczenie lub mie-
szanie rzeczy, albo też gdy iest wzięta przenośnie. np.
Die Würmer durchbohren, durchfreſſen, durchgraben, durch-
löchern, durchnagen, durchſtechen das Holtz und die Früch-
te robaki toczą drzewo y owoce. Das durchdringt mir
das Herz to mi serce przeraża. 2. Partykuła über, np.
ich überlaſſe zostawuię, ich überwinde zwyciężam. Wy-
iąwszy, kiedy iest przypadek czwarty rzeczy na rzecz
położoney, lub po wierzchu miianey, np. Die Reiſen-
den ziehen bey böſem Wetter einen Mantel über, podróżni
w czasie słoty biorą płaszcz na siebie. In engen Gaſ-
ſen fährt man zuweilen Leute über, W ciasnych ulicach
czasem przeieżdżaią ludzi. 3. Partykuła um, gdy zna-
czy

czy otoczenie, np. Ich umarme meinen Bruder, obłapiam mego Brata, ich umgebe otaczam, ich umgrabe w koło okopuię. 4. Partykuła czyli Przyimek unter, np. Ich unterscheide das Böse vom Guten, różnicę czynię między dobrem y złem, Er untersteher sich nicht das zu thun, nie odważa się na to; Także w słowie ich unterliege podlegam. Odłącza się zaś Partykuła unter w słowach maiących czwarty przypadek rzeczy podłożoney, np. Den Hausvögeln legt man gemeiniglich im Frühlinge Eyer unter, Ptastwu domowemu pospolicie na wiosnę iaia podkładamy. 5. Partykuła voll położona z Słowami dokończenie znaczącemi, np. ich vollende kończę, ich vollziehe wykonywam. Gdy te pięć Partykuły inne maią znaczenie, wtenczas zawsze się od Słowa odłączaią, iak to w następuiących przykładach widzieć można: Gutes Papier schlägt nicht durch, dobry papier nie przebiia. Er stach seinen Feind mit einem Degen durch, przebił szpadą nieprzyiaciela swego. Ich liebe so meine Freunde, daß wenn ich sie im Unglücke sehe, gehen mir gleich die Augen über, tak moich przyiacioł kocham, że, widząc ich w nieszczęściu, zaraz mi łzy w oczach stawaią. Des Abends gehet die Sonne unter, wieczorem słońce zachod.. Er bringt seinen Feind um. Ich goß ihm den Bächer voll. Nierozdzielne także są Partykuły w następuiących słowach: antworten odpowiadać, argwohnen mieć podeyźrzenie, brandmarken piętnować, handhaben utrzymywać, handlangen dodawać, kurzweilen żartować, liebkosen pieścić, radbrechen w koło wplatać, rathschlagen naradzać się, rechtfertigen usprawiedliwiać, wehklagen narzekać, willfahren przysługiwać się.

II. Partykuły, które się od słowa odłączaią są następuiące: ab, da, albo dar, ein, fort, fehl, her, hin, innen, nieder, ob, wieder, zurück, zusammen, herab, darin, hinein, überein, i wiele Przyimków an, auf, aus, vor, &c: np.

Ich gebe dir das geliehene Geld ab, oddaię ci pożyczone pieniądze. Die Holländer kaufen aus Pohlen viel Korn ein, Hollendrzy zakupuią z Polski wiele zboża. Er fährt immer fort fleißig zu seyn, nie ustaie bydź pilnym. Warum gehen sie fehl, dla czego błądzisz. Ich komme her um etwas zu lernen, przychodzę, żebym się czegoś nauczył. Gott reichet an allen Orten die Bösen hin, Bóg na każdym mieyscu złych dosięga. Ich halte einen Augenblick innen, zatrzymuię się na moment. Ich werfe nieder rzucam, ich liege ob pilnuię, ich stimme überein zgadzam się, ich komme wieder, ich kehre zurück wracam się, ich setze zusammen składam.

Przestroga. W Słowach wiederhohlen powtarzać, wiederkauen żuć. Partykuła wieder od Słowa się nie odłącza, lubo w innych zawsze się odłącza.

Przykład Koniugacyi Słowa Złożonego Foremnego z Przyimkiem odłączaiącym się auslegen wykładać.

Ich lege aus wykładam, ich legte aus wyłożyłem, ich habe, hatte ausgelegt wyłożyłem był, ich werde auslegen wyłożę, lege aus wyłóż &c.

Przykład Koniugacyi Słowa Złożonego Nieforemnego abgehen odchodzić.

Ich gehe ab odchodzę, ich gieng ab odszedłem, ich bin, war abgegangen odszedłem był, ich werde abgehen odeydę, geh ab odeyż &c.

III. Kiedy Słowu iakiemu dodaie się iaki Przysłówek, Imiesłów lub Zaimek, wtenczas koniuguią się następuiącym sposobem, np. genug haben mieć dosyć.

Ich habe genug mam dosyć, ich hatte genug miałem dosyć, ich habe genug gehabt miałem dosyć, ich hatte genug gehabt miałem był dosyć, ich werde genug haben będę miał dosyć &c.

NAU-

NAUKA VI.

O Słowach Zaimkowych.

Słowa Zaimkowe są te, które maią przypadek zaimka osobistego stosuiący się do przypadku pierwszego w osobie y liczbie.

Przykład Koniugacyi Słowa Zaimkowego Foremnego ſich erfreuen cieszyć się.

Ich erfreue mich cieszę się, du erfreueſt dich cieszysz się, er erfreuet ſich cieszy się, wir erfreuen uns cieszemy się, ihr erfreuet euch cieszycie się, ſie erfreuen ſich cieszą się, ich erfreuete mich cieszyłem się.

Ich habe mich erfreuet cieszyłem się dawno, ich hatte mich erfreuet cieszyłem się był, ich werde mich erfreuen będę się cieszył, erfreue dich ciesz się, ſich erfreuen cieszyć się, ſich zu erfreuen na ucieszenie.

Przykład Koniugacyi Słowa Zaimkowego Nieforemnego, np. ſich unterſtehen poważać się.

Ich unterſtehe mich poważam się, ich unterſtand mich poważałem się, ich habe mich unterſtanden poważyłem się, ich hatte mich unterſtanden poważyłem się był dawno, ich werde mich unterſtehen poważę się.

Unterſtehe dich poważay się, unterſtehet euch poważaycie się, ihr ſollet euch unterſtehen poważaycie się, ſich unterſtanden haben poważać się było, ſich zu unterſtehen poważać się.

Kiedy zaś Słowom Zaimkowym więcey dodaie się Przyimków lub Przysłówków, koniuguią się podług następuiących Przykładów.

Przykład I. Słowa Foremnego ſich mit etwas breit machen chełpić się z czego.

Ich mache mich breit damit chełpię się z tego, du macheſt dich breit damit, er machet ſich breit damit, wir machen

chen uns breit damit, ihr machet euch breit damit, sie machen sich breit damit, ich machte mich breit damit.

Ich habe mich breit damit gemacht, ich hatte mich breit damit gemacht, ich werde mich damit breit machen, mache dich breit damit.

Przykład II. Słowa Nieforemnego sich etwas zu gute thun korzystać.

Ich thue mir etwas zu gute korzystam, du thust dir etwas zu gute, er thut sich etwas zu gute, wir thun uns etwas zu gute, ihr thut euch etwas zu gute, sie thun sich etwas zu gute, ich that mir etwas zu gute.

Ich habe mir etwas zu gute gethan, ich hatte mir etwas zu gute gethan, ich werde mir etwas zu gute thun, thu dir etwas zu gute, zu gute thun.

W Trybie Zyczącym na to tylko wzgląd mieć potrzeba; że samo Słowo na końcu kładzie się, np: daß ich mich breit damit mache &c.

NAUKA VII.

O Słowach Nieosobistych.

Słowa Nieosobiste nie przyimuią Zaimków ich, du, er, ale tylko wyraz es trzeciey osoby, który wszystkim Czasóm służy, np, es regnet deszcz pada, es trägt sich zu przytrafia się: Koniuguią się następuiącym sposobem.

Przykład I. Konjugacyi Słów Nieosobistych Foremnych.

Es geziemet sich przystoi, es geziemete sich przystało, es hat sich geziemet przystało dawno, es hatte sich geziemet przystało było, es wird sich geziemen przystanie &c.

Przy-

Przykład II. Koniugacyi Słów Nieosobistych Nieforemnych.

Es frieret marznie, es fror marzło, es hat gefroren marzło dawno, es hatte gefroren marzło było, es wird frieren będzie marzło &c.

Przykład III. Koniugacyi Słów Nieosobistych z Zaimkami mich, dich, ihn &c.

Czas Teraźn: Trybu Oznaymui: Es verdreußt mich przykrzy mi się. Es verdreußt dich przykrzy się tobie. Es verdreußt ihn przykrzy się iemu. Es verdreußt uns przykrzy się nam. Es verdreußt euch przykrzy się wam. Es verdreußt sie przykrzy się im. Czas Niedokonany. Es verdroß mich, dich, ihn, uns, euch, sie mnie, tobie, iemu, nam, wam, im przykrzyło się. Czas Dokonany. Es hat mich, dich, ihn, ꝛc. verdroßen. Czas Zaprzeszłzy. Es hatte mich, dich, ihn ꝛc. verdroßen. Czas Przyszłzy. Es wird mich, dich, ihn, ꝛc. verdrüßen. Tym sposobem czasuie się także Tryb Zyczący.

Słowa Nieosobiste z Zaimkami mir, dir, ihm, uns, euch, ihnen, tymże się sposobem czasuią, np. Czas Teraźn: Trybu Oynaymuiącego. Es gehört mir, dir, ihm, uns, euch, ihnen, to mnie, tobie, iemu, nam, wam, im należy. Czas Niedokonany. Es gehörte mir, dir, ihm ꝛc. Czas Dokonany. Es hat mir, dir, ihm ꝛc. gehört. Czas Zaprzeszły. Es hatte mir, dir, ihm, ꝛc. gehört. Czas Przyszły. Es wird mir, dir, ihm, ꝛc. gehören.

Przestroga I. Są niektóre Osobiste Słowa, przyimuiące znaczenie y Formę Koniugacyi Słów Nieosobistych; zwłaszcza kiedy w Polskim Języku taki sens będzie: to mię, ciebie, onego, nas, was, onych, cieszy, to mię gniewa, to mię bawi, es erfreuet mich, dich, ihn, uns, euch, sie, es erzürnet mich, es belustiget mich ꝛc.

Przestroga II. Wyrazu tego man wtenczas Niemcy używaią, kiedy nie ma wyraźnego Przypadku pierwszego,

wszego, to iest: gdy w Polskim ięzyku są te sposoby mówienia, np. mówią, mowiono, pisano, czytano, np. man sagt mówią, man sagte mówiono, man schreibt piszą, man liebet mich, dich, uns &c. kochaią mię, ciebie, nas &c.

Przestroga III. Słowo dawne posiłkuiące thun czynić, nie iest więcey we zwyczaiu, np. ich thue essen iem, ich thue reisen iadę &c. Ma iednak swoie właściwe wyrazy, od których nie godzi się go odłączać, np. kund thun uwiadomić, zu wissen thun upewnić, sanft thun powoli robić weh thun na co boleć, zu liebe thun zobligować kogo, wohl thun dobrze czynić &c.

§. VIII.

O Imiesłowach.

Imiesłowy zowią się ztąd, że maią część z Słowami y Przymiotnikami, to iest: że pochodzą od Słów, a maią toż znaczenie, co Przymiotniki. Dlaczego te co maią część z Słowami I. wyrażaią pewny czas, np. ein schreibender piszący, ein geschriebener Brief napisany list, ein beliebter Freund ukochany przyiaciel. II. Kładą się także iako y Słowa czynnie y biernie, np. ein wirkender czyniący, das gewirkte uczynione, ein lehrender uczący, ein gelehrter uczony. Trzeba wiedzieć, że niemasz Imiesłowów w Niemieckim Języku, któreby znaczyły Czas Przyszły, wyiąwszy Hochzuehrender, Hochzuverehrender Herr, źleby się zaś mówiło: ein zu lesendes Buch, zamiast ein Buch das noch gelesen werden soll Xiążka która ma bydź czytana. Imiesłowy maiące część z Przymiotnikami, przyimuią Rodzaie, Przypadki y Liczbę. I. Kładą się z Przedimkami pewnym y niepewnym, np ein Liebender, eine Liebende, ein Liebendes, der, die, das Liebende; kochaiący, kochaiące. II. Deklinuią się przez wszystkie Przy-

padki iak Przymiotniki. III. Maią dwoistą Liczbę Poiedyńczą y Mnogą, np. die Liebenden, Liebende kochaiące, der Liebenden, Liebende kochaiących &c.

§. IX.
O Przysłówkach.

Przysłówki pospolicie dodaią się Słowom y Imionom Rzeczownym, których umnieyszać albo przymnażać zwykły znaczenie, np. ich schreibe schön piszę pięknie, die Uhr geht schlecht zegar źle idzie, schöner piękniey, am schönsten naypiękniey, żadnych zaś przymiotów Imion albo Słów, oprócz stopnowania nie przyimuią.

Przysłówki oprócz Foremnych y Nieforemnych są ieszcze dwoiakie: Pierwotne y Pochodne, pierwsze są, np. hier tu, da tam, heut dziś, gestern wczoray, früh rano; Drugie są, np. ehrlich podciwie, herrlich po pańsku; pochodzące od Imion Ehre sława, Herr Pan, y od zgłoski ich, möglich podobna, vergeblich daremnie, pochodzące od Słów mögen módz, vergeben darować, y od zgłoski ich.

Pryncypalnieysze zgłoski, z których się formuią Przysłówki Pochodne od Imion są te:

Bar, wunderbar dziwnie &c. haft, mannhaft mężnie, halb, außerhalb zewnątrz, hand, allerhand rozmaicie, icht, fleischicht cieleśnie, ig, gnädig łaskawie, isch, kindisch, po dziecinnemu, ley, allerley rozmaicie, lich, kindlich po synowsku, los, erblos bez dziedzictwa, sam arbeitsam pracowicie, selig, armselig ubogo, wärts, anderwärts gdzie indziey.

Przestroga Niemasz nic tak trudnego w Niemieckim Języku iako właściwe Przysłówków składanie, gdyż niektóre ze dwóch, niektóre ze trzech y więcey wyra-

wyrazów składaią się, np. od her y nach pochodzi hernach potym, od unter y weg, unterwegs w drodze, irgend wohin gdzie indziey, von allent-halben-her ze wszystkich stron &c. Dla ułatwienia tey trudności kładą się tu Przysłówki podług rozmaitego onychże znaczenia.

Przysłówki mieysce znaczące.

I. Na to Pytanie Wo? gdzie? odpowiaday:

Hier, allhier, hierselbst tu, dort, dorten tam, oben na górze, droben w górze, innen wewnątrz, herinnen tu wewnątrz, darinnen tam wewnątrz, anderswo, anderswärts gdzie indziey, auswärts zewnątrz, inwendig wewnątrz, auswendig zewnątrz, na pamięć, allerwegen wszędzie, keinerwegen nigdzie, daheim u siebie, abwesend nieprzytomnie, hinten w tyle, vornen z przodu, oben auf, obenherauf na wierzchu, da, allda, daselbst tam, tamże, drüben naprzeciwko, unten na dole, drunten pod spodem, außer z dworu, hieraußen na dworze, daraußen tam na dworze, sonstwo gdzie indziey, irgends gdzieś, irgend, irgendwo gdzie niegdzie, nirgends nigdzie, zugegen przytomnie, gegenwärtig osobiście.

II. Na Pytanie wohin dokąd? odpowiaday:

Hieher tu, dahin tam, dorthin oto tam, hinauf, herauf, na górę, hieherwärts ów tędy, dahinwärts tamtędy, hinab, hinunter na dół, herab, herunter tu na dół, hinein wewnątrz, hinaus zewnątrz, herein, daherein tu wewnątrz, heraus, daheraus tu na dworze, dahinein tu wewnątrz, dahinaus tu na dwór, dorthinein tamtędy wewnątrz, dorthinaus tamtędy na dwór, anderswohin gdzie indziey, nach oben zu ku górze, nach unten zu ku dołu, nach vorne zu ku przodkowi, nach hinten zu ku tyłowi, vorwärts wprzód, hinterwärts w tył, längsthin

wzdłuż, quer über, die quer poprzek, hin und her tu y owdzie, über und über wszędzie, drüber und drunter z wierzchu y ze spodu, rechtshin w prawą, linkshin w lewą, heim do domu, mitten inne w śrzodku, darzwischen między, unten an, unten na dole, jenseit z tey strony, gegenüber na przeciwko, überzwerch poprzecz, aller, orten, aller ender, allenthalben, überall wszędzie, nirgendhin, nirgendswo nigdzie, rechts und links w prawą y w lewą, hinten nach, hinter her z tyłu, voran, voraus wprzód, vornen an na przodzie, hintendrein tam w tyle, mitten hinein tam we śrzodek.

III. Na to Pytanie woher? zkąd? odpowiaday:

Von hier, von daher ztąd, von dorten, von dorten her, von dannen, von dannenher ztamtąd, von innen wewnątrz, von außen zewnątrz, von oben her z wierzchu, von droben z góry, von oben herab z góry na dół, von unten her z dołu, von drunten ze spodu, von unten herauf z dołu na górę, von hinten z tyłu, von vornen z przodu, von ferne her z daleka, nirgendsher z nikąd, irgend woher zkąd, allenthalben her, allerwegen her zewsząd, von allen orten her, von allen enden her ze wszystkich stron.

IV. Na to Pytanie wodurch? którędy? odpowiaday:

Dortdurch tamtędy, hierdurch, dadurch tędy, dahindurch tu tędy, dorthindurch tamtędy, unten weg dołem, oben weg górą, dahinaus tędy precz, dorthinaus tamtędy precz, hinten heran od tyłu, voran weg od przodu, dahinauf tędy w górę, dahinunter tędy na dół, darneben hin po tey stronie, seitwärts herum w okolicy, dahinüber na przeciwko, dahinab tu na dół, gleichaus prosto tędy, gleich durchhin prostą drogą, gleich hinauf tuż na górę, gerade herauf prosto do góry, gleich hinab tuż na dół, gleich hinüber tuż na przeciwko, gleich herunter prosto z góry, gerade zu tu wprost, gerade hinaus prostym gościńcem.

V. Na

V. Na to Pytanie wie weit? iak daleko? odpowiaday:

Bis hieher aż dotąd, aż tu, hieher tu dotąd, so weit tak daleko, nicht weiter daley nie, dahin dotąd, bis dahin aż dotąd, bis dorthin aż tam, immer weiter coraz daley, immerfort zawsze daley, nicht so weit nie tak daleko.

Przysłówki Czas znaczące.

I. Na to Pytanie wann kiedy? odpowiaday:

Heut dzisiay, gestern wczoray, vorgestern onegday, frühmorgens bardzo rano, Vormittags przed południem, Nachmmittags po południu, etwas spät trochę późno, sehr spät bardzo późno, Morgen iutro, über morgen nazaiutrz, allezeit, immer zawsze, stets immerdar zawsze iednakowo, immerfort zawsze daley, allemal każdą razą, unaufhörlich nieustannie.

II. Na to Pytanie wie bald iak prędko? odpowiaday:

Bald, alsbald, sogleich zaraz natychmiast, geschwinde prędko, augenblicklich w tym momencie, also fort wnet, in kurzem wkrótce, nimmermehr, niemals nigdy więcey, behende śpieszno, mit ehesten. ehestens iako nayprędzey, unverzüglich nieodwłocznie, ungesäumt nie bawiąc, aufs eheste nayprędzey, nächstens wkrótce, je eher je besser czym prędzey tym lepiey.

III. Na to Pytanie wie lange? iak długo? odpowiaday?

Bis jetzund aż dotąd, bisher, bisitzo, bisdato dotąd, unaufhörlich nieustannie, immerfort ustawicznie, noch immerzu ieszcze zawsze, unablässig bez ustanku.

IV. Na to Pytanie wie oft? iak często? odpowiaday?

Selten rzadko, einmal raz, ein einzig mal tylko raz, mehrmals często, vielmals częściey, etliche mal kilka razy, niemals nigdy, täglich einmal raz na dzień, unendliche mal nieskończenie, oftmal, öfters często, częściey, dann und wann kiedyś nie kiedyś, bisweilen czasem, unterweilen podczas, stündlich co godzina, täglich co dzień, wöchentlich co tydzień, monatlich co miesiąc, jährlich corocznie.

V. Na to Pytanie zu welcher Zeit? którego czasu? odpowiaday:

Allemal zawsze, jederzeit każdego czasu, itzo, nun teraz, nunmehr, itzunder teraz dopiero, schon längst iuż dawno, vorlängst od dawności, zuvor, vorhin przedtym, immer und ewig na wieki, in kurzem wkrótce, für und für ustawicznie, allmählig powoli, nochmals ieszcze raz, vormals przeszłą razą, neulich, letzlich ostatnią razą, damals wtenczas, hernach, nachmals, nachher potym, spät und früh późno y prędko, niemals nigdy, unterdessen tym czasem, mittlerweile pod ten czas, nach und nach po trochu, wiederum, abermal, znowu, zeitig genug dosyć wczas.

Przysłówki znaczące iakość wiadomą y niewiadomą, np.

Christlich po chrześciańsku, weislich mądrze, aufrichtig szczerze, im geheim sekretnie, insbesondere osobliwie, gern chętnie, kalt zimno, warm, heiß gorąco, gerade prosto, länglich długo, kurz krótko, süß słodko, hart twardo &c.

Przy-

Przysłówki wielość znaczące, np.

Nichts nic, gar nichts wcale nic, ganz und gar nichts ani kriszty, viel wiele, überaus viel bardzo wiele, erschrecklich viel strasznie wiele, mehr więcey, noch mehr ieszcze więcey, am meisten, am mehresten naywięcey, wenig mało, weniger mniey, am wenigsten naymniey, aufs wenigste przynaymniey, minder mniey, aufs mindeste przynaymniey, nicht das mindeste ani kriszty, einmal für allemal raz na zawsze, zu guter letzt ostatnią razą, je länger je lieber im dłużey tym lepiey, je mehr je besser im więcey tym lepiey, abermal powtóre, noch einmal ieszcze raz, wieder von neuen znowu na nowo, zuviel wiele, allzuviel bardzo wiele, gar zu viel nadto wiele, doppelt so viel dwa razy tyle, mehr oder weniger więcey albo mniey.

Przysłówki Nieporządek y Porządek znaczące.

Anfangs, anfänglich z początku, sodann, hernach potym, dernach, darauf zaraz potym, nachmals, nachgehends na potym, endlich nareszcie, zuletzt, letztlich nakoniec, erstlich naypierwey, schließlich finalnie, übrigens, im übrigen w reszcie, reihenweise koleią, ordentlich porządkiem, kürzlich w krótkich słowach, weitläuftig obszernie, ausführlich wywodnie, deutlich wyraźnie, genau punktualnie, kurz gefaßt gładko, nach und nach powoli, allgemach, allmählich zlekka.

Przysłówki Nieporządek znaczące.

Verwirrt pomieszanie, vermischt zamieszanym sposobem, vermengt zamatwanym sposobem, das oberste zu unterst na opak, drüber und drunter z wierzcht y ze spodu, unordentlich w tumulcie, eins ins andere iedno w drugie, das hinterste zu vorderst przewrotnie, alles untereinander wszystko razem, verkehrt na wywrot.

Przy-

Przysłówki Porównanie znaczące.

I. Przysłówki Porównania.

Eben so groß iedney wielkości, gleich breit iedney szerokości, gleichsam als równie iak, desgleichen podobnie, gerade so dick prawie tak gruby, sowohl als tak dobrze iak, nicht weniger niemniey, nichtsweniger bynaymniey, ebenermaßen, gleichergestalt podobnym sposobem.

II. Przysłówki Umnieyszenia.

Kleiner als mnieyszy niżeli, dergegen, hergegen przeciwnie, nicht so hoch nie tak wysoko, nicht halb so groß ani połową tak wielki, ungleich schwächer daleko słabszy, viel weniger als wcale mniey niż, hingegen, im gegentheil z tym wszystkim, viel niedriger daleko niżey.

Przysłówki Pytania.

I. Przysłówki Rzeczy.

Was co? was denn co tedy? warum dlaczego? weswegen dla iakiego końca? weshalben dla iakiey przyczyny? womit czym? wodurch przez co? woraus z czego? wie viel iak wiele? ists nicht so nie także? woran na czym? wozu, zu was na co, czemu? woher zkąd? wovon o czym?

II. Przysłówki Czasu.

Wann kiedy? seit wann odkąd, iak dawno? wie oft iak często? wieviel mal wiele razy? wie lange iak długo? wie langsam iak powoli? wie bald iak prędko? wie spät iak późno? zum wievielsten mal od wiele razy? wie geschwinde iak prędko?

III. Przysłówki Mieysca.

Wo gdzie? woher zkąd? wie weit iak daleko? wie nah iak blisko, von wo, von wannen zkąd? wohin dokąd?

wodurch

wodurch którędy? wie fern iak opodal? gelt es ist weiter wszak daley? gelt es ist näher wszak bliżey.

Przysłówki Przeświadczenie, Przeczenie, Powątpiewanie y Protestacyą znaczące.

I. Przysłówki Przeświadczenia, są te:
Ja, so ist es, tak, tak iest, dem ist also tak się rzecz ma, nicht anders nie inaczey, ungezweifelt ani wątpić, wie gesagt iakom mówił, freylich wohl tak nie inaczey.

II. Przysłówki Przeczenia, są te:
Nein nie, nicht doch ach nie, durchaus nicht wcale nie, niemals nigdy, nirgends nigdzie, niemand nikt, nimmermehr nigdy więcey, nichts nic, gar nicht bynaymniey, ganz und gar nicht żadną miarą, mit nichten z niczym, keineswegs żadną miarą, nun und nimmermehr od dziś nigdy więcey.

III. Przysłówki Powątpiewania, są te:
Heut oder morgen dziś albo iutro, vielleicht podobno, wie oder wenn iak albo kiedy, nun oder niemals teraz albo nigdy, ob dies oder das albo to albo owo.

IV. Przysłówki Protestowania, są te:
Gewiß zapewnie, unstreitig bez sprzeczki, wahrhaftig po prawdzie, unfehlbar nieomylnie, auf mein Wort na moie słowo, ein Wort ein Mann dość na moim słowie.

§. X.

O Przyimkach.

Przyimek tak iest nazwany, że się pospolicie przy Imieniu kładzie rządząc nim podług swoiego znaczenia w następuiących Przypadkach.

I. Przyi-

I. Przyimki rządzące Przypadkiem Drugim, są te:
Vermöge dessen dla tego, laut seines Briefes podług iego listu, wegen der Zusage dla obietnicy, seines Wortes halben dla iego słowa, um des Himmels willen przebóg, an statt meiner zamiast mnie, disseits des Berges z tey strony góry, jenseit des Grabens z tamtey strony fossy, kraft seiner Zusage mocą iego obietnicy, meines Vortheils wegen dla mego profitu, in Beyseyn meiner w moiey przytomności, in Vollmacht seiner podług iego powagi, in Gegenwart meiner w moiey obecności, Inhalts dessen podług tego, besage dessen podług tego co mówi, vermittelst dessen tym sposobem, unangesehen alles Einwandes bez żadney uwagi na wszystkie remonstracye, unerachtet aller Schwierigkeiten nie uważaiąc na żadne trudności, aller Sorgfallt ungeachtet nie uważaiąc na żadne staranie.

II. Przyimki rządzące Przypadkiem Trzecim, są tę:
Bey mir u mnie, neben mir przy mnie, obok zemną, zu mir do mnie, mir entgegen naprzeciwko mnie, dir zuwider przeciwko tobie, nächst ihm blisko niego, zunächst mir blisko mnie, gegen über mir naprzeciw mnie, zwischen mir und ihm między mną y nim.

III. Przyimki rządzące Przypadkiem Czwartym, są te:
Durch mich przezemnie, gegen mich ku mnie, ohne mich bezemnie, sonder ihn bez niego, für alle za wszystkich, gegen Warschau ku Warszawie, wider alle przeciwko wszystkim.

IV. Przyimki rządzące Przypadkiem Szóstym, są te:
Aus der Schlacht z potyczki, mit aller Gewalt całą siłą, nebst seiner Gesellschaft z iego kompanią, sammt seinem Gefolge z iego assystencyą, von dem Kriege z woyny, von Hause aus z domu, von seiner Jugend auf od iego młodości, ob dem Guten halten za dobre trzymać.

V. Przyim-

V. Przyimki rządzące Przypadkiem Drugim albo Trzecim, są te:

Außer Landes albo außer dem Lande za granicą nie w swoim kraiu, außerhalb Landes albo außerhalb dem Lande za granicą, innerhalb des Landes albo innerhalb dem Lande w kraiu, oberhalb des Berges albo oberhalb dem Berge na górze, unterhalb des Hügels albo unterhalb dem Hügel pod górą.

VI. Przyimki rządzące Przypadkiem Czwartym albo Szóstym, są te:

Es kommt an mich to do mnie należy, es fällt auf mich to na mnie spada, es geht über mich przechodzi mię to, er dringt in mich naciera na mnie, er geht in die Kirche idzie do Kościoła, wirf es hinter dich rzuć to za siebie, wirf es neben dich rzuć to przy sobie, wirf es unter dich rzuć to pod ciebie, wirf es zwischen mich und dich rzuć to między mnie y ciebie, es liegt an mir to odemnie zależy, es beruhet auf mir to odemnie zawisło, es schwebt über mir nademną to wisi, es steckt in mir to wemnie tkwi, er ist in der Kirche iest w Kościele, es liegt hinter mir to za mną leży, es liegt neben mir przy mnie to leży, es liegt unter mir podemną to leży, es liegt zwischen mir und dir iest to między mną y tobą.

Przestroga. Przyimki: halben, willen, ungeachtet, entgegen, zuwider, gegenüber, wegen, nach, kładą się po Imionach. np. Eines Wortes halben soll man nicht böse werden. Dla iednego słowa nie trzeba się gniewać. Ich erscheine dem Befehle nach. Stawam podług rozkazu.

§. XI.

O Spoynikach.

Spoynik tak iest nazwany, że spaia różne części Mowy. Spoyniki zaś są rozmaite.

I. Złą-

I. Złączaiące.

Und y, auch także, gleichfalls wzaiemnie, ebenermaßen, dergleichen podobnież, weiter daley, darneben auch przytym też, nicht minder, nicht weniger niemniey, gleichergestalt podobnym sposobem, dazu auch do tego też, außer dem noch oprócz tego ieszcze.

II. Sprzeciwiaiące.

Aber ale, oder albo, sondern tylko, ungeachtet, unangesehen nieuważaiąc, hingegen iednak, im Gegentheile przeciwnie, hinwiederum znowu, widrigenfalls iak inaczey będzie.

III. Przyczynę znaczące.

Denn bo, also tak, deswegen dla tego, daher ztąd, derohalben, deshalben tym końcem, sintemal ponieważ, weil albowiem, dieweil ponieważ że, je mehr im więcey, deßentwegen dla tego, derowegen dla czego, dennoch, dem zu Folge podług tego, desto mehr tym więcey, je weniger, desto weniger tym mniey, um meinetwillen albo meinetwegen, um deinetwillen, seinet willen albo wegen, um unsertwillen, eurentwillen albo wegen, um ihrentwillen albo ihrentwegen, meinethalben, deinethalben, seinethalben, unserthalben, eurenthalben, ihrenthalben dla mnie, dla ciebie, dla niego, dla nas, dla was, dla nich.

Entweder oder albo, oder aber ale, weder dieß noch das ni to ni owo, dieß oder jenes to albo owo, so wenig dieß als das andere nie mniey to iako y owo, eines von beyden iedno z dwóch, keines von beyden z obóch nic.

V. Pozwalaiące.

Als ob wcale iakby, obgleich, wenn gleich, obschon, obwohl chociażże, nichts destoweniger niemniey, oder albo, doch jedoch tym czasem, dennoch, jedennoch iednakże, nichts desto minder bynaymniey.

VI. Kon-

VI. Kondycyonalne.

Wo, wenn, wofern, ob ieżeli, wo nicht ieźli nie, wills Gott, so Gott will, geliebt es Gott ieźli się Bogu podoba, da, dafern ieżeli, wo ich lebe, wenn ich lebe ieżeli będę żył, ausgenommen wyiąwszy.

VII. Porządkowe.

Nachdem potym, indessen tym czasem, unterdessen w tym razie, in währender Zeit pod ten czas, stehenden Fusses natychmiast, im übrigen na reszcie, unterweilen czasem, die Zeit über przez ten czas, den Tag über przez ten dzień, die Nacht hindurch przez tę noc, ferner weiter daley, immerfort coraz daley.

VIII. Konkluduiące.

Daß że, gdy, auf daß, damit ażeby, in der Meinung w tey opinii, vorsetzlich, mit Fleiß, umyślnie, in der Absicht w tey intencyi, in dem Vorhaben w tym przedsięwzięciu, des Vorhabens tego przedsięwzięcia.

§. XII.

O Wykrzyknikach.

Wykrzyknik (*Interjectio*) tak nazwany od głośnieyszego wymawiania, y znaczy afekt, pospolicie są.

1. Wykrzykniki Uskarżenia się, np. Ach ach! ach weh nieszczęście, ach und weh o wielkie nieszczęście, weh mir ach nieszczęście moie, leider niestetyż, mich Armen ach ia mizerak, leider Gottes ach moy Boże.

2. Wykrzykniki radości, np. hey heysa eh hey, juchhey y hey, wohl mir dobrze mi, lustig wesoło, sa sa eha ey tak, wohl uns dobrze nam.

3. Wykrzykniki zachęcenia, np. auf auf nuże, wohlan dobrze, wöhlher daleyno, getrost śmiele, nur

frisch

frisch tylko żywo, sieh da patrz tylko, lieber ey lieber ach lepiey wolę, unverzagt żwawo.

4. Wykrzykniki życzenia, np. wollte Gott day Boże, wenn es doch des Himmels Willen wäre żeby w tym zrządzenie Boskie było, Glück zu, Glück auf ku szczęściu, hielf lieber Gott niech Bóg łaskawy dopomoże, Gott befohlen z Bogiem, lebt wohl mieycie się dobrze, es geschehe niech się stanie.

5. Wykrzykniki awersyą znaczące, np. weg weg damit precz z tym, packe dich fort, trolle dich weg precz ztąd, pfuy pfuy dich an pfi podła duszo.

6. Wykrzykniki przysięgania się, np. wahrhaftig wprawdzie, so wahr Gott lebet iak Bóg żywy, Gott ist mein Zeuge Bóg mi iest świadkiem, auf Treue und Glauben na moię rzetelność, bey meiner Seele na moią duszę, so wahr als ich vor euch stehe tak to prawda iak przed wami stoię &c.

CZĘŚĆ III.

O ZGADZANIU CZĘSCI MOWY.

§. I.

O Zgadzaniu Przedimków.

NAUKA I.

JUż się wyżey namieniło, że żadne prawie Imię Rzeczowne w Niemieckim Języku nie kładzie się bez Przedimków, iednakowoż są y na to pewne Prawidła, które się tu kładą.

I. Przed-

I. Przedimek zgadzać się powinien z Imieniem Rzeczownym, albo Przymiotnym, albo Imiesłowem, w iednymże Rodzaiu, Liczbie y Przypadku, np. Der Hausvater, die Hausmutter und das Gesinde, machen in dem Hause, eine kleine Gesellschaft aus, die durch eine gute Einrichtung den ersten Grund zur Wohlfahrt eines Staates leget Gospodarz, Gospodyni, y czeladź czynią w domu małe towarzystwo, które przez dobry porządek pierwszy fundament do uszczęśliwienia dobra pospolitego zakłada.

Przestroga. Sposób mówienia: das ist mein Leib to iest moie ciało, Schriften und Bücher das sind insgemein die Erbstücke der Gelehrten Pisma y Xiążki bywaią pospolicie dziedzictwem mądrych Ludzi, nie podpada pod tę Regułę, bo das, das są Zaimki nie Przedimki.

II. Przedimek powinien się zawsze kłaść przed Imieniem, a nigdy po Imieniu np.

Zwey Dinge machen uns in aller Welt bekannt,
Die Waffen und das Buch, der Degen und Verstand.

Dwie rzeczy czynią nas w całym świecie znaiomemi,
Broń y Xiążka, Szpada y Rozum.

Przestroga. Ta Reguła zachowuie się, chociaż między Przedimkiem y Imieniem, insze kładą się Imiona y Zaimki, np. Die Gott und ihrem Manne getreueste Kallíste naywiernieysza Kallista Bogu y swemu Mężowi. Der tapfere heldenmüthige Prinz Demetrius Wiśniowiecki odważny y waleczny Xiążę Dymitr Wiśniowiecki.

III. Nie trzeba nigdy kłaść Przedimku niepewnego za pewny, y przeciwnie. Przedimek bowiem pewny wtenczas się kładzie, kiedy się rzecz iaka determinuie, np. das Capitol to Kapitolium, der Tisch ten Stół,

a nie inny. Niedeterminuiący zaś służy rzeczom w ogólności wziętym, ein Mann pewny Człowiek, ein König pewny Król, ale niewiem który.

IV. Kiedy się kilka Imion Rzeczownych razem znayduie, natenczas Przedimek opuszcza się, np. Geduld und Hoffnung, Zeit und Glück machen alles möglich Cierpliwość y nadzieia, czas y szczęście, wszystkie rzeczy podobnemi czynią.

Przestroga. Czasem dla większey energyi kładzie się Przedimek przed podobnemi Imionami: den Wankelmuth, den Neid, den Haß, die Weibersinnen Niestateczność, nienawiść, y umysł kobiecy.

V. Kiedy iest kilka Imion iednego Rodzaiu w iakim Przecinku czyli komacie, natenczas Przedimek tylko przed pierwszym kłaść się powinien, np. der Schmerz und Jammer nehmen täglich zu ból y mizerya codzień większa rośnie. Die Angst und Noth ist nicht auszusprechen trwogi y biedy nie można wypowiedzieć.

VI. Kiedy kilka Imion różnego Rodzaiu iedno po drugim następuie, natenczas każde z nich powinno mieć osobny swoy Przedimek, np. Der Tod, die Hölle, das jüngste Gericht, und das ewige Leben, sind die wichtigsten Dinge die ein Mensch zu betrachten hat, śmierć, piekło, Sąd ostateczny, y życie wieczne, są nayprzyncypalnieysze rzeczy, które Człowiek zważyć powinien.

VII. Przed Imionami Własnemi Ludzi, Kraiów y Miast nie kładzie się Przedimek, np. Cäsar hat Gallien bezwungen, Cesar podbił sobie Gallią. Wyiątek 1. Kiedy przed Imieniem Własnym kładzie się Imię Przymiotne, np. das grosse Rom wielki Rzym, der tapfere Scipio mężny Scypio &c. 2. Kiedy Imiona Cudzoziem-

ziemskie nie przyimuią zakończenia Niemieckiego, np. David liebte den Jonathan Dawid kochał Jonathę. 3. Kiedy Imiona Własne staią się Pospolite, np. Er ist ein Herkules seiner Zeit on swego czasu drugi Herkules.

VIII. Imionom Własnym Ludu, Rzek, Gór, Lasów, y Zwierząt dodaie się zawsze Przedimek, np. Paulus schrieb an die Römer S. Paweł pisał do Rzymian, Cäsar geht über den Rhein Cezar idzie przez Rhen. Der Bucephalus war Alexanders Pferd Alexandra koń był Bucefał.

IX. Kiedy po Imieniu Rzeczownym w Drugim Przypadku położonym, drugie następuie Imię w Przypadku odmiennym, traci swoy Przedimek, np. Des Himmels Gunst wird dich mit dem begaben Niebios łaska tym cię obdarzy.

Przestroga. Kiedy zaś po Imieniu Pospolitym w Przypadku Pierwszym lub innym położonym, kładzie się drugie Imię w Przypadku Drugim, natenczas obydwom dodaie się Przedimek, np. Die Augen des Herren sehen auf die so ihn fürchten Oczy Pańskie patrzą na tych co się go boią.

X. Ten wyraz Gott, znacząc Prawdziwego Boga kładzie się bez Przedimku, kiedy zaś wyraża wyobrażenie Bóstwa, albo fałszywych Bogów, dodaie mu się Przedimek, 1. Gott wird mir helfen Bóg mi dopomoże. Gott will ich trauen będę ufał w Bogu. 2. Wo kann ein Herr wie er ist seyn? Ein Gott wie unser allein gdzie może bydź taki Pan iako on, ieden Bóg iako nasz sam Bóg. 3. Der Seegott Neptun, der Windgott Eolus. Jeżeli to Imie Gott nawet prawdziwego Boga oznaczaiące przed sobą ma Przymiotnika, albo po nim następuie Przypadek drugi Rzeczownika innego, kładzie się przed nim Przedimek, np. Der unsichtbare Gott zeigt sich uns durch seine sichtbaren Werke. Niewi-

domy Bóg obiawia się nam przez swoie widome dzieła. Die Israeliten verließen den Gott ihrer Väter. Izraelici odstąpili Boga Przodków swoich.

XI. Ostatnia Przedimku głoska Przyimkom dodana tyle waży, co sam Przedimek, np. zamiast an das Licht mówi się, ans Licht ku światłu, bey dem Tische, beym Tische u stołu. Do których zaś Przyimków ostatnia Przedimku głoska dodawać się może, powiedziało się wyżey na kar: 17.

XII. Kiedy się przed Imienem kładą Zaimki dzierżawcze mein, dein, sein, &c. wtenczas Przedimek opuszcza się, mein Freund ist noch nicht angelanget, und dein Bruder ist schon wieder verreiset moy Przyiaciel ieszcze nie przybył, a twoy Brat znowu odiechał.

§. II.

O ZGADZANIU IMION.

NAUKA II.

O Zgadzaniu Imion Rzeczownych,

I. Imiona Rzeczowne y Przymiotne zgadać się z sobą powinny w iednymże Rodzaiu, Liczbie, y Przypadku, np. Ein gutes Wort findet eine gute Stelle dobre słowo znayduie dobre mieysce.

II. Imię Przymiotne czyli to w Wierszu, czyli też w Mowie zawsze się kłaść powinno przed swoim Imieniem Rzeczownym, np. Der rothe Wagen czerwony wóz, die rothen Wunden czerwone rany.

III. Przymiotnik bez odmiany kładzie się, kiedy sam tylko Przymiotnik bywa, np. Die Bemühungen

der Narren sind eitel. Głupich usiłowania są próżne. 2. Zaraz po Przyimkach auf, po für za, np. Ein deutscher Handwerker weiß sein Werkzeug besser auf deutsch zu nennen, als mancher Weltweise. Rzemieślnik Niemiecki lepiey potrafi swoie narzędzie nazwać po niemiecku iak Mędrzec który. Ich halte mich nicht für unfehlbar. Nie sądzę się bydź wolnym od błędu. 3. Z niektóremi słowami Zaimkowemi, np. Sich krank essen z iedzenia choroby nabyć, sich todt grämen od zgryzoty umierać, sich ungesund lachen pękać się od śmiechu. 4. W Przypadkach pierwszym y czwartym rodzaiu niiakiego dobrze się kładzie sam początek Przymiotnika przed Rzeczownikiem, np. roh Fleisch, zamiast rohes Fleisch.

IV. Kiedy dwa lub więcey Imion Rzeczownych razem kładzie się, natenczas te, które są na pytanie czyi czyia, czyie kłaść się powinny w Przypadku Drugim, np. Gott des Himmels und der Erde Bóg Nieba y Ziemi. Die Strahlen der Sonne beleuchten und erwärmen den ganzen Erdboden Promienie Słońca oświecaią y ogrzewaią całą Ziemię. Czasem Przypadek Drugi pierwey się kładzie, np. Des Herrn Auge sieht auf die Gerechten, er höret ihr Flehen und hilft ihnen Oko Pańskie patrzy na Sprawiedliwych, on słucha ich prożby y pomaga im.

V. Imiona Rzeczowne iednę rzecz znaczące, zawsze się kładą bez Spoynika y w iednymże Przypadku, np. Die Stadt Warschau Miasto Warszawa. König Stanislaus August Król Stanisław August. Herr Gott, Vater und Herr meines Lebens! O Boże, Oycze y Panie mego życia &c.

VI. Kiedy Imionom Przymiotnym w Rodzaiu Niiakim położonym dodaie się Przedimek, natenczas staią

się Rzeczownemi, np. Ihr lieben Herren wie habt ihr das Eitele so lieb? Mili Panowie czemu prożności tak zbytnie kochacie?

Przestroga. Pod tę Regułę podpadaią te Przymiotniki, które podobnych sobie Rzeczowników nie maią; rzadko zaś mówi się das Große, das Schöne bo są Rzeczowniki: die Größe, die Schönheit wielkość, piękność &c.

VII. Tryb Bezokoliczny staie się Imieniem Rzeczownym dodawszy mu Przedimek Niiakiego Rodzaiu, np. Das Schweigen ist eine edle Kunst umieć milczeć, iest to zacna sztuka. Um des Lebens und Sterbens halber dla niepewności życia y śmierci &c.

VIII. Można też y insze Czasy albo Osoby słów kłaść za Imiona Rzeczowne, np. das Muß ist eine harte Nuß twardy to orzech do zgryzienia, bydź obowiązanym to czynić czego się zbraniamy. Ein hab ich, ist besser als zehn Hätt ich iedno mam więcey waży niż dziesięć miałbym.

NAUKA III.

O Imionach Rządzących Przypadkiem Drugim.

IX. Imiona Rzeczowne znaczące: Oyczyznę, Rodzay, Urząd, Professyą, Wiek, Rzemiosło, kładą się w Przypadku Drugim. Er ist seiner Geburt ein Deutscher iest rodem Niemiec. Er ist seines Geschlechts ein Edelmann iest Familii Szlacheckiey, seines Alters im zehnten, dreyßigsten, funfzigsten Jahre Roku dziesiątego, trzydziestego, pięćdziesiątego wieku swego.

Prze-

Przestroga. Też same Imiona mogą się kłaść w Przypadku Ostatnim z Przyimkiem von, np. Er ist ein Sachs von Geburt iest rodem Sas. Er ist von Lebensart ein Soldat iest professyi żołnierskiey &c.

X. Przysłowki: viel wiele, wenig mało, genug dosyć, satt syty, maią wielką relacyą do Imion Rzeczownych y rządzą niemi w Przypadku Drugim, np. Er macht viel Wesens, viel Aufsehens, viel Lermens und Schreyens chełpi się, wynosi się, wiele hałasu robi y krzyku. O Welt ich bin deiner satt iużem syt tego świata. Es ist wenig Hirnes in seinem Kopfe, und viel Volks folge ihm nach, mało iest muzgu w głowie iego, a wiele ludzi za nim idzie.

XI. Imiona Liczby einer, zwey, drey &c. etliche, einige, viele, mehr, weniger, keiner, niemand, rządzą Przypadkiem Drugim, albo Szóstym z Przyimkami aus albo von, np. Da kam seiner Jünger einer und fragte ihn przyszedł ieden z Uczniów iego y pytał się go. Er hat seiner Bedienten zween abgeschaft odprawił dwóch lokaiów. Wir waren unser drey było nas troie. Sie waren ihrer sechs było ich sześciu. Etliche unserer Landsleute sind verunglückt niektórzy z naszych kompanów zgineli, albo też da kam von seinen Jüngern einer, &c. Er hat von seinen Bedienten zween abgeschaft.

XII. Na to Pytanie wenn kiedy? wie oft iak często? Imiona Dni kładą się w Drugim Przypadku, np. wenn ist das geschehen? Sontags, Montags, Dienstags, Mittwochs &c. Kiedy się stało? w Niedzielę, w Poniedziałek, we Wtorek, we Srzodę, &c. Er ist des Tages und des Nachts immer geschäftig Dzień y noc zatrudniony.

XIII. Imiona Przymiotne znaczące obfitość, niedostatek, występek, niewinność, sposobność, nieudol-

ność, pamięć, rządzą Przypadkiem Drugim, np. Ein Haus voll Goldes und Silbers dóm pełen złota y srebra. Scheuren die alles Vorrathes leer sind Szpiklerze z wszelkiey ogołocone żywności. Er ist aller Dinge bedürftig na wszystkim mu zbywa. Ich bin der Sache los wolnym iuż od tego. Ich bin dessen unschuldig nie winienem temu. Ich bin keines Hülfe fähig nie mogę dać żadney pomocy. Er ist dessen wohl fähig on się na to odważy.

NAUKA IV.

O Imionach rządzących Przypadkiem Trzecim.

XIV. Imiona Przymiotne znaczące pożytek, szkodę, podobieństwo, oboiętność, sposobność, trudność, y niesposobność, rządzą Przypadkiem Trzecim, np. Das ist dem Lande nützlich und vortheilhaft to iest z pożytkiem y z zyskiem kraiu. Das ist mir schädlich und nachtheilig to mi iest ze szkodą y z uszczerbkiem Der Sohn ist dem Vater ähnlich Syn iest podobny Oycu. Diese Last ist mir unerträglich ten ciężar mi iest nieznośny. Einem Faulen ist das leichteste schwer, ja unmöglich leniwemu nayłatwieysza rzecz zdaie się bydź trudna, ba y niepodobna &c.

NAUKA V.

O Imionach rządzących Przypadkiem Czwartym.

XV. Wszystkie wyrazy znaczące miarę, wielkość, odległość, czas, rządzą Przypadkiem Czwartym na to pytanie wie lange iak długo? np. Das Hauß ist sech-

zig

zig Fuß breit ten dóm iest szeroki na 60. stop. Das Dach ist zehn Ellen lang dach długi iest na 10. łokci. Der Thurm ist hundert Klaftern hoch wieża ta iest wysoka na 100. sążni. Das Feld ist 15 Morgen groß to pole ma w sobie 15. stay.

XVI. Imiona znaczące iście rzeczy iakiey z iednego mieysca na drugie, albo poruszenie rządzą Przypadkiem Czwartym z Przyimkami gen, gegen, vor, auf, np. Er fährt gen Himmel wstępuie do nieba. Die Preussen rücken gegen Dresden Prusacy maszeruią ku Dreznu. Sie haben sich vor Breslau gelagert obozem stanęli pod Wrocławiem. Er ziehlt auf den Thurm zmierza na wieżą. Er geht auf mich los napada na mnie &c.

NAUKA VI.

O Imionach rządzących Przypadkiem Szóstym.

XVII. Imiona znaczące sławę, naganę, rządzą Przypadkiem Szóstym z Przyimkiem von albo an, np. Ein Mann von vortreflichen Verstande mąż przedniego rozumu. Ein Mensch von schlechter Art und böser Aufführung człowiek podłego rodzaiu y złego charakteru. Er ist reich an Gaben der Natur bogaty w talenta natury.

XVIII. Kiedy rzecz iaka znayduie się na mieyscu, albo od niego przechodzi, natenczas Imię mieysca kładzie się w Szóstym Przypadku, w pierwszym razie z Przyimkami vor, in, auf, an, zu, w drugim razie z Przyimkami von, aus, np. Er steht vor dem Richter stoi przed Sędzią. Die Musen sitzen auf dem Helicon Muzy siedzą na Helikonie. Die Saluskische Bibliothek ist zu Warschau Załuskich Biblioteka iest w Warszawie. Die Universität zu Krakau Akademia Krakowska.

wska. Ich bin zu Hause iestem w domu. Er zieht aus dem Lande wyieżdża z kraiu. Er kömmt von dem Berg: von der See her &c. idzie od góry od morza &c.

NAUKA VII.

O Zgadzaniu Rzeczowników z Przymiotnikami.

XIX. Chcąc wyrazić iaką miarę, albo porównać iednę rzecz z drugą, natenczas Rzeczownikowi dodaie się Przymiotnik, z których staie się osobne Imię złożone, np. hoch wie der Himmel mówi się dein himmelhoher Sinn twóy wysoki umysł. So roth als die Sonne, Sonnenroth czerwony iak słońce.

Podług teyże Reguły mówi się: fingerlang na palec długi, handbreit szeroki na dłoń, eiskalt zimny iak lod, feuerheiß gorący iak ogień, kohlschwarz czarny iak węgiel, schneeweiß biały iak śnieg &c.

XX. Przymiotniki znaczące obfitość, niedostatek, łączą się z Rzeczownikami, y iedno formuią Imię złożone, np. zamiast; reich an Gnade mówi się gnadenreich bogaty w łaskę, reich an Geist, geistreich pełen dowcipu, reich an Kunst, kunstreich sztuczny, arm an Gedanken, gedankenarm ubogi w myśli, los an Sinnen, sinnlos nieuważny, frey von Kummer, kummerfrey bez turbacyi, los an Grunde, grundlos niefundamentalny &c.

XXI. Wzwyż pomienione złożone Imiona nie powinny bydź długie, niezwyczayne, częste y fałszywe, ein Flammen schwangerer Dampf ognisty wapor, der strahlbeschwänzte Blitz wężykowata błyskawica, wyrazy są niezwyczayne y długie; geistvoll, trostvoll, sinnvoll, są wyrazy fałszywe, bo się mówi geistreich, trostreich,

reich, sinnreich, sinnleer, trostleer, sinnfrey, trostfrey, nie mówi się, ale sinnlos, trostlos &c.

XXII. Rzeczowniki znaczące sposób, własności podobieństwo, dependencyą od kogo, albo części człowieka y zwierząt, łączyć się zwykły z Imionami tych osób albo zwierząt, o których iest mowa, np. der Sinn eines Weibes umysł kobiecy, iednym słowem mówi się Weibersinn. Die Art eines Helden sposób woiownika, die Heldenart. Das Auge eines Falken oko sokoła, ein Falkenauge. Die Klauen eines Tygers pazury tygryssa, die Tiegerklauen. Das Spiel der Kinder gra dziecinna, das Kinderspiel. Das Ohr eines Esels ośle ucho, das Eselsohr. Der Kopf eines Ochsen głowa wołowa, ein Ochsenkopf. Die Tatze eines Bären łapa niedźwiedzia, eine Bärentatze. Der Schwanz des Fuchses lisi ogon, der Fuchsschwanz podchlebca &c.

XXIII. Imiona te, które się ze dwóch Rzeczowników składaią, naybardziey podług ich znaczenia formować trzeba, do czego czytania dobrych Dykcyonarzów bardzo iest potrzebne. Imiona złożone mogą bydź, np. das Richteramt Sęstwo. Die Dichterkunst wierszopisanie, die Redekunst krasomówstwo &c.

NAUKA VIII.

O Imionach Przymiotnych.

XXIV. Po stopniu Wyższym kładzie się zawsze als albo denn po stopniu Naywyższym von albo unter, a niekiedy Imię w Drugim Przypadku bez żadnego Przyimka, np. so tröste dich damit, daß du mein werther Gast nicht weniger als (denn) dort hier zu befehlen hast. Kanitz. Ciesz się kochany przyiacielu, że masz tyle do rozkazania tu co y tam. Die schönste unter den

Wei-

Weibern naypięknieysza między Niewiastami. Der beste Bräutigam des römischen Reichs naylepszy oblubieniec Rzymskiego Państwa &c.

XXV. Kiedy iest porównanie iedney rzeczy z drugą, stopień Równy ma po sobie wyraz als; stopień Wyższy je, desto, np.

Wer ist der, der so leicht die herrlisten Palläste
Als Kartenhäuser baut? Kanitz.

Ktoż to iest? co tak łatwo naywspanialsze Pałace, jak z kart domki buduie, je länger, je lieber im dłużey tym miley, je mehr je besser im więcey tym lepiey, je länger hier je später dort im dłużey tu, tym później tam, je mehr man verthut, desto weniger man behält im więcey traciemy, tym mniey się nam zostaie, je fleißiger man lernet, je gelehrter wird man im się pilniey uczemy, tym mędrszemi się staiemy.

XXVI. Wyrazy Mann y Fuß w rachunku kładą się w Poiedyńczey Liczbie, insze zaś wyrazy w Mnogiey Liczbie, np. zehn Mann dziesięć ludzi, zwanzig Mann dwadzieścia ludzi, hundert Fuß sto stop, tausend Fuß tysiąc stop, zehn, zwanzig, dreyßig Meilen 10, 20, 30 mil, achtzig, neunzig, hundert Pfund 80, 90, 100 funtów &c.

XXVII. Imiona Liczby kładą się często bez Rzeczownika, którego się zawsze dorozumiewać potrzeba, np. Auf allen Vieren gehen na raczkach chodzić. Was einer weiß, daß erfahren tausend o czym ieden wie, o tym będzie tysiączny wiedział &c.

---

§. III.

§. III.

O Zgadzaniu Zaimków.

I. Zaimki zgadzaią się z Rzeczownikami w Rodzaiu, w Liczbie, y w Przypadku, y zawsze przed Imionami kłaść się powinny, np.

Wir sind durch deinen Grimm, Koth, Wust, und Unflath
worden,
Vor dieser ganzen Welt. Opitz.

Przez twoy gniew, staliśmy się lichemi y obrzydłemi całemu światu.

II. Zaimki welcher y der zgadzaią się z Rzeczownikami pierwey położonemi w iednym Rodzaiu, Liczbie, ale nie w iednym Przypadku, np. Das Pferd welches gestern verkauft worden, gefällt mir nicht koń, którego wczoray przedano, nie podoba mi się.

III. Zaimku sich ściągaiącego się do iedney tylko osoby, nie trzeba kłaść za Zaimki, ihr, ihn, sie, y przeciwnie, np. nie powinno się mówić, Er hat ihm vorgenommen, ale: er hat sich vorgenommen przedsięwziął sobie, er hat sich eine Lust gemacht uciechę sobie zrobił.

IV. Zaimki selbst, selber albo selbsten z inszemi Zaimkami złączone bardziey rzeczy wyrażaią np.

Soll ich denn auch beschreiben,
Wie du den Rest der Zeit, zuweilen willst vertreiben,
Und dich dir selber giebst? Op.

Mamże także opisać, iak resztę czasu od publicznych zabaw przepędzasz, kiedy sam w siebie wchodzisz.

V. Zaimek selbst kładzie się przed Zaimkami inszemi, zamilczaiąc ostatnie iego głoski st np. selbander, selbdritte, selbvierte. Wir giengen selbander dahin nas dwóch tam poszło. Er kam selbdritte zu mir on sam był trzeci, co przyszedł do mnie.

VI. Sylaba *met.* w Łacińskim Języku z Zaimkami złączona, u Niemców wyraża się przez Zaimek selbst y przez wyraz eben np. Das ist es eben toć to iest, Wir eben sind die Unglücklichsten myć to naynieszczęśliwsi, Wir sind nur selbst unschuldig my sami tylko iesteśmy niewinnemi.

VII. Zaimek ich staie się czasem Rzeczownikiem, kiedy się kładzie w Pierwszym Przypadku np.

Mein halbes Ich und ganzer Sinn:
Samt dem ich in Gesellschaft bin. Op.

Półowę mię, y cała myśl moia z którą trzymam kompanią.

VIII. Wyraz für niemaiący żadnego Rodzaiu ani Przypadku, kładzie się z Zaimkami Pytaiącemi, np. Aus was für einer Macht thust du das? iaką powagą to czynisz? Was ist das für ein Mann, dem Wind und Meer gehorsam sind cóż to za Człowiek, któremu Wiatr y Morze są posłuszne.

IX. Zaimek so, kłaść się może zamiast welcher bez względu na rodzay y liczbę, ieśli Zaimek welcher Przyimka przed sobą nie ma, np. Witz und Vermögen, so wir besitzen, sind Gaben des Himmels. Dowcip y maiątek, który mamy, są darem nieba.

X. Nie mówi się nigdy männiglich, jedermänniglich ale jedermann albo ein jeder albo alle, np. Jedermann weiß,

weiß, daß ich aufrichtig bin każdy wie żem iest szczery,
Ein jeder ist dessen überzeuget nikt o tym nie wątpi.

XI. Zaimki: der, die, das, dieser, derselbe, często się w mówieniu opuszczaią bez naruszenia sensu dobrego np.

Wer zu dem Reichthum eilt, muß anders was ersehen
Als Versenmacher Kunst : : : Rachel.

Kto chce bydź bogatym powinien się inszey professyi chwycić, a nie pisania wierszy.

XII. Chcąc w mowie uczynić różnicę między dwóma Osobami albo rzeczami, pierwsza wyraża się przez Zaimek jener, a druga przez dieser albo der eine, der andere, np. Zwey Dinge dienen sehr zu meiner Besserung, ein aufrichtiger Freund, und ein offenbarer Feind. Jener straft mich heimlich, wenn ich übels thue; dieser rückt mirs öffentlich vor, beyde nöthigen mich, solches zu unterlassen dwie rzeczy są co służą na moią poprawę: szczery przyiaciel, y iawny nieprzyiaciel. Ow strofuie mię potaiemnie, gdy co złego czynię, ten zaś mi na oczy wyrzuca; oba ci przymuszaią mię nie czynić tego.

§. IV.

O ZGADZANIU SŁOW.

NAUKA I.

O Zgadzaniu Przypadku Pierwszego z Słowem Osobistym.

I. Wszystkie Słowa Osobiste, kiedy się nie znayduią w Bezokolicznym Trybie, maią przed sobą Przypadek Pierwszy wyraźny albo dorozumiany, Imię Rze-

czowne

czowne albo Zaimek w iednakowey Osobie y Liczbie, np. Die Ehre unterhält die freuen Künste sława utrzymuie wyzwolone Nauki. Gefälligkeit macht Freunde, die Wahrheit aber ziehet sich den Haß zu. Przymilenie się sprawuie Przyiacioł, prawda zaś zaciąga sobie nienawiść.

II. Kiedy się czyni iakie pytanie, natenczas Przypadek Pierwszy kładzie się po Słowie Osobistym, np. Wer ist der Herr dessen Stimme ich hören soll? cóż to za Pan, którego głosu mam słuchać?

III. Częstokroć w mowie Wyrazy wenn, wofern opuszczaią się, y natenczas Przypadek pierwszy kładzie się po Słowie osobistym, np. Schläft er, so wirds besser mit ihm, ieśli śpi, będzie się miał lepiey, zamiast tego wenn er schläft &c.

Przestroga. Taż sama Reguła służyć może w mowie polityczney, pytaiąc się o co, np. Geruhen Eure Majestät mir zu befehlen Wasza Królewska Mość chciey mi tylko rozkazać. Belieben Sie mir doch das zu geben chciey mi to WcPan dać.

IV. Po tych słowach seyn bydź, werden stać się, bleiben zostać, zawsze się kładzie Przypadek Pierwszy, chociaż w Polszczyznie będzie Przypadek Szósty, np. Der Zorn ist eine kurze Raserey gniew, iest to krótkie szaleństwo. Er wird König werden będzie Królem.

V. Słowo heißen, kiedy znaczy mianować, nazywać, ma przed sobą y po sobie Przypadek Pierwszy, np. Sie heißt Catharina die andere Kayserin von Rußland Nazywa się Katarzyną drugą Carową Moskiewską.

NAU-

NAUKA II.

O Zgadzaniu Przypadku Drugiego z Słowem Osobistym.

I. Na to Pytanie wessen? Rzeczownik kładzie się w Przypadku Drugim, np. Wes albo wessen ist das Bild und die Ueberschrift? des Kaysers, czy to iest obraz? Cesarza.

II. Kiedy Słowo seyn znaczy opinią, przywiązanie do czego y niechęć, rządzi Przypadkiem Drugim, np. Ich bin der Meynung, des Sinnes, des Glaubens iestem tey opinii, tego zdania, tey wiary. Er ist des Vorhabens iest tego przedsięwzięcia. Es ist meines Amtes nicht nie iest to mego Urzędu.

III. Z Słowem leben kładzie się także Przypadek Drugi, kiedy to Słowo znaczy nadzieię, upewnienie, poufałość, np. Ich lebe der gewissen Hoffnung, ich werde noch eine Hülfe finden spodziewam się zapewne, że znaydę ieszcze pomoc iaką.

IV. Po tych Słowach wahrnehmen, warten, pflegen kładzie się Przypadek Drugi, np. Er nimmt seines Amtes wahr zadosyć czyni swoiey funkcyi. Er pfleget seiner Kinder ma staranie o swoich dzieciach.

V. Słowa lachen, spotten, sich schämen, sich rühmen rządzą Przypadkiem Drugim, np. Ich lache der Thorheit, des Stolzes, der Einfalt, dieser Leute śmieię się z głupstwa, pychy, y z prostoty tych ludzi. Ich spotte der Blindheit dieses Volkes drwię z zaślepienia tego pospólstwa.

VI. Przypadek Drugi kładzie się także po Słowach sich annehmen, sich unterfangen, sich unterwinden, sich be-

mäch-

mächtigen, sich bemeistern, sich entschlagen, np Er nahm sich der Armen, der Wittwen und Waysen an miał staranie o ubogich, o Wdowach y sierotach. Er unterfieng sich einer großen Sache wielką rzecz przedsięwziął. Ihr unterwindet euch eines unerhörten Dinges przedsiębierzecie rzecz niesłychaną. Der Feind bemächtigte sich der Stadt und bemeisterte sich des ganzen Landes nieprzyiaciel dobył Miasta y opanował cały kray.

VII. Słowa znaczące pozbycie się albo złożenie dobrowolne iakiego dobra, rządzą Przypadkiem Drugim, np. Er hat sich des Lebens versehen wyzuł się z życia. Ich kann dessen entbehren mogę się obeyść bez tego. Ich entschlage mich dessen ustępuię tego. Sie berauben sich dieses Gutes pozbywaią tego dobra. Entledige dich deiner Schulden wypłać twoie długi.

VIII. Przypadek Drugi kładzie się także po Słowach sich gebrauchen, sich bedienen, geniessen, bedürfen, nöthig haben, np. Man gebraucht sich seiner in wichtigen Geschäften zażywaią go do walnych interessów. Bedienet euch dieser Gelegenheit zażyicie tey okazyi. Er genießt seines Vermögens und seines Lebens in Ruhe zażywa swoich Dóbr y życia w pokoiu. Ich bedarf vieler Dinge wiele mi rzeczy potrzeba.

IX. Słowa sich erinnern, denken, vergessen, sich verwundern, sich erbarmen, rządzą Przypadkiem Drugim, np. Ich erinnere mich dessen przypominam sobie to. Kann auch eine Mutter ihres Kindes vergessen czy może zapomnieć Matka o swoim dziecięciu? Herr Gott himmlischer Vater erbarme dich unser Panie Boże Oycze niebieski zmiłuy się nad nami.

X. Z Słowami beschuldigen, anklagen, zeihen, überzeugen, überführen, kładzie się Przypadek Drugi, np. Man

beschuldiget ihn des Diebstahls obwiniaią go o złodzieystwo. Man klagt ihn des Vatermordes an skarzą go o Oycobóystwo. Welcher unter euch kan mich einer Sünde zeihen kto z was może mię obwinić o grzech? Man hat ihn einer Frevelthat überzeuget skonwinkowano go o postępek zły. Ich will dich deines Verbrechens überführen przekonam cię o twóy występek.

NAUKA III.

O Zgadzaniu Słów z Przypadkiem Trzecim.

I. Przypadek Trzeci kładzie się przed, albo po Słowie na pytanie wem komu? np. Wem bringt er das? mir bringt ers, er bringt mirs komu on to niesie, mnie to niesie. Wem giebt ihr die Schuld komu przypisuiecie winę. Euch messe ich selbige bey wam ią przypisuię. Ich gebe euch selbsten die Schuld wam samym winę przypisuię.

Przestroga. Trzeba wiedzieć: że ze wszystkiemi wyżey położonemi Słowami Osoba powinna się kłaść w Przypadku Trzecim, a rzecz w Przypadku Czwartym.

II. Słowa znaczące darowiznę albo odięcie rzeczy iakiey, pożytek albo szkodę, rządzą Przypadkiem Trzecim, np. Gieb mir den Theil der Güter der mir gehöret day mi część dóbr która się mi należy. Das alles will ich dir geben to wszystko ci dam. Das nutzet mir, das ist mir nützlich und vortheilhaftig to mnie iest z pożytkiem y z profitem. Er nimmt mir das Brod aus dem Munde wyrywa mi chleb z gęby. Er ziehet mir das Kleid vom Leibe zdziera ze mnie suknią.

III. Przypadek Trzeci kładzie się także z Słowami sagen, sprechen, versprechen, verbiethen, befehlen, gehorchen,

 folgen,

folgen, np. Jüngling ich sage dir stehe auf młodzieniaszku mówię ci wstań! Er spricht zu mir &c. mowi mi &c. Ich verspreche dir meine Freundschaft obiecuię ci moię przyiaźń. Mein Kind gehorche mir und sey gehorsam meinen Worten moie dziecię bądź mi posłuszne y sprawuy się podług moich słów. Herr ich will dir folgen wo du hingehest póydę za tobą Panie, gdzie się tylko obrócisz.

IV. Słowa thun, dienen, lohnen, helfen, verzeihen, vergeben, wiedersetzen, wiederstehen, rządzą Przypadkiem Trzecim, np. Thue mir den Gefallen, diene mir treu und ehrlich, so will ich dir lohnen nach deinen Verdiensten ukontentuy mię, służ mi wiernie, poczciwie, to ci nadgrodzę podług twoich zasług. Was hilft mir das? co mi to pomoże? Verzeihe mir meine Missethat, und vergieb mir meine Sünde wybacz moiey zbrodni y daruy moie grzechy.

Przestroga. Słowa bedienen, belohnen, ablohnen, vergeben otruć, rządzą Przypadkiem Czwartym.

V. Słowa begegnen, weichen, vergelten, erwiedern, gleichen, vergleichen, rządzą Przypadkiem Trzecim, np. Hüte dich, daß du ihm nicht anders als freundlich begegnest strzeż się, żebyś go ozięble nie przyiął. Er begegnete mir auf der Straße potkał mię na ulicy. Weichet dem Stolzen ustąpcie pysznemu. Vergilt mir nach meinen Werken nadgrodź mi podług moich prac. Ich will dirs auf alle Weise erwiedern wszelkim sposobem ci to oddam. Der Sohn gleicht dem Vater Syn podobny iest Oycu.

Przestroga. Słowa vergleichen, weichen, częściey się kładą z Przypadkiem Szóstym, np. Eines mit dem andern vergleichen porównać iednę rzecz z drugą. Weichet von mir strzeżcie się mnie.

VI. Sło-

VI. Słowa nennen, zeigen, weisen, winken, rufen, zurufen rządzą Przypadkiem Trzecim, np. Nennet mir nur einen wymieńcie mi przynaymniey iednego. Ich will euch zehne nennen dziesięciu ich wam wyliczę. Zeuget mir euer Geld pokażcie mi wasze pieniądze. Ich will dir den Weg weisen, den du wandeln sollst pokażę ci drogę, którą masz iść.

Przestroga. Słowa nennen nazywać, anrufen, hereinrufen, herbeyrufen rządzą Przypadkiem Czwartym, np. Er nennet mich seinen Freund nazywa mię swoim przyiacielem. Rufe mich an, in der Noth, rufet ihn herein wzyway mię w potrzebie, zawołay go tu.

VII. Słowa gönnen, mißgönnen, melden, wünschen, erzählen, verkündigen, weissagen rządzą Przypadkiem Trzecim, np. Ich gönne dir das Glück nie zazdroszczę ci tego szczęścia. Er mißgönnet mir das Wenige, so ich habe zazdrości mi tego małego dobra, co mam. Man meldet mir solches doniesiono mi o tym. Ich wünsche euch viel gutes życzę wam wszystkiego dobrego. Was erzählet ihr mir neues co mi mówicie nowego. Man verkündiget mir etwas erwünschtes oznaymuią mi rzecz pożądaną. Was weissaget ihr mir co mi tam wróżycie.

VIII. Słowa anheimstellen, klagen, trauen, danken, leben, sterben rządzą Przypadkiem Trzecim, np. Ich stelle dirs anheim puszczam to na twoię wolą. Er hat mir seine Noth geklagt żalił się przedemną w swoiey potrzebie. Ich traue euch nicht nie wierzę wam. Er will mir alles anvertrauen chce mi wszystkiego powierzyć. Wir danken dir für alle deine Wohlthaten dziękuiemy ci za wszystkie twoie dobrodzieystwa. Herr dir lebe ich, dir sterbe ich Panie tobie żyię, tobie umieram.

IX. Słowa abtragen, bereiten, langen, reichen, leihen, bieten, borgen, bezahlen, bringen, rządzą Przypadkiem

 Trze-

Trzecim osoby, a Przypadkiem Czwartym rzeczy, np. Bereitet dem Herrn den Weg gotuycie Panu drogę. Lange mir das her dostań mi tego. Reichet mir das Buch podaycie mi tę Xiążkę. Leihet mir zwanzig Thaler pożyczcie mi 20 Talerów. Ich will sie euch borgen pożyczę ie wam.

X. Słowa abschlagen, versagen, weigern, steuren, wehren, drohen, trotzen, rządzą także Przypadkiem Trzecim, np. Er hat mirs rund abgeschlagen do razu mi to odmówił. Er versagt mir alles odmawia mi wszystko. Ich weigere dir meinen Beystand nicht nie odmawiam ci moiey pomocy. Steuret dem Uebel bey Zeiten zabieżcie złemu zawczasu. Wehret dem Einbruch des Feindes zabrońcie wtargnienia nieprzyiacielowi. Drohe ihm deine Feindschaft pogróź mu twoią nieprzyiaźnią. Trotze nicht einem mächtigern als du bist możnieyszemu nad ciebie nie bądź upornym.

XI. Przypadek Trzeci kładzie się z Słowami opfern, räuchern, schmeicheln, heucheln, liebkosen, aufwarten, aufpassen, auflauren, np. Dem Herrn opfern ofiarować Bogu. Den Götzen räuchern bałwanom kadzidło palić. Er heuchelt mir wybacza mi. Ich mag ihm nicht schmeicheln niechcę mu podchlebiać. Ich kan keinem liebkosen nie umiem nikogo pieścić. Die Diener warten ihren Herren auf słudzy usługuią swoim Panom. Er passet mir täglich auf, er lauret auf mich codzień mię śladuie, czatuie na mnie.

XII. Wszystkie Słowa składaiące się z Przyimka zu, rządzą Przypadkiem Trzecim, w którym się kładzie sama Osoba, o którey iest mowa, np. Ich sehe dir schon lange zu iuż ci się dawno przypatruię. Ich habe ihm das zugedacht iam mu to naraił. Man hat ihm braf zugetrunken, zugesetzt dobrze go opoiono, uraczono.

czono. Mówi się także: Ich hörte der Unterredung zu słuchałem tey mowy.

XIII. Przypadek Trzeci kładzie się także z Słowami składaiącemi się z Przyimka nach y vor, np. Folget mir nach meine Freunde idźcie zamną moi Przyiaciele. Es ziehet ihm ein großer Haufe nach kupa ludzi za nim idzie. Er hat immer einige Diener die ihm nachtreten ma zawsze kilka sług co za nim idą. Er spricht mir alles nach wszystko mi podrzeźnia. Er trägt ihm seinen Mantel nach płaszcz za nim nosi. Geh mir mit gutem Exempel vor, so will ich dir folgen bądź mi dobrym przykładem, to cię będę naśladował. Wir werden ihm noch wohl vorkommen ieszcze my go uprzedziemy.

NAUKA IV.

O Zgadzaniu Słów rządzących Przypadkiem Czwartym.

I. Wszystkie Słowa Czynne rządzą Przypadkiem Czwartym, na to pytanie wen kogo? was co? np. Fürchtet Gott und ehret den König bóycie się Boga, y szanuycie Króla. Gutes thun und böses meiden, ist die Pflicht aller Menschen dobrze czynić y strzedz się złego, powinność wszystkich ludzi iest.

II. Imiona znaczące miarę, przeciąg, z Słowami położone, przyimuią Przypadek Czwarty, np. Das Tuch kostet die Elle drey Thaler łokieć tego sukna iest po trzy talery. Der Garten ist fünfhundert Schritte lang ogród ten iest długi na pięćset kroków. Er reiset täglich 10 Meilen uieżdża na dzień dziesięć mil. Der Baum ist zwo Klaftern dick drzewo to iest grube na dwa sążnie. Er ist drey Jahre auf Reisen gewesen trzy lata woiażował.

III. Imiona znaczące cenę iakiey rzeczy, z Słowami Czynnemi położone, iedne przyimuią Przypadek Czwarty bez Przyimku, a drugie z Przyimkiem um, unter albo für, np. Ich habe das Haus für zehn tausend Thaler gekauft kupiłem ten dóm za 10,000 Talerów. Den Garten kriegt ihr nicht einmal ums Geld tego ogrodu ani za pieniądze nie kupicie. Ich gebe mein Pferd nicht unter funfzig Thaler nie dam mego konia od pięćdziesiąt Talerów.

IV. Słowa znaczące poruszenie z iednego mieysca na drugie, rządzą Przypadkiem Czwartym, z Przyimkami auf y in, np. Wo gehest du hin? auf die Jagd, auf das Feld dokąd idziesz? na polowanie, w pole. Wir gehen in die Kirche, in die Stadt, in den Garten idziemy do Kościoła, do Miasta, do Ogrodu.

V. Słowa lehren, nennen, heißen, machen, fragen, rządzą dwoma Przypadkami Czwartemi, z których ieden iest osoby, a drugi rzeczy, np. Er lehret sie seine Sitten und Rechte uczy ich swoich praw y obyczaiów. Herr lehre mich deine Steige Panie naucz mię postępków twoich. Er nennet ihn seinen Freund zowie go swoim przyiacielem. Er heisset mich seinen Sohn zowie mię swoim Synem. Wenn du mich demüthigest, so machest du mich groß kiedy mię upokarzasz, wtedy mię podwyższasz.

Przestroga. Słowo machen rządzi także Przypadkiem Trzecim z Przyimkiem zu, np. Er machte ihn zu seinem Kanzler uczynił go swoim Kanclerzem.

VII. Nieosobiste Słowa, po większey części rządzą Przypadkiem Czwartym, np Es regnet große Tropfen wielkie krople dżdżu padaią. Es frieret Eis marźnie,

Exce-

Excepcya. Przypadkiem Trzecim rządzą te: Es gehöret mir to mi przynależy. Es träumet mir śni mi się. Es gefällt mir podoba mi się. Es mangelt mir nie dostaie mi. Es grauet mir mam awersyą. Es ist mir leid żal mi. Es gelinget mir szczęści mi się. Es mißlinget mir nieszczęści mi się. Es geräth mir darzy mi się. Es mißräth mir nie darzy mi się. Es beliebt mir podoba mi się. Es fällt mir leicht łatwo mi to &c.

NAUKA V.

O Zgadzaniu Słów z Przypadkiem Szóstym.

I. Imiona znaczące przyczynę, instrument, czas, sposób czynienia, zgromadzenie, pomoc, kładą się przed Słowami albo też po nich, w Przypadku Szóstym z Przyimkami mit, durch, aus, np. Wie die Fische mit der Angel, also werden auch die Menschen durch die Wollust gefangen iako Ryby wętką, tak też y Ludzie łapani bywaią przez rozkosz. Aus Liebe zur Tugend, sündigen die Frommen nicht gern Bogoboyni ludzie nie grzeszą dla tego, że im cnota miła. Aus Furcht der Strafe, scheuen sich die Gottlosen zu sündigen Bezbożni ludzie dla tego nie grzeszą, że się kary boią.

II. Wszystkie Słowa znaczące: bycie rzeczy iakiey na mieyscu, rządzą Przypadkiem Szóstym z Przyimkami in, bey, auf, über, unter, np. Herr bleibe bey uns, denn es will Abend werden Panie zostań się u nas, bo wieczór nadchodzi. Daß du lange lebest auf Erden żebyś długo żył na ziemi. Er liegt Tag und Nacht über den Büchern dzień y noc nad Xiążkami siedzi. Er wohnet in der Stadt mieszka w Mieście. Er ist auf dem Lande mieszka na wsi.

III. Sło-

III. Słowa Bierne kładą się z Przypadkiem Szóstym z Przyimkiem von albo mit, np. Ein weiser Fürst wird von seinen Unterthanen geliebet mądry Pan bywa kochany od swoich Poddanych.

IV. Kiedy iest kilka Imion albo Zaimków w Liczbie Poiedyńczey znayduiących się, natenczas Słowo kładzie się w Liczbie Mnogiey w Osobie godnieyszey, np. Die Wuth und der Zorn verwirren den Verstand okrucieństwo y gniew ćmią rozum. Dein Vater und ich haben dich mit Schmerzen gesucht ia y Oyciec twóy z boleścią szukaliśmy cię. Du und dein Freund waret meine Zuversicht, do ciebie y do twego przyiaciela miałem moię poufałość. Wissenschaft und Tugend sollen allezeit treue Freundinnen seyn nauka y cnota powinny bydź zawsze wierne sobie przyiaciołki.

NAUKA VI.

O Zgadzaniu Słów Złożonych.

I. Przyimek w Słowach Czynnych, w Czasie Teraźnieyszym, y w Niedokonanym w Trybie Oznaymuiącym y Rozkazuiącym kładzie się po Imieniu albo po Zaimku, któremi Słowa rządzą, to iest aż na samym końcu kommy, np. Wir kamen von der Reise gesund in unser Vaterland zurück powróciliśmy z drogi zdrowo do Oyczyzny. Sie griffen den Feind mit unerschrockenen Muthe an napadli na nieprzyiaciela nieustraszonym sercem. Kiedy na początku sensu iest Zaimek welcher, albo wer, albo też Spóynik, natenczas Przyimek z którego słowo iest złożone, od swego słowa nie odłącza się w wyżey wspomnionych czasach, np. Wer das Uebel vorsieht, und demselben vorkömmt, ist klug kto nieszczęście przewiduie, y iemu zapobiega, iest mądrym. W Trybie nawet Życzącym czasem Przedimek

mek od słowa odłącza się, zwłaszcza wtenczas, gdy Spóynika wyraźnego nie ma, tylko się dorozumiewać potrzeba, np. Bilde dir nicht ein, ein Weiser sehe jedes Uebel vor nie rozumiey, żeby człowiek mądry, każde nieszczęście przewidywał.

II. Kiedy w sensie iakim prócz Słowa złożonego inne ieszcze słowo iest, natenczas Przyimek, z którego Słowo iest złożone nie kładzie się na końcu, ale przed tym drugim Słowem, np. Sie fiengen sich früh morgens mit Sonnen Aufgange an zu schlagen zaczęli się bić rano ze wschodem Słońca. Ich hebe morgen an zu arbeitrn zacznę iutro robić. Rufet ihn her zum Essen zawołayrie go do stołu. Nimm deinen Bruder mit zum tanzen weź twego Brata z sobą w taniec.

NAUKA VII.

O Zgadzaniu Trybów Bezokolicznych.

I. Kiedy się razem dwa Słowa znayduią bez Spóynika, iedno z nich kładzie się w Trybie Bezokolicznym, np. Er läßt mich grüssen pozdrawia mię. Ich will dich lehren Gutes thun nauczę cię dobrze czynić. Ich will nicht arbeiten niechcę pracować. Ich soll es nicht wissen ia nie mam o tym wiedzieć. Wir sahen ihn gehen widzieliśmy go, że szedł. Ich fand ihn sitzen, liegen znalazłem go siedzącego, leżącego.

II. Słowa złączone z drugiemi, kładą się w Trybie Bezokolicznym z Przyimkiem zu, np. Ich hoffe es zu erleben spodziewam się tego dożyć. Ich rathe dir das zu thun radzę ci, żebyś to uczynił. Giebt mir was zu essen und zu trinken daycie mi co ieść y pić. Ich denke dahin zu gehen myślę tam iść. Ich meynete dich daselbst zu finden rozumiałem, że cię tam znaydę.

III. Kie-

III. Kiedy w sensie będzie które z słów następuiących: sehen, hören, lernen, wollen, lassen, müssen, können, mögen, wtenczas częstokroć Niemcy zamiast Imiesłowa kładą ie w Trybie Bezokoliczuym iak z przytoczonych przykładów widzieć można, np. Ich habe ihn reiten sehen zamiast gesehen widziałem go iadącego na koniu. Habt ihr es sagen hören zamiast gehört słyszeliście, że to mówiono Er hat reiten lernen uczył się na koniu ieździć. Ich habe es sagen wollen chciałem to mówić. Er hat mich grüssen lassen kazał mię pozdrowić. Er hat glauben müssen musiał temu wierzyć. Ich habe es nicht glauben können nie mogłem temu wierzyć. Ich habe es nicht sagen mögen nie mogłem tego powiedzieć.

IV. Słowa Posiłkowe odłączaią się od swoich Słów w Czasie Dokonanym y Zaprzeszłym zachowuiąc zawsze zakończenie własne Trybu Oznaymuiącego y Łączącego, np. Ich bin vor vielen Jahren in Paris sehr vergnügt gewesen przed kilką laty byłem w Paryżu bardzo wesoł. Der Friede zu Teschen soll nunmehr völlig zur Richtigkeit gekommen seyn pokoy Cieszyński miał teraz wcale doyść. Es heißt daß dieser Friede keinen langen Bestand haben werde, und daß bald ein neues Kriegsfeuer in Europa aufgehen werde mówią, że ten pokoy nie długo trwać będzie, y że wkrótce nowy pożar woyny w Europie wznieci się.

NAUKA VIII.

O Zażywaniu Czasów.

Czas Teraźnieyszy Trybu Oznaymu: wtenczas się kładzie, kiedy y w Polszczyznie.

Przestroga. Trafia się iednak, że lubo w Polszczyznie iest Czas przyszły, w Niemczyznie atoli Czas

tera-

teraźnieyszy kłaść się powinien, np. Jle razy ten człowiek do mnie przyidzie, zawsze mi co nowego powie. So oft dieser Mensch zu mir kömmt, erzehlet er mir immer etwas neues.

Czas Niedokonany, kładzie się wtenczas kiedy y w Polszczyznie iest Czas niedokonany, np. Ich war da byłem tam. *Powtóre* opowiadaiąc dzieie iakie prawdziwe lub baieczne, np. Im Jahre 1746 eroberte der König N. die Stadt N. w Roku 1746 opanował Król N. Miasto N. Ein Esel bedeckte sich mit einer Löwenhaut und wollte andern Thieren ein Schrecken einjagen Osieł okrył się lwią skórą, y chciał inne zwierzęta przestraszyć. *Potrzecie* opowiadaiąc uczynek iaki lubo nie móy własny, ale tak opowiadam, iakobym iemu przytomnym, lub uczestnikiem iego był, np. gdybym mówił: Cajus bewirthete gestern verschiedene gute Freunde, und Titus war auch dabey Kaius przyimował wczora do domu swego różnych gości, a Tytus także był przytomny. Gdy tym sposobem mówię, każdy zrozumie, że y ia tam byłem. Gdybym zaś mówił: Cajus hat gestern verschiedene Gäste bey sich gehabt, und Titus ist auch dabey gewesen, każdy sobie wniesie, że tam nie byłem.

Przestroga. Zamiast Czasu Niedokonanego można także użyć Czasu Teraźnieyszego opowiadaiąc co, zwłaszcza chcąc co żywiey wyrazić, np. Ich komme an den Ort, und frage wo der gute Freund wohnet, ich treffe ihn glücklich zu Hause an, und wir umarmen einander mit großen Freuden. Er bittet mich zu Tische, und ich bleibe ohne alle Weigerung bey ihm. Przybyłem na mieysce, y pytałem się, gdzieby ten dobry przyiaciel mieszkał, zastałem go szczęściem w domu, ścisneliśmy się wzaiemnie z wielką radością. Zaprosił mnie na obiad, y zostałem się bez wszelkiego oporu.

Czas Dokonany wtenczas się używa, kiedy się iakowy uczynek lub powieść czyia opowiada, np. Du bist niemals zu Rom gewesen, und willst erzehlen, wie es da zugeht, nigdy w Rzymie nie byłeś, a chcesz opowiadać, co się tam dzieie. Ich hab schon viele Freunde gehabt, aber keiner hat mich so betrogen, als du, wielu iuż miałem przyiacioł, ale żaden mnie tak nie zdradził, iak ty.

Czasu Zaprzeszłego y Przyszłego tak Niemcy używaią iak y Polacy, prócz tego, że w Czasie Przyszłym zamiast Słowa Posiłkowego ich werde, może się kłaść ich will, np. Ich will mich deiner erbarmen, ia się nad tobą zlituię.

Przestroga I. Kiedy się zamiast werde kładzie will powinno to, co się przez słowo wyraża, od własney woli zależeć; Boby się źle mówiło: Ich will gewiß heut Schläge bekommen, zapewne dziś plagi wezmę, zamiast: Ich werde heut gewiß Schläge bekommen.

Przestroga II. Zamiast Czasu Przyszłego można czasem kłaść Czas Teraźn: zwłaszcza gdy na początku Przecinku iest Spoynik wenn albo wann, np. Wenn ich nach Warschau komme, so besuche ich dich gewiß, gdy do Warszawy przyiadę, zapewne cię odwiedzę; zamiast: Wenn ich nach Warschau kommen werde, so werde ich dich gewiß besuchen.

Trybu Rozkazu: Czasu Teraźn: używaią Niemcy, gdy do kogo mówią: np. Schreibe er pisz. Schreiben sie pisz WcPan, WcPani, WcPanowie &c. Gdy zaś mowa iest o kim trzecim używaią Czasu Przyszłego, np. Laß ihn, albo sie schreiben niech on, ona pisze.

Czas Teraźn: Trybu Zycząc: kładzie się z Spoynikami, daß, aufdaß, damit, np. Sage ihm daß er schreibe, mów mu, żeby pisał.

Czas Niedokon: Trybu Zyczą: używa się kiedy w Polszczyznie kończy się słowo na bym, byś, by, np. pisałbym, iadłbym &c: albo też gdybym pisał, gdybym iadł &c: np. Jch schriebe, ich äße. Ale że ten Czas iest dwoiaki, toiest: Niezłożony y złożony z möchte y würde, uważać należy naprzód: Ze słowa, których się Czas Niedokon: Trybu Oznaym: nie różni od Czasu Niedokon: Trybu Zycząc: lepiey się kładą z Słowem möchte lub würde, zwłaszcza gdy nie ma żadnego Spoynika, któryby wyrażał, że to iest Tryb Zyczący, np. Jch möchte lernen uczyłbym się, a nie: Jch lernete. Boby tu trudno było poznać czy to iest Tryb Oznaym: czyli też Tryb Zyczący. Kiedy zaś takie się trafiaią Słowa, których Czas Niedokon: Tryby Zycząc: różni się od Czasu Niedokonan: Trybu Oznaym: osobliwie, które Samogłoski a, o, u, w Trybie Zycząc: kreskuią, częściey y lepiey kładą się w Czasie Niedokon: niezłożonym, np. Jch schlüge ihn, wenn er nicht an einem Orte säße, wo ich nicht hinkommen kann, biłbym go, gdyby nie siedział na takim mieyscu, do którego doyść nie mogę. Chyba tylko, gdyby Czas Niedokon: w wymawianiu innemu Czasowi był podobny, np. zamiast: Jch vergäbe, można mówić: ich möchte vergeben. *Powtóre*: Co się tycze Słów Posiłkowych, w tych, Czas Niedokon: niezłożony częściey się używa. Ale że te Słowa raz się kładą iako Posiłkowe, drugi raz w własnym swoim znaczeniu, żeby ie powtarzaiąc, przykrości w wymawianiu nie było, zażywa się Czas Niedokon: złożony, np. Jch versichere dich, daß ich dahin würde gekommen seyn, wenn ich nicht wäre abgehalten worden, zapewniam cię, żebym tam był przybył, gdybym był nie miał przeszkody. W tym przykładzie żeby nie powtarzać tego wyrazu ich wäre, zamiast niego w pierwszym przecinku kładzie się ich würde seyn.

Czasów

Czasów Dokonanego, Zaprzeszłego y Przyszłego tak używamy iak w Polskim ięzyku; Tu uważać tylko należy, że z Spoynikiem wenn ieżeli, nie kładzie się nigdy Czas Przyszły Trybu Życzącego, ale Trybu Oznaym: np. Wenn Zeit seyn wird ieżeli czas będzie, a nie seyn werde.

Spoynik daß, gdy znaczy że, może się zarówno kłaść z Czasami Trybu Życząc: iako też Oznaymuiącego, np. Ich versichere dich, daß ich dein Freund bin, albo sey. Kiedy się zaś Spoynik daß opuszcza, (co się często trafia, osobliwie gdy się wyraża proźba, nadzieia, życzenie) natenczas Słowo nie w Trybie Oznaym: ale koniecznie w Trybie Życząc: kłaść się powinno, y wtenczas pierwsze prawidło porządku Grammatycznego (o którym w Nauce następuiącey będzie) zachować potrzeba, np. Ich hoffe, es werde gewiß geschehen, spodziewam się, że się to zapewne stanie, zamiast: daß es gewiß geschehen werde.

Czas Teraźnieyszy Trybu Bezokolicznego kładzie się *naprzód* z Słowami znaczącemi poruszenie z mieysca na mieysce, np. Ich gehe schlafen idę spać. *Powtóre*, z Słowami wollen, können, mögen, dörfen, sollen, müssen, hören słyszeć, sehen widzieć, lassen pozwalać, lehren uczyć, lernen uczyć się, helfen pomagać, heißen rozkazywać, finden znaleść, chociaż czasem w Polszczyznie będzie Imiesłów Czasu Teraźn: a nie Tryb Bezokoliczny, np. Er will nicht arbeiten niechce pracować. Er kan lesen und schreiben umie czytać y pisać. Du magst es thun możesz to uczynić. Ich darf es nicht sagen nie śmiem tego powiedzieć. Er soll es nicht wissen nie powinien o tym wiedzieć. Ich muß bekennen muszę wyznać. Ich höre ihn weinen słyszę go płaczącego. Wir sahen ihn gehen widzieliśmy go idącego. Er läßt mich grüßen pozdrawia mnie. Lehre mich gehorsam seyn

seyn naucz mnie bydź posłusznym. Er lernet tanzen und fechten uczy się tańcować y fechtować. Helfet mir streiten pomożcie mi się potykać. Heiß ihn schweigen każ mu milczeć. Ich fand ihn sitzen zastałem go siedzącego.

Przestroga. Gdy się trafi, że pomienione Słowa trzeba położyć w Czasie Dokonanym lub Zaprzeszłym, a prócz tego następuie Tryb Bezokoliczny innego Słowa, natenczas zamiast Imiesłowu, z którego się Czasy Dokonany y Zaprzeszły składaią, kładzie się Tryb Bezoko: np. Ich habe sagen wollen chciałem powiedzieć. Ich habe es nicht glauben können nie mogłem temu wierzyć, zamiast: gewollt, gekonnt. Słowa lehren y lernen, od tego prawidła wyłączyć się mogą. Więcey prawideł względem używania Czasów czytanie dobrych Xiążek Niemieckich naylepiey nauczy.

NAUKA IX.

O Porządku Części Mowy.

Wiedzieć potrzeba, że w Języku Niemieckim dwoiakie są Czasy. Jedne się nazywaią Niezłożone, a drugie Złożone. Niezłożone Czasy są: Teraźnieyszy y Niedokonany. Złożone zaś są, którym się dodaie Słowo Posiłkowe, iakoto: Czas Dokonany, Zaprzeszły y Przyszły.

I. Jeżeli Słowo iest w Czasie Niezłożonym ten się zachowuie porządek: *naprzód* się kładzie Przypadek Pierwszy, czyli on będzie Imieniem, czyli Zaimkiem. *Powtóre* Słowo. *Potrzecie* inne części mowy, np. Gott belohnet gewiß die Tugend Bóg zaiste cnotę nadgradza. Nicht mehr thun ist die beste Buße poprawa iest naylepszą pokutą. W tym drugim przykładzie te słowa nicht mehr thun położone są za Przypadek Pierwszy.

Jeże-

Jeżeli zaś Słowo iest w Czasie Złożonym, kładzie się *naprzód* Przypadek Pierwszy. *Powtóre* Słowo Posiłkowe. *Potrzecie* inne części Mowy. *Poczwarte* Same Słowo, np. Gott hat uns Menschen nach seinem Ebenbild erschaffen Bóg nas ludzi na podobieństwo swoie stworzył. Er kann nicht mit der linken Hand schreiben nie może lewą ręką pisać. W tym przykładzie Słowa kann zgodzone z Przypadkiem Pierwszym zamiast Słowa Posiłkowego iest położone, y dla tego zaraz po Pierwszym Przypadku er kładzie się; Tryb zaś Bezokoliczny schreiben zastępuie mieysce samego Słowa, y dla tego na końcu iest położone.

Przestroga 1. Uważać należy, że Zaimki bez Przyimku (a ieśli nie są Pierwotne nawet bez Rzeczownika) położone, tudzież Przysłówki, osobliwie czas y mieysce znaczące, ieżeli się w takim znayduią sensie, przed innemi częściami mowy kłaść się powinny, np. Ich schenkte dir gestern ein Buch, du findest mich heut hier bey meinem Freunde, und dankest mir höflich darowałem ci dnia wczorayszego Xiążkę, dziś mnie zastaiesz u moiego przyiaciela, y ludzko mnie dziękuiesz, a nie ein Buch gestern mir, ani bey meinem Freunde hier heut mich.

Przestroga 2. Kiedy Słowo iest w Czasie Złożonym, a do tego w tymże Kommacie iest Tryb Bezokoliczny, albo Imiesłów osobliwy czyli *Gerundium*, natenczas Tryb Bezokoliczny albo *Gerundium*, albo samo Słowo na końcu położyć się może, np. Er hat nicht wollen schreiben, albo Er hat nicht schreiben wollen niechciał pisać. Er hat vergessen dieses zu thun, albo Er hat dieses zu thun vergessen zapomniał to uczynić.

II. Kiedy na początku Kommatu iest: wer albo welcher, z Przyimkiem albo bez Przyimka, z Rzeczo-

czownikiem albo bez Rzeczownika, w którymkolwiek Rodzaiu, Liczbie, y Przypadku, albo ieden z niżey położonych Spóyników, albo Przysłówków, natenczas Słowo, ieżeli iest w Czasie Niezłożonym, na końcu położyć się powinno, np. Ich weis wer in diesem Hause wohnet, wessen Garten darneben liegt, und wem der Herr desselben noch etwas schuldig ist wiem, kto w tym domu mieszka, czyi ogrod przy nim iest, y komu Pan iego ieszcze co winien. Niemand weis, was mich anitzo kränket, und was für ein Unglück noch auf mich wartet nikt nie wie, co mnie trapi, y iakie mnie ieszcze nieszczęście czeka. *Przykład* z Rzeczownikiem y Przyimkiem. Du mußt sagen, an welchem Arme du eine Wunde hast musisz powiedzieć, na którym ramieniu ranę masz, &c.

Jeżeli zaś Słowo iest w Czasie Złożonym, albo same Słowo, albo Słowo Posiłkowe na końku położyć się może, np. Ich weis, wer in diesem Hause gewohnet hat, albo hat gewohnet, ale lepiey gewohnet hat wiem, kto w tym domu mieszkał.

Spóyniki y Przysłówki, z któremi się ta druga Reguła zachować powinna, są następuiące: daß, aufdaß damit aby, żeby; daß że, als, da, wie, indem gdy, iak, alswenn iakoby; bisdaß aż; ehe, bevor niżeli; je im; wenn, so, sofern, wofern, dafern ieżeli, gdyby; imfalle, falls ieżeliby; wann kiedy; ob czy; warum dla czego; so lange, weil póki; wie viel iak wiele, wo gdzie; woher zkąd; wohin dokąd; seit odkąd; seitemal albo sintemal, weil, dieweil, alldieweil ponieważ; nachdem gdy, iak; sobald iak tylko; obschon, obgleich, wennauch, wennschon, wenngleich, obwohl, wiewohl chociaż, lubo; wie, gleichwie, iako; so oft ile razy, y inne z tych złożone, albo toż samo znaczenie maiące.

Przestroga. Gdy się w mowie kładą: wennauch, wenngleich, wennschon, obgleich, obschon, Zaimek między niemi, albo inny Przypadek Pierwszy, chociażby nie był Zaimkiem, położyć się powinien, np: Wenn du auch nicht willst, so mußt es thun chociażbyś niechciał, to czynić to musisz.

III. W tych okolicznościach, gdzie druga Reguła porządku Grammatycznego nie zachowuie się, ieżeli ktorakolwiek część mowy, to iest Przypadek iaki odmienny, albo przyimek, albo co podobnego na początku Kommatu kładzie się, Przypadek Pierwszy po Słowie kłaść się powinien, gdy Słowo iest w Czasie Niezłożonym; Inne części Mowy kładą się tym porządkiem, iakiego wymaga Reguła Pierwsza, np. Vor etlichen Tagen war Titius frisch und gesund, heut liegt er schon auf der Todtenbahr przed kilku dniami był Ticyusz zdrów, a dziś leży na marach. Jeżeli zaś Slowo iest w Czasie Złożonym, wtenczas Przypadek Pierwszy kładzie się po Słowie Posiłkowym, np. Vor etlichen Tagen ist Titius frisch und gesund gewesen &c.

Przestroga 1. Trafia się czasem, że lubo iakowa część mowy nie kładzie się wyraźnie, ale się iey tylko dorozumiewać potrzeba, wtenczas atoli Przypadek Pierwszy po Słowie kłaść należy, osobliwie zaś te dwa wyrazy so wtedy, y da tam; Nader często się to trafia, gdy ieden Przecinek z drugim się łączy. Ale się to iaśniey w Przykładzie pokaże: Wenn du ehender gekommen wärest, hätte ich dich besser aufgenommen gdybyś był prędzey przyszedł, byłbym cię lepiey przyiął, to iest: so hätte ich dich &c: tobym cię &c. Inny Przykład: Wo du bist, will ich auch seyn gdzie ty iesteś, ia także chcę bydź; to iest: da will ich auch seyn tam y ia chcę bydź.

Prze-

Przestroga 2. Czasem części mowy y podług Pierwszey, y podług drugiey Reguły rozłożone bydź mogą, np. Ich bin heut des Morgens in der Kirche gewesen byłem dziś rano w Kościele. Tu iest Pierwsza Reguła. Jeżeli zaś na początku położę Heut des Morgens iuż natenczas Przypadek Pierwszy po Słowie Posiłkowym położyć, czyli trzecią Regułę zachować powinienem, mówiąc: Heut des Morgens bin ich in der Kirche gewesen.

Przestroga 3. Kiedy iakowe części mowy, np. Przypadki odmienne z Przypadkiem Pierwszym są złączone, podobnież gdy z początku Kommatu znayduią się następuiące Spoyniki: denn bo, albowiem; sondern, allein, aber ale, lecz, tylko; ja y owszem, und y, auch y (a nie także) oder albo; weder ani; y inne, ieżeli ieszcze iakowe są prawdziwe łączące, lub rozłączaiące Spoyniki, Reguły pierwszey bynaymniey nie psuią, ieżeli zaraz po nich następuie taka część mowy, z którą się druga albo pierwsza Reguła zachować powinna; Przeto ieżeli denn, sondern, aber &c. na początku Komatu znayduią się, uważać ie potrzeba, iakoby nie były, np. Die Gnade Gottes ist uns Menschen höchst nöthig, aber wir sind derselben oft unwürdig łaska Boska nam ludziom bardzo iest potrzebna, ale często iey niegodnemi iesteśmy; gdzie Przypadek Drugi: Gottes ponieważ z Przypadkiem Pierwszym Gnade iest złączony, y Spoynik aber pierwszą porządku Regułę nie psuią. Powiedziało się wyżey auch y, a nie także; Ponieważ auch gdy w Polskim Języku znaczy także, też, y na początku Kommatu kładzie się, natenczas Trzecią porządku Regułę zachować należy, np. Wann ich euch ermahne; so hasset ihr mich, könnet mich nicht leiden, auch wollet ihr nicht mehr mit mir umgehen kiedy was napominam, nienawidzicie mnie, nie możecie mnie cierpić, także też niechcecie ze mną

obcować; aleby się wtenczas lepiey mówiło: und wolllet auch nicht &c.

Przestroga 4. Zwykł się ieszcze Pierwszy Przypadek kłaść po Słowie, albo ieżeli iest w Czasie Złożonym po Słowie Posiłkowym, gdy się dorozumiewać potrzeba Spoynika wenn ieżeli, chociaż ten drugiey Reguły wymaga, np. Wollet ihr nicht, so lasset es bleiben, to iest: wenn ihr nicht wollet, so &c. Jeżeli niechcecie, daycie pokoy. Schläft er, so wirds besser mit ihm, to iest: wenn er schläft, so &c. O wäre ich bey meinen Freunden, to iest: O wenn ich bey &c.

NAUKA X.

O Słowach Nieosobistych.

I. Kiedy Słowa Nieosobiste approbuią albo neguią co, natenczas Partykuły man y es kładą się przed niemi. Kiedy iest zaś pytanie iakie, kładą się po nich, np. man sagt mowią, sagt man das? mówią to? man schreibt piszą, schreibt man dieses piszą to? man schläft śpią, schläft man śpiąże? Es regnet deszcz pada, regnet es czy deszcz pada? es geht wohl dobrze się dzieie, gehet es wohl czy się dobrze dzieie? man lebt żyie się? lebt man a czy się żyie? Kładą się także te wyrazy: man y es po Słowie, kiedy na początku iest Przysłówek, albo inny iakowy Przypadek, a nie Pierwszy, np. Mir gefällt es &c: mnie się podoba, Heut sagte man dziś mówiono.

II. Słowa Nieosobiste przyimuiące partykułę man rządzą Przypadkiem Czwartym rzeczy, a Przypadkiem Trzecim osoby, np. Man trinkt den besten Wein piią naylepsze Wino. Man geht seine Strasse idą swoią drogą. Man laugnet alles wszytko kłamią. Man hoffet

alles wszystkiego się spodziewaią. Man besorget viel Böses wiele się złego spodziewaią. Man sagt mir viel neues wiele mi nowin powiadaią.

III. Słowa Osobiste rządzące Przypadkiem Czwartym stawszy się Nieosobistemi rządzą tymże Przypadkiem, np. Man bittet mich proszą mię. Man versichert mich upewniaią mię.

IV. Słowa Nieosobiste znaczące iaką namiętność, kładą się nietylko z Partykułą es, ale y z Zaimkiem mich, partykuła es podczas się y opuszcza, np. Es hungert mich można mówić: mich hungert ieść mi się chce. Mich frieret zimno mi. Mich gelüstet mam ochotę. Mich verdreußt to mię gniewa. Mich reuet żal mi. Mich dünket zda mi się.

V. Słowa Nieosobiste rządzące Przypadkiem Trzecim mogą się także kłaść z Zaimkiem mir zamilczaiąc partykułę es, np. Mir begegnet mię się przytrafia. Mir beliebet es so tak mi się podoba. Mir gebühret das to mi przynależy. Mir gefällt solches to mi się podoba.

§. V.

O Zgadzaniu Imiesłowiów.

I. Imiesłowy w Niemieckim Języku zgadzaią się tak iako Rzeczowniki z Przymiotnikami, to iest: w Rodzaiu, w Liczbie, y w Przypadku, np. Ein liebender Mann kochaiący Człowiek. Eine liebende Frau kochaiąca Pani. Ein liebendes Kind kochaiące dziecię. Ein geliebter Sohn ukochany Syn. Eine geliebte Tochter ukochana Córka. Ein geliebtes Kind ukochane dziecię.

II. Imiesłowy położone po Słowie iakim, wyrażaią stan Osoby albo rzeczy, np. Ich fand ihn sterbend znalazłem go konaiącego. Er redete sitzend gadał siedząc. Er starb stehend umarł stoiąc. Er kam eilend przyszedł śpiesząc się. Er war ganz erschrocken und verwirret wcale był przestraszony y pomięszany. Er liegt ganz entkräftet leży bez pamięci, bez sił.

III. Jest to wielki błąd kłaść Imiesłowy nie podług właściwego ich sensu, dodaiąc ie rzeczom kiedy się powinny dodawać Osobom. Albo udaiąc ie za Czynne, kiedy są Bierne, np. Es ist ihm wissend wiadomo mu iest, zamiast: Es ist ihm bekannt. Die zu ihm tragende Liebe albo hegende Freundschaft afekt, y przyiaźń którą ma ku niemu, zamiast: Die zu ihm getragene Liebe, gehegte Freundschaft &c.

IV. Imiesłowy kończące się na end które się zwykły przedtym kłaść na początku peryodu, nie są więcey we zwyczaiu, np. Schreibend zamiast indem er schrieb, schickte er mich zu seinem Vater pisząc posłał mię do swego Oyca &c.

V. Nie iest we zwyczaiu w Niemieckim Języku Czas Dokonany Imiesłowa na początku peryodu, np. w Polskim Języku mówi się: Przestraszony twemi Słowy nic ci nie mogę odpowiedzieć: w Niemieckim trzeba mówić: nie erschrecket; ale Da du mich durch deine Worte erschrecket hast, so &c.

§. VI.

O Zgadzaniu Słów Posiłkowych.

I. Słowa Posiłkowe haben, seyn, werden w Czasie Dokonanym y Zaprzeszłym rzadko się opuszczać powinny,

winny, np. zamiast Da er bey mir gewesen, da ich vernommen, da er gestorben, lepiey się mówi: Da er bey mir gewesen ist gdy był u mię. Da ich vernommen habe gdym się dowiedział. Da er gestorben war iak umarł.

II. Kiedy Słowa Posiłkowe maią przed sobą iakiego Spóynika, np. wann, wenn, dafern, wofern, im Falle &c. albo też gdy na początku sensu iest Zaimek względny welcher, albo partykuła was, gdy się kładzie iakoby za Zaimek względny, kładą się po inszych Słowach na samym końcu peryodu. Kiedy zaś nie maią przed sobą żadnego Spóynika, na samym początku peryodu kładą się, np. Wann du das gethan hättest gdybyś to był uczynił. Dafern sie das gethan haben ieżli to zrobili. Leihen sie mir die Bücher, welche sie gestern gekauft haben pożycz mi tych Xiążek, któreś wczoray kupił. Das kann man nicht lehren, was man nicht gelernet hat tego uczyć nie potrafiemy, czegośmy się sami nie uczyli.

III. Zachęcaiąc kogo albo życząc komu czego, bez Spóynika daß albo ach, Słowa Posiłkowe kładą się przed swoim Słowem, Laßt uns von hinnen gehen pódźmy ztąd. Laßt uns eilen śpieszmy się. Möchten wir doch den Tag erleben gdybyśmy doczekali tego dnia.

IV. Kiedy przy Słowie iakim znayduią się dwa Słowa Posiłkowe razem się kłaść nie powinny, ale np. tak: Ich versichere dich, daß ich dahin würde gekommen seyn, wenn ich nicht wäre abgehalten worden upewniam cię, żebym tam był przyszedł, gdyby mię nie przytrzymano.

V. Słowo Posiłkowe werden, kiedy posiłkuie Słowom biernym w Dokonanym y Zaprzeszłym Czasie, traci od swego Imiesłowia zgłoskę ge, np. Er ist geliebet worden, zamiast geworden.

§. VII.

§. VII.

O Zgadzaniu Przysłówków.

I. Są takie Przysłówki, które się mogą stać Rzeczownikami, np. Nichts, Nun, Pfuy, Ja, Nein, &c. Er haschte ein großes Nichts złapał całe nic. In einem Nun w momencie. Dein Ja gilt nichts mehr, als mein Nein twoie tak iest, tyle waży, co moie nic.

II. Przymiotniki staią się Przysłówkami nie dodawszy im zakończenia Rodzaiów er, e, s; albo dodaiąc Sylabę lich, np. Gut machen dobrze czynić. Schlim schreiben źle pisać. Kurz schneiden krótko urzynać. Das Holz ist länglich to drzewo iest troche zadługie. Er thut sich gütlich dogadza sobie. Das kan leicht albo leichtlich geschehen to się łatwo stać może. Das gehet schwer albo schwerlich trudna to rzecz. Königlichen Befehlen muß man sich gehorsam unterwerfen Królewskim rozkazom trzeba się pokornie poddać.

III. Dodawszy Rzeczownikom Sylaby lich, sam, bar, staią się Przysłówkami, razem y Przymiotnikami, np. od Herr Pan, pochodzi herrlich po pańsku, od Wirth Gospodarz, wirthlich po gospodarsku, od Zier ozdoba, zierlich ozdobnie, od Wunder cud, wunderlich cudnie, wundersam, wunderbar cudownie.

IV. Negacye niemals nicht, nichts nicht, keiner nicht, nie są więcey we zwyczaiu; y dosyć iest powiedzieć niemals, nicht, keiner, np. Ich habe ihn niemals gesprochen nigdym z nim nie gadał. Dadurch entgehet euch nichts przez to nic nie tracicie. Es thut ihm keiner gleich nikt mu w tym nie wyrówna.

V. Ne-

V. Negacya nicht kładzie się często na końcu peryodu, np. Gott verläßt die Seinen nicht Bóg swoich nie opuszcza. Thut es nicht nie czyńcie tego.

Przestroga. W Trybie Bezokolicznym y Życzącym, tudzież w Czasach Dokonanych, Zaprzeszłych y Przyszłych, Negacya przed Słowami kłaść się powinna, np. Ich sage dir, daß ich dich nicht höre mówię ci, że cię nie słyszę. Ich kann, will, und mag es nicht thun nie mogę, ani chcę tego uczynić. Ich habe es nicht gehöret nie słyszałem tego. Ich werde es nicht hören nie będę tego słuchał &c.

VI. Z Negacyi nicht dodaney Słowom formuie się Imie Rzeczowne, np. Das wollen und nichtwollen chcenie y niechcenie. Das haben und Nichthaben mianie y niemianie. Das Wissen und Nichtwissen wiadomość y niewiadomość.

VII. Sylaba un w Przysłówkach nie powinna się odmieniać w Sylabę ohn kiedy się od niey nie zaczynaią, np. mówi się unmöglich niepodobna, a nie ohnmöglich, unwissend niewiadomie, a nie ohnwissend.

VIII. Przyimki albo Przysłówki vor y ver w tym się różnią, że vor w niektórych Czasach od swego Słowa odłącza się, a ver nigdy się od Słów nieodłącza, np. Vortreiben pędzić, ich treibe vor pędzę, vertreiben odpędzić, ich vertreibe odpędzam, vorlegen częstować, ich lege vor częstuię, verlegen założyć &c.

IX. Przyimek albo Przysłówek vor łączyć się z Słowami powinien, kiedy znaczy Czas y Mieysce, albo kiedy iest w Polskim Słowie Przyimek prze: np. Vorschreiben przepisywać. Vorstellen przekładać. Vorkommen uprzedzić &c.

X. Kie-

X. Kiedy iest w Polskim Języku Przyimek za: w Niemieckim kładzie się Przyimek albo Przysłówek für a nie vor, np. Für einen bitten za kim prosić. Für einen sprechen, schreiben, reden, zahlen mówić za kim, pisać, gadać, zapłacić. Der Fürbitter, Fürsprecher Intercessor. Die Fürbitte, der Fürsprach prozba za kim.

XI. Przysłowki składane podług swego złożenia wymawiać się powinny, nie odtrącaiąc żadney Sylaby, np. Hervor wprzód a nie vor, hervorziehen zaciągnąć, a nie vorziehen, heraus zewnątrz, a nie raus, herauf na górę, a nie rauf, herunter na dole, a nie unter.

XII. Przysłówek desto ma po sobie Przysłówek je albo przeciwnie, wyiąwszy niektóre osobliwsze sposoby mówienia, w których Przysłówek je dwa razy się kładzie, np. Ich werde dich desto höher schätzen, je größer die Freundschaft ist, die du mir hierdurch erzeigest tym bardziey będę cię szacował, im większa iest przyiaźń, którą mi pokazuiesz. Je länger hier, je spätter dort im dłużey tu bawiemy, tym poźniey tam przyidziemy.

XIII. Przysłówki nie powinny się nigdy kłaść z początku Kommy, wyiąwszy Sposób mówienia prędkiego, y kiedy Czas iaki determinuie, np. Bald will ich da seyn zaraz tam przyidę. So gleich soll es geschehen zaraz się to stanie. Plötzlich fiel das Haus ein w punkcie dóm się zapadł. Kaum war er angelanget ledwie co przyszedł. Schon in meiner Jugend już w moiey młodości.

XIV. Przysłówki znaczące przeciąg czasu kładą się także z początku peryodu, np. Damals geschah es wtenczas się to stało. Nachmals hat sich die Sache geändert potym się rzecz odmieniła. Nachdem man die

einhei-

einheimischen Sachen in Ordnung gebracht, so gieng der Feldzug an iak domowe interessa rozporządzone były, zaczęła się kampania. Als dies geschehen war gdy się to stało. So bald er ins Zimmer trat, sprach er iak tylko wszedł do izby, rzekł.

XV. Są także Przysłówki, które się kładą nie tylko z Słowami, ale y z Imiesłowami y z inszemi Partykułami, np. Sehr schleunig bardzo prędko. Gar frühe bardzo rano Hübsch fleißig pilnie. Fein artig politycznie. Nur einmal tylko raz. Kaum ein paarmal ledwie dwa razy. Heftig erzürnet mocno rozgniewany. Ein sehr geliebter Sohn ukochany Syn. Innigst geliebter Freund ścisły Przyiaciel. Gerade zu prosto. Gleich gegen über zaraz na przeciwko. Kurz darauf wkrótce potym &c.

XVI. Przysłówki znaczenie Przyimków maiące, albo mogące się brać za Przyimki, rządzą też Rzeczownikami, np. Przypadkiem Drugim. Innerhalb der Stadt w Mieście. Ausserhalb unsers Gebiets za naszym Powiatem. Jenseit der Weichsel z tamtey strony Wisły. Laut meines Versprechens podług moiey obietnicy. Kraft seiner Zusage podług iego słowa. Vermöge seines Ansehens dla iego powagi. Przypadkiem Trzecim. Weh euch biada wam. Wohl uns dobrze nam. Przypadkiem Szóstym. Seit dem Tage od dnia. Längst dem Flusse wzdłuż rzeki. Neben dem Ufer hin przy brzegu. Nächst dem Meere blisko morza.

XVII. Przysłówki y Spóyniki następuiącym kłaść się powinny sposobem np.

wann alsdan,	wie so,	also.	dafern so.	dieweil	so.
wenn :	so, gleichwie,	also.	weil so.	nachdem	so.
so lange	bis, soweit,	als.	weil so.	sowohl	als.

Wann

Wann du das Deine thun wirst, alsdann werde ich auch das Meine thun kiedy ty będziesz czynił twoią powinność, tedy y ia moiey nie opuszczę. Wenn du willst so komm kiedy chcesz to przyidź. So lange will ich warten bis du fertig bist tak długo będę czekał, aże będziesz gotów. Wie du es mit mir machest, so mache ich es auch mit dir iak sobie postępuiesz zemną, tak y ia z tobą. So weit kann man dieses erlauben, als es billig ist tyle możemy pozwolić, ile słuszność każe. Dafern er kommt, will ich ihn beherbergen ieżeli przyidzie, to mu dam pomieszkanie. Weil ers verlanget, so soll ers haben ponieważ sobie tego życzy, to będzie miał. Als ich das gesehen, so habe ich mich geändert iakem to zobaczył, zdaniem swoie odmienił. Sowohl die Deinigen, als die Meinigen tak dobrze twoi, iako y moi.

§. VIII.

O Zgadzaniu Przyimków.

I. Przyimek ohne kiedy się kładzie przed Imieniem, rządzi Przypadkiem Czwartym; położony po Imieniu, rządzi Przypadkiem Drugim; ale zgadzanie takie nie iest bardzo we zwyczaiu, np. Zweifelsohne albo ohne Zweifel bez wątpienia. Ohne Gefahr albo Gefahrs ohne bez niebeśpieczeństwa. Ohngefähr niespodzianie.

II. Przyimek wegen kładzie się czesto przed Imieniem, a czasem y po Imieniu; willen y halber kładą się zawsze po Imieniu, np. Eines bösen oder zweydeutigen Wortes wegen muß man mit keinem Freunde brechen dla słowa złego albo oboiętnego nie trzeba nigdy przyiaźni zrywać. Um deines Herzens Härtigkeit willen dla zakamiałego serca twego. Deines Besten halber habe ich das gethan dla twego dobra to uczyniłem. Wegen der Wahr-

Wahrheit und Tugend muß man auch etwas leiden dla prawdy y cnoty trzeba też co wycierpieć.

III. Przyimek von rządzi pospolicie Przypadkiem Szóstym, w niektórych iednak sposobach mówienia rządzi Przypadkiem Drugim. Czasem łączy się z Przyimkami her, an, auf, np. Von alters her od wieków. O Gott ich bin nicht werth, daß du mir so viele Güte von Kindesbeinen an, bis diesen Tag erzeigst o Boże, nie godzienem, że mi tyle łaski od dzieciństwa samego aż po dziś dzień świadczysz.

IV. Przyimek gegen rządzi Przypadkiem Czwartym, lecz entgegen Przypadkiem Trzecim, np. Er kam mir entgegen zaszedł mi drogę. Ich kann nicht sagen, daß er gegen mich als freundlich gesinnet sey nie mogę inaczey mówić, tylko że mi sprzyia.

V. Przyimka gegen nie trzeba mieszać z Przyimkiem wieder, pierwszy bierze się oświadczaiąc komu affekt, drugi nienawiść y nieprzyiaźń znaczy, np. Du redest wieder deinen Bruder gadasz przeciw twemu Bratu, zu wieder seyn bydź przeciwnym.

VI. Przyimek für rządzi Przypadkiem Czwartym y wyraża własność, pożytek, staranie się o co, np. Das ist für mich bestimmet to dla mnie naznaczono. Für wen kaufest du das? dla kogo to kupuiesz. Gott sorget für uns Bóg się stara o nas. Der Sachwalter spricht für seinen Clienten Adwokat mówi za swoim Klientem. Der Bürge steht und zahlet für den Schuldner Rękoymia odpowiada y płaci za dłużnika.

VII. Przyimek vor, na to pytanie wann kiedy? wo gdzie, rządzi Przypadkiem Szóstym; na to pytanie wohin dokąd? Przypadkiem Czwartym, np. Wann hat er

gelebet?

gelebet? kiedy żył. Vor funfzig Jahren przed lat pięćdziesiąt. Vor meiner Zeit przedemną Vor zweyen Jahrhunderten przed dwóma wiekami. Wo steht er? gdzie stoi? Vor seinem Hause przed swoim domem. Wo steht sein Haus? gdzie iego pomieszkanie? Vor der Kirche przed Kościołem. Wo bist du gewesen gdzieś to był? Vor dem Thore za bramą. Wo gehest du hin dokąd idziesz?

VIII. Przyimek gegen złączony z Przyimkiem über, rządzi Przypadkiem Trzecim, np. Gegen mir über naprzeciwko mnie. Der Kirche gegen über naprzeciw Kościoła. Er wohnet gegen dem Rathhause über mieszka naprzeciwko Ratusza.

IX. Przyimki neben, hinter, unter, zwischen, an, auf, über, im, rządzą Przypadkiem Trzecim, kiedy znaczą pokoy; kiedy zaś znaczą ruszanie się z mieysca iednego na drugie, rządzą Przypadkiem Czwartym, np. Er sitzt neben mir siedzi przy mnie. Er steht hinter euch stoi za wami. Sie steht unter dem Baume ona stoi pod drzewem. Er hält das Brod zwischen den Fingern on trzyma chleb między palcami. Setze dich neben mich siądź przy mnie. Tritt neben mich stań za mną. Wirf es unter den Tisch rzuć to pod stół. Der Hund nimmt den Knochen zwischen die Zähne pies bierze kość między zęby. Er hat an mich geschrieben pisał do mnie. Er geht in die Kirche idzie do Kościoła. Es ist an mir odemnie zależy. Es hängt über ihn wisi nad nim. Es liegt auf dem Tische leży na stole. Es steht in der Kammer stoi w komorze.

X. Przyimków bey, zu, von, mit, y inszych, nie trzeba mieszać w mówieniu, np. Er kommt bey mir zamiast Er kommt zu mir do mię przychodzi. Ich komme zu sie zamiast Ich komme zu ihnen idę do WcPana. Ich bin bey sie gewesen zamiast Ich bin bey ihnen gewesen byłem

byłem u WcPana. Ich kam eben von sie zamiast Ich kam von ihnen prawiem od WcPana przyszedł. Ich will mit sie gehen zamiast mit ihnen poydę z WcPanem.

XI. Przyimki które się odmieniaią w Przysłówki, żadnym Przypadkiem nie rządzą, np. Alles was ich um und an habe wszystko co mam na sobie. Es lauft über und über ze wszech stron się wylewa. Es dringt durch und durch na wylot przebiia się. Es kommt so nach und nach powoli przyidzie to. Er ist überall oben drauf wszędzie on musi bydź. Er weiß weder aus noch ein niewie iak się wykręcić.

XII. Nie trzeba nigdy kłaść Przyimka an mich zamiast mir, np. Er gab es an mich zamiast er gab es mir on to mi dał. Ich habe es ihn gegeben a nie an ihn ia mu to dałem. Man hat es dem Hofe berichtet a nie an den Hof dano znać o tym do Dworu.

XIII. Przyimki nie cierpią przed Imionami Przedimków w następuiących mówienia sposobach: Er zieht zu Felde idzie na woynę. Er lebet bey Hofe żyie przy Dworze. Er geht nach Hofe idzie do Dworu. Er fällt zu Boden upada na dół. Er sinkt zu Grunde na dno idzie. Er geht zu Biere idzie na piwo. Er geht aufs Rathhaus idzie na Ratusz. Der Mann ist bey Jahren ten człowiek iest w leciech. Er ist bey Vermögen ma Substancyą. Das ist von Silber, von Holz to iest ze srebra, z drzewa.

XIV. Przyimki nach, zu, bey, von, kładą się bez Przedimków przed Imionami Hof, Haus, Tisch y przed Imionami własnemi Miast, np. Ich reise nach Rom iadę do Rzymu. Er ist zu London iest w Londynie. Ich komme von Paris iadę z Paryża. Vor Tische przed obiadem. Nach Tische po obiedzie.

XV.

XV. Przyimki zu, in, von, aus, nach, kładą się bez Przedimków z Imionami Królestw y Prowincyi, np. Churfürst zu Sachsen Elektor Saski. König in Frankreich, in Pohlen, in Preussen Król Francuzki, Polski, Pruski. Groß Kanzler von Lithauen Kanclerz W. Lit: &c. Mówi się iednak: Er ist aus der Schweiß iest z Szwaycaryi. Er geht nach der Pfalz idzie do Palatynatu. Er wohnt in der Türkey mięszka w Turczech.

XVI. Kiedy po Przyimku następuią dwa albo trzy Rzeczowniki, tracą swóy Przypadek y Przedimek, np. In Noth und Tod w biedzie y przy śmierci. Mit Gut und Blut z dobrem y ze krwią. Durch Feuer und Wasser wodą y ogniem. Auf Tod und Leben na śmierć y na życie. Bey Brod und Wasser o chlebie y wodzie. In Ketten und Banden w więzach y kaydanach. Einen ohne Klang und Gesang begraben pogrześć kogo bez dzwonów y śpiewania.

§. IX.

O Zgadzaniu Spóyników.

I. Spóynik und y insze iemu podobne służą na czynienie związku w peryodzie, np. Geduld und Hoffnung cierpliwość y nadzieia. Glück und Zeit czas y szczęście. Zeit und Stunde ist noch nicht da ieszcze godzina y czas nie przyszedł. Sowohl der König, als seine Unterthanen tak Król, iako y iego poddani.

II. Wszystkie Spóyniki służą na spoienie między sobą słów y całych sensów, np. Wo er geht und steht gdzie chodzi y stoi. Was wir wünschen und hoffen czego sobie życzemy y czego się spodziewamy. Er tratt ihm das Land mit allen landesherrlichen Hoheiten und

Gerechtigkeiten ab; und hat sich dessen zu ewigen Zeiten für sich und seine Nachkommen beyderley Geschlechts begeben uczynił mu cessyą Kraiu ze wszystkiemi Prawami y Przywileiami y Tytułem; y wyrzekł się go na wieki Imieniem swoim y wszystkich następców swoich oboiey płci.

III. Są także Spóyniki, które zawsze po sobie powinny mieć insze Spóyniki, np. weder ma po sobie noch. Er scheuet weder Gott noch Menschen, weder Tod noch Leben on się nie boi ani Boga, ani ludzi, ani śmierci, ani o życie, wiewohl ma po sobie doch albo jedoch, Wiewohl er noch sehr übel daran ist, so ist doch noch Hoffnung vorhanden, daß er wieder aufkommen werde, chociaż się ieszcze źle ma, postaremuż iest nadzieia, że przyidzie znowu do siebie. Wiewohl ich nicht sonderlich dazu geneigt bin, jedoch um seiner Armuth willen kann ich mich dessen nicht entschlagen chociaż wcale nie iestem skłonnym do tego, iednakże dla ubóstwa iego nie mogę się wymówić od tego, zwar ma po sobie gleichwohl albo jedoch, jedennoch. Ich liebe dich zwar herzlich, du aber liebest mich gleichwohl nicht prawda, że ia cię kocham serdecznie, ale ty mię postaremu nie kochasz. Ich will dir zwar gern helfen, jedoch mit dem Bedinge, daß du es wohl anwendest wprawdzie ci dopomogę, ale z tą kondycyą: żebyś tego na dobre zażył. nicht allein ma po sobie sondern auch. Ich vermache dir nicht allein mein Haus, sondern auch mein Hab und Gut nie tylko ci domu mego ustępuię, ale y wszystkich moich Dóbr razem; entweder ma po sobie oder. Entweder bist du toll, oder willst es werden alboś szalony, albo chcesz nim bydź. Wie ma po sobie so. Wie klug er immer seyn mag, so hat er doch noch nicht alle Weißheit gefressen choć on tak mądry, postaremuż wszystkiego nie umie. Obschon, obgleich, obwohl maią po sobie so, doch, albo gleichwohl, albo nichts desto weniger. Ob ihr schon

gelehrt seyd, so ist gleichwohl noch viel, das ihr nicht wisset, chociaż iesteście uczonemi, wiele ieszcze iest czego nie umiecie. Ob wir gleich reich sind, so können wir doch nicht allen Leuten helfen chociaż iesteśmy bogatemi, postaremuż wszystkich ludzi wspomodz nie możemy. Ob ich wohl gern helfen wollte, nichts destoweniger fällt es mir wegen meiner Armuth unmöglich chocbym chętnie chciał dopomódz, nie mogę dla mego ubóstwa.

IV. Spóyniki zwykły się kłaść pospolicie na początku peryodu: ztymwszystkim Spóyniki und, auch, doch, aber, y insze konkluduiące, kładą się raz przed inszemi Słowami, drugi raz po Słowach, np. Und es begab sich, daß &c. y przytrafiło się, że &c. Auch dieses ist noch zu merken y to ieszcze trzeba zważyć. Doch will ich dir nichts vorschreiben postaremuż nie będę ci nic przepisywał Aber nach dreyen Tagen trug sich zu ale po trzech dniach przytrafiło się. Also bleibt es dabey, es bleibt also dabey niechże tak będzie. Dahero ist es ungewiß, ungewiß ist es dahero więc że iest nie pewna rzecz. Derowegen sage ich, ich sage derowegen dla czego mówię.

V. Słowo z Spóynikiem daß, może się kłaść albo w Trybie Oznaymuiącym, albo też Zyczącym, iak następuiące przykłady pokazuią, np. Ich versichere dich, daß ich dein Freund bin upewniam cię, żem twoim przyiacielem. Du siehest ja, daß man dich höher schätzet, als andere deines gleichen wszak widzisz, że cię bardziey poważaią, niż inszych tobie równych. Wir wissen, das Crösus reich gewesen ist wiemy, że Krezus był bogatym. Bemühe dich, daß du gelehrt werdest staray się, żebyś był mądrym człowiekiem. Er will nicht glauben, daß ich sein Freund sey niechce wierzyć, żem iest iego przyiacielem.

VI. Spóy-

VI. Spóynik daß w życzeniu rządzi Trybem Życzącym. O daß du den Himmel zerreißest und führest herab o! żebyś przebił obłoki y zszedł tu na ziemię. Ach daß dieses geschehe ach! żeby się to stało.

VII. Chcąc złączyć kilka Imion razem, Spóynik und powinien się kłaść przed ostatnim Imieniem, np. Gut Regiment, gut Wetter, Zucht, Ehre, fromm Gemahl, fromme Kinder, gute Freunde, getreue Nachbarn und desgleichen dobry rząd, zdrowe powietrze, karność, sława, małżonek spokoyny, skromne dzieci, dobrzy przyiaciele, wierni sąsiedzi, y tym podobne rzeczy.

§. X.

O Zgadzaniu Wykrzykników.

I. Wykrzykniki pospolicie kładą się w peryodzie y żadnym Przypadkiem nie rządzą, wyiąwszy Wykrzykniki wohl y weh, które rządzą Przypadkiem Trzecim, np. Wohl mir szczęśliwym. Wohl uns des feinen Herren szczęśliwym pod takim Panem. Wehe mir, daß ich ein Fremdling bin biada, żem obcy w tych kraiach. Wehe dir Chorozaim biada tobie Korozaim. Wehe dir Bethsaida biada tobie Betsaido.

II. Naywięcey Wykrzykników kładzie się na początku peryodu; wyiąwszy leider! wunder! traun! wills Gott! Es ist leider mit uns dahingekommen niestetyż! do tego przyszliśmy. Sie meynen wunder! was sie gethan haben rozumieią że cud, co uczynili. Wir wollen euch wills Gott übers Jahr besuchen ieżli Bóg da, na bez rok was nawiedziemy. Sie haben traun dem Feinde viel Abbruch gethan ba wielkie szkody nieprzyiacielowi zrobili.

NAUKA XI.

O Szczegulnieyszych sposobach mówienia.

W Niemieckim Języku tak są częste szczegulnieysze sposoby mówienia, że żadna prawie mowa bez nich się obeyść nie może, chcąc zwłaszcza czystą y właściwą Niemczyzną mówić, y pisać; zkąd niewiadomość onychże, w mówieniu y tłómaczeniu zaraz się wydaie, kto się do słów Polskich przywięzuie. Ponieważ zaś nie podobna rzecz iest wszystkich tu wyliczyć, więc uczących się do Dykcyonarzów Niemieckich odsyłam: kilka Sposobów mówienia na przykład dawszy. Dem Feinde Abbruch thun z boku nieprzyiaciela urywać. Es ist nicht alle Tage Abend iescześ nie przepłynął, nie mów hub, aż przeskoczysz. Das ist abgedroschen Stroh iuż to rzecz oklepana. Einem das Leben absprechen skazać kogo na śmierć. Auf beyden Achseln tragen każdemu dogodzić, obydwóm podchlebić. Einen über die Achseln ansehen z góry na kogo patrzyć. Sich in alles schicken do wszystkiego bydź gotowym. Andere Zeiten andere Sitten wszystko się z czasem odmienia. Es hat ein Fuchs den andern gefunden trafił frant na franta, trafiła kosa na kamień. Es gieng da blutig zu upornie tam się byli. Hitzig vor der Stirne seyn, kurz angebunden seyn bydź gorąco kąpanym, prędkim bydź do gniewu. Man muß das Eisen schmieden, so lange es warm ist gruszek w popiele nie zasypiay, nie psuy czasu pokić szydła golą. Die Sonne sticht sehr, es wird ein Gewitter kommen będzie grzmiało, bo słońce bardzo piecze. Ich weiß was deine Kreide schreibt, ich weiß was hinter dich steckt znam cię ziołko ześ pokrzywa. Sich eine Grille in den Kopf setzen nabić sobie czym głowę. Einem das Eis brechen przetrzeć komu drogę do czego. Eines Ehre angreiffen

nastę-

następować na czyi honor. Mit einem anbinden zadzierać z kim. Vexiret ihn nicht, er hat auf alles eine hurtige und spitzige Antwort nie drwiy z niego, ma on na wszystko odpowiedź za pasem. Die Feder ergreiffen do pióra się rzucić, pisać na kogo. Einen zu Chore jagen przytrącić komu czuba. Er hat Verstand ma rozum. Ein Kluger merkt die Sache an einem Worte mądry bez wróżka zgadnie. Etwas klar dathun, handgreiflich beweisen na oko co pokazać, palcem komu wytknąć. Etwas auf den Fingern hersagen können na pamięć co wiedzieć. Er hat dem Tode im Rachen gesteckt blisko był śmierć. Er schonet seine Finger żałuie rączek do roboty. Ich sehe ihm vor zwanzig Jahre alt an tak kładę, że mu dwadzieścia lat będzie. Sich aufs gerathewohl verlassen puścić się na szczęście. Auf Kleinigkeiten fallen fraszkami się bawić. Mit dem Kopf wider die Wand laufen głową mur przebiiać. Sich gute Tage machen wygód swoich pilnować. Sich einen zum Feinde machen oburzyć kogo na siebie. Stille Wasser sind gerne tief cicha woda brzegi rwie. Einen abdreschen, albo abschmieren zbić kogo. Mit langer Nase unverrichteter Sache abziehen nic nie sprawiwszy odeyść ze wstydem. Mit etwas aufgezogen kommen wyieżdżać z czym. Einem aus den Augen geschnitten seyn bydź komu z twarzy we wszystkim podobnym. Das Bad ausgiessen całą karę ponieść. Lügen daß sich die Balken biegen łgać aż się z gęby kurzy. In einen sauren Apfel beissen czynić co choć poniewoli. Mit baarer Münze bezahlen oddać wet za wet. Mit einem in ein Horn blasen iedno z kim trzymać. Einem eine Brille auf die Nase setzen zwieść kogo. Einem ein Dorn in Augen seyn bydź komu solą w oku. Durch die Gurgel jagen przepić, przehulać. Etwas auf dem Halse haben bydź czym zatrudnionym. Einem zur Hand gehen nadskakiwać komu. Mit jemanden handgemein werden bić się z kim. Nicht haben womit den Hund aus

dem Ofen zu locken bydź w wielkim niedostatku. Weder Kind noch Rind haben nic nie mieć. Mit dem Kopfe durch die Wand laufen wollen chcieć mur głową przebić. Hinter das Licht führen Wywieść kogo w pole. Etwas auf die Hörner nehmen wziąść na kieł. Den Leuten in die Mäuler kommen przyiść na ięzyki ludzkie. In den letzten Zügen liegen konać, w zgonie bydź. Einem die Luft nicht gönnen w łyżce wody chcieć kogo utopić. Hopfen und Malz verlieren wszelką nadzieię utracić. Ein verschornes Maul haben mieć gębę wyparzoną. Prócz tych wyrażonych, iest ieszcze y innych bardzo wiele w Niemieckim Języku właściwych mówienia sposobów, których z czytania dobrych Xiążek Niemieckich nauczyć się można.



KRÓTKI SŁOWNIK.

I. O Niebie, Zywiołach, y co do nich należy.

Anioł Engel m.
Burza Ungewitter n.
Chmura Wolke ż.
Ciepło Wärme ż.
Deszcz Regen m.
Dolina Thal m.
Dym Rauch m.
Góra Berg m.
Grad Hagel m.
Gwiazda Stern m.
Jaskinia Höhle ż.
Jezioro See m.
Jskra Funken m.
Krzemień Feuerstein m.
Lód Eis n.
Mgła Nebel m.
Morze Meer n.
Mróz Frost m.
Niebo Himmel m.
Ogień Feuer n.
Ognisko Herd m.
Pagórek Hügel m.
Para Dampf m.
Piana Schaum m.
Płomień Flamme ż.
Podnieta Zunder m.
Powietrze Luft ż.
Rosa Thau m.
Rzeka Fluß m.
Snieg Schnee m.
Staw Teich m.
Strumień Bach m.
Studnia Brunn m.
Swiatło Licht n.
Swiat Welt ż.
Tęcza Regenbogen m.
Wał na wodzie Wasserwelle ż.
Wągiel Kohle ż.
Wicher Sturmwind m.
Woda Wasser n.
Xiężyc Mond m.
Zamróz Reif m.
Zdroy Wasserquelle ż.
Ziemia Erde ż.
Zimno Kälte ż.

II.

II. O Oswoionych y dzikich Zwierzętach.

Baran Widder m.
Baranek Lamm n.
Bobr Biber m.
Bydło Vieh n.
Byk Stier m.
Cap Ziegenbock m.
Ciele Kalb n.
Gronostay Hermelin n.
Jednoroziec Einhorn n.
Jeleń Hirsch m.
Jeż Igel m.
Kiernoz Eber m.
Klacz Stutte ż.
Koń Pferd n.
Kot Kater m.
Kotka Katze ż.
Kozieł Bock m.
Koza Ziege ż.
Królik Kaninchen n.
Krowa Kuh ż.
Kret Maulwurf m.
Kuna Marder m.
Lampart Leopard m.
Lew Löwe m.
Liszka Fuchs m.
Łasica Wiesel n.
Łoś Elent n.
Małpa Affe m.
Muł Maulesel m.
Mysz Maus ż.
Niedźwiedź Bär m.
Osioł Esel m.
Ostrowidz Luchs m.
Owca Schaf n.
Pies Hund m.
Podiezdek Klepper m.
Popielica Grauwerk n.
Prosie Ferkel n.
Ryś Pantherthier n.
Sarna Rehe n.
Skop Schöps m.
Słoń Elephant m.
Sobol Zobel m.
Szczur Ratte ż.
Trzoda Heerde ż.
Tygrys Tigerthier n.
Wieprz Schwein n.
Wiewiorka Eichhorn n.
Wilk Wolf m.
Wół Ochs m.
Wydra Fischotter ż.
Zaiąc Haase m.

III. O Owadach.

Bazyliszek Basilisk m.
Czerw Holzwurm m.
Gąsienica Raupe ż.
Gnida Nisse ż.
Jaszczurka Eidexe ż.
Mrówka Ameise ż.
Osa Wespe ż.
Paiąk Spinne ż.

Pchła

Pchła Floh m.
Pluskwa Wanze ż.
Pszczoła Biene ż.
Ropucha Kröte ż.
Slimak Snecke ż.
Smok Drach m.
Szarańcza Heuſrecke ż.
Wąż Schlange ż.
Wesz Laus ż.
Zaba Froſch m.
Zmiia Natter, Otter ż.
Zółw Schildkröte ż.

IV. O Ptastwie.

Bażant Faſan m.
Bekas Sneppe ż.
Bocian Storch m.
Cietrzew Auerhahn m.
Czapla Reyger m.
Czyż Zeißlein n.
Dzięcioł Specht m.
Gacek Fledermaus ż.
Gęś Gans ż.
Jaskułka Schwalbe ż.
Jarząbek Haſelhuhn n.
Indyk Indianiſcher-Hahn m.
Kanarek Canarivogel m.
Kaczka Aente ż.
Kania Weyher m.
Kapłon Kapaun m.
Kogut Hahn m.
Kos Amſel ż.
Krogulec Sperber m.
Kruk Rabe m.
Kukułka Guckguck m.
Kura Huhn n. albo Henne ż.
Kuropatwa Rebhuhn n.
Kwiczoł Krammetsvogel m.
Łabędź Schwan m.
Orzeł Adler m.
Papuga Papagay m.
Sęp Geyer m.
Skowronek Lerche ż.
Sikora Meyſe ż.
Słowik Nachtigall ż.
Sokół Falk m.
Sowa Nachteule ż.
Sroka Aelſter ż.
Struś Straus m.
Synogarlica Turteltaube ż.
Szpak Staar m.
Szczygieł Stieglitz m.
Wrona Krähe ż.
Wróbel Sperling m.
Zięba Fink m.
Zóraw Kranich m.
Zolna Grinſpecht ż.

V. O Częściach Zwierząt y Ptaków.

Dziób Schnabel m.
Głowa Kopf m.
Kopyto Huff m.
Łapa Tatze ż.

Noga

Noga Fuß m.
Ogon Schwanz m.
Pysk Maul n.
Pazur, szpona Klau ż.
Paszczeka Rachen m.
Pioro Feder ż.
Róg Horn.
Skóra Haut ż.
Trąba Schnauze ż.
Wole Kropf m.
Zołądek Magen m.

VI. O Rybach.

Jesiotr Stör m.
Ikra Rogen, Fischeyer.
Ikrak Rögner m.
Karaś Karausche ż.
Karp Karpen m.
Kiełp Gründling m.
Leszcz Bressen m.
Lin Schley m.
Łosoś Lachs m.
Łuszczka Schuppe ż.
Mlecz Milch ż.
Mleczak Milchner m.
Minóg Neunauge ż.
Okuń Barsch m.
Ość Gräte ż.
Ostrzyga Auster ż.
Płotka Plotze, Weißfisch m.
Pstrąg Forelle ż.
Rak Krebs m.
Sandacz Zander m.
Sardela Sardelle ż.
Sledź Hering m.
Skrzela Küfer ż.
Szczupak Hecht m.,
Stokfisz Stockfisch m.
Stynka Stint albo Stinz m.
Węgorz Aal m.
Wieloryb Wallfisch m.

VII. O Drzewach owocowych y Kwiatach.

Bób Bohne ż.
Brzoza Birke ż.
Brzoskwinia Pfirsche ż.
Bukszpan Buchsbaum m.
Buk, buczyna Buchbaum.
Cebula Zwiebel ż.
Czosnek Knobłauch ż.
Cedr Cederbaum m.
Cytrynone drzewo Cytronenbaum m.
Dąb Eiche ż.
Dzwonki Glockenblume ż.
Fiiałek Veilchen n.
Figa Feige ż.
Gałązka Zweig m.
Groch Erbse ż.
Gruszka Birne ż.
Proso Hirsen m.
Jabłko Apfel m.
Jęczmien Gerste ż.
Kapar Kapper ż.
Karafiał Blumenkohl m.

Kar-

Karczoch Artischocke ż.
Kasztan Kastanie ż.
Korzeń Wurzel m.
Lipa Linde ż.
Liść Blatt n.
Mak Mohn m.
Owies Haber m.
Pączek Knopfe ż.
Pniak Stamm m.
Pszenica Weizen m.
Roża Rose ż.
Ryż Reiß m.
Sliwka Pflaume ż.
Szparag Spargel
Tatarka Buchweizen m.
Wiśnia Kirsche ż.
Zboże Getreide n.
Zielsko Unkraut n.
Zyto Roggen m.

VIII. O Kruszcach, Minerałach y Kamieniach.

Blacha Blech n.
Bleywas Bleyweiß n.
Bursztyn Bernstein m.
Cyna Zinn n.
Cegła Ziegel m.
Drót Drath m.
Diament Demant m.
Gryszpan Grünspan m.
Hałun Alaun m.
Kruszec Erz n.
Koperwas Kupferwasser n.
Kość słoniowa Elfenbein n.
Kreda Kreide ż.
Miedź Kupfer n.
Mosiądz Messing n.
Marmur Marmelstein m.
Ołów Bley n.
Siarka Schwefel m.
Stal Stahl.
Srebro Silber n.
Sól Salz n.
Saletra Salpeter m.
Skała Fels m.
Smoła Pech n.
Szkło Glas n.
Zelazo Eisen n.
Złoto Gold n.
Zywe srebro Queckſilber n.

IX. O Człowieku y częściach iego.

Bok Seite ż.
Broda Bart m.
Brzuch Bauch m.
Brew Augenbraune ż.
Ciało Leib m.
Czaszka Hirnschale ż.
Chrząstka Knorpel m.
Członek Gelenk n.
Czoło Stirne ż.
Duch Geist m.

Dusza

Dusza Seele ż.
Dziąsło Zahnfleisch n.
Głowa Kopf m.
Goleń Schienbein n.
Grzbiet Rücken.
Jagoda Wange ż.
Język Zunge ż.
Kark Genick n.
Kiszka Gedårme n.
Kość Bein n. Knochen m.
Krew Blut n.
Łokieć Ellenbogen m.
Łopatka Schulter ż.
Łydka Wade ż.
Muzg Gehirn n.
Noga Fuß m.
Nozdrze Nasenlöcher.
Oko Auge n.
Pacierzowa kość Rückgrad.
Pacha Achselhöhle ż.
Palec Finger m.
u nogi Zehe ż.
wielki Daum m.
Paznogieć Nagel m.
Pęcherz Blase ż.
Pępek Nabel m.
Piersi Brust ż.
Pięść Faust ż.
Pięta Ferse ż.
Płuca Lunge ż.
Podeszwa Fußsohle ż.
Podbrodek Kinn n.
Podniebienie Gaumen m.
Pot Schweiß m.
Powieka Augenlied n.
Ramię Arm m.
Ręka Hand ż.
Skóra Haut ż.
Skronie Schlaf m.
Sledziona Milz ż.
Slina Speichel m.
Smark Roß m.
Szyia Hals m.
Trup Leiche ż.
Twarz Angesicht n.
Ucho Ohr n.
Udo Schenkel m.
Usta Mund m.
Warga Lippe ż.
Wątroba Leber ż.
Włos Haar n.
Wnętrzności Eingeweide n.
Ząb Zahn m.
Zebro Ribbe ż.
Zdanie Urtheil n.
Zmysł Sinn m.
Czucie Gefühl n.
Wzrok Gesicht n.
Słuch Gehör n.
Węch Geruch m.
Smak Gesmak m.
Zołądek Magen m.
Zółć Galle ż.
Zrzenica Augapfel m.
Zyła Ader ż.

X. O Chorobach y ułomnościach Człowieka.

Apoplexya Schlag m.
Biegunka Durchlauf, albo die rothe Ruhr ż.
Brodawka Warze ż.
Bliżna Narbe ż.
Ból Schmerz m.
Drzenie Schauder m.
Dychawica Engbrüstigkeit.
Febra Fieber n.
Flux Fluß m.
Gangrena der kalte Brand.
Guz Beule ż.
Kamień Stein, Grieß m.
Karzeł Zwerg m.
Kaszel Husten m.
Katar Schnupfen m.
Kolka Bauchgrimmen n.
Krosta Finne, Hitzblatter ż.
Krysa Schmarre ż.
Kurcz Krampf m.
Letarg Schlafsucht ż.
Melancholia Schwermuth.
Odra Masern.
Olbrzym Riese m.
Ospa Kinderpocken.
Parch Grind m.
Petocie Fleckfieber n.
Piega Sommersprosse ż.
Płucna choroba Lungensucht
Podagra Gicht ż.
Powietrze Pest ż.
Puchlina Wassersucht ż.
Rak Krebs m.
Rana Wunde ż.
Róża Rose ż.
Scyatyka Hüftweh n.
Suchoty Swindsucht ż.
Swierzb Krätze ż.
Szaleństwo Raserey ż.
Szkorbut Scharbock m.
Trąd Aussatz m.
Wrzód Geschwür m.
Zaraza Seuche ż.
Zawrót głowy Schwindel m.
Zołtaczka Gelbsucht ż.

XI. O Powinowactwie.

Babka Großmutter ż.
Bliżnięta Zwilinge.
Brat Bruder m.
Ciotka Muhme ż.
Córka Tochter ż.
Dziad Großvater m.
Dziecię Kind n.
Kmotr Gevatter m.
Kmotra Gevatterinn ż.
Macocha Stiefmutter ż.
Matka Mutter ż.
Mąż Mann m.
Oblubieniec Bräutigam m.
Oblubienica Braut ż.

Oyciec

Oyciec Vater m.
Oyczym Stiefvater m.
Pasierb Stiefsohn m.
Pasierbica Stieftochter ż.
Potomność Nachwelt ż.
Siestrzenica Nesse, Nichte ż.
Siostra Schwester ż.
Stryi Vätter m.
Swiekier Schwiegervater m.
Swiekra Schwiegermutter ż.
Syn Sohn m.
Szwagier Schwager m.
Wdowa Wittwe ż.
Wdowiec Wittwer m.
Wnuk Enkel m.
Wnuczka Enkelinn ż.
Wuy Oheim m.
Zona Weib, Eheweib n.

XII. O Ubiorze y rzeczach do niego należących.

Bielizna Wäsche ż.
Chustka Schnupftuch n.
Czapka Mütze ż.
Fartuch Schürze ż. Vortuch n.
Gotowalnia Nachttisch m.
Grzebień Kamm m.
Guzik Knopf m.
Halsztuch Halstuch n.
Jedwab Seide ż.
Jgła Nadel ż.
Kamizelka Weste ż.
Kapelusz Hut m.
Kieszen Schubsack m.
Kitka Federbusch m.
Kleynot Kleinod n.
Kornet Haube ż. Kopfzeug n.
Koszula Hemde n.
Krochmal Kraftmehl n.
Kwef Kappe ż.
Mankietka Handkrause ż.
Miotełka Kehrbürste ż.
Naparstek Fingerhut ż.
Nić Zwirn m.
Nożyczki Scheere ż.
Pas Gürtel m.
Perła Perle ż.
Peruka Perücke ż.
Pierścionek Ring m.
Płaszcz Mantel m.
Płótno Leinwand ż.
Podwiązka Knieband n.
Pończocha Strumpf m.
Pudełko Schachtel ż.
Puder Puder m.
Puzdro Futteral n.
Rękawek Muff m.
Rękawiczka Handschuh m.
Rękaw Aermel m.
Spodnica Unterrock m.
Suknia Kleid n.
Sprzączka Schnalle ż.
Szlafrok Schlafrock m.
Sznurek Schnürchen n.
Sznurówka Schnürbrust ż.
Szpilka Stecknadel ż.

Taba-

Tabakierka Tobacksdose ż.
Trzewik Schuh m.
Wełna Wolle ż.
Wyłoga Aufschlag m.
Załoba Trauerkleid n.
Zausznica Ohrgehänk n.
Zegarek Sackuhr ż.

XIII. O Pokarmach y napoiach.

Barszcz Sauersuppe ż.
Chleb Brod n.
Cielęcina Kalbfleisch n.
Cukier Zucker m.
Cynamon Zimmet m.
Jaie Ey n.
Jaiecznik Eyerkuchen m.
Imbier Ingwer m.
Kiełbasa Bratwurst ż.
Kiszka Wurst ż.
Mięso Fleisch n.
Musztarda Senf m.
Napóy Getrank n.
Ocet Eßig m.
Oley Oel n.
Pasztet Pastete ż.
Polewka Brühe ż.
Tort Torte ż.
Pieprz Pfeffer m.
Pieczenia Braten m.
Piwo Bier n.
Rosół Fleischbrühe ż.
Ser Käse m.
Słonina Speck m.
Swinina Schweinfleisch n.
Szyńka Schinken m.
Udziec Keule ż.
Wety Nachtisch m.
Wino Wein m.
Wołowina Rindfleisch n.
Zupa Suppe ż.

XIV. O Czasie.

Cztery części roku die vier Jahrszeiten.
Wiosna Frühling m.
Lato Sommer m.
Jesień Herbst m.
Zima Winter m.
Dzień Tag m.
Zorza Morgenräthe ż.
Wschód słońca Sonnenaufgang m.
Poranek Morgen.
Południe Mittag.
Zachód Sonnenuntergang m.
Wieczór Abend m.
Północ Mitternacht m.
Miesiąc Monat m.
Styczeń Jenner m.
Luty Hornung m.
Marzec März m.

Kwie-

Kwiecien April m.
May May m.
Czerwiec Brachmonat m.
Lipiec Heumonat m.
Sierpień Aerntmonat m.
Wrzesień Herbstmonat.
Październik Weinmonat.
Listopad Wintermonat m.
Grudzień Christmonat m.

Rok Jahr n.
Tydzień Woche ż.
Niedziela Sonntag m.
Poniedziałek Mondtag.
Wtorek Dienstag m.
Srzoda Mittwoche ż.
Czwartek Donnerstag m.
Piątek Freytag m.
Sobota Sonnabend m.

XV. O Rzemiosłach.

Bednarz Böttcher, Faßbinder.
Cieśla Zimmermann m.
Cyrulik Wundarzt m.
Drukarz Buchdrucker m.
Fechmistrz Fechtmeister m.
Furman Fuhrmann m.
Garbarz Gerber m.
Garncarz Töpfer m.
Goździarz Nagelschmied m.
Grzebieniarz Kammacher.
Guzikarz Knopfmacher m.
Haftarz Seidensticker m.
Iglarz Nadler m.
Introligator Buchbinder m.
Jubiler Jubilierer m.
Kapelusznik Hutmacher m.
Kominiarz Schorsteinfeger.
Konwisarz Zinngießer m.
Kotlarz Kupferschmied m.
Kowal Schmied m.
Kramarz Krämer m.
Krawiec Schneider m.
Kucharz Koch m.

Kupiec Kaufmann m.
Kusznierz Kürschner m.
Lekarz Arzt m.
Ludwisarz Rothgießer m.
Malarz Maler m.
Miecznik Schwertfeger m.
Mincarz Münzer m.
Młynarz Müller m.
Mularz Maurer m.
Muzykant Musikant m.
Nożownik Messerschmied m.
Ogrodnik Gärtner m.
Owczarz Schäfer m.
Papiernik Papiermacher m.
Pasotkacz Gürtler m.
Pasztetnik Pastetenbäcker m.
Perukarz Peruckenmacher.
Piekarz Bäcker m.
Piwowar Bierbrauer m.
Powroźnik Seiler m.
Przekupień Verkaufer m.
Rachmistrz Rechenmeister.
Rękawicznik Handschuhmacher.

Rol-

Rolnik Ackermann m.
Rybak Fiſcher m.
Rymarz Riemer m.
Rzeźnik Fleiſcher, Metzger.
Siodlarz Sattler m.
Szklarz Glaſer m.
Szlifierz Scheerenſchleifer.
Slusarz Schloſſer m.
Snycerz Bildhauer m.
Stalmach Wagner m.
Stolarz Tiſchler m.
Strzelec Jäger m.
Studniarz Brunnenmeiſter.
Sztycharz Kupferſtecher m.
Sukiennik Tuchmacher m.
Swiecarz Lichtzieher m.
Szewc Schuſter m.
Tancmistrz Tanzmeiſter m.
Tapicer Tapezierer m.
Tkacz Weber m.
Tokarz Drechsler m.
Zegarmistrz Uhrmacher m.
Złotnik Goldſchmied m.
Zwierciedelnik Spiegelmacher m.

XVI. O Domie y Sprzętach.

Belka Balken m.
Ceber Zober m.
Cęgi Zange ż.
Dach Dach n.
Drabina Leiter ż.
Drzwi Thüre ż.
Durszlak Durchſchlag m.
Dynarek Dreyfuß m.
Dzban Krug m. Kanne ż.
Faierka Kohlpfanne ż.
Firanka Vorhang m.
Ganek Gang m.
Garnek Topf m.
Graycarek Korkzieher m.
Izba Stube ż.
Klamka Klinke ż.
Klucz Schlüſſel m.
Kłótka Vorlegſchloß n.
Kocioł Keſſel m.
Komin Schorſtein m.
Krzesiwo Feuerzeug n.
Krzesło Lehnſtuhl m.
Kubeł Kübel m.
Kuchnia Küche ż.
Lampa Lampe ż.
Latarnia Laterne ż.
Leiek Trichter m.
Lichtarz Leuchter m.
Lustro Kronenleuchter m.
Łata Latte ż.
Ławka Bank ż.
Łopata Schaufel ż.
Łóżko Bett n.
Łyżka Löffel m.
Miednica Becken n.
Mieszek Blaſebalg m.
Miotła Beſen m.
Misa Schüſſel ż.
Młotek Hammer m.
Możdżerz Mörſer m.

Naczynie Faß n.
Nalewka Gießkanne ż.
Nóż Messer n.
Obręcz Reif m.
Obicie Teppich m.
Obrus Tischtuch n.
Okienica Fensterladen m.
Okno Fenster n.
Piec Ofen m.
Piętro Stock m.
Piwnica Keller m.
Poddasze Boden m.
Poduszka Küssen n.
Podnóżek Fußschemmel m.
Podwórze Hof m.
Pokoy Zimmer n.
Pokrywka Deckel m.
Prewet Abtritt m.
Pruchno Zunder m.
Ręcznik Handtuch n.
Rożen Bratspieß m.
Rynka Tiegel m.
Sala Saal m.
Schody Treppe ż.
Serweta Tellertuch n.
Siekacz Hackmesser n.
Sito Sieb n.
Skałka Feuerstein m.
Sólniczka Saltzfaß n.
Spiżarnia Speisekammer ż.
Stół Tisch m.
Stolec Nachtstuhl m.
Stołek Stuhl m.
Studnia Brunnen m.
Swieca Licht n.
Szczypce Lichtputze ż.
Szklanka Glas n.
Szopa Schoppen m.
Szpikulec Spicknadel ż.
Taboret Sessel m.
Talerz Teller m.
Tarka Reibeisen n.
Wągiel Kohle ż.
Widelce Gabel ż.
Zamek Schloß n.

XVII. O Urzędach Duchownych y Swieckich.

Arcybiskup Erzbischof.
Biskup Bischof.
Chorąży Fähndrich.
Cześnik Mundschenk
Cechmistrz Zunftmeister.
Dziekan Dechant.
Dworzanin Hofmann.
Hetman Feldherr.
Kanonik Thumherr.
Kaznodzieia Prediger.
Kanclerz Kanzler.
Koniuszy Stallmeister.
Kuchmistrz Küchenmeister.
Krayczy Vorschneider.
Kapitan Hauptmann.
Kat Scharfrichter.
Łowczy Jägermeister.
Lokay Leibdiener.

Ławnik

Ławnik Schöpp.
Marszałek Marschall.
Miecznik Schwertträger.
Maior Oberstwachtmeister.
Nuncyusz der Päpstliche Gesandte.
Opat Abt.
Papież Papst.
Proboszcz Probst.
Pleban Pfarrer.
Podskarbi Schatzmeister.
Podkomorzy Kammerherr.
Pisarz Schreiber.
Pułkownik Oberster.
Puszkarz Büchsenmeister.
Pustelnik Einsiedler.
Spiewak Singer.
Spowiednik Beichtvater.
Strażnik Feldwachtmeister.
Xiądz Priester.
Zakonnik Ordensmann.
Zakonnica Klosterjungfrau.

IMIONA PRZYMIOTNE.

Brzydki häßlich.
Bosy barfuß.
Blady blaß, bleich.
Brunatny braun.
Braterski brüderlich.
Biegły erfahren.
Boiaźliwy furchtsam.
Boski göttlich.
Bezbożny gottlos.
Błogosławiony selig.
Beśpieczny sicher.
Chytry arglistig.
Chłopski bäurisch.
Chciwy begierig.
Ciężki beschwerlich.
Cienki dünn.
Czci pragnący ehrgeizig.
Ciasny eng.
Cnotliwy fromm.
Cały ganz.
Cierpliwy geduldig.
Czysty rein.
Chory krank.
Chłodny kühl.
Chudy mager.
Cichy sanftmüthig.
Chędogi sauber.
Czarny schwarz.
Codzienny täglich.
Czwornogi vierfüßig.
Czuły wachtsam.
Ciepły warm.
Dichtowny dicht.
Daleki fern.
Dobrowolny freywillig.
Długi lang.
Doyzrzały reif.
Drogi theuer.

Daremny vergeblich.
Doskonały vollkommen.
Daleki weit.
Dziki wild.
Delikatny zart.
Gotowy bereit.
Garbaty bucklicht.
Górliwy eifrig.
Gotowy fertig.
Gładki glatt.
Gruby grob.
Gorący heiß.
Głośny hell.
Głupi nárrisch.
Godny kary strafbar.
Głuchy taub.
Gnuśny tråg.
Godny würdig.
Gniewliwy zornig.
Inszy ander.
Jawny öffentlich.
Krzepki frisch.
Kosmaty haaricht.
Każdy jeder.
Krzywy krumm.
Krótki kurz.
Kulawy lahm.
Kruchy mürb.
Leniwy faul.
Ludzki freundlich.
Łakomy geizig.
Łysy kahl.
Łatwy leicht.
Lekkomyślny leichtsinnig.
Lewy link.
Małżeński ehelich.
Mocny stark.
Mroźny frostig.
Mały klein.
Możny mächtig.
Mierny mäßig.
Mokry naß.
Mądry klug.
Nabożny andächtig.
Nędzny elend.
Niebeśpieczny gefährlich.
Niedbały nachläßig.
Nagi nackend.
Nowy neu.
Niski niedrig.
Nagły plötzlich.
Nasycony satt.
Niemy stumm.
Nieszczęśliwy unglückselig.
Ostrożny behutsam.
Osobny einsam.
Odległy entlegen.
Okrutny grausam.
Obyczayny höflich.
Ostatni letzt.
Otwarty offen.
Okrągły rund.
Ostry scharf.
Ospały schläferig.
Osobisty sonderlich.
Oszczędny sparsam.
Odważny tapfer.
Podobny ähnlich.
Przyiemny anmüthig.
Przystoyny anständig.
Pracowity arbeitsam.
Przezroczysty durchsichtig.

Poczciwy ehrlich.
Prosty einfältig.
Pierwszy erster.
Płowy fahl.
Pilny fleißig.
Płodny fruchtbar.
Przytomny gegenwärtig.
Pospolity gemein.
Przychylny geneigt.
Pewny gewiß.
Podobny gleich.
Prosty gerad.
Pamiętny ingedenk.
Przyszły künftig.
Powolny langsam.
Próżny leer.
Potrzebny nothwendig.
Płaski flach.
Prawy recht.
Podły schlecht.
Prędki schnell.
Pieczołowity sorgfältig.
Pyszny stoltz, hochmüthig.
Plugawy unflätig.
Powinowaty verwandt.
Przedni vornehm.
Pusty wüst.
Ręczy behend.
Rzadki dünn.
Rzeźwy munter.
Rycerski ritterlich.
Rozmaity unterschiedlich.
Rozsądny vernünftig.
Rostropny verständig.
Stary alt.
Szczery aufrichtig.
Sposobny bequem.
Sławny berühmt.
Stateczny beständig.
Słuszny billig.
Slepy blind.
Szeroki breit.
Suchy dürr.
Stały fest.
Szczodry freygebig.
Sprawiedliwy gerecht.
Szczęśliwy glückselig.
Siwy grau.
Sprzyiaiący günstig.
Swięty heilig.
Skryty heimlich.
Skuteczny kräftig.
Smieszny lächerlich.
Swawolny muthwillig.
Szczery redlich.
Spokoyny ruhig.
Szkodliwy schädlich.
Straszliwy schrecklich.
Słaby schwach.
Smiertelny sterblich.
Surowy streng.
Słodki süß.
Sposobny geschickt.
Szalony unsinnig.
Trędowaty aussätzig.
Trwały dauerhaft.
Tłusty fett.
Twardy hart.
Teraźnieyszy jetzig.
Tępy stumpf.
Ubogi arm.
Uczciwy ehrbar.

Uporny eigensinnig.
Wszystek all.
Wszelaki allerley.
Wszechmocny allmächtig.
Wyraźny ausdrücklich.
Wymowny beredsam.
Wdzięczny dankbar.
Wielebny ehrwürdig.
Własny eigen.
Wieczny ewig.
Wilgotny feucht.
Wolny frey.
Wesoły fröhlich.
Ważny giltig.
Wielki groß.
Wewnętrzny inwendig.
Wolny frey.
Wesoły lustig.
Wstydliwy schamhaftig.
Wąski schmall.
Wierny treu.
Wyborny fürtrefflich.
Wątpliwy zweifelhaft.

Zabobonny abergläubig.
Znaiomy bekannt.
Zasmucony betrübt.
Zdradliwy betrieglich.
Zły schlim.
Złośliwy boshaft.
Zgodny einig.
Zelazny eisern.
Zuchwały frech.
Zółty gelb.
Zdrowy gesund.
Zielony grün.
Ziemski irrdisch.
Zimny kalt.
Załosny kläglich.
Zywy lebendig.
Zmordowany müd.
Zazdrosny misgünstig, neidig.
Zardzewiały rostig.
Zartobliwy scherzhaft.
Zbytny überfließig.
Zwiędły welk.

SŁOWA.

Budzić aufwecken.
Budować bauen.
Błądzić irren.
Bluźnić lästern.
Baiać plaudern.
Bawić säumen.
Błogosławić segnen.
Bronić vertheidigen.
Bębnić drummeln.
Całować küssen.

Czcić ehren.
Czesać kämmen.
Chwalić loben.
Chronić się meiden.
Chędożyć putzen.
Czerpać schöpfen.
Chrapać schnarchen.
Czernić schwärzen.
Chulać schwelgen.
Cedzić seigen.

Cieszyć

Cieszyć trösten.
Chwiać wackeln.
Czekać warten.
Dbać achten.
Dziękować danken.
Dostąpić erlangen.
Drapać kratzen.
Doić melken.
Dorozumiewać się muthmaßen.
Dręczyć peinigen.
Darować schenken.
Dowierzać trauen.
Dziwować się sich verwundern.
Dawić würgen.
Drgać zappeln.
Drzyć zittern.
Farbować farben.
Gotować bereiten.
Grzmieć donnern.
Grozić drohen.
Gnić faulen.
Goić heilen.
Gonić jagen.
Gryść nagen.
Gadać reden.
Grzeszyć sündigen.
Gardzić verachten.
Gubić verlieren.
Grzać wärmen.
Grodzić zäunen.
Gniewać się zürnen.
Heblować hobeln.
Jechać fahren.
Jęczeć seufzen.

Kąpać się sich baden.
Kręcić drehen.
Kończyć vollenden.
Klnąć fluchen.
Krząkać grunzen.
Kaszleć husten.
Kupować kaufen.
Kołatać klopfen.
Kosztować kosten.
Kłaść legen.
Kleić leimen.
Kierować lenken.
Kochać lieben.
Kichać niesen.
Kadzić räuchern.
Krzyczeć schreyen.
Kropić sprengen.
Karać strafen.
Kusić versuchen.
Kołysać wiegen.
Kiwać winken.
Łowić ryby fischen.
Łatać flicken.
Łapać fangen.
Łamać brechen.
Lizać lecken.
Łaiać schelten.
Malować malen.
Modlić się beten.
Mruczeć brummen, murren.
Męczyć martern.
Mleć mahlen.
Mniemać meynen.
Mięszać mengen, mischen.
Mścić się sich rächen.
Mówić reden.

Modz mögen.
Mięszkać wohnen.
Nawracać bekehren.
Nakrywać decken.
Napominać mahnen.
Należeć gehören.
Nienawidzieć hassen.
Niedowierzać mistrauen.
Naymować miethen.
Nasycać sättigen.
Naciągać spannen.
Naruszyć versehren.
Odłączać absondern.
Odpowiadać antworten.
Obudzić się erwachen.
Obrażać beleidigen.
Obnażać entblößen.
Obierać erwählen.
Opowiadać erzehlen.
Omylić się fehlen.
Odziewać kleiden.
Oznaymiać melden.
Obiawiać offenbaren.
Otwierać öffnen.
Ofiarować opfern.
Orać pflügen.
Ostrzyć schärfen.
Obłupić schälen.
Obawiać się sich scheuen.
Obowiązać verbinden.
Podszczuwać anreizen.
Pracować arbeiten.
Przestawać aufhören.
Posługiwać aufwarten.
Potakiwać bejahen.
Pożyczać borgen.
Pokutować büßen.
Przypominać erinnern.
Pozwalać erlauben.
Pochwycić fassen.
Piłować feilen.
Prowadzić führen.
Przywykać sich gewöhnen.
Pozdrawiać grüßen.
Panować herrschen.
Podskakiwać hüpfen.
Paść hüten.
Polować jagen.
Piać krähen.
Prowadzić leiten.
Przymuszać nöthigen.
Pożytkować nutzen.
Pakować packen.
Plondrować plündern.
Prorokować prophezeihen.
Podać reichen.
Powiedzieć sagen.
Patrzeć schauen.
Posyłać schicken.
Pleśnieć schimmeln.
Podchlebiać schmeucheln.
Przepuszczać schonen.
Pocić się schwitzen.
Przesiewać sieben.
Pieczętować siegeln.
Potknąć się stolpern.
Potoczyć się streucheln.
Podpierać stützen.
Poprawiać verbessern.
Potępiać verdammen.
Pozłacać vergolden.
Przedawać verkaufen.

Pragnąć verlangen.
Postrzegać vermerken.
Przemarnować verschwenden.
Posrebrzyć versilbern,
Przegrać verspielen.
Przemieniać verwandeln.
Przestrzegać warnen.
Płakać weinen.
Płacić zahlen.
Pokazywać zeigen.
Przypatrywać się zuschauen.
Rozważać betrachten.
Robić machen.
Rozumieć verstehen.
Rabować rauben.
Rachować rechnen.
Rozparać trennen.
Rozmnożyć vermehren.
Rdzewieć verrosten.
Ranić verwunden.
Rozpaczać verzweifeln.
Rozbierać zerlegen.
Rozdzielać zertheilen.
Splamić beflecken.
Szczekać bellen.
Spaskudzić besudeln.
Schylać się sich bücken.
Służyć dienen.
Sciskać drücken.
Stawić się sich einstellen.
Skończyć vollenden.
Scinać enthaupten.
Swiecić się glänzen.
Siwieć grauen.
Siekać hacken.

Spodziewać się hoffen.
Słuchać hören.
Strzedz hüten.
Skarżyć klagen.
Skrzypać knastern.
Smiać się lachen.
Swiecić leuchten.
Szyć nähen.
Szumieć rauschen.
Sądzić richten.
Szczycić się sich rühmen.
Skubać rupfen.
Spoczywać ruhen.
Siać säen.
Solić salzen.
Skrobać schaben.
Szkodzić schaden.
Szacować schätzen.
Smarować schmieren.
Sypać schütten.
Starać się sorgen.
Stawiać stellen, setzen.
Szukać suchen.
Szaleć toben.
Snić się träumen.
Suszyć trocknen.
Sądzić urtheilen.
Szkalować verleumden.
Sprawić verrichten.
Swięcić weihen.
Swiadczyć zeugen.
Trapić się sich ängsten.
Tłumić dämpfen.
Taczać się daumeln.
Trwać dauren.
Tłumaczyć dolmetschen.

Trzeszczeć knastern.
Tuczyć mästen.
Taczać co rollen.
Tkwić stechen.
Tańcować tanzen.
Trwać währen.
Uwolnić befreyen.
Uspokoić befriedigen.
Udarować begaben.
Uskarżać się sich beklagen.
Ucieszyć się sich erfreuen.
Uczyć lehren.
Uczyć się lernen.
Upominać mahnen.
Ukłonić się sich neigen.
Uspokoić stillen.
Usychać verdorren.
Umnieyszyć verkleinern.
Upewniać versichern.
Ubłagać versöhnen.
Uskramiać zähmen.
Wspierać się sich anlehnen.
Wiercieć bohren.
Warzyć piwo brauen.
Wymawiać się sich entschul-
digen.
Wysłuchać erhören.
Wyświadczyć erzeigen.
Wodzić führen.
Wierzyć glauben.
Wyć heulen.
Walczyć kämpfen.
Wspinać się klettern.
Warzyć kochen.
Wzdrygać się sich scheuen.
Wlec schleppen.
Wzdychać seufzen.
Wędrować wandern.
Wzbraniać się sich weigern.
Wróżyć weissagen.
Wadzić się sich zanken.
Wątpić zweifeln.
Złożyć ablegen.
Zaprzęgać anspannen.
Zarazić anstecken.
Zapalać anzünden.
Zmocnić befestigen.
Zabrukać beschmutzen.
Żądać begehren.
Żebrać betteln.
Zażywać brauchen.
Zdumiewać się sich entsetzen.
Zmyślać erdichten.
Życzyć gönnen.
Żenić się heirathen.
Zgrzytać knirschen.
Zazdrościć misgönnen.
Żywić nähren.
Żartować scherzen.
Żeglować schiffen.
Zwyciężyć siegen.
Zawierać zumachen.
Zabiiać tödten.
Zasłużyć verdienen.
Ziednoczyć vereinigen.
Zaprzeć się verlaugnen.
Zwiędnieć verwelken.
Zakładać się wetten.
Znaczyć zeichnen.
Zmierzać zielen.

ROZMO-

ROZMOWY POTOCZNE.

Erstes Gespräch.

Zwischen zween guten Freunden welche deutsch lernen.

Reden sie deutsch mein Herr? Ja, ich rede ein wenig, so daß ich mich zu verstehen geben kann. Reden sie also mit mir. Ganz gerne. Wie nennet man dieses auf deutsch? Einen Ring. Wollen sie noch mehr mit mir reden? Ja, warum nicht, ich bin ihnen sehr verbunden. Wo kommen sie her? Ich komme aus Rußland. Sie kommen aus Rußland, und reden so gut deutsch? Ich zweifele sehr, daß ich gut deutsch spreche. Ein Deutscher kann ja nicht besser

ROZMOWA Pierwsza.

Między dwóma Przyiaciołmi uczącemi się Języka Niemieckiego.

Mówisz WacPan po niemiecku? Mówię trochę, tak że się mogę dać zrozumieć. Mówże WcP. zemną. Z wielką ochotą. Jak się to nazywa po niemiecku? Nazywa się pierścień. Chcesz WcP. ieszcze więcey zemną mówić. Tak iest, czemu nie, iestem WcP. mocno obowiązany. Zkąd WP. iesteś. Jestem z Rusi. WP. iesteś z Rusi, a tak dobrze mówisz po niemiecku? Bardzo wątpię, żebym miał dobrze mówić po niemiecku. Niemiec

reden als sie reden. Ach! sie schmeicheln mir nur. Um Vergebung mein Herr, wie heißt ihr Sprachmeister? Er ist Herr N. Wie lange haben sie gelernet? Ich habe einen Monat, ein Jahr, ein halbes Jahr gelernet. Sie reden schon recht. Sie lachen mich aus. Lernen sie alle Tage? Nein, ich lerne nur vier Tage in der Woche. Wie lange ist es, daß sie hier sind? Ich bin erst einen Monat hier. Welche Tage kommt ihr Sprachmeister zu ihnen? Montags, Dienstags, Freytags und Sonnabends. Des Morgens oder des Nachmittags? Er kommt nach Mittage. Zu welcher Zeit? Um sieben Uhr. Lesen sie schon gut? Nicht gar wohl. Belieben sie doch ein paar Zeilen zu lesen? Ich habe nicht das Herz, vor ihnen zu lesen. Sie sind schon weit in der deutschen Sprache gekommen. Nicht gar zu weit. Man sagt gleichwohl, daß sie überaus wohl reden. Wollte Gott, daß sie die Wahrheit sagten, so könnte ich das, was ich nicht kann. Wenn es gleich anjetzo nicht

nie może lepiey mówić, iak WP mówisz. Ach! WP. mi tylko podchlebiasz. Przepraszam WP. Jak się nazywa Językamistrz WP. On iest P. N. Jak długo uczyłeś się WP? Uczyłem się miesiąc, rok, pół roku. Dobrze WP. już mówisz. Zartuiesz WP. ze mnie. Uczysz się WP. codzień? Nie, uczę się tylko cztery dni w tygodniu. Jak dawno iest, że WP. tu iesteś? Jestem dopiero miesiąc tu. W które dni przychodzi WP. Językamistrz? W Poniedziałek, we Wtorek, w Piątek y w Sobotę. Rano czy po obiedzie? Po obiedzie przychodzi. O którym czasie? O siodmey godzinie. Czytasz WP. już dobrze? Nie bardzo dobrze. Jeżeli łaska, przeczytay WP. ze dwa wiersze. Nie mam serca przed WP. czytać. Bardzo znacznieś WP. postąpił w niemieckim Języku. Nie bardzo znacznie. Postaremuż mówią, że WP. bardzo dobrze mówisz. Day Boże! żeby prawdę mówiono, tobym umiał to,

wahr

wahr ist, so kann es doch wahr werden, wenn sie nur wollen. Wie ist das zu verstehen? Ich will ihnen die Mittel zeigen in kurzer Zeit deutsch zu reden. Sie werden mir einen großen Gefallen erweisen. Die leichteste Art deutsch zu lernen ist: daß man oft rede. Es ist wahr, aber wenn man reden will, so muß man etwas können. Sie können schon genug. Ich kan nur etliche Worte die ich auswendig gelernet habe. Das ist genug um anzufangen. Ich fürchte mich zu reden, um nicht Fehler zu begehen. Fürchten sie sich nicht, die deutsche Sprache ist nicht so schwer. Schwer ist sie nicht, sie hat aber auch viele Schönheiten. Verstehen sie alles was ich sage? Ich verstehe alles. Also haben sie keinen Sprachmeister nöthig, und sie können das übrige durch den Umgang erlernen. Das wäre mir sehr lieb.

czego nie umiem. Jeżeli to teraz nie iest prawda, to się może sprawdzić, byleś tylko WP. sam chciał. A to iak rozumieć potrzeba? Pokażę WP. sposób, że w krótkim czasie będziesz mówił po niemiecku. Wielką mi WP. wyświadczysz łaskę. Nayłatwieyszy sposób nauczenia się po niemiecku iest, żeby często mówić. To prawda, ale chcąc mówić, trzeba pierwey co umieć. Już WP. dosyć umiesz. Umiem tylko kilka słów, którychem się na pamięć nauczył. Dosyć tego na zaczęcie. Boię się mówić, żebym błędów nie popełnił. Nie bóy się WP. niemiecki Język nie iest tak trudny. Trudny on nie iest, ale ma też swoie osobliwsze mówienia sposoby. Rozumieszże WP. wszystko, co mówię? Rozumiem wszystko. To WP. Językamistrza więcey nie potrzebuiesz, y reszty przez obcowanie nauczyć się możesz. Mocnoby mię to kontentowało.

Zweytes Gespräch.

Von der deutschen Sprache.

Dero Herr Vetter hat mir gesagt, daß er sehr böse auf sie sey. Wie so? was habe ich ihm für Ursache dazu gegeben? Er ist nicht zufrieden, daß sie deutsch zu lernen aufhören wollen. Das wäre wohl ein seltsamer Zorn. Ist es denn wahr daß sie dieser Sprache überdrüßig sind? Gar nicht, ich liebe sie anjetzo mehr als jemals. Je mehr man sie lernet, desto mehr Schönheiten trift man in derselben an. Sie thun wohl, wenn sie noch etliche Monate in Warschau bleiben. Ich bin noch nicht Willens so bald nach Hause zu kehren. Haben sie schon viel deutsche Bücher gelesen? Etwan ein Tutzet. Ich wollte Ihnen wohl rathen, daß sie die neuesten deutschen Schauspiele lesen. Warum rathen sie mir die Schauspiele? Weil man in denselben gemeiniglich den rechten Kern der reinen Sprache

ROZMOWA Druga.

O Niemieckim Języku.

Stryi WP. mówił mi, że się bardzo na WP. gniewa. A to czemu? cóżem mu dał za przyczynę do gniemu? Nie kontent z tego, że WP. chcesz przestać uczyć się po niemiecku. Byłby to gniew osobliwy. Prawdaż to, że się WP. uprzykrzył ten Język? Wcale nie, owszem większe w nim upodobanie mam teraz, niżeli przedtym. Im bardziey się go kto uczy, tym więcey piękności w nim znayduie. Dobrze WP. uczynisz, ieżeli ieszcze kilka miesięcy w Warszawie zostaniesz. Jeszcze nie myślę tak prędko do domu powracać. Wieleżeś WP. iuż przeczytał Xiążek niemieckich? Blisko dwanaście. Zyczyłbym WPanu, żebyś nayświeższe Niemieckie Komedye czytał. Dla czego mi WP. radzisz Komedye. Bo zazwyczay w

findet.

findet. In Wahrheit das ist ein guter Rath. Hat man aber auch gute deutsche Schauspiele? Die fehlen in den jetzigen Zeiten unsern deutschen Schaubühnen nicht mehr. Belieben sie mir doch einige zu nennen? Thun sie mir die Ehre, und besuchen mich, so will ich ihnen meinen ganzen Büchervorrath zeigen. Ich werde gewiß was schönes zu sehen bekommen. Ich werde sie ihnen zeigen, so gut als ich sie habe. Ehe ich nach Hause reise, will ich mir eine gute Anzahl der neuesten und besten Bücher einkauffen. Sie werden nicht übel thun, denn in ganz Rußland sind keine deutsche Bücher zu verkaufen.

nich sama treść czystey mowy znayduie się. Prawdziwie dobra to rada. Ale czy są też w niemieckim Języku dobre Komedye? Wcale na nich w tych czasach, naszym niemieckim Teatrom nie zbywa. Chcieyże mi WP. niektóre wymienić. Uczyń mi WP. ten honor, y nawiedź mię kiedy, to WPanu całą moią Bibliotekę pokażę. Bez wątpienia będę się miał czemu przypatrzyć. Tak ią WP. pokażę, iaka iest, y na iaką mię stać. Pierwiey niżeli do dómu odiadę, kupię sobie kilkadziesiąt nayciekawszych y naylepszych niemieckich Xiążek. Nie źle WP. uczynisz, bo na całey Rusi nie można dostać niemieckich Xiążek

---

Drittes Gespräch.

Vom Lesen der Bücher.

Lernen sie noch immer deutsch? Ja ich bin noch

ROZMOWA Trzecia.

O Czytaniu Xiążek.

Uczysz się WP. ieszcze po niemiecku? tak iest,

nicht

nicht vollkommen in dieser
Sprache. Und ich übe mich
auch noch in derselben. Ich
verstehe alles, was ich lese.
Sie sind weiter als ich ge-
kommen. Ich habe auch
mehr Zeit dabey zugebracht.
Haben sie einen deutschen Be-
dienten? Ja, ich habe ei-
nen. Reden sie mit ihm?
Wir reden den ganzen Tag
mit einander. Verstehen sie
ihn auch? Ich verstehe ihn
zwar, aber ich verstehe mei-
nen Sprachmeister besser.
Was lesen sie für ein Buch?
Wir lesen die Geschichte des
Telemachs. Und ich lese die
Briefe des Herrn N. Sei-
ne Briefe sind regelmäßig
und geistreich. Ich habe
sie lateinisch gelesen. Der-
gleichen Sachen verliehren
viele Schönheiten, wenn sie
übersetzt sind. Ich will sie
kaufen sobald ich sie finde.
In den hiesigen Buchladen
sind sie zu haben. Kennen
sie auch die schönen Gesprä-
che des Herrn N? Ich be-
sitze sie nicht, ich möchte sie
aber gerne jedoch vollkom-
men haben, und zwar die
Leipziger oder Berliner Aus-
gabe, die ich bey Herrn N.
meinen ehemaligen Sprach-

ieszczem się w tym ięzyku
nie wydoskonalił. Y ia
nie przestaię się w nim
ćwiczyć. Ja rozumiem
wszystko, co czytam. Toś
WP. więcey postąpił ni-
żeli ia. Jam też więcey
czasu na to łożył. Masz
WP. Lokaia Niemca. Tak
iest, mam. Mówisz WP.
z nim? Cały dzień mó-
wiemy z sobą. Rozu-
miesz go też WP. Ro-
zumiem go poniekąd, ale
lepiey rozumiem mego Ję-
zykamistrza. Co WPan
za Xiążkę czytasz. Czy-
tamy Przygody Telemaka.
Ja zaś czytam Listy P. N.
Jego Listy są gładkie y
pełne pięknych myśli. Jam
ie po łacinie czytał. Po-
dobne materye, kiedy są
przetłómaczone, tracą wie-
le swoiey delikatności.
Kupię ie zaraz iak ie tyl-
ko znaydę. Dostanie ich
w tuteyszych sklepach.
Znasz też WPan piękne
Rozmowy Pana N? Nie
mam ich, chciałbym ich
nabyć, tylko bez defektu,
osobliwie podług edycyi
Lipskiey albo Berlińskiey,
iakom ie widział u P. N.
mego dawnego Języka mi-

mei-

meiſter geſehen. Wo hat er ſie gefunden, und was urtheilet er von ihnen? Er ſagt ſie wären unvergleichlich, und man findet in denſelben den rechten Kern der hochdeutſchen Sprache, allein ſie wären nicht zu haben. Der Verleger wird gewiß viel dabey gewinnen. Daran iſt kein Zweifel.

strza. Gdzież on ich dostał, y iakie zdanie daie o nich. Mówi, że są nieporównane, y że w nich znaleść można czystą mowę niemieckiego Języka, ale ich nie dostanie. Ten co ie każe drukować będzie miał znaczny profit. Bez wątpienia.

Viertes

Geſpräch.

Vom Leſen und Lernen.

Setzen ſie ſich zu mir. Was ſoll ich da machen? Wir wollen zuſammen lernen. Das iſt mir lieb. Was lernen ſie, welche Lection haben ſie zu lernen? Ich lerne leſen. Wo leſen ſie, welche Seite leſen ſie? Ich leſe dieſe Seite. Sie leſen zu ſachte, leſen ſie ganz laut. Sie leſen nicht deutlich genug. Sie nehmen die Tonzeichen nicht in acht, ſie eilen zu ſehr. Sie leſen zu geſchwinde, leſen ſie langſamer. Wie muß man dieſes Wort leſen? Buchſta-

ROZMOWA

Czwarta.

O Czytaniu y Uczeniu się.

Siądź WP. przy mnie. Cóż tam mam robić. Będziemy się razem uczyli. To mi się podoba. Czego się WP. uczysz? iakich się WPan lekcyi uczysz? Uczę się czytać. Gdzie WP. czytasz, na którey karcie WP. czytasz? Na tey karcie, na tey stronie. Bardzo powoli WP. czytasz. Czytay WP. głośno. Nie wyraźnie WP. czytasz, nie uważasz WP. na znaki, nazbyt się WP. śpieszysz. Prędko WPan czytasz,

bieren sie es. Das geht gut. Hören sie meine Lection an? Wie muß man dieses Wort aussprechen? Ich kann dieses Wort nicht lesen, wie muß man es buchstabieren? Ich will es ihnen sagen, nehmen sie die Sylben in Acht. Ich kann jetzo meine Lection, ich will sie aufsagen. Ich habe die meinige noch nicht gelernet. Wie kommt es daß sie nicht gelernet haben? Ich habe erst geschrieben. Wissen sie nicht, daß der Sprachmeister ausdrücklich verbothen hat zu schreiben bevor man seine Lection nicht gelernet. Ich will sie bald lernen, ich weiß sie schon auswendig.

zwolna WP. czytay. Jak to słowo czytać potrzeba? Sylabizuy go WP. Dobrze. Wysłuchay mię WP. lekcyi? Jak to słowo wymawiać potrzeba? Nie mogę tego słowa przeczytać, iak się sylabizuie. Powiem WP. uważay WP. na sylaby. Umiem teraz moie lekcye, będę ie mówił. Jam się ieszcze moich nie nauczył. Zkądże to pochodzi, żeś się WP. ieszcze nie nauczył. Dopiero teraz com przestał pisać. Niewieszże WP. że Językamistrz wyraźnie zakazał, żeby nie pisać, pókiby się kto pierwey lekcyi swoich nie nauczył. Zaraz się ich nauczę, iuż ie umiem na pamięć.

Fünftes

Gespräch.

Vom Anziehen.

Jacob warum stehet er nicht auf? Ich stehe schon auf. Er muß früher aufstehen, warum giebt er keine

ROZMOWA

Piąta.

O Ubieraniu się.

Jakubie, czemuż to nie wstaiesz? Już wstaię. Zebyśmi raniey wstawał, czemu się nie odzywasz

Ant-

Antwort, wenn ich ihn rufe. Ich habe sie nicht gehört. So schläft er auch recht stark. Gebe er mir ein Hemde, dieses ist sehr schwarz. Da haben sie eins. Es ist noch ganz feucht und naß. Ich bitte um Vergebung daß ich darauf nicht acht gegeben. Wärme es mir geschwinde. Es ist kein Feuer da. Mache er eins an, so wird es da seyn. Ich habe weder Holz noch Kohlen. Warum kauft er beydes nicht? Gut das ist wohl leicht zu sagen, aber... Wie aber? hat er etwan kein Geld? Von wem soll ich es haben, sie haben mir ja nichts gegeben. Was hat er den für das Geld, so ich ihm gestern gab, gekauft? Haben sie mir nicht befohlen den Schuster zu bezahlen? Er hat recht, ich dachte daran nicht mehr. Ich aber denke wohl daran. So hat er den nichts mehr übrig. Nicht einen Schilling, sie sind mir vielmehr noch schuldig. Er macht mir mit seinen Possen den Kopf ganz warm. Schweige er oder..., Muß ich noch bedrohet werden, nachdem ich die Wahrheit gesa-	kiedy cię wołam. Nie słyszałem WP. To musisz twardo spać. Day mi koszulę, ta iest brudna. O to iest. Jeszcze wilgotna y mokra. Przepraszam WP. żem na to uwagi nie miał. Zagrzeyże mi ią prędzey. Niemasz ognia. Wznieć ogień to będzie. Nie mam ani drew, ani węgli. Czemuż ich nie kupisz. Dobrze, łatwo się to da mówić, ale... Cóż ale? czy pieniędzy niemasz. Od kogożbym ie miał, wszakżeś mi WP. nic nie dał. Cóżeś kupił za te pieniądze, com ci dał wczorayszego dnia. Nie kazałeś mi WP. niemi Szewcowi zapłacić? Prawdę mówisz, zapomniałem o tym. Ale ia o tym dobrze pamiętam. To ci się nic nie zostało. Ani szeląga, owszem WP. mi winien iesteś. Zawsze mi kłócisz głowę twemi żartami; ciszy! bo... Czy mię ieszcze należy łaiać, kiedym prawdę powiedział. Czyszy! iużem ci powiedział, daymi koszulę taką iak iest, Oto iest, go-

get. Schweige er, sage ich ihm, und gebe er mir das Hemde wie es ist. Hier ists, es ist so warm als ein Eiszapfe. Ach es ist ungemein kalt. Habe ich es ihnen nicht gesagt? Gebe er mir Wasser die Hände zu waschen. Hier ist es, allein es ist auch ziemlich frisch. Kämme er mir indessen die Haare aus. Nehme er einen andern Kamm, der nicht rauffet. Ich habe den allerbesten genommen. Sind die Haarlocken noch gut? Ja sie sind gut, sie gehen noch an. Mache er sie ein wenig höher, und pudere er dieselben ein. Was wollen sie heute vor ein Kleid anziehen? Was ist für Wetter? Es ist schön Wetter, es ist weder kalt noch warm, es ist weder Regen noch Sonnenschein, es ist sehr windig, es ist ein großer Nebel, es regnet sehr stark, es hagelt, es schneyet, es blitzet, es donnert. Gebe er mir mein graues Kleid mit dem rothen Camisol. Es fehlen ich weiß nicht wie viel Knöpfe an demselben. Se[tze] er sie den Augenblick an. Ich habe weder Zwirn noch Na

rąca iak lod. Ach cóż to za zimno? A czym WP. nie mówił? Day mi wody na umycie rąk. Jest tu woda, ale y ta zimna. Szczesz mi tym czasem włosy. Weź inszy grzebień, który nie tak drze. Naylepszy grzebień wziąłem. A czy fryzura ieszcze dobra? Jeszcze dobra, może uyść. Podwyż ią trochę y napudruy też samę. Jaką WP. suknią dnia dzisieyszego wdziać chcesz? Jakiż tam czas? Piękny czas iest, pogoda? Ani iest zimno, ani gorąco, ani słońce nie świeci, ani też deszcz nie pada. Wiatr wielki iest, mgła wielka iest. Strasznie deszcz pada, grad pada, śnieg pada, błyska się, grzmi. Day mi kafowe suknie z czerwoną kamizelką. Sam niewiem wiele tam guzików u nich nie dostaie. Przyszyiże ie tego momentu. Nie mam ani nici, ani igły, a do tego tak prędko tego uczynić nie można. Dayże mi tę parę sukien, co z Holenderskiego sukna. [illegible] rozpr[illegible], y oprócz

Del,

del, und zu dem läßt sich daß so bald nicht thun. Gebe er mir also das Kleid von holländischen Tuche. Es ist ganz aufgetrennet, und über dieses ist es Ihnen auch zu enge. So gebe er mir denn welches er will, wo sind die Strümpfe und Kniebänder. Hier liegen sie. Ziehe er mir die Schuhe an. Ich suche die Schuhbürste, sie sind noch nicht geputzet. Mache er geschwind, sehe er zu, ob die Schnallen da sind. Stoßen sie ein wenig mit dem Fusse, und heben sie die Fersen auf, nun ist es recht. Gebe er mir eine Halsbinde. Da ist auch ein weißes Schnupftuch. Binde er mir dieses Band um, und mache er das Bette zu rechte.

tego iuż są na WP. przyciasne. To mi day które chcesz, gdzie są pończochy y podwiązki. Tu leżą. Wdziey mi trzewiki. Szukam szczotki, ieszcze nie są wychędożone. Uczyń to prędko, patrz ieźli tam sprzączki są. Tupniy WP. trochę nogą y podnieś WP. pięty, to iuż dobrze. Day mi halsztuch. O toż iest y biała chustka. Zawiąż mi tę wstąszkę, y pościel łóżko.

Sechstes Gespräch.

Von der Besuchung.

ROZMOWA Szósta.

O Wizycie.

Wie befinden sie sich mein Herr. Sehr wohl ihnen aufzuwarten. Ich bin Ihnen ungemein verbunden; be-

Jak się WPan masz? Bardzo dobrze do usług WPana. Nieskończenie WP. obowiązany iestem,

 lieben

lieben sie sich niederzulassen. Ich danke ihnen gehorsamst. Thun sie mir die Ehre sich ein wenig bey mir zu verweilen. Es ist mir dieses mahl nicht möglich mich aufzuhalten. Mit güttiger Erlaubniß zu fragen, wo eilen sie so geschwinde hin? Der Herr Staroste von N. hat mich um acht Uhr zu sich gebethen. Sind sie denn mit dem Herrn Starosten von N. bekannt? Wir kennen uns schon seit langer Zeit. Jedermann sagt, daß er ein sehr liebenswürdiger Herr sey. Ja in Wahrheit, ich finde an ihm ein rechtes Muster der Tugend. Kennen sie auch seine Frau Gemahlin? Ich habe nicht die Ehre selbige zu kennen. Sie ist eine Frau von treflicher Schönheit, und ausnehmenden Eigenschaften. Weil sie denn nicht bey mir bleiben wollen, so bitte ich mir die Ehre aus, daß sie ein ander mahl bey mir einsprechen. Ich behalte mir diese Ehre nächstens vor. Ich empfehle mich ihnen.

supplikuię siedzieć. Dziękuię pokornie. Uczyńże mi WP. ten honor, zabaw się WPan iaki moment u mnie. Nie mogę tą razą żadną miarą zatrzymać się. Czy się godzi spytać, dokąd się WP. tak prędko śpieszysz? Jmć P. Starosta N. prosił mię na godzinę osmą do siebie. Maszże WP. znaiomość z Jmcią Panem Starostą N. My się iuż od dawności znamy. Wszyscy mówią, że ma bydź bardzo miły Pan. Tak też iest w samey rzeczy, ia upatruię w nim prawdziwy wizerunek cnoty. Znasz też WP. Jeymość Panią Małżonkę iego? Nie mam szczęścia znania Jey. Jest to Dama cudney piękności y osobliwych przymiotów. Ponieważ WP. niechcesz zabawić się u mnie, niechże mam ten honor inszą razą cieszyć się bytnośią WP. Będę miał honor służenia WP. Oddaię się łasce WPana.

Siebendes

Gespräch.

Vom Aufstehen und Besuchen.

Ich wünsche ihnen einen guten Morgen. Guten Morgen mein Herr, wie befinden sie sich? Sehr wohl ihnen zu dienen, und sie mein Herr? Ich bin Dero ergebenster Diener. Ich ebenfalls mein Herr. Ich freue mich sehr, daß ich die Ehre habe sie zu sehen. Und ich gleichfalls. Es ist eine geraume Zeit, daß ich derselben bin beraubet gewesen. Die Ehre ist auf meiner Seite. Sie thun Ihrem Diener gar zu viel Ehre an. Ich bin der ihrige von ganzem Herzen. Verzeihen sie mir, ich werde gleich wieder bey ihnen seyn. Machen sie sich meinetwegen keine Ungelegenheit. Es ist keine Ungelegenheit, ich habe genug geschlafen. Es ist mir leid, daß ich sie gestöret habe. Ich war eben Willens aufzustehen, als sie hereintraten. Denn es ist eine Schande, daß ich so spät im Bette bin. Vielleicht wollen sie noch schlafen? Ganz

ROZMOWA

Siódma.

O Wstaniu y Wizycie.

Dzień dobry WPanu. Dzień dobry, iak się WP. masz? Bardzo dobrze do usług WPana, a WP. iak się masz? Ja iestem nayniższym sługą WP. Y ia też wzaiemnie. Wielce się cieszę, że mam ten honor widzenia się z WPanem. Toż samo y ia. Już też y dawno iakom nie miał tego szczęścia oglądać osoby Jego Y owszem większy dla mnie honor służyć WP. Nazbyt WP. honoru czynisz słudze swemu. Owszem ia całym sercem nayuniżeńszy sługa WP. Daruy mi WP. zaraz będę służył WP. Nie czyń sobie WP. żadney subiekcyi dla mnie. Zadney nie ma subiekcyi. Dosyć długo spałem. Załuię tego, żem WP. przeszkodził. Prawiem też chciał wstać, iak WPan wszedłeś. To też to y wstyd, że tak długo w łóżku iestem. Podobno

und gar nicht, ich war schon erwacht, ich schlummerte nur. In Wahrheit ich hätte nicht geglaubet sie im Bette zu finden. Es ist meine Gewohnheit auch nicht so lange zu schlafen. Woher kommt es denn, daß man sie heute so spät im Bette gefunden? Weil ich mich gestern ein wenig später niedergeleget, als ich gewohnt bin. Dieses begegnet mir auch zuweilen. Sie haben mir aber einen Gefallen erwiesen zu mir zu kommen. Ich würde mir öfters diese Ehre nehmen, wenn ich nicht befürchten dürfte, ihnen beschwerlich zu fallen. Im geringsten nicht, vielmehr wird es mir eine Freude seyn, wenn ich sie öfters sehen werde. Wenn sie es mir vergönnen, werde ich mich dieser Erlaubniß bedienen. Belieben sie sich indessen niederzulassen bis ich mich angekleidet. Es ist nicht nöthig, ich bin noch nicht müde. Ich bitte machen sie keine Umstände mit mir.

WP. chciałeś ieszcze spać. Wcale nie, iużem się był przebudził, tylkom trochę drzymał. Prawdziwie nie spodziewałem się w łóżku WP. zastać. Nie mam też zwyczaiu tak długo sypiać. Zkądże to pochodzi, żem WP. dzisiay tak poźno w łóżku zastał? Bom się wczoray trochę poźniey położył, niżelim zwykł się kłaść. To y mnie się czasem przytrafia. Z tym wszystkim wielkąś mi WP. uczynił łaskę żeś do mnie przyszedł. Starałbym się, mieć częściey ten honor służenia WP. gdybym wiedział, że to nie będzie z naprzykrzeniem się iemu. Bynaymniey, y owszem mocno mię to cieszyć będzie, gdy się z WP. częściey będę widział. Kiedy WP. pozwalasz, będę się starał korzystać z tego szczęścia. Proszę tym czasem siedzieć póki się nie ubiorę. Dziękuię uniżenie, ieszczem się nie zmordował. Proszę nie czyń WP. żadney ceremonii zemną.

Achtes	ROZMOWA
Gespräch.	Osma.
Von der Gesellschaft.	O Posiedzeniu.
Es ist mir leid mein Herr, daß ich ihre Geduld so lang gemißbrauchet habe. Ich versichere sie, daß mir die Zeit nicht lang geworden. Wo wollen wir denn hin gehen? Ich meine, daß wir nach Hofe gehen werden. Gut, aber ich fürchte, daß es schon zu spät seyn wird. Es ist noch Zeit genug. Befehlen sie eine Schale Thee oder Caffee? Wenn es ihnen keine Ungelegenheit macht, so bitte ich mir eine aus, denn ich habe heute auch nichts warmes getrunken. Ist es ihnen gefällig, so wollen wir zuerst den Herrn N. besuchen. Ich zweifle daß wir ihn zu Hause antreffen. Da kommt eben sein Kammerdiener. Wo ist sein Herr, schläft er noch? Nein, mein Herr er ist schon munter. Ist er schon aufgestanden? Nein er liegt noch im Bette. Wie? liegen sie noch im Bette? Wie sie sehen. Waß für eine Schande so	Zal mi, żem WP. cierpliwości tak długo na złe używał. Upewniam WP. że mi się ten czas nie stał długim. Dokądże tedy póydziemy. Zdaie mi się żebyśmy do Dworu poszli. Bardzo dobrze, ale boię się, żeby nie było iuż zapoźno. Jeszcze dosyć czasu. Każesz sobie WP. służyć filiżanką herbaty albo kawy. Jeżeli to nie będzie z zakłuceniem WP. to proszę, bom też ieszcze dzisiay nic ciepłego nie pił. Jeżeli się podoba WP. to nawiedźmy pierwey JP. N. Wątpię żebyśmy go u siebie zastali. Oto właśnie idzie iego Kamerdyner. A gdzie Pan czy śpi ieszcze? Nie, iuż się obudził. Wstałże iuż? Nie, ieszcze leży w łóżku. A to co? ieszcze WP. leżysz. Jak WPanowie widzicie. A cóż to za wstyd tak długo w łóżku leżeć.

lange

lange im Bette zu liegen. Wie viel Uhr ist es? Es ist ungefähr zehn Uhr. Was mag die Uhr wohl seyn? Es hat eben zehn geschlagen. Es ist bald halb eilf. Ist es möglich, daß es schon so spät sey. Es geht auf zwölf. Ist es schon so spät? Wo es nicht geschlagen hat, so ist es nicht weit davon. Ich glaubte nicht, daß es schon so spät wäre. Die Zeit verstreicht unvermerkt, wenn man schläft. Es ist nichts daran gelegen, ich werde gleich angezogen seyn. Ich bin gestern so spät schlafen gegangen, daß ich heute nicht habe können früher aufstehen. Was haben sie denn nach dem Abend-Essen gemacht? So bald sie weggegangen waren, fiengen wir an zu spielen. Haben sie auch gespielt. Ja ich habe gespielt. Was für ein Spiel. Wir haben Piquet gespielt. Wer hat gewonnen, wer hat verspielt? Ich habe zehn Dukaten gewonnen. Wie lange haben sie gespielt. Bis zwey Uhr nach Mitternacht. Da sind sie gewiß vor drey Uhr nicht in das Bette gekommen. Noch et-

Któraż godzina? Będzie blisko dziesiąta. Któraż godzina może też bydź? Dopiero co biła dziesiąta. Wkrótce będzie wpół do iedynastey. Czy sposób, żeby tak poźno mogło bydź? Już na dwunastey. A czy iuż tak poźno? Jeżeli iuż dwunasta nie biła, to nie za długo uderzy. Nigdym się nie spodziewał, żeby tak poźno było. Czas nieznacznie niknie, kiedy się śpi. Nic to nie wadzi, zaraz ia się ubiorę. Tak poźnom wczoray poszedł spać, żem dzisiay nie mógł raniey wstać. Cożeś WP. po kolacyi robił. Jak tylko WP. odszedłeś, zaczęliśmy grać. Grałeś tedy y WP. Grałem. A w co? Graliśmy w Pikietę. Któż wygrał, kto przegrał? Jam wygrał dziesięć czerwonych złotych. Jak długoście grali. Aż do drugiey po północy. Toś WP. zapewne przed trzecią godziną spać nie poszedł. Jeszcze trochę poźniey. To się nie dziwuię, żeś WP. raniey nie wstał. Jeszcze się z pół

was

was später. Ich wundere mich also auch nicht, daß sie nicht früher aufgestanden. Ich will noch ein halbes Stündchen ruhen. Sie werden gewiß die Mahlzeit verschlafen. Daß wäre ein rechter Spas.

godzinki prześpię. Żebyś WPan obiadu nie zaspał. Byłby to niezgorszy żart.

Neuntes Gespräch.

Nach einem Freunde zu fragen.

Wie befindet sich dero Herr Bruder? Sehr wohl zu dero Diensten. Wird er dieses Jahr nicht nach Warschau kommen? Ich zweifele. Wir haben ihn schon längst erwartet. Was hat er dann für große Staatsgeschäfte, die ihn abhalten? Diese sind eben nicht groß, er fürchtet sich aber für den Reisen. Das Reisen ist ja nur eine Lust. Es ist wahr, aber dennoch bleibt er lieber zu Hause. Also liebt er die Gemächlichkeit? Ja, die liebt er ungemein. Wollen sie mir die Ehre anthun, und diesen Mittag mit mir

ROZMOWA Dziewiąta.

Wypytuiąc się o Przyiacielu.

Jak się ma Brat WPana. Bardzo dobrze do usług WP. Nie myśli tego roku do Warszawy przyiechać? Bardzo wątpię. Już go od dawności czekamy. Czy ma tak walne interessa, które go zatrzymuią? Nie ma wcale tak wielkich interessów, tylko się podróży obawia. Mnie się zdaie, że podróż iest tylko zabawka. Prawda, ale postaremuż on woli w domu siedzieć. To musi bardzo wygodę lubić. To prawda, że nazbyt wygodę lubi. Uczynisz mi WP. ten honor y

verlieb nehmen. Ich bin ihnen dafür herzlich verbunden. Ich bitte machen sie keine Umstände. Es ist mir Leid, daß ich schon versprochen bin. Lassen sie es nur wieder absagen. Vergeben sie, daß würde sich nicht schicken. So bleibt es denn auf ein andermal.

zostaniesz u mnie dziś na obiedzie. Serdecznie WP. za to iestem obowiązany. Proszę nie czyń WP. żadnych ceremonii. Załuię mocno, żem się iuż gdzie indziey obiecał. Poszliy WP. z przeproszeniem, że nie będziesz. Wybacz mi WP. toby nie pięknie było. Niechże będzie tedy na inszy raz.

Zehntes Gespräch.

Von der Tafel zwischen guten Freunden.

Gehorsamster Diener mein Herr. Ich bin gleichfals der ihrige, wo gehen sie so eilig hin? Ich bin auf dem Wege zu ihnen. Es ist mir lieb, daß ich sie begegne. Und mir auch, was haben sie für Absichten. Ich wollte mir die Ehre nehmen sie zu besuchen. Und ich wollte mir die Erlaubniß nehmen, sie zu bitten, heute auf den Mittag mit mir zu speisen. Gut, aber mit dem Beding, daß wir eine mäßige Mahl-

ROZMOWA Dziesiąta.

O Stole między poufałemi Przyiaciołami.

Nayniższy sługa WPana. Ja wzaiemnie WP. dokąd WPan tak śpieszno idziesz. Prawie też do WP. szedłem. Mocno się cieszę, żem się z WPanem potkał. Y ia wzaiemnie; Cóż mi WPan rozkażesz. Chciałbym mieć to szczęście, oddać WP. wizytę. A moia intencya była prosić WP. dzisiay do siebie na obiad. Całym sercem, ale z tą kondycyą, żebyśmy pomierny obiad zie-

zeit halten. Es soll in ihren Willen stehen, so viel zu essen und zu trinken, als ihnen belieben wird. Johann, sage er dem Koch, daß er anrichte, setzet die Stühle an den Tisch. Ist alles hier was zu dem Tische nöthig ist? Für wie viele Personen muß mann decken? Für zehen Personen. Es sind nicht genug Messer. Wie viel Servietten hat er denn? Es sind nur achte da. Lasse er sich noch zwey geben, nehme er auch die Messer, die Löffel und Gabeln, wo sind die Salzfässer? Sie sind hier. Ist Salz darinnen? Ja, da ist auch der Senftopf. Hat er die Gläser ausgespielt. Ja, hier sind zehen Weingläser und zehen Biergläser. Setze er sie in Ordnung auf den Schenktisch. Das Essen ist fertig, man hat aufgetragen. Belieben sie sich nieder zu setzen meine Herrn. Setzen sie sich hieher, mein Herr. Daß ist ihr Ort. Um Vergebung, ich bin allenthalben wohl, wenn ich nur bey Tische bin. Es fehlet hier ein Gedeck. Ich bitte, meine Herren, ein jeder nehme für sich.

dli. Od woli WP. będzie zależało ieść y pić tyle, ile się podobać będzie. Janie, mów Kucharzowi, niech stół zastawia, przystawcie do stołu krzesła. A czy wszystko iest co potrzeba do stołu? Na wiele Osób każesz WP. nakryć? Na dziesięć Osób. Niemasz tyle noży. Wieleż masz serwet? Tylko iest ich ośm. Niech ci dadzą ieszcze dwie, weś razem noże, łyżki y grabki, gdzie są solniczki? Tu są. Czy iest sól w nich? Ma bydź, oto iest y musztardniczka. Wypłókałeś szklanki? Wypłókałem, oto stoi dziesięć kieliszków y dziesięć szklanek. Postaw ie porządkiem na kredensie. Obiad iuż gotowy, iuż stół zastawiony. Proszę siadać do stołu. Siądź WP. tu. To mieysce iest dla WPana. Dziękuię uniżenie, dla mnie wszędzie dobrze bylem tylko u stołu siedział. Jeszcze iednego nakrycia nie dostaie. Proszę WPanów niech każdy dla siebie bierze. Wyśmienita Zupa. Sztu-

Die

Die Suppe ist fürtreflich. Das Rindfleisch ist mürbe, und von guten Geschmack. Ich bitte mein Herr diese Pastete anzuschneyden, um zu sehen was darinnen ist, sie siehet gut aus, und wird auch gut schmecken. Ich glaube es auch, wofern mich der Geruch nicht trüget. Der Geruch ist gut, ich muß davon kosten. Geben sie mir davon zu kosten. Theilen sie davon herum, wenn es ihnen beliebet. Dieser Pastete fehlet nichts, sie ist auf französische Art zugerichtet. Die Brühe schmecket sehr gut. Es ist mir lieb, daß sie dieselbe gut finden. Wir wollen auch die jungen Tauben kosten. Diese Rebhüner sind auch nicht zu verachten. Sie sind jetzo nicht leicht zu bekommen. Wollen sie daß ich ihnen Krebse vorlege. Es belohnet nicht die Mühe, daß man sich mit ihnen schmutzig mache. Der Rinderbraten scheinet mir recht saftig zu seyn. Beliebt ihnen von dieser Fricasse zu kosten, sie ist sehr schmackhaft. Die klenen Pasteten sind auch nicht zu verachten. Der Kälber Braten,	ka mięsa wcale iest krucha, y delikatnie smakuie. Chcieyże WPan rozkroić ten Pasztet, żebyśmy widzieli co w nim iest, ma dobrą minę, y zdaie mi się, że będzie do gustu WP. Y mnie się tak zdaie, ieżeli się na zapachu nie mylę. Zapach dobry, muszę go skosztować. Proszę y ia trochę na skosztowanie. Chcieyże WP. wszystkich częstować. Temu pasztetowi nic nie brakuie, wcale Francuzkim sposobem iest sporządzony. Sos bardzo delikatny y smaczny. Mocno mię to kontentuie, że WPanom do gustu przypadł. Skosztuymy także y tych gołąbków. Proszę y kuropatwami nie gardzić. Ciężko ich pod ten czas dostać. Jeźli się podoba oto są y raki, mogęż się przysłużyć? Nie stanie za fatygę, co się około nich człowiek nadłubie. Wołowa pieczenia zdaie mi się, że iest dobrze sosista. Będzie się podobało skosztować tego frykasu, wcale gustownie przyprawny. Proszę pa-

die

die Schöpskeule und Wel=
sche Hahn sind recht mürbe
und wohl gebraten. Sie es=
sen nicht. Ich esse genug.
Es ist vielleicht nichts das
ihnen schmecket. Es schme=
cket mir alles. Belieben sie
sich die Mühe zu geben die=
sen Capaun zu zerschneiden.
Dieses würde ihnen besser
anstehen als mir. Sie wer=
den es besser machen als ich.
Gut, so will ich es thun.
Darf man ihnen dieses Stück
vorlegen? Behalten sie es
für sich, ich esse so gern den
Flügel, als den Schenkel.
Schlagen sie es nicht ab,
es ist ein gutes Stück. Wir
sollten etliche Citronen dazu
haben. Man wird sie den
Augenblick bringen. Brin=
get uns zugleich etliche Sar=
dellen. Wir wollen auch
einmal trinken. Von wel=
chem Weine beliebt ihnen
meine Herrn? rothen, weis=
sen, Ungrischen oder Rhein=
wein. Wir wollen erst den
rothen kosten. Wie finden
sie ihn. Ich finde ihn über=
aus gut. Der Rheinwein
ist auch sehr gut. Ich zie=
he ihm aber den Ungrischen
vor. So wollen wir den
Ungrischen trinken. Auf ih=

sztecikami nie gardzić.
Cielęca pieczenia, Bara-
nia y Bażant są wcale kru-
che y dobrze wypieczo-
ne. WPan nic nie iesz?
Jem owszem bardzo wie-
le. Może, że nie ma nic
do gustu WP. Y owszem
wszystko do mego gustu.
Jeźli się podoba pofaty-
guy się WPan y rozbierz
tego kapłona. Bardziey
to WPanu przystoi, niżeli
mnie. Ale WP. lepiey to
zrobisz, niżeli ia. To y
dobrze, proszę o niego.
Czy się mogę tym kawał-
kiem przysłużyć WPanu?
Zatrzymay go WPan dla
siebie, mnie zarówno sma-
kuie tak skrzydło iak ud-
ko. Proszę nie gardzić,
bardzo delikatny kąsek.
Trzebaby z kilka Cytryn
do tego kapłona. W tym
momencie one przyniesą.
Przynieście y kilka Sarde-
lów za iedną drogą. Trze-
ba też y co pić. Któreż
wino podoba się WPanom,
czy białe, czy czerwone,
czy węgierskie, czy ryń-
skie? Skosztuymy pier-
wey czerwonego. Jak
się WPanu zdaie to wi-
no? Wyśmienite. Y ryń.

re Ge

re Gesundheit meine Herren. Wir wollen erst auf die Gesundheit des Wohlthäters trinken. Das ist nicht mehr als billig. Dieses ist eine Gesundheit, die mir sehr werth ist. Sie ist so werth, daß sie verdienet nach der Reihe herum getrunken zu werden. Wie? meine Herren es speiset niemand mehr? Was mich anbelanget, ich habe zur Gnüge? Was befehlen sie daß man zum Nachtisch auftrage. Etwas weniges, etliche Birnen und einige Aepfel und Nüsse. Lasset zugleich frische Butter, holländischen Käse und Parmasan hergeben. Ich bitte mit dieser kleinen Mahlzeit verlieb zu nehmen. Ich bin ganz beschämt, daß ich sie so reden höre. Mich dünkt, daß wir schon lange bey der Tafel sitzen. Wenn es ihnen also beliebt, so wollen wir aufstehen.

skie bardzo dobre. Ja zaś przekładam nad nie węgierskie. Zdrowie WPanów. Piymy pierwey zdrowie Gospodarza y Dobrodzieia. Niemasz nic słusznieyszego. Jest to zdrowie, które ia sobie mocno szacuię: Tak szacowne zdrowie, warto tego, żeby go koleią spełniono. Cóż? MPanowie już nikt więcey nie ie? Co się mnie tycze, iadłem podostatkiem do ukontentowania. Jakiemi wetami mam WPanom służyć? Bardzo mało, kilka gruszek, iabłek y orzechów. Niech dadzą razem młodego masła, holenderskiego sera y parmazanu. Proszę wybaczyć, żem się tak małym obiadem przysłużył WPanom. Mocno zawstydzony iestem, gdy WP. tak mówiącego słyszę. Mnie się zdaie, że iuż dosyć długo u stołu siedziemy. Jeżeli się podoba WPanom, to wstaniemy.

Eilftes.

Gespräch.

Vom Spatziergehen.

Womit wollen wir den Nach=Mittag zubringen. Wollen wir ein wenig spatzieren gehen? Ich bin damit zufrieden, aber wo wollen wir hingehen? Wir wollen durch den Garten gehen. Ich bin dieſen Morgen ſchon drinnen geweſen. Wo beliebt ihnen denn hinzugehen? Ich wäre der Meynung, wir giengen hinaus vor die Stadt. Es iſt mir einerley, ich fürchte aber, daß wir Regen bekommen. Es ſiehet nicht darnach aus. Ich wollte nicht darauf wetten. Wenn es regnet, ſo wollen wir eine Kutſche nehmen. So wollen wir den gehen. Nach welcher Seite wollen wir uns wenden? Wenn ſie mir folgen, ſo wollen wir nach N. gehen, denn es iſt ein ſehr angenehmer und luſtiger Ort, und man iſt daſelbſt allezeit im Schatten, und ſiehet viel Wildprett. Dieſes liebe ich beſonders, die Jagd iſt al-

ROZMOWA

Jedenasta.

O Przechadzce.

Czymże się będziemy bawili po południu. Czyli nie poydziemy trochę na przechadzkę? To y dobrze, ale dokąd poydziemy? Przeydźmy się trochę po ogrodzie. Jużem tam był dzisieyszego poranku. Gdzież się tedy WPanu podoba żebyśmy poszli? Mnie się lepiey zdaie, żebyśmy poszli za miasto. Dla mnie wszystko iedno, ale się boię, żeby deszcz nie padał. Nie zanosi się na deszcz. Niechciałbym się o to zakładać. Jeżeli będzie deszcz, to weźmiemy karetę. Idźmyż więc. W którą się obrociemy stronę? Jeżeli WP. mnie słuchać chcesz, to idźmy do N. bo tam bardzo miłe y wesołe mieysce, można tam zawsze w cieniu chodzić, y różnych zwierząt napatrzyć się. To mi się naybardziey podoba, polowa-

jezeit meine vornehmste Belustigung gewesen. Ich bin auch ein großer Liebhaber davon. Das ist ja ein recht schöner Ort. In Wahrheit hier sind schöne Spaziergänge. Es ist in der Welt nichts angenehmeres. Das ist der schönste Ort, den man hier herum hat, auch ist er allezeit voll Leute. Ich glaube daß es hier des Morgens sehr angenehm seyn muß. Ich muß ehestens herkommen, den Gesang der Vögel zu hören. Ich will ihnen Gesellschaft leisten. Sie werden mir einen großen Gefallen thun. Wir wollen uns ein wenig am Ufer dieses Baches niedersetzen. Meinetwegen, denn ich bin schon müde. Wie ist das Gras so schön, und wie angenehm ist es hier im Grünen. Wie angenehm ist es unter diesem Baume? Wir wollen uns hier niedersetzen, und die frische Luft genissen. Es wehet eine sanfte Luft. Ach was ist das für eine schöne Aussicht, und wie sind diese Gänge so gerade angeleget. Sehen sie, wie viel Vögel es in diesem Wäldchen giebt,	nie każdego czasu naywiększą moią było rozrywką. Y ia się w myślistwie kocham. To iest wcale bardzo piękne mieysce. W samey rzeczy piękne szpalery tu są. W świecie nic milszego nie masz. To iest naypięknieysze mieysce ze wszystkich co są w okolicy, y pełno też tu zawsze ludzi. Mnie się zdaie, że tu rano naymiley bydź musi. Muszę tu kiedy przyiść, żebym się śpiewaniu ptaków przysłuchał. Będę WacPanu służył w kompanii. Wielką mi WP. wyświadczysz łaskę. Siądźmy trochę na brzegu tego strumyka. Siądźmy, bom się też y zmordował. Cóż to za piękna trawa, y iak tu miło siedzieć. Jakże tu pięknie pod tym drzewem? Siądźmy tu y zażyimy świeżego powietrza. Bardzo delikatny wiatr wieie. Co za piękny prospekt, y iak prosto te szpalery sadzone. Patrzay WP. co tam ptastwa iest w tym lasku, y co ryb w owey wodzie. Cóżby to za miła rzecz

und

und wie viel Fische sind nicht in jenem Wasser. Was würde es nicht für eine Lust seyn, hier zu jagen und zu fischen. Ja, wenn es erlaubt wäre. Das ist verdrießlich, daran habe ich mein größtes Vergnügen; als ich in N. war, gieng ich fast alle Tage auf die Jagd. Es gehen wenig Wochen vorbey, daß ich mich nicht damit belustigen sollte. Giebt es viel Wildprett auf dem Lande? Sehr viel, und ich gehe niemals aus, daß ich nicht eine Menge mitbringen sollte. Wir wollen noch ein wenig herum spatzieren. Daß ist eine schöne Blume. Das sind schöne Veilchen. Wie heißt diese Blume? Machen sie mir einen Strauß. Da sind schöne Rosen. Die Bäume blühen sehr schön. Es fängt an warm zu werden. Es ist heute eine unerträgliche Hitze. Die Luft hat sich gekühlet. Wir werden heuer viel Obst haben. Da ist eine schöne Melone. Essen sie gerne Melonen? Ja, ich esse sie gerne, aber ich habe schon Kirschen gegessen. Was ist das vor ein Haus am Ende die-

była, żeby tu można polować albo ryby łowić. Gdybyć wolno było. A to przykra rzecz, w tym iest moie naywiększe ukontentowanie, kiedym był w N. prawie codzień chodziłem na polowanie. Rzadko który tydzień minie, żebym się nie miał polowaniem bawić. Jestże dosyć zwierzyny na wsi? Bardzo wiele, y nigdy mi się nie przytrafiło, żebym wyiechawszy nie miał podostatkiem zwierzyny przywieść. Przeydźmy się ieszcze trochę. To piękny kwiatek. To piękne fiałki. Jak się nazywa ten kwiat? Zrobże mi WPan bukiet. O to tam są piękne roże. Drzewa bardzo pięknie kwitną. Zaczyna bydź gorąco. Nieznośny dziś upał. Powietrze się oziębło. Będziemy mieli tego roku dostatkiem owoców. O to piękny melon. Lubisz WPan iadać melony? Lubię, alem iuż wiśnie iadł. Cóż to za dóm na końcu tego szpaleru. Jest to Altana. A czy dostanie tam cze-

ses Spatzierganges? Es ist ein Lusthaus. Wird man hier wohl bedienet? Sehr wohl, man mag auch begehren was man wolle, so findet man es zu allen Zeiten des Jahres. Das ist überaus bequem. Beliebt es ihnen hinzugehen, um eine kleine Erfrischung zu nehmen? Wenn es ihnen beliebt, aber . . . So mag es dann auf ein andermal bleiben. Gehen wir auf die andere Seite, da ist mehr Schatten. Sie werden gestehen müssen, daß es ein schöner Ort ist. So schön er auch ist, so müssen wir ihn doch verlassen. Bleiben wir noch etliche Minuten hier, es ist noch nicht so spät. Herzlich gerne, aber ich fürchte, ich möchte die Post versäumen. Wir müssen eilen, denn ich muß noch an einen Ort hingehen.

go? Wszystkiego dostać można, czego tylko kto rozkaże, y to zawsze w zimie, y w lecie. To bardzo wygodnie. Chcesz WP. żebyśmy tam poszli ochłodzić się czym. Jeżeli się WPanu podoba, ale . . . To inszą razą. Przeydźmy na drugą stronę, tam większy iest cień. Musisz WPan przyznać, że tu wcale piękne mieysce iest. Chociaż y piękne mieysce iest, to go postaremuż trzeba porzucić. Zatrzymaymy się tu ieszcze z kilka minut, nie iest ci tak pożno. Całym sercem, ale się boię, żebym poczty nie opoźnił. To śpieszmy się, bo y ia mam ieszcze gdzie indziey iść.

Zwölftes

Zwölftes Gespräch.

Vom Schreiben.

Können sie mir eine Feder leihen? Ich habe keine die geschnitten ist. Ich habe wohl Federkiele; aber ich habe kein Federmesser. Ich habe eins, da ist es, es ist aber sehr stumpf. Geben sie es mir, ich will es abziehen. Ich habe es schon geschliffen. Wie wollen sie die Feder haben, grob oder fein? Mittelmäßig? nicht zu grob, auch nicht zu fein. Haben sie gute Tinte? Da ist mein Tintefaß. Ihre Tinte ist sehr blaß, bringen sie andere her. Haben sie gutes Papier? Hier ist Postpapier, welches nicht gar zu weiß ist. Dieses Papier schlägt durch. Hier ist anders Papier. Schreibet die Feder gut? Sie ist zu hart, sie ist zu weich. Man muß sie leicht führen. Was befehlen sie daß ich schreibe. Geben sie mir die Vorschrift. Da ist sie. Ich kann den Anfangs-Buchstaben nicht machen. Versu-

ROZMOWA Dwunasta.

O Pisaniu.

Niemogłbyś mi WPan pożyczyć piora? Nie mam żadnego zatemperowanego. Mamci ia piora; ale ia nie mam scyzoryka. Ja mam, oto iest, ale bardzo tępy. Day mi go WP. ia go wyostrzę. Jużem go wywecował. Jakże WP. piora lubisz, gruke czy cienkie? Srzednie, ani nadto grube, ani nadto cienkie. Masz WP. dobry atrament. Oto moy kałamarz. Atrament WPana coś bardzo blady, przynieś WPan inszego. Masz WPan dobry papier? Oto iest pocztowy papier, ale nie bardzo biały. Papier ten przebiia. Oto iest inszy papier. Czy dobrze się pisze tym piorem? Jest trochę twarde, iest trochę miękkie. Trzeba go delikatnie prowadzić. Cóż WP. rozkażesz pisać. Day mi WPan formę charakteru. Oto iest. Nie mogę pier-

chen sie es ein oder zweymal, und hernach wird es schon gehen. Sie haben recht, ich danke ihnen. Warum schreiben sie nicht? Ich habe vergessen Papier mit zu bringen, ich habe mein Schrift-Buch nicht. Wo haben sie es gelassen? Ich habe es unterweges verlohren. Ich will ihnen indessen einen Bogen leihen. Sie werden mir einen großen Gefallen thun. Ich will ihn mit Dank wieder geben. Wie finden sie dieses Papier? Ich finde es recht gut. Es schlägt nicht durch. Haben sie schon geschrieben? Ich fange nun erst an. Warum schreiben sie so geschwinde? Ich werde sonsten nicht fertig. Es ist besser wenig und gut schreiben, als viel das nichts tauget. Derjenige macht viel, der was er macht, gut machet. Sie haben Zeit genug. Sie haben recht gut geschrieben. Sie haben sehr schlecht geschrieben. Schreiben sie um die Wette. Zeigen sie, was sie geschrieben haben? Welches ist die beste Schrift von diesen beyden? Es ist kein großer Unterscheid. Mei-

wszey litery napisać. Sprobuy WP. raz albo dwa, to się potym uda. Prawdę WP. mówisz, dziękuię. Czemuż WPan nie piszesz. Zapomniałem papieru z sobą przynieść, nie mam sexternu. Gdzieś go WP. podział? Idąc zgubiłem go. Pożyczę WP. tym czasem arkusz papieru. Wielką mi WP. wyświadczysz łaskę. Oddam go WP. z podziękowaniem. Jak się WPanu zda ten papier? Jest bardzo dobry. Nie przebija. A czy iuż WPan pisał? Dopiero co zaczynam. Czemu WPan tak prędko piszesz? Muszę się śpieszyć, bobym nie skończył. Lepiey mało pisać a dobrze, niżeli wiele, co nic nie warto. Ten wiele robi, kto dobrze robi, co robi. Masz WP. czasu dosyć. Bardzo dobrześ WPan pisał. Nie zbyt dobrześ WPan pisał. Pisz WP. o zakład. Pokaż WP. coś napisał. Któreż tu z tych dwóch naylepsze pismo? Nie zbyt wielka różnica. Moie pismo ieszcze iest mokre,

ne

ne Schrift ist noch naß. Sie ist noch nicht trocken. Beschmutzen sie meine Schrift nicht. Sie haben mein Papier befleckt. Ich habe es nicht mit Fleiß gethan.

Jeszcze nie wyschło. Nie pomaż mi WP. mego pisma. Zwalałeś mi WPan papier. Niechcąc to uczyniłem.

Dreyzehntes Gespräch.

Vom Briefschreiben.

Geben sie mir ein Blat feines Papier. Was wollen sie damit machen? Ich muß einen Brief schreiben. Haben sie gute Federn? Es sind welche in Schreibezeug. Es sind zwar welche da, aber sie taugen nichts. Was fehlet ihnen? Sie sind nicht gut geschnitten. Wo ist ihr Federmesser? Können sie Federn schneiden? Ich schneide sie auf meine Art. Haben sie kein anderes Papier, welches größer ist? Da ist französisch Papier, welches recht gut und fein ist. Haben sie rothes Siegellack? Da ist ein Stůck, das gut ist. Werden sie bald fertig seyn? Ich werde in den

ROZMOWA Trzynasta.

O Pisaniu Listów.

Day mi WPan arkusz pięknego papieru. Co WP. z nim będziesz robił? Muszę list pisać. Masz WPan dobre piora? Jest ich tam kilka w kałamarzu. Są tam wprawdzie, ale nic nie warte. Czego im niedostaie? Nie są dobrze zatemperowane. Gdzie WPana scyzoryk? Umiesz WP. temperować piora? Ja ie temperuię do moiey ręki. Niemasz WP. inszego papieru, któryby był trochę większy? Oto iest francuzki papier, który bardzo dobry y cienki. Masz WP. czerwony lak? Oto iest laska przedniego la-

Augenblick fertig seyn. Vergessen sie das Datum nicht. Welchen Tag des Monats haben wir? Wir haben den 30sten. Wollen sie daß ich einen Umschlag mache? Ja wenn es ihnen beliebt. Machen sie auch die Aufschrift darauf. Ich will ihn erst zusiegeln. Welches Petschaft wollen sie daß ich darauf setze? Da sind zwey, nehmen sie eines von beyden. Er ist zugesiegelt. Wo ist mein Bedienter? Er ist den Augenblick ausgegangen. Wer hat ihn herausgeschickt? Niemand, ich glaube er ist für sich selbst herausgegangen. Soll er ohne meine Erlaubniß herausgehen? Er hat gesagt, daß er gleich wieder kåme, da kommt er. Mein Herr, sie wollen mir verzeihen, daß ich so lange ausgeblieben bin. Ein andermal unterstehe er sich nicht ohne mein Vorwissen wegzugehen. Ich werde es nicht mehr thun. Ist er auf der Post gewesen? Ja ich bin schon da gewesen. Sind Briefe für mich da? Die Post war noch nicht angekommen. Wenn wird sie kommen? Innerhalb zwo

ku. Prędko WPan będzie gotów? W mgnieniu oka będę gotów. Nie zapomniey WP. daty napisać. Który dziś dzień Miesiąca mamy? Trzydziesty. Chcesz WPan żebym kopertę zrobił? Można, ieźli się WP. podoba. To WP. ią y podpisz. Pierwiey go zapieczętuię. Jaką pieczątką mam go zapieczętować? Oto są dwie, weś WPan iednę z nich. Już zapieczętowany. Gdzież iest moy lokay? Dopiero co wyszedł. Ktoż go wysłał? Nikt, może sam po swoim interessie poszedł. Powinienże on bez mego pozwolenia odchodzić? Powiedział, że zaraz się powróci, oto idzie. Przepraszam WP. żem się tak długo zabawił. Zebyśmi się się drugi raz nie ważył bez moiey wiedzy wychodzić. Już więcey tego nie uczynię. Byłeś na poczcie? Już byłem. Są tam iakie listy do mnie? Jeszcze poczta wtenczas nie przyszła. Kiedyż przyidzie? Może za dwie godziny. Zanieś tedy ten

Stun-

Stunden. So trage er diesen Brief auf die Post. Muß ich ihn frey machen? Ja, hier hat er einen Thaler, sehe er was der Brief kostet, und für das übrige Geld kaufe er mir von dem besten Briefpapier. Soll es vergoldet auf dem Schnitte seyn? Ja freylich, er weiß ja, daß ich kein anderes brauche. Habe ich noch anderswo hinzugehen? Nein, gehe er nur hurtig, und komme er aufs geschwindeste wieder.

list na pocztę. Mamże go zapłacić. Tak iest, oto masz talar bity, spytay się co trzeba od niego dać, a za resztę pieniędzy kup mi nayprzednieyszego papieru. Czy tego z wyzłacanemi brzegami? A iużci, wszak wiesz, że inszego nie używam. Czy mam ieszcze gdzie indziey iść? Nie, bież tylko prędko, y natychmiast powracay.

Vierzehntes

Gespräch.

Mit einem Schneider.

Haben sie mir mein Kleid gemacht? Hier ist es, mein Herr. Sie sind ein Mann der sein Wort hält. Beliebet ihnen es anzuprobieren? Ja, ich will es probieren. Sie verlangten den Rock ein wenig zu lang. Ja, er ist aber ein wenig zu enge. Um Vergebung,

ROZMOWA

Czternasta.

Z Krawcem.

Zrobiłżeś mi Waszeć suknie? Oto są MPanie. Jesteś Waszeć człowiekiem, który słowa dotrzymuie. Raczysz ie WPan przywdziać? Tak iest, chcę ich sprobować. WP. chciałeś, żeby wierzchnia suknia trochę przydłuższa była. Tak iest,

er ist weit genug. Sie haben gar zu viel Tressen an die Ermel gesetzt. Es ist die Mode so. Die Beinkleider scheinen mir zu kurz. Man muß sie nicht zu hoch hinauf ziehen. Die Weste gefällt mir über die maßen wohl. Ja, sie ist recht prächtig. Haben sie ihre Rechnung gemacht? Da ist sie mein Herr. Da ist das Macherlohn, und das ausgelegte Geld. Ich bedanke mich gehorsamst. Könnten sie mir nicht noch ein Paar Sommer und Winterkleider machen? Ja, mein Herr, sie sollen sie auf den Sonntag haben. Nehmen sie mir daß Maaß. Von welchem Zeuge wollen sie es haben? Von einem Zeug der jetzt in der Mode ist. Soll ich ihn kaufen gehen? Ich bitte sie, ich werde mit ihnen gehen. Es wird besser seyn. Wie viel Ellen muß man haben? Sie müssen 30 Ellen haben. Zu welchem Kaufman werden wir gehen? Zu dem Herrn N. In welcher Gasse. In der N. Gasse. Ist sein Laden gut versehen? Er ist der beste in der ganzen

ale trochę iest przyciasna. Nie, bynaymniey, owszem dosyć dostatnia. Nadtoś Waszeć galonów na rękawy pokładł. Taka iest teraz moda. Spodnie zdaią mi się bydź przykrótkie. Nie trzeba ich tak nazbyt wysoko wyciągać. Kamizelka arcy mi się podoba. W samey rzeczy, bardzo okazała. Uczyniłżeś Waszeć swoy porachunek? Oto iest. Otoż są y pieniądze za robotę y za expens. Dziękuię iako nayuniżeniey. Nie mógłbyś mi Waszeć ieszcze zrobić po iedney parze letnich y zimowych sukien? Czemu nie, będziesz ie WPan miał na Niedzielę. Weś my Waszeć miarę. Z iakiey materyi chcesz ie WPan mieć? Z materyi, która teraz w modzie iest. Mamże iść sam, y tey materyi kupić? Proszę, ia poydę z Waszecią. Y owszem będzie lepiey. Wieleż łokci będzie trzeba wziąść? Trzeba będzie ze 30 łokci wziąść. Do którego Kupca poydziemy? Do Pana N.

Stadt.

Stadt. So wollen wir denn hingehen.

Funfzehntes Gespräch.

Mit einem Kaufmann.

Zeigen sie uns ein Stück schönes Zeug. Von was für Farbe? Grüne Farbe, Asch Farbe. Dieses Stück ist so schön, als man es nur wünschen kann. Daß gefällt mir nicht. Man trägt es itzo stark bey Hofe. Es ist nicht fein, zeigen sie uns ein besseres. Da ist ein ander Stück. Das ist auch noch nicht vom besten. Zeigen sie uns von dem allerbesten. Hier ist ein Stück von der besten Gattung. Ja, das ist besser als die andern, wie theuer geben sie die Elle davon? Die Elle ist gemeiniglich zu 20 Tynf. Das ist zu theuer; wollen sie 18 Tynf haben? Das kan unmöglich seyn, es kostet mich selber mehr. Sa-

Na którey ulicy. Na N. ulicy. A dobrzeż sklep iego opatrzony? Lepszego niemasz w całym mieście. Idźmyż tam.

ROZMOWA Piętnasta.

Z Kupcem.

Pokaż nam WP. sztukę piękney materyi. Jakiego koloru? Zielonego, popielatego koloru. Ta sztuka iest tak piękna, iak sobie tylko życzyć można. Ta mi się nie podoba. Teraz ią nayczęściey u Dworu noszą. Nie iest przedniego gatunku; pokaż nam WPan co lepszego. Oto iest druga sztuka. Y ta nie iest z nayprzednieyszych. Pokaż nam WPan naylepszą, którą masz. Otoż iest sztuka w naylepszym gatunku. W samey rzeczy ta iest daleko lepsza niżeli tamta; poczemuż WP. przedaiesz łokieć tey materyi? Zazwyczay łokieć przedaie się po 20. Tynfów. To

gen

gen sie mir ihr letztes Wort.
Geben sie mein Herr 19 Tynf,
so sind wir einig. Nun
schneiden sie funfzehn Ellen
ab. Haben sie auch schönes
und gutes Tuch? Was
für Tuch verlangen sie mein
Herr? Schwarz, weiß, grau,
roth, gelb, grün, blaues
Tuch. Sehen sie, da ist
eines von der feinsten Gat-
tung. Wie theuer die Elle?
Zwey Ducaten mein Herr.
Das ist kein Tuch um zwey
Ducaten die Elle. Es ko-
stet so viel. Ist es das
schönste und feinste so sie ha-
ben? Ja mein Herr, der-
gleichen werden sie nirgends
finden. Der Preiß ist zu
hoch. Es ist von dieser Gat-
tung nicht wohlfeiler zu be-
kommen. Wollen sie mir
die Elle um anderthalb Du-
caten lassen? Ich werde
wahrhaftig daran nichts ge-
winnen, es kostet mich selb-
sten so viel. Das ist un-
möglich. Ich muß etwas
gewinnen. Ich will nichts
mehr geben. So sey es
denn; wie viel Ellen befeh-
len sie? Schneiden sie 20
Ellen ab, aber messen sie
gut. Ich will ihnen kein
Unrecht thun. Haben sie auch

iest za drogo, weźmiesz
WP. po 18 Tynfów? To
żadną miarą bydź nie mo-
że, mnie samego więcey
kosztuie. Powiedz mi
WPan ostatnim słowem.
Day mi WPD. po 19 Tyn-
fów, to się zgodziemy.
Odkroyże WP. piętnaście
łokci. Masz też WP. ia-
kie piękne y dobre sukna?
Jakiegoż WPD. sobie ży-
czysz? Czarnego, biało-
go, szarego, czerwonego,
żółtego, zielonego, błęki-
tnego sukna. Proszę zo-
baczyć, oto iest sukno z
nayprzednieyszych gatun-
ków. Poczemu łokieć?
Po dwa Czerwone Złote.
Nie iest to sukno na dwa
Czerwone Złote łokieć.
Tyle kosztuie. Jestże to
naypięknieysze y nayprze-
dnieysze sukno, które
WP. masz? Tak iest, ni-
gdzie WPD. takiego nie
znaydziesz. Ale cena bar-
dzo wielka. W takim
gatunku taniey WPD. nie
dostaniesz. Spuścisz mi
WPan łokieć po półto-
ra Czerwonego złotego?
Szczerze mówię, że nic
na tym nie zyskam, mię
samego tyle kosztuie. To

gute

gute Hüte? Hier ist einer von den feinsten. Wie theuer? Zwanzig Tynf. Wenn sie dritthalb Thaler dafür wollen, so will ich ihn nehmen. Es ist nichts mit dem Herrn zu gewinnen. Ich bin nicht gewohnt zu dingen. Weil der Herr das erstemal bey mir ist, so will ich ihn um diesen Preis lassen. Da ist ihr Geld, zehlen sie. Dieser Ducat ist nicht wichtig. Ich dächte er wäre überwichtig; da ist ein anderer. Da sind wir zufrieden. Ja, leben sie wohl. Belieben sie, mein Herr, ein andermal, wenn sie was brauchen, wieder einzusprechen.

nie może bydź. Muszę co zyskać. Ja więcey nie dam. Niechże y tak będzie, wieleż WPD. łokci każesz odkroić? Odkroy WP. 20 łokci, ale proszę dobrze mierzyć. Nie uczynię WPD. żadney krzywdy. Masz też WP. dobre Kapelusze? Oto iest ieden z nayprzednieyszych. Po czemu? Po dwadzieścia Tynfów. Jeżeli WP. półtrzecia talera za niego weźmiesz, to go kupię. Nie można nic utargować na Jegomości. Ja nie mam zwyczaiu targować się. Ponieważ WP. D. pierwszy raz u mnie iesteś, to go za te pieniądze spuszczę. Oto są pieniądze, rachuy WPan. Ten Czerwony złoty nie iest ważny. Zdawało mi się, że będzie przeważny; Oto iest drugi. Tośmy sobie nic nie winni. Tak iest, bądź WP. zdrów. Proszę drugą razą, ieżeli WPD. będziesz czego potrzebował, rozkazać sobie służyć.

Sechszehntes	ROZMOWA
Gespräch.	Szesnasta.
Zwischen einem Doctor und einem Kranken.	Między Doktorem y Chorym.

Wie befinden sie sich mein Herr? Ich befinde mich sehr übel. Was fehlt ihnen? Der Kopf thut mir weh, das Herz, und der Magen. Wie lange schon? Seit gestern. Haben sie die Nacht geschlafen? Nein, ich kann nicht schlafen. Haben sie Appetit zum Essen? Im geringsten nicht, gar nicht. Lassen sie mich ihren Puls fühlen. Ich fühle eine Müdigkeit am ganzen Leibe. Sie müssen zur Ader lassen. Ich habe nur neulich gelassen. Das schadet nichts, übermorgen können sie ein abführendes Tränkchen nehmen. Ich schwitze fast den ganzen Tag. Das ist ein Zeichen baldiger Genesung, halten sie sich nur immer zu Bette. Wie muß ich mich in Essen und Trinken halten? Essen sie frische Eyer und gute Fleischbrühen. Darf ich nicht einen Flügel von einem jungen

Jak się WP. masz? Bardzo źle się mam. Cóż WPanu? Na co WP. choruiesz? Głowa mię boli, serce y żołądek. Od którego czasu? Od wczorayszego dnia. Spałżeś WP. w nocy? Nie, nie mogę sypiać. Masz WP. apetyt? Zadnego niemam apetytu. Cale nie? Pokaż mi WPan puls. Czuię po całym ciele iakąś słabość. Musisz WPan krew puścić. Nie dawnom puszczał. To nic nie szkodzi, poiutrze możesz WP. na spędzenie humorów lekarstwo wziąść. Prawie cały dzień się pocę. Jest to znak, że WPan wkrótce będziesz zdrów, nie wstaway WP. z łóżka. Jakąż dietę mam w iedzeniu y piciu zachować. Jedz WP. na miękko iaia, y dobry bulion. Niemógłżebym ieść z iedno skrzydełko od kurczęcia. To

Huhn

Huhn essen. Das kann nicht schaden, und was trinken sie? Wasser mit geröstem Brodte. Das ist sehr gut, in drey oder vier Tagen werden sie ausgehen können. Da ist eine kleine Verehrung für ihre Mühe. Mir ist es genug, wenn ich die Ehre habe ihnen zu dienen.

WP. szkodzić nie może, cóż WP. piiesz? Wodę z grzankami. Bardzo dobrze, we trzech albo we czterech dniach będziesz WP. iuż mógł wychodzić. Proszę na ten mały prezent, za fatygę WPana. Dosyć mi na tym, kiedy mam honor służenia WPanu.

Siebenzehntes

Gespräch.

Vom Reiten

Haben sie Lust spatzieren zu reiten? Ist es weit von hier? Es sind nur zwo kleine Meilen. So mag es denn seyn, ihnen zu gefallen. Sind die Pferde gesattelt? Der Reitknecht wartet schon mit den Pferden unten. Welches Pferd werden sie mir geben? Reiten sie den Schimmel, er gehet einen guten Schritt. Den reite ich nicht, er stolpert und fällt bisweilen. Wenn sie den Braunen reiten, das wird noch schlimmer seyn, wenn man

ROZMOWA

Siedmnasta

O Jeżdżeniu.

Czy masz WP. ochotę iechania na spacyer? A daleko ztąd? Tylko małe dwie mile. Dla przypodobania się WP. to y poiadę. A czy osiodłane iuż konie? Masztalerz iuż czeka na dole z końmi. Któregoż konia dla mnie WPan dasz? Jedź WPan na szpakowatym, dobrze chodzi. Niechcę na nim iechać, utyka, y czasem pada. Jeżeli WP. poiedziesz na karym, to ieszcze gorzey będzie, bo

ihm

ihm die Spornen giebt, legt er sich nieder. Ich will mir ein anderes geben lassen. Da reiten sie den Spanier, er wird recht für sie sein. Führe er das Pferd in den Stall. Er kann es trünken lassen. Hat er ihm seine Haber gegeben? Führe er es zum Schmidt. Lasse er es beschlagen. Reite er es ins Wasser. Reite er es ein wenig spatzieren, erhitze er es nicht. Gebe er ihm gutes Heu. Mache er ihm eine gute Streu. Ist es sehr müde? Führe er es mir her. Zäume er es ab. Sattele er es ab. Führe er den Spanier heraus. Der Sattel ist ein wenig zu hart. Halte! mache er mir die Steigbügel länger, kürzer. Sind die Pistolen geladen? Wo ist die Spitzruthe? Hier ist sie. Fort dann.

byle go ostrogami kto spiął, zaraz się na ziemię kładzie. Każę sobie inszego konia dać. To iedź WP. na Hiszpańskim, ten wcale pod WPana będzie. Zaprowadź tego konia do stayny. Napoy go. Dałeś mu obrok? Jedź z nim do Kowala. Każ go podkuć. Przepław go. Przeiedź go trochę, nie zgrzey go. Day mu dobrego siana. Podrzuć pod niego podostatkiem słomy. A czy się bardzo zmordował? Przyprowadź mi go tu. Zdym z niego uzdeczkę. Zdym z niego siodło. Wyprowadź tu Hiszpańczyka. To siodło trochę przytwarde. Stoy! przydłuż mi, skróć mi trochę puśliska. Czy te Pistolety nabite? Gdzież iest rózga? Jest tu. To iedźmy.



Kurze Geschichten.

1.

Es verwies jemand dem Diogen, daß er auf öffentlichem Markte äße; Diogen antwortete: warum soll ich nicht auf dem Markte essen, wann mich auf dem Markte hungert?

2.

Aristotel wurde gefraget: was für einen Nutzen die Lügner von ihren Lügen hätten? und antwortete: daß man ihnen (wenn sie auch die Wahrheit reden) nicht glaubet.

3.

Ein Leibjunge ritt seinem Herrn nach, schlief aber auf dem Pferde ein, und verlor den Mantelsack. Da dieses der Herr wahrnahm, weckte er ihn auf, und sagte zu ihm: was gilts, du Kalb hast gewiß den Mantelsack verloren? Der Junge schauete sich geschwind auf beyde Seiten um, und sagte: Gnädiger Herr, wenn sie mit mir darum wetten, so haben Sie es unfehlbar gewonnen.

4.

Ein Student begegnete einem Eseltreiber, und sagte zu ihm: geh aus dem Wege du Eselvater; der Eseltreiber antwortete: gleich mein Sohn.

5.

Ein Fürst, welcher mit Namen Joseph hieß, war über seine Hofbedienten zornig geworden, und sagte: ich habe bey meinem Hofe nur lauter Esel; einer aus ihnen antwortete: wo Joseph ist, muß der Esel auch seyn.

6.

Ein Ausländer hatte in einem Wirthshause ohngefähr auf drey Gulden Schulden gemacht, weil es ihm aber Geld mangelte, sprach er zum Wirthe: seyn Sie doch so gut, und sagen Sie mir, was für Gesätze, Gebräuche, und Strafen sind doch in diesem Lande? der Wirth that ihm genügen, und unter andern Dingen sagte er ihm auch dieses: wann bey uns einer dem andern eine Maultasche giebt, so muß er vier Gulden Straf geben; der Ausländer versetzte alsobald: schlagen Sie mir ins Gesicht, und geben Sie mir den Rest heraus, so sind wir einer dem andern nichts schuldig.

7.

Ein Bauer hatte einige alten Leute durch die Brillen lesen gesehen, hierauf gieng er in ein Gewölb, ließ sich Brillen zeigen, setzte sich ein Paar nach dem andern auf die Nase, hielt sich ein Buch vor die Augen, und wollte lesen, aber vergeblich; endlich sagte der Kaufmann zu ihm: ihr könnet vielleicht nicht lesen? worauf der Bauer antwortete: wenn ich lesen könnte, dürfte ich mir keine Brille kaufen.

8.

Ein Pfarrer sah auf der Kanzel währender Predigt, daß ein Rathsherr schliefe, auch daß neben ihm zwey Weiber ziemlich laut mit einander plauderten; als er es nun nicht länger gedulden konnte, schrie er auf die zwey Weiber: meine Frauen! redet doch nicht so laut, sonst werdet ihr den Herrn aufwecken, der neben euch schläft.

9.

Einer wurde gefraget: wem ein Geiziger zu vergleichen wäre? er antworte: einem Schweine; denn dieses nützet niemanden, als nach dem Tode.

10.

Als ein Soldat Wacht stund, und die Vorbeygehenden auf seine Frage: wer da? allemal antworten hörte:

te: gut Freund, gieng er zu dem Officier, und sagte: was Henker soll ich denn Wacht stehen? ist doch hier alles gut Freund.

11.

Ein scherzhafter Mensch gieng zu Winterszeit über die Gassen, und schrie aus vollem Halse: Feuer, Feuer! die Leute liefen vor Schrecken aus den Häusern, und fragten: wo es brännte? er antwortete: ich frage ja auch darnach, denn es friert mich überaus.

12.

Einer besuchte zu gewisser Zeit einen Kranken, und als er sich von dem Kranken hinweg begab, und gefraget wurde: was dem Kranken fehlte? gab er zur Antwort: die Gesundheit.

13.

Als man einen Weltweisen fragte: ob er keinen Fehler hätte? gab er zur Antwort: mein Nachbar wird es besser wissen: weil man gemeiniglich die Fehler eines andern eher, als seine eigene bemerket.

14.

Ein schlechter Maler sprach zu einim seiner Nachbarn, er wollte seine Stube weißen lassen, und hernach wollte er sie malen; dieser antwortete ihm: malen Sie sie erst, und hernach lassen Sie solche weißen.

15.

Als man einem Vater den Rath gab, seinen Sohn nicht so zeitig zu verheyrathen, und man ihm sagte: daß er warten sollte, bis er zu reiferer Vernunft käme, antwortete er: ihr irret, den so mein Sohn klüger wird, so wird er niemals heyrathen.

16.

Ein Bösewicht hatte über seine Hausthüre diese Ueberschrift gesetzt: Nichts Böses soll hier eingehen. Diogen,

der es las, sprach: wo wird denn also der Herr des Hauses hineingehen.

17.

Ein General, der noch vor Tage aufgestanden war, wurde von einem Obersten gefraget: warum er so früh aufgestanden wäre? der General antwortete: darum, weil ich meinen Feind noch im Bette, ehe er aufgewacht, besuchen will.

18.

Als man in einer Gesellschaft sagte, daß die Aerzte zu nichts nütze wären, sprach einer: glaubet es nicht, denn zum wenigsten sind sie gut, die überflüßigen Leute von der Welt hinweg zu schaffen. Was mich anbelanget, antwortete ein Arzt, der nicht viel Kundschaft hatte, so beklaget sich niemand über mich. Es ist wahr, antwortete einer; denn Sie bringen diejenigen alle um das Leben, die sich Ihrer bedienen.

19.

Einer, der nach verschwendetem väterlichen Vermögen arm geworden, hatte einen Dieb des Nachts in seinem Hause ertappet, und redete ihn also an: was suchest du allhier im Finstern, da ich doch bey hellem Tage nichts finden kann?

20.

Jemand bath einen von seinen Freunden zum Essen; als man ihm nun gleich zum Anfange der Mahlzeit Rüben vorsetzte, sagte er, daß man in seinem Vaterlande solche nur erst zuletzt aufzutragen pflegte. Der so ihn eingeladen, antwortete: man pfleget hier eben das zu thun.

21.

Ein Bauer hatte seinen Sohn in hohen Schulen studieren lassen, und ließ ihn auf die Vacanzen nach Hause kommen; da sie nun zu gewisser Zeit bey Tische saßen, fragte er ihn: was er doch gelernet hätte? dieser antwor-

tete:

tete; die Rechenkunst; der Vater sagte: so rechne denn; hierauf nahm der Student drey Eyer, die auf dem Tische waren, und sprach: Vater! hier sind fünf Eyer, denn wo drey sind, sind auch zwey, zwey und drey machen fünf, und also sind hier fünf Eyer; worauf der Vater antwortete: ich nehme zwey, die Mutter eins, und du nimm die übrigen zwey; und also wurde der liebe Student betrogen. Aber der Vater begnügte sich nicht, sondern machte ihm noch diese Frage: zwanzig Besen, das Stück zu Groschen in Kaisergeld, wie viel macht das aus? Der Sohn antwortete: zwanzig Kaisergroschen; der Vater sagte: nein einen Kaisergulden.

22.

Ein Bauer brachte einen Topf voll Honig zu Markte, da er aber mit andern Bauern Gespräch hielt, waren viele Fliegen hinein gekommen, und darin stecken geblieben; der Bauer ergrimmete sich, und lief den Augenblick zum Richter, die Fliegen derselben Stadt zu verklagen; der Richter um ihn desto leichter und ehender los zu werden, schrieb also bald ein Decret, kraft dessen er ihm die Freyheit gestattete, alle Fliegen, wo er nur immer eine antreffen möchte, todt zuschlagen; indessen setzte sich eine Fliege auf des Richters Nase, der Bauer willens die Fliege zu tödten, schlug ihm alsobald ins Angesicht, und da er gefraget wurde: warum er dieses thäte? zeigte er nur das Decret, und gieng seinen Weg.

23.

Elisabeth Königinn von Engeland wollte das Haus ihres Kanzlers sehen, nachdem Sie es wohl betrachtet hatte, sagte Sie zu ihm: warum habt ihr denn ein so kleines Haus? Der Kanzler antwortete: Mein Haus ist groß genug für mich, aber Eure Majestät haben mich gar zu groß für mein Haus gemacht.

24.

Ein gewisser Herzog, welcher keinen andern Rath, als denjenigen, der ihm in den Kopf kam, annehmen wollte,

ritt einmal auf die Jagd, und zwar auf einem sehr kleinen Pferde. Einer aus den vornehmsten Bedienten seines Hofes, der ihn begleitete, fragte ihn, wo er ein so starkes Pferd hergenommen hätte. Wie? sagte der Herzog, vielmehr ist es sehr schwach. Allergnädigster Herr, sprach wiederum der Bediente, es muß sehr stark seyn, weil es Eure Durchlaucht mit sammt Ihrem ganzen geheimen Rathe trägt.

25.

Die Freunde des Socrates zeigten sich deßwegen böse zu seyn, daß einer, den er gegrüßet hatte, ihm nicht gedanket; warum, sagte er zu ihnen, soll ich mich darüber erzürnen, daß dieser Kerl nicht so höflich ist, als ich?

26.

Als Heinrich der achte König von Engeland, einen Abgesandten zum König von Frankreich ausfertigte, und ihm befahl, selbem mit vielen trotzigen Worten, und Bedrohungen zu begegnen, sagte der Abgesandte, daß sein Leben in großer Gefahr seyn würde, und daß er ihn dieser Verrichtung zu überheben bäthe. Befürchtet nichts, sagte zu ihm sein Herr, wenn der König von Frankreich euch umbringen ließe, wollte ich viele Köpfe einer Menge Franzosen abschlagen lassen, welche in meiner Gewalt sind. Ich glaube es, antwortete der Gesandte, aber von allen diesen Köpfen ist nicht ein einziger, der sich so wohl auf meinen Leib schickte, als meiner.

27.

Als man einen fragte: warum er eine kleine Frau geheyrathet hätte? darum sprach er: weil man aus zweyen Uebeln jederzeit das kleinste erwehlen muß.

28.

Einer warf einem tapfern General vor, daß er eines Schneyders Sohn wäre. Dieser versetzte: ja, und ich trage die Elle hier an meiner Seite, mit welcher ich die Hasenfüße zu messen pflege.

29.

29.

Ein Jüngling von einem vornehmen Stande, dessen Aufführung sehr tadelhaft war, warf einem Kriegsobersten die Niedrigkeit seines Herkommens vor; dieser antwortete ihm: ich werde der erste von meinem Geschlechte seyn, und du wirst der letzte von deinem seyn. Die Natur hat dich zum Herrn gemacht, und du machst dich zum Narren.

30.

Der König Augustus der zweyte, besah einmal den Pallast seines Reichsraths, der schön und weitläuftig war, aber eine sehr kleine Küche hatte; als nun der König nach der Ursache fragte, antwortete dieser: meine kleine Küche hat mein Haus groß gemacht.

31.

Einem Fürsten, der ein Menschen-Freund war, that einst ein Officier einen Vorschlag zur Ueberrumpelung einer Festung, und setzte hinzu: Es würde nicht über drey Mann kosten. Der Fürst fragte diesen: Wollen sie einer von den Dreyen seyn?

32.

Es fiel einem sein Weib ins Wasser. Er suchte es vom Orte, wo es hineingefallen war, immer wider den Strom. Bist du toll? sagten die Zuschauer zu ihm. Wird die Frau gegen den Strom geschwommen seyn? Sie hat ja in ihrem Leben alles verkehrt gethan, erwiederte der Mann; so vermuthe ich, daß sie noch dasselbe sterbend gemacht habe.

33.

Ein gewisser war zum Mittagessen gebethen, da er nun sah, daß man vor die andern Gäste die großen, vor ihn aber die kleinen Fische gesetzet, nahm er einen nach dem andern, und hielt ans Ohr; als man ihn nun um die Ursach fragte, sprach er: Mein Vater hat das Unglück gehabt zu ersaufen, deswegen frage ich die kleinen Fische

ob,

ob sie was davon wissen? Sie antworten mir aber alle, wie sie noch zu jung wären, und wenn ich davon einige Nachricht wollte, so müßte ich die großen fragen.

34.

Ein gewißer Graf fragte seinen Bedienten: was er Gutes von ihm gehöret hätte? Der Bediente gab zur Antwort: weder Gutes noch Böses; der Graf ließ ihm hernach 50 Prügel und 15 Thaler geben, damit er von ihm Gutes und Böses sagen könnte.

35.

Ein Student, nachdem er alles verschwendet hatte, und von den verkauften Büchern zu leben gezwungen wurde, schrieb an seinen Vater: Herr Vater! wünschen sie mir Glück, denn ich lebe schon von Büchern.

36.

Eine alte Frau sagte in Gegenwart des Cicero: sie wäre dreyzig Jahre alt. Es ist wahr, antwortete Cicero: denn es ist über zwanzig Jahr, daß ich dich dieses sagen höre.

37.

Als Diogen der Cynische in eine unsaubere Badstube gekommen, so sprach er: wo wäscht man die ab, die sich hier baden.

38.

Ein Mann, so eine böse Frau hatte, war in der Predigt gewesen, und hatte da gehöret, wie der Prediger seine Zuhörer vermahnet: daß sie ihr Kreuz auf sich nehmen sollten. Als er nun aus der Kirche kam, so nahm er seine Frau auf den Buckel, und gieng mit ihr durch die Gassen. Einer von seinen Freunden, der ihn sah, fragte ihn: was er machte? ich trage mein Kreuz, antwortete er.

39.

Zeno brachte einen Jüngling, der viel Unvernünftiges daher plauderte, mit diesen Worten zum Schweigen;

wir

wir haben deswegen zwey Ohren, und einen Mund, daß wir viel hören, und wenig reden sollen.

40.

Ein gewisser Herr hatte seinem Bedienten befohlen denjenigen, welche ihn zu besuchen kommen würden, zu sagen: daß er nicht zu Hause wäre; der Bediente that also, da er aber von einem Officier gefraget wurde: wann doch sein Herr zurück kommen werde? antwortete er, und sprach wie kann ich wissen, wann er zurück kommen wird, wann er noch nicht ausgegangen ist.

41.

Ein junger Herr lernte auf Instrumenten spielen. Als er einst eine Saite statt der andern berührte, warnete ihn der Lehrer. Der Jüngling sagte hierauf: Was ist denn daran gelegen, ob ich diese, oder jene Saite berühre? Der Unterrichter erwiederte: Als Herr, mögen sie wohl eins fürs andere nehmen; aber nicht, als Tonkenner.

42.

Bey einem Hochzeitschmause erzählte ein Gast, er hätte auf seinen Reisen eine große kupferne Pfanne gesehen, daran etliche hundert Kupfersmiede dreyßig Jahre lang gearbeitet hätten, gleichwohl hätte bey dieser Arbeit keiner den andern hammern hören. Einer von den Gästen antwortete darauf: daß er auf seinen Reisen auf einem Acker einen so großen Krautkopf angetroffen hätte, daß sich unter einem einzigen Blatte ein ganzes Regiment Dragoner hätte verbergen können. Der erste fragte darauf: in was für einem Geschirre diese Krautstaude hätte können gekochet werden? Eben in der kupfernen Pfanne, gab der andere zur Antwort, daran so viele hundert Kupferschmiede dreyßig Jahre gearbeitet haben.

43.

Ein Mann, der sich von seinen Verdiensten Geld ersparet hatte, vergrub seinen Schatz, und sagte es nieman-

manden, als seinem besten Freunde und Gevatter. Den Schatz besuchte er zuweilen. Eines Tages fand er ihn nicht mehr da. Er glaubte zwar alles Gute von seinem Gevatter; doch verdachte er ihn diesmal: weil ers ihm allein geoffenbaret hätte. Um die Sache recht zu erfahren, suchte er Gelegenheit, diesen seinen Gevatter gleichsam, als zufälliger Weise, anzutreffen. Gott sey Dank! sprach er mit vorgegebener Vertraulichkeit. Meine Sachen gehen gut. Ich habe wieder hundert Ducaten erspahret; die will ich morgen auch zu meinem Schatze hinlegen. Der Herr Gevatter ließ sich dadurch verführen, und legte das gestohlene Geld wieder an den vorigen Ort, um noch die hundert Ducaten dazu zubekommen; aber als er nach einigen Tangen den Schatz nehmen wollte, fand er nichts.

44.

Die Frau eines Materialisten und eines Käsehändlers, waren zusammen bey einer Freundinn. Als sie sich beyde nach abgelegtem Besuche beurlaubten; gieng die Frau des Käsehändlers voran. Die Materialistenfrau war böse darüber, zog sie am Rocke und sprach: Frau! der Käse kömmt allemal zu lezt.

45.

Ein Mahomethaner gab sich für einen Propheten aus, und ward in Gegenwart des Kaisers von einem Richter angehalten, seinen Beruf durch ein Wunderwerk zu beweisen. Der Prophet sagte, er erweckte Todte. Eben dieses sollst du uns in der That zeigen, erwiederte der Richter. Man gebe mir ein Schwert, womit ich ihnen den Kopf abschlage, versetzte jener; und ich will sie wieder zum Leben bringen. Der Kaiser fragte hernach den Richter, was er dawieder einzuwenden hätte? Der Richter antwortete: Man bedarf keines Wunders. Ich erlasse es ihm und halte ihn für einen Propheten.

46.

Zu einen Fürsten kamen zu derselben Zeit zwey seiner

ner Unterthanen. Der eine wollte etwas suchen, und der andere um ein Almosen bitten. Der Fürst war eben im Schloßhofe ohne Gefolge, und hörte beyder Anbringen selbst an. Der erste trug ein paar fette Kapaunen mit sich, die er dem Kammerdiener des Fürsten schenken wollte, um durch ihn das Gebetene bey dem Fürsten desto sicherer zu erlangen. Ich bin der Fürst selbst, sagte der Fürst zu ihm, als er alles umständlich ausgefraget hatte, und gewähre dir dein Verlangen, ohne die Fürsprache meines Kammerdieners. Die Kapaunen kommen also nicht ihm, sondern mir zu. Diese bekam der andere Unterthan, als ein Almosen; und beyde giengen vergnügt weg.

47.

Ein Herr, welcher ausritt, kamm an einen Bach, der ihm sehr tief zu seyn schien. Er befahl deswegen seinem Knechte, voran zu reiten. Bedenken sie doch, entschuldigte sich dieser, daß ich, als ihr Knecht, nicht voran reiten darf, ohne meine Pflicht zu verletzen.

48.

Ein Fuhrmann begegnete einem andern Fuhrmanne auf der Landstraße und rief ihm zu, er sollte ausweichen. Der andere schwieg und fuhr immer fort. Dieser rief wieder: Wirst du nicht ausweichen: so sollst du sehen, was ich thun will. Da wich der andere aus und sagte: Aber sage mir doch, was hättest du gethan, wenn ich nicht ausgewichen wäre? So wäre ich ausgewichen, antwortete dieser.

49.

Ich bin ja keine Diebinn, sagte eine Dienstmagd zur Frau. Warum verschließen Sie alles so sorgfältig vor mir? Damit du keine werdest, versetzte die Frau.

50.

Ein Maler ward Arzt. Man fragte ihn, warum er sein Gewerbe verließe. Bey meiner vorigen Kunst, erwiederte er, schlugen die Fehler in die Augen; bey der jetzigen werden sie begraben.

G. E.

G. E. Leßings auserlesene Fabeln.

I. Die Eule und der Schatzgräber.

Jener Schatzgräber war ein sehr unbilliger Mann. Er wagte sich in die Ruinen eines alten Raubschlosses, und ward da gewahr, daß die Eule eine magere Maus ergriff und verzehrte. Schickt sich das, sprach er, für den philosophischen Liebling Minervens? Warum nicht, versetzte die Eule. Weil ich alle stille Betrachtungen liebe, kann ich deswegen von der Luft leben? Ich weiß zwar wohl, daß ihr Menschen es von euren Gelehrten verlanget — —

II. Der kriegerische Wolf.

Mein Vater, glorreichen Andenkens, sagte ein junger Wolf zu einem Fuchse, das war ein rechter Held! Wie fürchterlich hat er sich nicht in der ganzen Gegend gemacht! Er hat über mehr als zweyhundert Feinde, nach und nach, triumphirt. Was Wunder also, daß er endlich doch einem unterliegen mußte! So würde sich ein Leichenredner ausdrücken, sagte der Fuchs; der trockene Geschichtschreiber aber würde hinzusetzen: die zweyhundert Feinde, über die

die er nach und nach, triumphiret, waren Schaafe und Esel, und der eine Feind, dem er unterlag, war der erste Stier, den er sich anzufallen erkühnte.

III.

Der Hamster und die Ameise.

Ihr armseligen Ameisen, sagte der Hamster, verlohnt es sich der Mühe, daß ihr den ganzen Sommer arbeitet, um ein so weniges einzusammlen? Wenn ihr meinen Vorrath sehen solltet! — — Höre, antwortete eine Ameise: wenn er größer ist, als du ihn brauchest, so ist es schon recht, daß die Menschen dir nachgraben, deine Scheuren ausleeren, und dich deinen räuberischen Geitz mit dem Leben büßen lassen.

IV.

Der Löwe und der Hase.

Ein Löwe würdigte einen drolligten Hasen seiner nähern Bekanntschaft. Aber ist es den wahr, fragte ihn einst der Hase, daß euch Löwen ein elender krähender Hahn so leicht verjagen kann? Allerdings ist es wahr, antwortete der Löwe; und es ist eine allgemeine Anmerkung, daß wir große Thiere durchgängig eine gewisse kleine Schwachheit an uns haben. So wirst du, zum Exempel, von dem Elephanten gehört haben, daß ihm das Grunzen eines Schweins Schauder und Entsetzen erwecket. — Wahrhaftig? unterbrach ihm der Hase. Ja, nun begreif ich auch, warum wir Hasen uns so entsetzlich vor den Hunden fürchten.

V.

Der Affe und der Fuchs.

Nenne mir ein so geschicktes Thier, dem ich nicht nachahmen könnte? so prahlte der Affe gegen den Fuchs. Der

Fuchs

Fuchs erwiederte: Und du nenne mir ein so geringschätziges Thier dem es einfallen könnte, dir nachzuahmen.

VI.

Das Roß und der Stier.

Auf einem feurigen Rosse floh stolz ein dreister Knabe daher. Da rief ein wilder Stier dem Rosse zu: Schande! von einem Knaben ließe ich mich nicht regieren. Aber ich; versetzte das Roß. Denn was für eine Ehre könnte es mir bringen, einen Knaben abzuwerfen?

VII.

Die Gans.

Die Federn einer Gans beschämten den neugebohrnen Schnee. Stolz auf dieses blendende Geschenk der Natur, glaubte sie eher zu einem Schwane, als zu dem, was sie war, gebohren zu seyn. Sie sonderte sich von ihres gleichen ab, und schwamm einsam und majestätisch auf dem Teiche herum. Bald dehnte sie ihren Hals, dessen verrätherischer Kürze sie mit aller Macht abhelfen wollte. Bald suchte sie ihm die prächtige Bügung zu geben, in welcher der Schwan das würdigste Ansehen eines Vogels des Apollo hat; Doch vergebens, er war zu steif, und mit aller ihrer Bemühung brachte sie es nicht weiter, als daß sie eine lächerliche Gans ward, ohne ein Schwan zu werden.

VIII.

Die Eiche und das Schwein.

Ein gefräßiges Schwein mästete sich unter einer hohen Eiche, mit der herabgefallenen Frucht. Indem es eine Eichel zerbiß, verschluckte es bereits eine andere mit dem Auge. Undankbares Vieh! rief endlich der Eichbaum herab.

Du

Du nähreſt dich von meinen Früchten ohne einen einzigen dankbaren Blick auf mich in die Höhe zu richten. Das Schwein hielt einen Augenblick inne, und grunzte zur Antwort: Meine dankbaren Blicke ſollten nicht auſſen bleiben wenn ich nur wüßte, daß du deine Eicheln meinetwege, hätteſt fallen laſſen.

IX.

Die Sperlinge.

Eine alte Kirche, welche den Sperlingen unzählichn Näſter gab, ward ausgebeſſert. Als ſie nun in ihrem neuen Glanze da ſtand, kamen die Sperlinge wieder, ihre alte Wohnungen zu ſuchen. Allein ſie fanden ſie alle vermauert. Zu was ſchrieen ſie, taugt denn nun das große Gebäude? Kommt, verlaßt den unbrauchbaren Steinhaufen.

X.

Der Löwe und der Tieger.

Der Löwe und der Haſe, beyde ſchlafen mit offenen Augen. Und ſo ſchlief jener ermüdet von der gewaltigen Jagd, einſt vor dem Eingange ſeiner fürchterlichen Höhle. Da ſprang ein Tieger vorbey, und lachte des leichten Schlummers. „ Der nichtsfürchtende Löwe! rief er: „ Schläft er nicht mit offenen Augen, natürlich wie der „ Haſe! ” Wie der Haſe? brüllte der aufſpringende Löwe, und war dem Spötter an der Gurgel. Der Tieger wälzte ſich in ſeinem Blute, und der beruhigte Sieger legte ſich wieder, zu ſchlafen.

XI.

Der Eſel und der Wolf.

Ein Eſel begegnete einem hungrigen Wolfe. Habe Mitleiden mit mir, ſagte der zitternde Eſel: ich bin ein ar-

mes krankes Thier; sieh nun was für einen Dorn ich mir in den Fuß getreten habe. — Wahrhaftig, du dauerst mich; versetzte der Wolf. Und ich befinde mich in meinem Gewissen verbunden, dich von diesen Schmerzen zu befreyen. — Kaum war das Wort gesagt, so ward der Esel zerrissen.

XII.

Aesopus und der Esel.

Der Esel sprach zu dem Aesopus: Wenn du wieder ein Geschichtchen von mir ausbringst, so laß mich etwas recht vernünftiges und sinnreiches sagen. Dich etwas sinnreiches! sagte Aesop; wie würde sich das schicken? Würde man nicht sprechen, du seyst der Sittenlehrer, und ich der Esel.

XIII.

Die Pfauen und die Krähe.

Eine stolze Krähe smückte sich mit den ausgefallenen Federn der farbigten Pfauen, und mischte sich kühn, als sie genug geschmickt zu seyn glaubte, unter diese glänzende Vögel der Juno. Sie ward erkannt; und schnell fielen die Pfauen mit scharfen Schnäbeln auf sie, ihr den betriegerischen Putz auszureissen.

Lasset nach, schrie sie endlich; ihr habt nun alle das eurige wieder. Doch die Pfauen, welche einige von den eignen glänzenden Schwingfedern der Krähe bemerkt hatten, versetzten: Schweig, armselige Närrin; auch diese können nicht deine seyn! — und hackten weiter.

XIV.

Der Löwe mit dem Esel.

Als des Aesopus Löwe mit dem Esel, der ihm durch seine fürchterliche Stimme die Thiere sollte jagen helfen, nach

nach dem Walde gieng, rief ihm eine nasenweise Krähe von dem Baume zu; ein schöner Gesellschafter! Schämst du dich nicht mit einem Esel zu gehen? — Wen ich brauchen kann, versetzte der Löwe, dem kann ich ja wohl meine Seite gönnen. So denken die Grossen alle, wenn sie einen Niedrigen ihrer Gemeinschaft würdigen.

XV.
Der Esel mit dem Löwe.

Als der Esel mit dem Löwe des Aesopus, der ihn statt seines Jägerhorns brauchte, nach dem Walde gieng, begegnete ihm ein anderer Esel von seiner Bekanntschaft, und rief ihm zu! Guten Tag, mein Bruder! — Unverschämter! war die Antwort. — und warum das? fuhr jener Esel fort, bist du deswegen, weil du mit einem Löwen gehst besser als ich? mehr als ein Esel?

XVI.
Das beschützte Lamm.

Hylax aus dem Geschlechte der Wolfshunde, bewachte ein frommes Lamm. Ihn erblickte Lykodes, der gleichfalls an Haar, Schnautze und Ohren einem Wolfe ähnlicher war, als einem Hunde, und fuhr auf ihn los. Wolf, schrie er, was machst du mit diesem Lamme? —

Wolf selbst! versetzte Hylax. (Die Hunde verkannten sich beyde.) Geh! oder du sollst es erfahren, daß ich sein Beschützer bin! Doch Lykodes will das Lamm dem Hylax mit Gewalt nehmen; Hylax will es mit Gewalt behaupten, und das arme Lamm — Trefliche Beschützer! — wird darüber zerrissen.

XVII.
Die Wasserschlange.

Zevs hatte nunmehr den Fröschen einen andern König gegeben; anstatt eines friedlichen Klotzes, eine gefräßige

Wasserschlange. Willst du unser König seyn, schrieen die Frösche, warum verschlingst du uns? — Darum antwortete die Schlange, weil ihr um mich gebeten habt. — Ich habe nicht um dich gebeten! rief einer von den Fröschen, den sie schon mit den Augen verschlang. — Nicht? sagte die Wasserschlange. Desto schlimmer! So muß ich dich verschlingen, weil du nicht um mich gebeten hast.

XVIII.

Der Rabe und der Fuchs.

Ein Rabe trug ein Stück vergiftetes Fleisch, das der erzürnte Gärtner für die Katzen seines Nachbars hingeworfen hatte, in seinen Klauen fort. Und eben wollte er es auf einer alten Eiche verzehren, als sich ein Fuchs herbey schlich, und ihm zurief: Sey mir gesegnet, Vogel des Jupiters! — Für wen siehst du mich an? fragte der Rabe — Bist du nicht der rüstige Adler, der täglich von der Rechte des Zevs auf diese Eiche herab kömmt, mich Armen zu speisen? Warum verstellst du dich? Sehe ich denn nicht in der siegreichen Klaue die erflehte Gabe, die mir dein Gott durch dich zu schicken noch fortfährt? Der Rabe erstaunte, und freute sich innig, für einen Adler gehalten zu werden. Ich muß, dachte er, den Fuchs aus diesem Irrthume nicht bringen. — Großmüthig dumm ließ er ihm also seinen Raub herabfallen, und flog stolz davon. Der Fuchs fieng das Fleisch lachend auf, und fraß es mit boshafter Freude. Doch bald verkehrte sich die Freude in ein schmerzhaftes Gefühl; das Gift fieng an zu würken, und er verreckte. Möchtet ihr euch nie etwas anders, als Gift erloben, verdammte Schmeichler!

XIX.

Der Geitzige.

Ich unglücklicher! klagte ein Geitzhals seinem Nachbar. Man hat mir den Schatz, den ich in meinem Garten

ten vergraben hatte, diese Nacht entwendet, und einen verdammten Stein an dessen Stelle gelegt. Du würdest, antwortete ihm der Nachbar, deinen Schatz doch nicht genutzt haben. Bilde dir also ein, der Stein sey dein Schatz; und du bist nichts ärmer. Wäre ich auch schon nichts ärmer, erwiederte der Geitzhals; ist ein anderer nicht um so viel reicher! Ich möchte rasend werden.

XX.

Der Mann und der Hund.

Ein Mann ward von einem Hunde gebissen, gerieth darauf in Zorn, und erschlug den Hund. Die Wunde schien gefährlich, und der Arzt mußte zu Rathe gezogen werden. Hier weiß ich kein besseres Mittel, sagte der Empiricus, als daß man ein Stück Brodt in die Wunde tauche, und es dem Hunde zu fressen gebe. Hilft diese sympatetische Cur nicht, so — Hier zuckte der Arzt die Achseln. Unglücklicher Jachzorn! rief der Mann; sie kann nicht helfen, denn ich habe den Hund erschlagen.

XXI.

Der Fuchs.

Ein verfolgter Fuchs rettete sich auf eine Mauer. Um auf der andern Seite gut herab zu kommen, ergriff er einen nahen Dornstrauch. Er ließ sich auch glücklich daran nieder, nur daß ihn die Dornen schmerzlich verwundeten. Elende, rief der Fuchs, die nicht helfen können, ohne zugleich zu schaden!

XXII.

Der wilde Apfelbaum.

In den hohlen Stamm eines wilden Apfelbaumes ließ sich ein Schwarm Bienen nieder. Sie fülten ihn mit den

Schätzen ihres Honigs, und der Baum ward so stolz darauf, daß er alle andere Bäume gegen sich verachtete. Da rief ihm ein Rosenstock zu: Elender Stolz auf geliehene Süßigkeiten! Ist deine Frucht darum weniger herbe? In diese treibe den Honig herauf, wenn du es vermagst; und dann erst wird der Mensch dich segnen!

XXIII.

Der Dornstrauch.

Aber sage mir doch, fragte die Weide den Dornstrauch, warum du nach den Kleidern des vorbeygehenden Menschen so begierig bist? Was können sie dir helfen? Nichts! sagte der Dornstrauch. Ich will sie ihm auch nicht nehmen; ich will sie ihm nur zerreisen.

XXIV.

Der Geist des Salomo.

Ein ehrlicher Greis trug des Tages Last und Hitze, sein Feld mit eigner Hand zu pflügen, und mit eigner Hand den reinen Saamen in den lockern Schooß der willigen Erde zu streuen. Auf einmal stand unter dem breiten Schatten einer Linde, eine göttliche Erscheinung vor ihm da! der Greis stutzte. Ich bin Salomo: sagte mit vertraulicher Stimme das Phantom. Was machst du hier, Alter? Wenn du Salomo bist, versetzte der Alte, wie kannst du fragen? Du schicktest mich in meiner Jugend zu der Ameise, ich sah ihren Wandel, und lernte von ihr fleißig seyn, und sammeln. Was ich da lernte, das thue ich noch — Du hast deine Lection nur halb gelernet, versetzte der Geist. Geh noch einmal hin zur Ameise, und lerne nun auch von ihr in dem Winter deiner Jahre ruhen, und des Gesammleten genießen,

XXV.

XXV.
Der Rangstreit der Thiere
in vier Fabeln.

1.

Es entstand ein hitziger Rangstreit unter den Thieren. Ihn zu schlichten, sprach das Pferd, lasset uns den Menschen zu Rathe ziehen; er ist keiner von den streitenden Theilen, und kann desto unpartheyischer seyn. Aber hat er auch den Verstand dazu? ließ sich ein Maulwurf hören. Er braucht wirklich den allerfeinsten, unsere oft tief versteckte Vollkommenheiten zu erkennen. Das war sehr weißlich erinnert! sprach der Hamster. Ja wohl! rief auch der Igel. Ich glaube es nimmermehr, daß der Mensch Scharfsichtigkeit genug besitzet. Schweigt ihr! befahl das Pferd. Wir wissen es schon. Wer sich auf die Güte seiner Sache am wenigsten zu verlassen hat, ist immer am fertigsten, die Einsicht seines Richters in Zweifel zu ziehen.

2.

Der Mensch ward Richter — Noch ein Wort, rief ihm der majestätische Löwe zu, bevor du den Ausspruch thust! Nach welcher Regel, Mensch! willst du unsern Werth bestimmen? Nach welcher Regel? Nach dem Grade ohne Zweifel, antwortete der Mensch, in welchem ihr mehr oder weniger nützlich seyd. — Vortreflich! versetzte der beleidigte Löwe. Wie weit würde ich alsdenn unter dem Esel zu stehen kommen! Du kannst unser Richter nicht seyn, Mensch: Verlaß die Versammlung.

3.

Der Mensch entfernte sich. — Nun sprach der Maulwurf — (und ihm stimmte der Hamster und der Igel wieder bey) — siehst du, Pferd? der Löwe meynet es auch,

 daß

daß der Mensch unser Richter nicht seyn kann. Der Löwe denkt, wie wir. Aber aus bessern Gründen, als ihr! sagte der Löwe, und warf ihnen einen verächtlichen Blick zu.

4.

Der Löwe fuhr weiter fort; der Rangstreit, wenn ich es recht überlege, ist ein nichtswürdiger Streit! Haltet mich für den Vornehmsten oder Geringsten; es gilt mir gleichviel. Genug, ich kenne mich! — Und so gieng er aus der Versammlung. Ihm folgte der weise Elephant, der kühne Tieger, der ernsthafte Bär, der kluge Fuchs, das edle Pferd; kurz, alle, die ihren Werth fühlten, oder zu fühlen glaubten. Die sich am letzten wegbegaben, und über die zerrissene Versammlung am meisten murreten, waren — der Affe und der Esel.

XXVI.

Die Wohlthaten.

in zwey Fabeln.

1.

Hast du wohl einen größern Wohlthäter unter den Thieren, als uns? fragte die Biene den Menschen. Ja wohl! erwiederte dieser. „Und wen" das Schaf! Denn seine Wolle ist mir nothwendig, und dein Honig ist mir nur angenehm.

2.

Und willst du noch einen Grund wissen, warum ich das Schaf für meinen grössern Wohlthäter halte, als dich Biene? Das Schaf schenket mir seine Wolle ohne die geringste Schwierigkeit; aber wenn du mir deinen Honig schenkest, muß ich mich noch immer vor deinen Stachel fürchten.

XXVII.

Die Geschichte des alten Wolfs, in sieben Fabeln.

1.

Der böse Wolf war zu Jahren gekommen, und faßte den gleißenden Entschluß, mit den Schäfern auf einem gütlichen Fuß zu leben. Er machte sich also auf, und kam zu dem Schäfer, dessen Heerde seiner Höhle die nächste war. Schäfer, sprach er, du nennest mich den blutgierigen Räuber, der ich doch wirklich nicht bin. Freylich muß ich mich an deine Schafe halten, wenn mich hungert; denn Hunger thut weh. Schütze mich nur vor dem Hunger; mache mich nur satt, und du sollst mit mir recht wohl zufrieden seyn. Denn ich bin wirklich das zahmste, sanftmüthigste Thier, wenn ich satt bin. Wenn du satt bist? Das kann wohl seyn: versetzte der Schäfer. Aber wenn bist du denn satt? Du und der Geitz werden es nie. Geh deinen Weg!

2.

Der abgewiesene Wolf kam zu einen zweyten Schäfer. Du weißt Schäfer war seine Anrede, daß ich dir das Jahr durch, manches Schaf würgen könnte. Willst du mir überhaupt jedes Jahr sechs Schafe geben; so bin ich zufrieden. Du kannst alsdenn sicher schlafen, und die Hunde ohne Bedenken abschaffen. Sechs Schafe? sprach der Schäfer. Das ist ja eine ganze Heerde! Nun weil du es bist, so will ich mich mit fünfen begnügen! sagte der Wolf. „Du „scherzest; fünf Schafe! Mehr als fünf Schafe opfere ich „kaum im ganzen Jahre dem Pan." Auch nicht viere? fragte der Wolf weiter; und der Schäfer schüttelte spöttisch den Kopf. Drey? — Zwey? — Nicht ein einziges; fiel endlich der Bescheid. Denn es wäre ja wohl thöricht, wenn ich mich einem Feinde zinsbar machte, vor welchem ich mich durch meine Wachsamkeit sichern kann.

2. Aller

3.

Aller guten Dinge sind drey, dachte der Wolf, und kam zu den dritten Schäfer. Es geht mir recht nahe sprach er, daß ich unter euch Schäfern als das grausamste, gewissenloseste Thier verschrieen bin. Dir, Montan, will ich jetzt beweisen, wie unrecht man mir thut. Gieb mir jährlich ein Schaf, so soll deine Heerde in jenem Walde, den niemand unsicher macht, als ich, frey und unbeschädigt weiden dürfen. Ein Schaf! Welche Kleinigkeit! Könnte ich großmüthiger, könnte ich uneigennütziger handeln? — Du lachst Schäfer? Worüber lachst du denn? O über nichts? Aber, wie alt bist du, guter Freund? sprach der Schäfer. Was geht dich mein Alter an? Immer noch alt genug dir deine liebsten Lämmer zu würgen. Erzürne dich nicht, alter Isegrimm! Es thut mir leid, daß du mit deinem Vorschlage einige Jahre zu spät kömmst. Deine ausgebissenen Zähne verrathen dich. Du spielst den Uneigennützigen, bloß um dich desto gemächlicher, mit desto weniger Gefahr nähren zu können.

4.

Der Wolf ward ärgerlich, faßte sich aber doch und gieng auch zu den vierten Schäfer. Diesem war eben sein treuer Hund gestorben, und der Wolf machte sich den Umstand zu nutze. Schäfer, sprach er, ich habe mich mit meinen Brüdern in dem Walde veruneiniget, und so, daß ich mich in Ewigkeit nicht wieder mit ihnen aussöhnen werde. Du weißt, wie viel du von ihnen zu fürchten hast! Wenn du mich aber, anstatt deines verstorbenen Hundes in Diensten nehmen willst, so stehe ich dir dafür, daß sie keines deiner Schafe auch nur scheel ansehen sollen. Du willst sie also, versetzte der Schäfer, gegen deine Brüder im Walde beschützen? — „Was meyne ich denn sonst? Freylich?“ Das wäre nicht übel! Aber, wenn ich dich nun in meine Horden einnähme, sage mir doch, wer sollte alsdenn meine armen Schafe gegen dich beschützen? Einen

Dieb

Dieb ins Haus nehmen, um vor den Dieben außer dem Hause sicher zu seyn, daß halten wir Menschen — Ich höre schon, sagte der Wolf; du fängst an zu moralisiren. Lebe wohl!

5.

Wäre ich nicht so alt! knirschte der Wolf. Aber, ich muß mich, leider in die Zeit schicken. Und so kam er zu den fünften Schäfer. Kennst du mich Schäfer, fragte der Wolf. Deines gleichen wenigstens kenne ich: versetzte der Schäfer. „Meines gleichen? Daran zweifle ich sehr. Ich „bin ein so sonderbarer Wolf, daß ich deiner, und aller „Schäfer Freundschaft wohl werth bin.“ Und wie sonderbar bist du denn? „Ich könnte kein lebendiges Schaf „würgen und fressen, und wenn es mir das Leben kosten „sollte. Ich nähre mich bloß mit todten Schafen.“ Ist das nicht löblich? Erlaube mir also immer, daß ich mich dann und wann bey deiner Heerde einfinden, und nachfragen darf, ob dir nicht — Spare der Worte! sagte der Schäfer. Du müßtest gar keine Schafe fressen, auch nicht einmal todte, wenn ich dein Feind nicht seyn sollte. Ein Thier, das mir schon todte Schafe frißt, lernt leicht aus Hunger kranke Schafe für todt und gesunde für krank ansehen. Mache auf meine Freundschaft also keine Rechnung, und geh!

6.

Ich muß nun schon mein Liebstes daran wenden, um zu meinem Zwecke zu gelangen! dachte der Wolf, und kam zu den sechsten Schäfer. Schäfer, wie gefällt dir mein Belz? fragte der Wolf. Dein Belz? sagte der Schäfer. Laß sehen! Er ist schön; die Hunde müssen dich nicht oft unter gehabt haben. „Nun so höre Schäfer, ich bin alt, „und werde es so lange nicht mehr treiben. Füttere mich „zu Tode; und ich vermache dir meinen Belz.“ Ey sieh doch! sagte der Schäfer. Kommst du auch hinter die Schli-

che

che der alten Geitzhälse? Nein, nein; dein Belz würde mich am Ende siebenmal mehr kosten, als er werth wäre. Ist es dir aber ein Ernst, mir ein Geschenk zu machen, so gieb mir ihn gleich itzt. — Hiermit griff der Schäfer nach der Keule, und der Wolf floh.

7.

O ihr Unbarmherzigen! schrie der Wolf, und gerieth in die äußerste Wuth. So will ich auch als ihr Feind sterben, ehe mich der Hunger tödtet, denn sie wollen es nicht besser! Er lief, brach in die Wohnungen der Schäfer ein, riß ihre Kinder nieder, und ward nicht ohne große Mühe von den Schäfern erschlagen. Da sprach der Weiseste von ihnen: Wir thaten doch wohl unrecht, daß wir den alten Räuber auf das Aeusserste brachten, und ihm alle Mittel zur Besserung, so spät und erzwungen sie auch war, benehmen.



C. F. Gellerts
auserlesene
Briefe.

Erster Brief.

Hochzuehrender Herr!

Ich danke Ihnen ergebenst, daß Sie mich mit dem jungen Herrn L*** haben bekannt machen wollen. Er ist aller meiner Freundschaft und Liebe werth, und seine persönlichen Eigenschaften werden mir schon die Pflicht auflegen

legen

legen ihm nach meinem Vermögen zu dienen, wenn er auch des niedrigsten Mannes Sohn wäre, und ohne Ihre Empfehlung meine Bekanntschaft gesucht hätte. Um desto mehr werde ichs thun, da mich die Freundschaft gegen Sie, und die Hochachtung gegen seinen Herrn Vater dazu verbinden. Gesetzt, daß er auch von meinem Umgange keinen andern Vortheil hat, als daß ich ihn vor den Fehlern warne, die ich im Studiren entweder selbst begangen habe, oder wohl noch begehe: so wird er doch mit meiner Aufrichtigkeit zufrieden seyn können. Gelehrt werden ihn schon andere Leute und sein eigener Fleiß machen. Ich erfreue mich, daß er bey seinen wenigen Jahren schon so viel gelesen hat; noch weit mehr erfreue ich mich, daß er Genie hat. Von beyden läßt sich alles hoffen. Leben Sie wohl, und schicken sie mir bald wieder einen so geschickten Jüngling.

Zweyter Brief.

Sie mögen seyn, wo Sie wollen, Sie sind nirgends sicher vor meinen Briefen. Ich habe mir so fest vorgenommen, Sie von Zeit zu Zeit an mich, und an die Hochachtung, die ich Ihnen vor andern schuldig bin, zu erinnern, daß ich Briefe über Briefe schreiben werde. Sie haben mir einmal die Erlaubniß dazu gegeben; und was das schlimste ist, so finde ich oft eine so große Wollust im Briefschreiben, daß ich nicht eher aufhören kann, bis der Bogen beschrieben ist. Aber zum erstenmale will ich Sie nicht so sehr erschrecken. Ich habe mit Fleiß nur einen halben Bogen genommen, damit ich nicht in meinen gewöhnlichen Fehler verfalle. Es ist Zeit genug, Sie mit langen Briefen zu bestrafen, wenn Sie mir auf die kurzen nicht antworten. Und, o wenn ich nur nicht fürchten dürfte, daß ich mich auf diese Art noch vielmal würde satt schreiben können! In Wahrheit, mein lieber Herr von

H***, es ist mein größtes Verlangen, eine Nachricht, nur eine kleine Nachricht von ihren Umständen zu haben. Ich wünsche Ihnen die größte Zufriedenheit, und deswegen möchte ich gern hören, daß Sie zufrieden lebten; und zwar von niemanden lieber, als von Ihnen selbst. Sagen Sie mir dieses, und zugleich, daß Sie noch mein Freund und Gönner sind: so will ich Ihnen wieder meine Neugung versprechen, Sie länger als einen Monat, nicht wieder mit einem Briefe zu überfallen. Es wird meinem Herzen zwar schwer werden; aber dennoch will ich mein Wort halten. Ich bin rc.

Dritter Brief.

Ich bin Ihnen eine Antwort schuldig; allein wenn ich Ihnen auch keine schuldig wäre: so würde ich doch an Sie schreiben, und Ihnen sagen, wie sehr ich Ihr Freund bin, und wie sehr ich wünsche, daß es Ihnen an allen Orten der Welt wohl gehen mag. Freylich wünsche ich auch, daß Sie noch bey mir seyn möchten; und wenn sich Ihr Glück mit diesem Wunsche vertrüge, so würde ich ihn noch öfter thun. Ich bin indessen froh, daß Friede ist, oder daß wenigstens die Leute vom Frieden reden; weil ich auf diese Art Sie am ersten wieder in Sachsen zu sehen hoffe. Schreiben Sie ja oft an mich, sonst werde ich sehr finster aussehen, wenn Sie wieder kommen. Ich habe Ihren letzten Brief der Madam S*** vorgelesen; und sie war böse, daß er so kurz war. Wie gefällt Ihnen dieser Lobspruch, zu dem ich in ihrem Namen noch ein Compliment hinzusetzen habe? Was macht denn der Herr Major G***? Sagen Sie ihm nebst tausend freundschaftlichen Grüßen recht viel verbindliches von mir, und leben Sie wohl mit ihm, recht wohl!

Vierter Brief.

Halb ist es Rache, daß ich Ihnen so spät antworte, und halb Beschäftigung. Rache? werden Sie sagen; Ist nicht mein langes Stillschweigen durch eine Menge verdrießlicher und trauriger Zufälle entschuldigt genug? Nein, mein lieber Herr von E***. Sie mußten doch Ihre Noth jemanden klagen, warum haben sie mich nicht dazu erwählt? Warum haben Sie mir nicht das traurige Vergnügen gemacht, mit Ihnen zu fühlen, indem ich Sie aufgerichtet hätte? Ich weiß Ihnen für diese Bescheidenheit, oder Zärtlichkeit in der Freundschaft keinen Dank. Ich will Ihren Kummer sowohl wissen, als Ihr Vergnügen, und in beyden Fällen fühlen, daß ich Sie liebe. Ihr trauriger Period ist nunmehr vorbey. Was soll ich Ihnen nun sagen? daß ichs von Herzen gern höre? das sagen Ihnen alle Leute, die gar nicht Ihre Freunde sind. Aber, wenn Sie mir geschrieben hätten, da Sie noch in voller Empfindung waren: so hätte ich Ihnen auch in voller Empfindung antworten können. Der Himmel gebe Ihnen recht viel glückliche Tage! Ich bitte darum, und hoffe es gewiß. Die Art, mit der Sie die Unfälle ertragen, ist ein sicheres Verdienst zum Glücke. Melden Sie mir bald, wie Sie leben. Ich liebe Sie mehr, als ich Ihnen sagen kann, und bin ꝛc.

Fünfter Brief.

Hochzuehrender Herr!

Um mich wenigstens durch eine gute Absicht um den jungen Herrn von G*** verdient zu machen: so will ich einen Vorschlag zu seiner Erziehung thun. Er ist gar

nicht

nicht sinnreich, er ist vielmehr natürlich und einfältig, und vielleicht deswegen gut.

Der junge Herr mag ein Staatsmann, oder ein Hofmann, oder ein Soldat, oder ein Besitzer seiner eignen Güter werden: so kann er nie zu viel lernen, und um viel zu lernen, nie zu zeitig anfangen. Die Erziehung zu Hause hat tausend Hindernisse. Ein Hofmeister kann ohnmöglich alles wissen: und wenn er auch viel weiß, so hat er doch nicht allemal die Gabe, gut zu unterrichten, oder ein junges und lebhaftes Herz genug zu unterhalten; und dieß gehört doch nothwendig zu einer guten Erziehung. Wir müssen leicht und angenehm lernen, lernen ehe wir wissen wie viel wir zu lernen haben. Es ist nicht genug, zu lernen, wir müssen auch bey Zeiten mit der Welt bekannt werden; allein, die Welt zu Hause ist nicht allemal die beste. Wir sehen nur immer einerley Geschöpfe, und wie wir wenig bemerkt werden, so bemerken wir auch andere wenig. Kurz wir bleiben gern schläfrig in unserm eignen Hause, und werden in unsern Sitten, wo nicht rauh, doch zu einförmig. Man hat zu Hause zu befehlen, ehe man gehorchen lernt, und dahero lernt man weder gut befehlen, noch gehorchen. Doch ich will ja kein Buch schreiben. Ich will nur sagen, daß es sowohl für den Verstand eines jungen Menschen, als für sein Herz und für seine Sitten, vortheilhaft ist, wenn er an einem fremden Orte erzogen wird.

Könnte sich die gnädige Mama entschliessen ihren Sohn von sich zu lassen: so wünschte ich, daß er unter der Aufsicht eines Hofmeisters, dessen Herz eben so gut seyn muß, als sein Verstand, je eher, je lieber, nach Leipzig gethan würde. Der junge Herr ist erst zehn Jahr alt, Dieß sind die glücklichen Jahre, da man noch alles aus sich machen läßt, weil unser Herz nicht weiß was es will. Giebt man uns Gelegenheit, was zu lernen: macht man uns das Lernen mehr zu einen Zeitvertreib, als zu einer Arbeit; so wird es uns so gar beschwerlich werden, üßig zu

zu

zu seyn. Man weiß oft nicht wozu ein junger Mensch geschickt ist, bis er vieles versucht hat. Es ist also gut, wenn er an einem Orte erzogen wird, wo er Gelegenheit hat, vieles zu sehen und zu hören. Der Herr von G*** hat Vermögen, und man kann von Zeit zu Zeit die Lehrmeister in Sprachen, in der Musik, im Zeichnen zu ihm auf die Stube gehen lassen. Er wird auf eine leichte Weise zu den ersten Gründen der Mathematik angeführt. Er tanzt und ficht bey Zeiten, damit er den Körper in seine Gewalt bekömmt, und derselbe desto dauerhafter wird. Er geht mit seinem Hofmeister in Gesellschaft, und wird der Welt gewohnt, ehe sie ihn noch rührt. Er speißt an einem Familientischen, und wohnt in dem Hause eines angesehenen Mannes, wo er stets glauben muß, daß man auf ihn Achtung giebt. Auf diese Art ist der junge Graf*** als ein Kind nach Leipzig gekommen, bis in sein sechzehntes Jahr da geblieben, und alsdann mit seinem Hofmeister auf Reisen gegangen. So sind itzt noch verschiedene sehr junge Herren hier. Der Vortheil ist groß. Sie fangen etliche Jahre eher an zu leben, und hören etliche Jahre eher auf Kinder zu seyn. Kommen sie in dem sechzehnten oder achtzehnten Jahre erst auf die Universitäten; so sind sie oft schon zu lüstern nach den Schwachheiten der Jugend, und werden durch böse Beyspiele, wenn sie auch das beste Herz hätten, nur gar zu leicht zu Ausschweifungen verleitet. Es versteht sich, daß sich der Hofmeister wenigstens auf sechs Jahre dem jungen Herrn ganz und gar widmen, und ihn nie aus der Aufsicht lassen muß. Er muß sein Freund, aber auch seyn Gebieter seyn können. Er bildet seinen Verstand und sein Herz, und sorgt, daß die ihn unterweisen, ihre Pflicht wohl in acht nehmen; aber er lehrt ihn nicht alles selbst. Es versteht sich ferner, daß der Hofmeister auch mehr, als gewöhnlich belohnt werden muß. Und was ist es denn, ob der junge Herr etliche tausend Thaler mehr oder weniger hat, wenn er dafür geschickt worden ist der Welt und sich zu dienen, zu seiner Ehre, zu

seinem Vergnügen, zu seinem Glücke zu leben, und sein Vermögen vernünftig zu geniessen? Wenn sich Herr K*** zu dieser Stelle verstehen wollte: so hielt ichs für sehr gut. Er hat Verstand und Redlichkeit und Welt genug dazu. Einen guten Sekretair können sie wohl noch an seine Stelle finden; aber einen guten Mentor, den zu finden, daß ist leider schwer. Ich erwarte Ihren Ausspruch, und bin ꝛc.

Sechster Brief.

Sie werden vielleicht glauben, ich werde so gütig seyn, und einmal aufhören, an Sie zu schreiben; weil Sie so sinnreich sind, und mir nicht antworten. Allein dieß will ich eben nicht. Ich vermuthe, daß Ihnen meine Briefe zur Last sind, und deßwegen will ich fortfahren, ihre Anzahl mit jedem Posttage zu vermehren. Man kann sich an einem, der nicht gern zuhört, nicht besser rächen, als wenn man ohne Anfhören plaudert; und an einem, der nicht antworten will nicht besser, als wenn man ihm Briefe über Briefe schickt. O! werden Sie mit zehn finstern Mienen herausfahren; der Mensch muß doch auf der Welt nichts zu thun haben; weil er stets an mich schreibt. Sie irren, Herr Rittmeister, ich habe Arbeit genug, und wenn ich Ihnen nicht einen Verdruß machen wollte: so würde ich ganz gewiß keine Zeit zum Schreiben haben. Aber ich dächte, Sie sehen auch aus meiner Schreibart, daß ich nicht ganze Tage zu einem Briefe an Sie brauche. Ich schreibe mit Willen nachläßig und von nichts, damit Sie recht böse werden, und mir endlich in der Hitze einmal schreiben möchten, daß ich zu schreiben aufhören soll. Durch diese List denke ich noch vor Ihrem Ende eine Antwort heraus zu locken. Heute ist Sonnabend, verlassen Sie sich darauf, auf den Montag sollen sie wieder einen Brief haben; darinnen noch weniger steht, als in dem itzigen. Wegen

gen des Porto wollen wirs so machen, daß ich einen um den andern frankire; auf diese Weise geben Sie nichts mehr, als wenn Sie mir allemall antworten. Bin ich nicht billig? Leben Sie wohl, wenn Sie anders noch leben.

Siebenter Brief.

Im Ernste, Liebster Herr Rittmeister, ist es denn nicht möglich, daß Sie nur einige Stunden nach H*** kommen können? Sie würden meinem ganzen Hause eine unendliche Freude machen. Wir sind alle beysammen, und es geht ganz abscheulich vornehm zu. Ich fertige einen Expressen an Sie ab, um zu erfahren, ob es nicht mö=glich ist, Sie bey uns zu sehen. Kommen Sie, wenn ich Ihnen anders lieber bin, als der Herzog. Hören Sie? Ohne Verzug sollen Sie kommen. Wir haben mehr denn hundert Scheffel Haber, und ganze Böden voll Heu für Ihre Pferde und Maulthiere. Gienge es aber ja nicht, wel=ches doch der Himmel nicht wolle, so will ich nach N*** kommen, welches nicht weit von Ihrem Lager liegt. In diesem Dorfe habe ich einen Anverwandten, der Pastor und ein recht frommer Mann ist, und dort will ich Sie spre=chen, und Sie einsegnen lassen, weil Sie doch nicht mit dem Leben davon kommen werden.

Achter Brief.

Dem Himmel sey tausendmal Dank, daß Sie noch le=ben! Ich bin von Herzen erschrocken, als ich die Nachricht von dem unglücklichen Treffen in Schlesien er=hielt; aber ich habe gewiß mehr Ihrentwegen, als wegen

der Niederlage gezittert. Mir ist es sehr gleichgültig, wer Schlesien oder Böhmen beherrst, und ich gönne es jedem, dem es das Schicksal überlassen will. Doch, Sie über diesem Streite zu verliehren würde genug seyn, es weder einem Könige noch einer Königin zu gönnen. Es ist ein großes Glück, daß Sie der Gefahr unbeschädigt entgangen sind; allein, es würde noch viel größeres seyn, wenn ich wüßte, daß Sie niemals wieder in die Gefahr des Lebens kommen werden. So lange Sie im Felde stehen das ist, so lange Sie sich auf den ersten Wink eine Ehre daraus machen müssen, Ihren Feind entweder umzubringen, oder von ihm umgebracht zu werden: so lange habe ich noch alles Ihrentwegen zu fürchten. Welcher armselige Soldat würde ich geworden seyn. Kann man nicht anders berühmt werden, als wenn man der Liebe zum Leben entsagt: so will ich leber hinter dem friedfertigen Pfluge verzagt leben, als auf dem fürchterlichen Bette der Ehre mit Tapferkeit sterben. Es ist wahr, man kann nie ohne Verwunderung an einen Helden denken; aber auch nie ohne ihn zu bedauren, daß er ein Held geworden ist. Ist es möglich, so vergessen Sie den Lorbeer, den man durch sein Blut erkaufen muß. Was hilft es mir und allen Ihren Freunden, wenn Sie hundert Feinde mit eigner Hand erlegen, und dabey das Leben verliehren, oder zerstümmelt zurück kommen? Ich werde Sie weit höher schätzen, wenn Sie mir bey Ihrer Zurückkunft gestehen werden, daß Sie die Gefahr menschlich vermieden hätten; als wenn Sie mir sagen, daß Sie Ihr Leben mit Vergnügen an diesem oder jenem Orte gewagt. Nein! zu unserer Freundschaft brauchen wir die Tapferkeit nicht, sie ist vielmehr schädlich. Ist den die Welt etwan nicht schön genug, daß man recht darnach eilen sollte, sie nicht länger, als zwanzig oder dreyßig Jahre zu genissen? Doch was mein Bitten nicht ausrichten kann, daß wird vielleicht die Liebe für Ihre Freundin bewerkstelligen. Sie erhalten dießmal drey Briefe zugleich von ihr, und sie weint alle Tage um Antwort. Schreiben

Sie ja, und wenn Sie auch zu Pferde und auf den Vorposten schreiben sollten. Veränderliches ist nichts mit ihr vorgegangen. Sie betet einen Tag, wie alle Tage, für Ihr Leben; sie seufzt nach Ihrer Wiederkunft; sie thut neue Gelübde; sie liest Ihre Briefe, sie schickt nach allen Zeitungen und zittert, indem sie liest; sie klagt über mich wenn ich sie trösten will. Dieß sind ihre täglichen Verrichtungen. Der Feldbote kömmt. Leben Sie wohl wenn man anders im Felde wohl leben kann. Ich wünsche es Ihnen von Herzen, denn ich bin vor tausend andern Ihr Freund ꝛc.

Neunter Brief.

Sie denken etwan, ich werde es in Geduld erwarten, bis Sie Ihr Versprechen, an mich zu schreiben, erfüllen? Aber Sie sehen doch wohl, daß Sie falsch gedacht haben, Ja, ich mahne Sie, ich verlange ohne Aufschub Briefe von Ihnen. Und wenn Sie mir binen acht Tagen nicht schreiben; so ist nichts gewissers, als daß ich Sie noch einmal mahne, und so von einem Posttage zum andern, bis Sie Ihr Wort halten. Ich habe viel zu thun, höre ich sie sagen! Das glaube ich. Ich muß oft in Gesellschaft seyn; oft verreisen; oft meine Mama, meinen Papa unterhalten! Das kann alles seyn; aber deßwegen fällt mein Recht nicht weg, und das mindert mein Verlangen nach Ihren Briefen nicht; daß Sie weniger Zeit übrig haben, als ich wünsche. Bedenken Sie nur, wie lange ichs gewohnt gewesen bin, alle Tage einmal mit Ihnen sprechen, und wie viel ich seit Michael verlohren habe, da ich Sie nicht mehr sehe, Sie nicht mehr durch meinen Besuch bey Ihren Büchern überfallen, nicht mehr fragen kann: Was machen Sie mein lieber E***? Ich gehe oft recht betrübt bey Ihrer ehemaligen Wohnung vorbey. Ich sehe in die Fenster nicht anders, als ob es möglich wäre, daß Sie

noch heraus sehen könnten. Habe ich ein kleines Vergnügen, so rührt es mich schon weniger, daß ichs Ihnen nicht erzehlen, daß ich Ihre freudige Mine darüber nicht sehen kann; und wenn ich niedergeschlagen bin, so werde ichs schon mehr, weil ichs Ihnen nicht sagen kann, warum ichs bin. Ersetzen mir wohl etliche Briefe, binnen, einem Monate, diesen Verlust? Und diese Briefe wollten Sie mir noch dazu versagen, oder doch sparsam damit seyn? Nein, das können Sie in die Länge nicht! Ihr Herz ist eben so freundschaftlich, als das meinige. Sie lieben mich eben so sehr, als ich Sie liebe. Und wenn auch das nicht gewis wäre; so werden Sie mich doch mit leichter Mühe in diesen süssen Gedanken erhalten können; wenn anders Briefe wie Sie dieselben schreiben, eine leichte Mühe sind. Wie lieb ist mirs, daß ich Ihnen darinne zuvor gekommen bin! Sie haben mir also wider Ihren Willen zu einem Vergnügen geholfen, indem Sie mir ein anders entzogen haben. Ich sehe schon wie weh es Ihnen thun wird sich zu entschuldigen. Doch ich will Ihnen diese kleine Strafe gern erlassen; wenn Sie mir bald und recht viel schreiben. Leben Sie wohl.

Zehnter Brief.

Hochzuehrender Herr!

Sie haben mich durch einen sehr schönen Brief mit Ihrer Freundschaft und mit Ihrem Beyfalle beehrt, und ich werde mich für dieses doppelte Geschenck schon lange bey Ihnen bedankt haben; wenn ich nicht durch eine Menge kleiner Arbeiten und andere Hindernisse von diesem Vergnügen wäre abgehalten worden. Aber heute soll mich nichts stören; ich will mit Ihnen reden, und Ihre Freundschaft genießen, ohne zu untersuchen, ob ich sie genug verdient

habe.

habe. Ein jeder neuer Freund ist mir ein neues Glück, für das ich dem Himmel danke. Ich weiß mir überhaupt kein edleres Vergnügen zu machen, als wenn ich meine Freunde in Gedanken sammle, und mich mit diesen rechtschaffenen Männern so betrachte, als ob wir eine eigene Familie in der Welt ausmachten. Wie freue ich mich, wann ich von einem zu dem andern gehe, bey jedem verschiedene Gaben und Verdienste, und doch bey allen einerley guten Geschmack, bey allen ein empfindliches und großes Herz antreffe! Und wie stolz werde ich endlich, wenn ich mich als ein Mitglied dieser Versammlung ansehe, und wie erweitert sich meine Seele durch das Verlangen, aller dieser Freunde werth zu seyn.

Dieses Geständniß soll die Stelle der Danksagung vertreten, die ich Ihnen für Ihre mir freywillig geschenkte Freundschaft schuldig bin. Und um gleich die Pflicht eines Freundes zu beobachten; so will ich Ihnen aufrichtig sagen, was ich von Ihren Poesien urtheile, ohne deßwegen das Amt eines Richters auf mich zu nehmen, das Sie mir aus gar zu großem Vertrauen aufgetragen haben. Sie sind schön, und sie würden noch schöner seyn, wenn Sie alle die kleinen Regeln hätten beobachten wollen, aus welchen die Kunst zu erzählen besteht. Kurz, die Poesie scheint Ihnen zuweilen einigen Zwang verursacht zu haben, und Sie scheinen sich dadurch an ihr gerächt zu haben, daß Sie manchmal von ihren eingeführten strengen Gesetzen abgewichen sind. Vielleicht würden Sie mich und viele andere im Erzählen zurück lassen, wenn Ihnen Ihre Umstände eine sorgfältige Uebung und Ausbesserung verstatteten, und wenn Sie einige Kunstverständigen Freunde bey Ihren poetischen Arbeiten zu Rathe ziehen könnten. Meine Anmerkungen bestehen in Kleinigkeiten, die sich mündlich sehr bald schriftlich aber desto übler sagen lassen. Indessen bin ich Ihnen für die Mittheilung Ihrer Poesien gehorsamst verbunden. Bleiben Sie stets mein Freund und Gönner, und glauben Sie, daß ich mit der größten Hochachtung bin ꝛc.

Eilfter Brief.

Also haben Sie Ihren besten Freund, Ihren L*** verlohren? Sie dauern mich unendlich, und ich wünschte, daß selbst diese Versicherung etwas zu Ihrer Beruhigung beytragen möchte; denn was habe ich sonst, womit ich Sie aufrichten könnte? Gott! wer hätte das vor wenig Monaten bey unsrer Zusammenkunft in Merseburg denken sollen, daß dieser so muntere und vor uns allen belebte Freund, der erste und nächste zum Tode seyn sollte! Und er war es in diesem Jahre noch. Vater der Menschen! Wie flüchtig ist das Leben, das Leben, daß wir so sehr lieben, und als dein Geschenk auch lieben müssen! Ich weine indem ich dieses schreibe; ich weine mit Ihnen, mein lieber B***, und wünsche, daß mich niemand diese Stunde in meinen Thränen und in meinen menschlichen Empfindungen stören mag. Wie könnte ich die letzten Augenblicke vom Jahre, die noch übrig sind, glücklicher anwenden, als wenn ich sie dem Mitleiden, dem Gedanken des Todes, und der Seele des Verstorbenen schenke! Er ist also in dem Schooße der Ewigkeit und der unaussprechlichsten Ruhe**? Was muß ein Geist, von der Erde weggenommen, bey dem ersten Eintritte in das Land der Vollkommenen fühlen; welche göttliche Wollust? Geleitet von der Hand des Allmächtigen, überschaut er die Welten der Seligkeiten; entzückt von den Strahlen der Gottheit, preist er den Tag der Geburt und des Todes zugleich, und fühlet daß der Herr Gott ist.*** Nun sieht er den göttlichen Erlöser, und verliehrt sich in dem Meere seiner Liebe, und wird trunken von den Geheimnissen seiner Erlösung.*** Er fängt die ewigen Loblieder Gottes und der Tugend an. *** Die kleinste gute That auf Erden stellt sich ihm nunmehr im heiligen Lichte vor, und eine jede edle Absicht wird ihm zur Belohnung vor dem Allwissenden, und bleibt ihm ein ewiger Ruhm in dem Angesichte der Vollkommenen.***

Nich-

Nehmen Sie, mein lieber B***, diese Bilder der Einbildung zu Hülfe, wenn Sie mit Ihren Gedanken dem Seligen folgen. Sollte er nicht so glücklich seyn, als ich gesagt? Er ist es gewiß; und ich preise Gott in diesem Augenblicke, daß ers ist. Wollten Sie wohl Ihren L***, wenn es bey Ihnen stünde, von diesem Glücke auch nur eine Stunde zurück halten! Heben solche Gedanken die natürliche Empfindung in den Stunden der Wehmuth, und das Verlangen nach denen, die wir lieben und lieben müssen, nicht auf: so machen sie unsere Betrübniß doch zur Tugend, indem sie ihr die gehörigen Schranken geben. Und welcher Trost ist stärker und erhabner als der: Der Herr hat ihn gegeben, der Herr hat ihn genommen! Er erhalte Sie in dem Jahre, das wir anfangen, gesund und zufrieden, und schenke Ihnen diese Wohlthat noch in vielen folgenden. Er lasse Sie die Freude der glücklichsten Väter erleben, und Sie, in den Sitten und Handlungen Ihrer Söhne, das liebenswürdige Herz einer nicht mehr vorhandenen Mutter und stets den Lohn einer sorgfältigen Erziehung erblicken. Ich wünsche dieses mit dem aufrichtigsten Herzen, und bin zeitlebens rc.

Zwölfter Brief.

Vom Lande.

Wären sie immer mit mir gefahren. Es gefällt mir ungemein wohl auf dem Landgute der Frau von K*** und es würde mir noch besser gefallen, wenn ich weniger bedient würde, nicht so weich schlafen, und weniger vornehm speisen dürfte. Meine Wirthin ist die gefälligste Frau von der Welt. Ihr Gesicht ist so heuter wie die Gegend auf ihrem Landgute, und ihre Fräulein Tochter könnten die

Hälfte ihrer Reizungen und liebenswürdigen Eigenschaften entbehren, und darum doch die Mißgunst der Schönen und die größte Hochachtung unsers Geschlechts verdienen. Soll ich ihnen erzählen, wie ich meinen Tag hier zubringe? Aber warum frage ich noch? Sie haben mirs ja befohlen; ich habe es ihnen versprochen, und es würde mir viel an meinem Vergnügen fehlen, wenn ichs ihnen nicht beschreiben dürfte. Machen sie sich also immer zur Geduld gefaßt, Herr Baron: denn ich habe heute überaus große Lust, zu schwätzen.

Ich schlafe in einem Zimmer, daß auf der einen Seite in den Hof, und auf der andern in den Garten, und in das Feld geht. Meistens um sechs Uhr des Morgens stehe ich schon an dem Fenster, und überschaue mit einem unersättlichen Auge den Herbst, im Felde und Garten. Der weite Himmel, davon wir in der Stadt nichts wissen, ist mir aus meinem Fenster ein ganz neues Schauspiel. Hier stehe ich nun, und vergesse mich eine halbe Stunde im Sehen und Denken. Nach diesen glücklichen Augenblicken, und ganz berauscht von dem Geiste des Morgens, öffne ich die Thüre, um einen Bedienten zu haben; aber so glücklich wird mirs nicht. Nein, es kommen ihrer wenigstens drey auf einmal, die sich mir zu Ehren aus dem Athen gelaufen haben, und mit aller Gewalt zu meinem Befehle seyn wollen: und wenn ich den einen etwas bitte, so nimmt es der andere übel, daß ich weniger Vertrauen zu ihm habe. Kurz, ich muß mich anziehen lassen, ich mag wollen oder nicht.

Unter dieser Beschäftigung besuchen mich fünf bis sechs freundliche Windhunde, mit denen ich mich in ein kleines Gespräch einlasse; weil ich weiß, daß sie mir nicht antworten. Indessen erzählt mir der Jäger ihre Thaten von Jagd zu Jagd, beschreibt mir das ganze Revier, und kränkt sich, daß ich kein Liebhaber von Hetzen bin. Weil ich ihm einigemal zu verstehen gegeben habe, daß man gegen die Thiere barmherzig seyn müße; so hat er sich heimlich bey der gnädigen Frau erkundigt, ob ich ein Pietist wäre.

Nun-

Nunmehr kömmt der Caffee; ich nehme ein Buch, mache eine gelehrte Mine, und den Augenblick fliehen meine Bedienten. Die Bücher, die ich zumir gesteckt habe, sind der Terenz, der Horaz, und der Gresset. Sollten sie wohl glauben, daß ich in diesen Dichtern auf dem Lande weit mehr Schönheit finde, als in der Stadt? Doch warum sollten sie sich wundern? Hier ist die Natur selbst ihre Auslegerin, die sie begeisterte, als sie sangen. Und sie erklärt sie, wenn gleich nicht so gelehrt, doch angenehmer und deutlicher, als die angesehensten Commentatores. Die Beschreibung einer schönen Aussicht, die gemählde von der Unschuld und Freyheit des Landlebens erzücken mich doppelt, wenn ich sie mit der Natur zusammen halten kann. Selbst die andern Schönheiten der Poeten rühren mich hier mehr, als in dem Geräusche der Stadt; hier, wo mein Verstand durch die Anmuth des Landlebens öffner, und mein Geschmack lebhafter und feiner gemacht wird.

Wenn ich mich bald satt gelesen habe: so warte ich der gnädigen Frau und Fräulein Tochter auf. Ich treffe sie gemeiniglich bey einem Buche, oder mit dem Verwalter über einer Rechnung an. Alles lacht mir entgegen, und so gar der Verwalter, der zwanzig Jahre ein Wachtmeister gewesen ist, zwingt sich, aus seinem fürchterlichen Gesichte mir ein freundliches zu machen. In dieser Stunde, (denn so lange halte ich ungefähr in dem Zimmer meiner Gebieterin auf) verdiene ich eigentlich die Erlaubniß, mich auf ihrem Landgute zu vergnügen. Ich rede mit ihr, und unser Gespräch betrift gemeiniglich die Erziehung ihres Sohnes, die Hoffnung ihres Geschlechts. Wenn es bald Mittag ist, so setze ich mich mitten auf den Hof, dessen oberste Hälfte gepflastert, und mit einem Geländer umgeben ist. Ich klinge mit einem kleinen Glöckchen, und darauf kömmt *** wer dächten sie wohl? Eine Herrde Federvieh zu Fuße und im Fluge herbey geschossen. Ich füttere also Hüner, Truthüner, Enten, Gänse, Tauben, alles unter einander, und überzähle meine Nation. Der Tauben ist bey nahe ein

unzäh-

unzählbares Volk. Darauf besuche ich die Rebhüner und Wachteln in ihrer Stube auf dem Taubenhause, und zugleich die jungen Tauben. Eine angenehme Scene! Hier füttert die Mutter ihre Kinder; dort brütet die andere die noch künftige Nachwelt aus, und wird von ihrem Gatten ermuntert, das Nest zu verlassen, ihm Platz zu machen, und sich mit der Mahlzeit zu erquicken. Erst bittet er sanft und liebreich, dann redet er ernsthafter, und wenn sie von ihrer Pflicht noch nicht weichen will; so gebietet er mit einem täuberischen Tone, und drehet sich zehnmal in den Kreis herum, als wollte er sie nicht mehr ansehen, und ihr doch die Freyheit lassen, sich, unbemerkt von ihm, aus dem Neste zu entfernen. Von da gehe ich in die Pferdeställe, und endlich von Stalle zu Stalle, und sehe die gute Ordnung, die Reinlichkeit der Ställe, und die Mühe mit der die Menschen dem Viehe ihren Nutzen abverdienen müssen.

Um zwölf Uhr wird die Gesindeglocke geläutet, und nie bin ich froher, als wenn ich, ohne bemerkt zu werden, eine große Tafel, voll gesunder und hungriger Mägde und Knechte speisen sehe. Wenn, diese Leute auch sonst nicht so glücklich sind, als ihre Herrschaft; so sind sie doch bey Tische gewiß glücklicher. Alles ißt, und reden zugleich an ihnen.

Unter diesen jungen Leuten sitzt zu oberst an der Tafel, ein schon grauer Mann, ceu pius Aeneas, welcher Nachtwächter von dem Herrnhofe ist, und doch den Tag über die sauerste Handarbeit verrichtet. Man ißt nicht eher, bis er seinen Platz eingenommen hat, und so bald er aufstehet, folgt die ganze Schaar von zwanzig Personen nach. Wenn sie Fleisch haben, welches die Woche drey oder viermal geschieht: so ißt er nur die Hälfte von seiner Portion, und die andere Hälfte trägt er seiner neunzigjährigen Mutter nach Hause. Und eben um diese zu erhalten, ist er Nachtwächter; denn er bekömmt für jede Nacht einen Groschen. Ein schreckliches Geld! Aber der gute Mann muß nicht nur von zehn Uhr bis zum Tage für einen Groschen wa-

chen,

chen, sondern auch beständig beten und singen, damit man weiß, daß er wacht. Kurz, der Mann muß für das ganze Dorf und alle umliegende Gegenden beten. Er kann auch wirklich, alle Psalmen und das ganze Gesangbuch auswendig. Und in so weit dieses zu seinem Dienste nöthig ist: so glaube ich, daß man weit eher zehen gute Gerichtsverwandten, als einen tüchtigen Nachtwächter für diesen adlichen Hof finden kann. So wenig er schläft, so viel er arbeitet; so ist er doch gesund, zufrieden, und die Freundlichkeit selbst. Sie vergeben mirs gewiß, daß ich mich so lange bey der Beschreibung dieses Mannes aufgehalten habe. Denn sind sie nicht auch meiner Meynung, daß er eher verewiget zu werden verdient, als mancher großer Mann, der sich in seinem Kupferstiche bewundert, und dessen Leben einen ganzen dicken Quartanten anfüllt?

Wenn das Gesinde gegessen hat, so gehet unsre Tafel an, und ob gleich die gnädige Frau, mir zu Liebe eine Stunde hat eingehen lassen, so sitzen wir doch noch immer zwo. Ueber der Tafel gehöre ich der gnädigen Frau an, und nach der Tafel, damit ichs kurz mache, dem Garten, dem Schache, und dem Clavecin. Der Abend, von acht Uhr an, ist für mich allein. Da lese ich noch eine Stunde, und so geht der Tag vorbey. Was das meiste ist, so bin ich die ganze acht Tage gesund gewesen. Das ist viel Glück.

Mich deucht Sie wissen nunmehr genug von meinem Zeitvertreibe auf dem Lande, und vielleicht mehr, als sie haben wissen wollen. Dennoch muß ich ihnen noch eine lustige Begebenheit erzählen, welche die Kirchenordnung in der hiesigen Gegend angeht. Diese ist sehr tyrannisch. Ich gehe am vergangenen Sonntage ganz allein in die Kirche, weil die gnädige Frau fremde bey sich hatte. Ich setzte mich unbekannt neben den ersten den besten Bauer. Ein Student stieg auf die Kanzel, und fieng über das Evangelium von den Lilien auf dem Felde eine schreckliche Predigt an. Er war so philosophisch, daß er den Bauern erklärte, was säen und erndten wäre. Die Predigt that ihre natür-

liche

liche Würkung auf mich; ich schlummerte sanft ein. Aber in dieser Kirche hat man die Freyheit nicht, über einer schlechten Predigt einzuschlafen. Mein Nachbar weckte mich mit einen ziemlichen Stoße sehr geschwind auf, und sagte: Der Junge kömmt! Ich wußte nicht, was er wollte, und glaubte, weil der Prediger gleich mit einer Stelle aus dem Cicero bewies, daß niemand reich wäre, der nicht eine Armee aus seinem Vermögen unterhalten könnte, daß er mich dieser gelehrten Stelle wegen aufgeweckt hätte, und also schlief ich wieder ein. Im kurzen erwachte ich zum andermale von einem derben Schlage, und sah einen kleinen Bauerjungen mit einem ziemlichen langen Stecken vor mir stehen. Er gab mir einen Verweis mit der Mine. Nun wußte ich, was mein Nachbar hatte haben wollen. Dieser Junge hat das Recht mit seiner Lanze in der Kirche herum zu laufen, und die Leute aufzuwecken. Ich schämte mich, und wollte lieber eine elende Predigt anhören, als mich noch einmal vor der ganzen Gemeine auf den Kopf schlagen lassen. Muß der Junge nicht lachen, wenn er in wenig Tagen den Herrn in der Kutsche der gnädigen Frau, mit vier Pferden bespannt, durch sein Dorf wird fahren sehen, den er am Sonntage seine Gewalt hat fühlen lassen? Ich bin mit dem Ende dieser Woche gewiß wieder in Leipzig. Wollen sie aber zu uns kommen, so will ich bis künftige Woche hier bleiben, und mir in ihrer Person ein neues Verdienst bey meiner Wirthin und ihr Fräulein Tochter erwerben. Ich dächte, Sie kämen!

Dreyzehnter Brief.

Meine liebe Jungfer Muhme.

Ich habe ihr doppeltes Geschenk erhalten. Es herrscht in ihrer Art, zu sticken, eben der gute Geschmack, der

in ihren Briefen und Gesprächen herrscht, und ich würde ungerecht handeln, wenn ich ihnen diesen Lobspruch länger verschweigen wollte. Genug, sie haben mich mit ihrer Geschicklichkeit beschenkt; und was ist billiger, als daß ich sie wieder mit der meinigen beschenke? Für zwo Stickereyen von ihren Händen schicke ich ihnen zwey Bücher von den meinigen; einen Catechismus und einen Roman. Wenn sie der letzte verdirbt, so soll sie der erste unmittelbar wieder bessern. Sie lachen? wollen sie mir etwan dadurch sagen, daß ich mir diese Sorge nicht machen dürfte; daß mein Roman selber ein Catechismus wäre; Ey, ey Jungfer Muhme, das war zu boshaft gelacht! So beißend hat mich noch kein Mensch kritisiret. Ich vergebe es Ihnen, weil ich nicht gleich ein Mittel weiß, mich zu rächen. Wir sind nahe Freunde und *** ja; und wer weis, ob sie ganz unrecht haben; Wir wollen nicht mehr daran denken. Leben sie wohl. Grüssen sie ihre liebe Mama und Jungfer Schwester hundertmal von mir.

Vierzehnter Brief.

Gnädige Frau!

Wenn sie mir auch nicht die Ehre elaubt hätten, an sie zu schreiben: so würde ich sie mir selbst genommen haben, um ihnen von Leipzig auch zu sagen, wie viel ich Ihnen Dank schuldig bin. Sie haben mich nicht allein acht Tage in Ihrem Hause geduldet, sondern mir zugleich so viel Gnade erwiesen, als ob ich Ihr eigner Gast gewesen wäre. Womit habe ich das alles verdient, gnädige Frau? Womit? Doch genug, daß es ihr Charakter ist, auch gegen die gefällig zu seyn, die keinen Anspruch darauf machen können. Kann ich dadurch dankbar seyn, daß ich die Ehre niemals vergesse, die sie mir erwiesen haben: so werde ichs

zeitlebens seyn. Ich werde es wenigstens so oft seyn müssen, als ich B*** nenne, oder nennen hörr, und Ihnen allemal in Gedanken die Hand küssen. Dieß Gesetze will ich mir machen; und wie leicht wird es mir zu halten seyn. Ich könnte ihnen nunmehr eine sehr klägliche Beschreibung von meiner Rückreise machen; aber es wird ihnen genug seyn, wenn ich ihnen sage, daß ich erst Donnerstags Abends um eilf Uhr in Leipzig angekommen bin. Also habe ich über zwey und zwanzig Meilen vier Tage und drey Nächte gereiset. Der böse Kutscher! Mit ihm soll niemand, als mein Feind, niemand, als der fahren, der was Böses im Sinne hat. Vergeben sie mir diesen kleinen Eifer. Ich weiß nichts mehr zu sagen, als daß ich mit der vollkommesten Ehrerbietung und Erkenntlichkeit bin ꝛc.

Funfzehnter Brief.

Madam!

Sie haben an mich geschrieben, und ich bin über diese Höflichkeit mehr als einmal roth geworden. Man kann die Nachläßigkeit nicht höher treiben, als ich sie getrieben habe. Zehn Jahre vorbey zu lassen, ohne an eine Person zu schreiben die man hoch schätzt, daß ist ein unglaublicher Fehler, und gleichwohl habe ich ihn begangen, und ich würde noch einen größern begehen, wenn ich unverschämt genug wäre, den ersten zu entschuldigen. Sie haben mir in Ihrem Briefe nicht den geringsten Vorwurf gemacht, und das hat mich am meisten geschmerzt. Lassen sie es an dieser Strafe genug seyn, und wenn Sie daran denken, daß ich in zehn Jahren nicht an sie geschrieben habe: so denken sie auch daran, daß ich zwey Jahre lang beynahe alle Wochen einigemale an sie geschrieben, und sie vielleicht alle Monate einmal besuchet habe. Dennoch

küsse

küsse ich ihnen nach zehn Jahren noch die Hand, und bin mit der größten Hochachtung ꝛc.

Sechszehnter Brief.

Madam!

Ich habe vorige Nacht einen traurigen Traum gehabt. Sie saßen und schrieben, und ob sie gleich beynahe sechszehn Meilen von mir sitzen möchten: so konnte ich durch Hülfe des Traumes doch so viel sehen, daß sie an einen guten Freund schrieben. Wer war froher, als ich? Ich sah alle Augenblicke, ob sie mit dem Briefe bald fertig wären, denn ich dachte nichts gewissers, als daß sie an mich schrieben, ja ich war schon etlichemal im Begriffe Ihnen den Brief wegzunehmen. Indem kam ihr kleiner Sohn, und stieß so unvorsichtig an den Tisch, daß die Tinte umfiel. Ich wollte in der Angst entweder nach dem Briefe, oder nach der Tinte greifen, und darüber wachte ich auf, und quälte mich mit allerhand Auslegungen bis an den Morgen. Ich habe den Traum meiner alten Base erzählt. Sie sagte mir, die Tinte bedeute Zank und Streit, mit Abwesenden. Ach Madam! Nur nicht mit Ihnen! Das wolle der Himmel nicht! Nein, ich will Ihnen keine Gelegenheit dazu geben, ich will gern nicht fragen, warum sie mir nicht antworten. Lassen Sie mir nur die Erlaubniß, daß ich ferner alle Posttage an sie schreiben, und ihnen sagen darf, wie hoch ich sie schätze, und wie viel Leipzig entbehrt, wenn sie in Dresden sind.

E N D E.

